

ความสัมพันธ์ของการร่วมกิจกรรมครอบครัว
กับความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย

ปริญญานิพนธ์
ของ
กวาง ผลสุข

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย
พฤษภาคม 2550
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ความสัมพันธ์ของการร่วมกิจกรรมครอบครัว
กับความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย

บทคัดย่อ
ของ
กว้าง ผลสุข

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย
พฤษภาคม 2550

กว้าง ผลสุข. (2550). ความสัมพันธ์ของการร่วมกิจกรรมครอบครัวกับความสามารถในการ
แก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย. ปรินญาณิพนธ์ กศ.ม.(การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ :
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. คณะกรรมการควบคุม :
รองศาสตราจารย์ ดร.กุลยา ตันติผลาชีวะ, อาจารย์ ดร.ราชันย์ บุญธิมา.

การวิจัยในครั้งนี้มีจุดมุ่งหมาย เพื่อศึกษาปริมาณการร่วมกิจกรรมครอบครัวของเด็ก
ปฐมวัย ระดับความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย และความสัมพันธ์ของการร่วมกิจกรรม
ครอบครัวกับระดับความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัย เป็นผู้ปกครองเด็กปฐมวัยและเด็กปฐมวัยที่มีอายุ
ระหว่าง 5 – 6 ปีกำลังศึกษาอยู่ชั้นอนุบาลปีที่ 2 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2550 ในโรงเรียนเขต
อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ได้จากการสุ่มแบบหลายขั้นตอนได้จำนวน 155 ครอบครัว
เป็นผู้ปกครอง และเด็กปฐมวัยจำนวนกลุ่มละ 155 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้เป็นแบบสอบถามการเข้าร่วมกิจกรรม
ครอบครัวมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.92 และแบบทดสอบในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยมีค่าความ
เชื่อมั่นเท่ากับ 0.84 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลใช้ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน
และการทดสอบสมมติฐานโดยหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์(Coefficient of Correlation : r)

ผลการวิจัยพบว่า

1.การร่วมกิจกรรมครอบครัวของผู้ปกครองและเด็กปฐมวัยมีน้อยเมื่อจำแนกราย
กิจกรรมพบว่ากิจกรรมนั้นหนาแน่นการเป็นกิจกรรมที่เข้าร่วมมาก ส่วนกิจกรรมงานอดิเรก กิจกรรมงาน
อาชีพ และกิจกรรมงานบ้านมีความถี่ของการเข้าร่วมน้อย

2.ความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยอยู่ในระดับมากที่สุดเมื่อจำแนกตาม
สถานการณ์พบว่า การแก้ปัญหาเพื่อเป็นการช่วยเหลือผู้อื่นและการแก้ปัญหของตนเองอยู่ใน
ระดับมากที่สุด ส่วนการแก้ปัญหของตนเองที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่นอยู่ในระดับมาก

3. ความสัมพันธ์ของความถี่การร่วมกิจกรรมครอบครัวกับความสามารถในการ
แก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยพบว่าในภาพรวมมีระดับความสัมพันธ์เป็นไปในทางบวกแต่น้อยที่สุด และ
ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

THE RELATION OF FAMILY'S ACTIVITY PARTICIPATION AND PROBLEM SOLVING
ABILITY OF YOUNG CHILDREN

AN ABSTRACT
BY
KWANG POLSUK

Presented in Fulfillment of the Requirements for the
Master of Education Degree in Early Childhood Education
at Srinakharinwirot University
November 2007

Kwang Polsuk. (2007). *The Relation of Family's Activities Participation and Problem Solving Ability of Young Children*. Master thesis, M.Ed.(Early Childhood Education).

Bangkok : Graduate School, Srinakharinwirot University. Advisor Committee :

Assoc Prof. Dr. Kulaya Tantiphlachiva, Dr.Rachan Bunthima.

The objectives of this research were to study the frequency of family activities participation, the competency level of problems solving and the correlation of participating family activities and problem solving competences of young children.

The sample was selected from parents and young children 5-6 years, studying in K-2 first semester in academic year 2007 of the schools in Uthumpornpisai District, Srisaket Province. by random sampling and There are 155 couples of parents and young children.

The research instruments were 1) questionnaire for parents with 0.92 reliability and 2) problem solving abilities evaluation for young children with 0.84 reliability.

The research results were as follow

1. The participating family activities of parents and young child were low frequency. Upon sorting out each activity, it indicated that the recreation activities gain quite high frequency except hobby, career and housework were low frequency.

2. The problems solving abilities of young children were at highest level. Upon sorting out each aspects found that the problem solving ability of helping the other and self-reliance were highest levels but the problem solving ability of ownself related the others was only high.

3. The correlation of participating family activity participation and problem solving ability of young children were lowest and no significantly.

ปริญญานิพนธ์
เรื่อง

ความสัมพันธ์ของการร่วมกิจกรรมครอบครัวกับความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย

ของ
กว้าง ผลสุข

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย
ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เพ็ญศิริ จีระเดชากุล)
วันที่.....เดือน พฤศจิกายน พ.ศ.2550

คณะกรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์

คณะกรรมการสอบปากเปล่า

.....ประธาน
(รองศาสตราจารย์ ดร.กุลยา ตันติผลาชีวะ)

.....ประธาน
(รองศาสตราจารย์ ดร.สิริมา ภิญโญนนตพงษ์)

.....กรรมการ
(อาจารย์ ดร.ราชันย์ บุญธิมา)

.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.กุลยา ตันติผลาชีวะ)

.....กรรมการ
(อาจารย์ ดร.ราชันย์ บุญธิมา)

.....กรรมการ
(อาจารย์ ดร.จารุวรรณ ศิลปรัตน์)

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดีเพราะผู้วิจัยได้รับความเมตตากรุณาจาก รองศาสตราจารย์ ดร.กฤษยา ตันติผลาชีวะ ประธานคณะกรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์ให้คำปรึกษาแนะนำอย่างดียิ่ง อาจารย์ ดร.ราชนัย บุญธิมา กรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์ให้คำปรึกษาแนะนำด้านสถิติ และการวิเคราะห์ข้อมูลผลการวิจัย รองศาสตราจารย์ ดร.สิริมา ภิญโญนนตพงศ์ ประธานคณะกรรมการสอบปากเปล่า และอาจารย์ ดร.จารุวรรณ ศิลปะรัตน์ กรรมการสอบปากเปล่าที่กรุณาให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ทำให้ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณคณาจารย์สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย อาจารย์ ดร.พัฒนา ชัชพงศ์ อาจารย์ ดร.และรองศาสตราจารย์ ดร.เยาวพา เดชะคุปต์ ที่ได้กรุณาประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ที่มีค่ายิ่ง ตลอดจนทั้งคำแนะนำต่าง ๆ ที่เป็นสิริมงคลต่อชีวิตทำให้ผู้วิจัยประสบความสำเร็จในการศึกษาครั้งนี้

ขอขอบคุณผู้เชี่ยวชาญทุกท่าน อาจารย์กอบกมล ทบบัณฑิต ศึกษาานิเทศก์ชำนาญการพิเศษ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ทิพากร บุญยกุลศรีรุ่ง อาจารย์วิมลพรรณ กลางมณี ศึกษาานิเทศก์ชำนาญการ อาจารย์ชวนคิด มะเสนะ และอาจารย์เสกสรร ทองคำบรรจง ที่กรุณาให้คำแนะนำ และแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆของเครื่องมือการวิจัยให้มีคุณภาพ

การเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ ผู้วิจัยได้รับความร่วมมือด้วยดีจากสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาศรีสะเกษเขต 2 ผู้อำนวยการสถานศึกษา ครูผู้สอนชั้นอนุบาลปีที่ 2 ผู้ปกครอง และเด็กปฐมวัยชั้นอนุบาลปีที่ 2 ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ที่ให้เวลาและโอกาสดังกับผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลอย่างเต็มที่ ทำให้การวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

ขอขอบคุณนิสิตระดับบัณฑิตศึกษาสภาวิชาการศึกษาปฐมวัยทุกท่านที่ให้คำปรึกษาแนะนำอย่างเป็นกัลยาณมิตร ตลอดทั้งสมาชิกในครอบครัวที่ให้ความช่วยเหลือและให้กำลังใจด้วยดีเสมอมา ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่สนับสนุนสร้างแรงผลักดันให้ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงตามที่คาดหวัง

คุณค่าและประโยชน์ของปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ ขอมอบเป็นเครื่องบูชาพระคุณบิดา มารดา คณาจารย์ผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้แก่ผู้วิจัยตั้งแต่ต้นจนสำเร็จการศึกษา

กว้าง ผลสุข

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ภูมิหลัง	1
ความมุ่งหมายของการวิจัย	4
ความสำคัญของการวิจัย	4
ขอบเขตของการวิจัย	5
ประชากร	5
กลุ่มตัวอย่าง	5
ตัวแปรที่ศึกษา	5
นิยามศัพท์เฉพาะ	5
กรอบแนวคิดในการวิจัย	7
สมมติฐานการวิจัย	7
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	8
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความสามารถในการแก้ปัญหา	9
ความหมายของปัญหา	9
ความหมายของการแก้ปัญหา	10
องค์ประกอบของปัญหา	11
ประเภทของปัญหา	12
ความสำคัญของการแก้ปัญหา	13
พัฒนาการด้านการคิดแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย	13
องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อการแก้ปัญหของเด็กปฐมวัย	15
กระบวนการแก้ปัญหของเด็กปฐมวัย	17
ทักษะในการแก้ปัญหของเด็กปฐมวัย	24
ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคของการการคิดแก้ปัญหของเด็กปฐมวัย	25
การส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหของเด็กปฐมวัย	26
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความสามารถในการแก้ปัญหา	27
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับครอบครัว	31
ความหมายของครอบครัว	31
ความสำคัญของครอบครัว	32
พัฒนาการและระบบครอบครัว	35
ระบบครอบครัว	36

สารบัญ(ต่อ)

บทที่	หน้า
2(ต่อ)	
โครงสร้างของครอบครัว.....	36
หน้าที่ครอบครัว.....	38
ประเภทของครอบครัว.....	39
บทบาทหน้าที่ของครอบครัว.....	42
บทบาททางครอบครัวต่อการพัฒนาเด็กปฐมวัย.....	46
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับครอบครัว.....	54
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมครอบครัว.....	55
ความหมายของกิจกรรมครอบครัว.....	55
ลักษณะของกิจกรรมครอบครัว.....	55
รูปแบบของกิจกรรมครอบครัว.....	56
ประโยชน์ของกิจกรรมครอบครัว.....	65
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมครอบครัว.....	67
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	71
การกำหนดประชากรและการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง.....	71
การสร้างเครื่องมือที่ใช้ศึกษางานวิจัย.....	73
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	75
การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล.....	76
เกณฑ์การวิเคราะห์ข้อมูล.....	78
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	80
สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล.....	80
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	80
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	81
5 สรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ.....	88
ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	88
สมมติฐานการวิจัย.....	88
ขอบเขตของการวิจัย.....	88
เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย.....	89
วิธีดำเนินการวิจัย.....	89
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	90

บทที่	หน้า
5(ต่อ)	
สรุปผลการวิจัย.....	90
อภิปรายผล.....	91
ข้อสังเกตจากผลการทำวิจัย.....	96
ข้อเสนอแนะในการทำวิจัย.....	96
บรรณานุกรม.....	97
ภาคผนวก.....	107
ภาคผนวก ก.....	108
ภาคผนวก ข.....	118
ภาคผนวก ค.....	136
ประวัติย่อผู้วิจัย.....	138

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

สังคมปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว มนุษย์ที่จะดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขต้องมีทักษะ มีความสามารถในการคิดแก้ปัญหา ความคิดเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้คนแต่ละคนมีศักยภาพ และความสามารถที่แตกต่างกัน ความสามารถในการคิดหรือคิดเป็นนำมาซึ่งการพัฒนาในด้านต่างๆและการแก้ปัญหาอยู่ตลอดเวลา การดำรงชีวิตในสังคมทุกคนจะต้องพบกับอุปสรรคและปัญหาต่างๆมากมาย การแก้ปัญหาจึงจำเป็นและเป็นสิ่งที่ทุกคนต้องใช้ในชีวิตประจำวัน(เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์.2549 : XI,XIII)บุคคลที่คิดเป็นจะสามารถเผชิญปัญหาในชีวิตประจำวันได้อย่างมีระบบ สามารถพินิจพิจารณาสาเหตุของปัญหาที่กำลังเผชิญอยู่และสามารถรวบรวมข้อมูลต่างๆได้อย่างกว้างขวางเกี่ยวกับทางเลือกใช้ความสามารถและสถานการณ์ที่กำลังเผชิญอยู่ประกอบการพิจารณา(ศิริกาญจน์ โกสุมภ์ ; และดารณี คำวัจน์.2546 : 95)

การแก้ปัญหาเป็นกระบวนการที่ซับซ้อนต้องใช้ทักษะและลักษณะการคิดหลายอย่างประกอบกัน(ขจรศักดิ์ สีเสน.2544 : 14)กระบวนการแก้ปัญหาเป็นกระบวนการคิดที่ครอบคลุมพฤติกรรม หรือการกระทำหลายประการที่สัมพันธ์กันเป็นลำดับขั้นตอน(ศิริกาญจน์ โกสุมภ์ ; และดารณี คำวัจน์.2546 : 13)ผู้คิดแก้ปัญหาจะต้องศึกษาถึงสาเหตุของปัญหา ซึ่งจะมีลักษณะแตกต่างกัน(สุวิทย์ มูลคำ.2547 : 15)การแก้ปัญหาถือว่าเป็นพื้นฐานสำคัญที่สุดของการคิดทั้งมวล การคิดแก้ปัญหาเป็นสิ่งสำคัญต่อวิถีการดำเนินชีวิต ทักษะการแก้ปัญหาจึงมิใช่เป็นเพียงการรู้จักคิด และรู้จักการใช้สมองหรือทักษะที่มุ่งพัฒนาสติปัญญาอย่างเดียว แต่ยังเป็นทักษะที่สามารถพัฒนาทัศนคติ วิธีคิด ความรู้ความเข้าใจสภาพการณ์ของสังคม(Eberle ;& Slanish.1996 อ้างอิงจาก ประพันธ์ศิริ สุเสารัจ.2543 : 103)ความสามารถในการแก้ปัญหาเป็นทักษะที่จะช่วยให้การทำงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพสามารถที่จะฟันฝ่าอุปสรรคต่างๆได้ การพัฒนาเด็กให้เป็นผู้ที่สามารถคิดได้อย่างมีเหตุผลสามารถแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน และปัญหาของสังคมได้อย่างเหมาะสมจึงเป็นสิ่งสำคัญเพราะเด็กเหล่านี้จะเป็นทรัพยากรที่สำคัญ ในการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้า การจัดประสบการณ์ต่างๆให้เด็กเกิดการเรียนรู้อย่างเหมาะสมจะเป็นพื้นฐานของการคิดอันจะนำไปสู่การแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ(ฉันทนา ภาคบงกช.2528 : 1,55) การคิดแก้ปัญหาเป็นทักษะสำคัญ และจำเป็นของมนุษย์โดยเฉพาะ เด็กปฐมวัยจำเป็นต้องฝึกทักษะการคิดแก้ปัญหาให้มาก(วรภัทร์ ภูเจริญ.2546 : คำนำ)

การพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นอย่างเป็นธรรมชาติและเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาวิธีการง่ายๆคือให้ผู้เรียนแก้ปัญหาจากสถานการณ์จำลอง หรือให้ผู้เรียนนำปัญหาที่พบในชีวิต ประจำวันที่บ้านมาพิจารณาร่วมกัน(ศิริกาญจน์ โกสุมภ์ ; และดารณี คำวัจน์.2544 : 71) การแก้ไขปัญหสำหรับเด็กอายุ 3 – 5 ปีทำได้ 2 รูปแบบคือ การบูรณาการในการทำกิจวัตรประจำวัน และการบูรณาการในกิจกรรมหลัก 6 กิจกรรมโดยการฝึกหัดใช้สถานการณ์ความขัดแย้ง

ขณะเล่นหรือขณะทำกิจกรรม และจัดกิจกรรมที่ทำหยาบความสามารถเด็ก(กรมสุขภาพจิต.2548ข : 9 – 10) การสอนเด็กเริ่มเมื่อเด็กมีความพร้อมที่จะเรียนในบรรยากาศที่เด็กรู้สึกสบายโดยเฉพาะเวลาเล่น เวลารับประทานอาหาร เวลาเดินทาง และเวลาทำกิจกรรมร่วมกันในครอบครัว เพราะเด็กสามารถเรียนรู้จากการกระทำ(กุลยา ตันติผลาชีวะ.2542 : 129)

เด็กปฐมวัยสามารถคิดแก้ปัญหาได้เพราะสมองของเด็กจะสร้างเซลล์ประสาทขึ้น 250,000 เซลล์ ทำให้เด็กที่เกิดสามารถเห็น ได้ยิน รับรู้กลิ่น รส และตอบสนองต่อทุกสัมผัสซึ่งเป็นความสามารถพื้นฐานสำหรับการเรียนรู้ในอนาคต ในช่วง 6 ขวบแรกของชีวิตเป็นช่วงวัยทองของการพัฒนาสมอง แรกเกิดสมองมีน้ำหนัก 30 – 40 % ของผู้ใหญ่ เมื่ออายุ 4 ขวบ เพิ่มขึ้นเป็น 60 % และ 90 % เมื่ออายุ 10 ขวบสมองเป็นอวัยวะที่เป็นกลไกควบคุมอวัยวะต่างๆของร่างกายทั้งอารมณ์และสติปัญญา สมองประกอบด้วยเซลล์ประสาทประมาณหนึ่งแสนล้านเซลล์ ก่อนวัย 4 ขวบสมองจะพัฒนาในด้านความรู้เกี่ยวกับตนเองสิ่งแวดล้อมต่างๆรอบตัวหลังจาก 4 ขวบ พัฒนาการของสมองที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ ทักษะทางภาษา และการคิดอย่างมีเหตุผลจะมีความเชี่ยวชาญขึ้น(สรัญญา โภคาลัย.2547 : 23,37) เด็กวัย 2 – 7 ปีสมองพัฒนาในเรื่องความจำแยกลำดับ จัดหมวดหมู่ การคิดการใช้เหตุผล คิดเชื่อมโยง ความคิดรวบยอด และแก้ปัญหาต่างๆได้(กรมสุขภาพจิต.2547ข : 33)

ความสามารถในการคิดแก้ปัญหาไม่ใช่พรสวรรค์ ไม่ใช่ความเป็นอัจฉริยะที่ติดตัวมาแต่กำเนิด แต่เป็นศักยภาพที่สามารถเรียนรู้และพัฒนาได้อย่างไม่มีที่สิ้นสุด โดยเริ่มต้นที่ครอบครัว เพราะพ่อแม่เป็นครูคนแรกของลูกมีบทบาทในการสร้างคนให้มีคุณภาพ ทั้งในด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญา บ้านมีอิทธิพลต่อการพัฒนาความสามารถในการคิดแก้ปัญหาของเด็ก การที่เด็กได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากพ่อแม่ผู้ปกครองช่วยให้เด็กเรียนรู้และมีทักษะในการแก้ปัญหามากขึ้น จากการศึกษาพบว่าคนที่คิดเก่งจะเติบโตมาจากครอบครัวที่ผู้ปกครองส่งเสริมให้เด็กคิด ให้เด็กถาม และให้เด็กได้มีประสบการณ์ด้านต่างๆ และหมั่นให้เด็กใช้เหตุผลในการตัดสินใจทำกิจกรรมต่างๆในชีวิตประจำวัน(ชาติ แจ่มนุษ. 2545 : 73)พ่อแม่เป็นครูคนแรกของเด็ก เด็กเรียนรู้จากการแสดงออกของพ่อแม่ปฏิสัมพันธ์ของพ่อแม่กับเด็กมีอิทธิพลต่อการพัฒนาเด็กมาก(กุลยา ตันติผลาชีวะ.2542 : 129) พ่อแม่ผู้ปกครองไม่ได้ทำเฉพาะการดูแลเด็ก แต่ยังต้องทำหน้าที่ส่งเสริมเด็กแบบองค์รวมเพื่อการเจริญเติบโตของเด็กด้วย(กุลยา ตันติผลาชีวะ.2548 : 3)

การให้ความรักและใจใส่สร้างสายใยผูกพันให้ลูกมีโอกาสช่วยเหลือตนเองรู้จักรอคอย อดทน อดกลั้น เปิดโอกาสให้ลูกรู้จักปรับตัวเผชิญและแก้ปัญหาด้วยตนเองจะทำให้เขาเติบโตเป็นคนที่มีความสัมพันธ์ดี จิตใจมั่นคง เชื่อมั่นในตนเอง สุขุม หนักแน่น รู้จักคิด รับผิดชอบ รู้จักพึ่งพาตนเอง มีความมุ่งมั่นไปสู่ความสำเร็จ รู้จักพลิกแพลงแก้ไขปัญหอย่างสร้างสรรค์ เป็นประโยชน์ และสามารถตัดสินใจได้อย่างมีเหตุผล(กรมสุขภาพจิต.2548ค : 34–35) ศิโรตม์ โสวัณณะ กล่าวว่าเยาวชนที่เป็นคนเก่ง เป็นคนดีและดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข มีความถี่ของการปฏิบัติกิจกรรมในครอบครัว และมีงานมอบหมายของครอบครัวให้ช่วยรับผิดชอบตามความเหมาะสมกับวัย เช่น การกวาดบ้าน ถูบ้าน ล้างจาน ซักเสื้อผ้าของตนเอง(ศิโรตม์ โสวัณณะ.2545 : บทคัดย่อ)

การมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมหรือเหตุการณ์ต่างๆของคนจะทำให้เกิดการสะสมประสบการณ์และปรับตัวเพื่อรับความรู้จากประสบการณ์นั้นด้วยการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง กระบวนการปรับประสบการณ์สู่การเรียนรู้เป็นกลไกทางสมอง เด็กปฐมวัยเรียนรู้ได้จากการสัมผัส การเห็นตัวแบบ การซึมซับประสบการณ์โดยเฉพาะจากการทำงาน การเล่น ซึ่งการฝึกที่ถูกต้องจะเป็นตัวเสริมพัฒนาการของเด็กให้เต็มศักยภาพ การจัดประสบการณ์หรือกิจกรรมที่มีคุณค่าจะกระตุ้นให้เด็กคิดรวมทั้งการให้เด็กได้ลงมือทำกับวัตถุต่างๆจะช่วยให้เกิดการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ (กุลยา ตันติผลาชีวะ.2545 : 23) ผู้เรียนสามารถคิดเป็นพึ่งตนเองได้รู้วิธีการเรียนรู้ แก้ปัญหาได้ตระหนักถึงความสำคัญว่าการเรียนรู้เป็นอริยทรัพย์ในตนความสามารถของมนุษย์ในการแก้ปัญหาหรือกระทำได้สิ่งหนึ่งที่มีคุณค่าในสังคมต้องมีส่วนร่วมของสมองเป็นฐานรองรับ(วิชัย วงษ์ใหญ่. 2542 : 4,13)

การสร้างสรรคกิจกรรมในครอบครัวให้เกิดขึ้นนับได้ว่าเป็นช่องทางสำคัญในการที่ลูกจะมีโอกาสใช้เวลากับพ่อแม่อย่างผ่อนคลายและเป็นกันเอง เป็นช่องทางที่พ่อแม่หยิบยื่นสิ่งดีและอบรมสั่งสอนลูกได้ง่ายกว่าเวลาที่เป็นทางการอื่นๆ และยังเป็นการใช้เวลาแห่งความสนุก สนานร่วมกันในครอบครัว พ่อแม่สามารถเลือกกิจกรรมที่ทำร่วมกันกับลูกได้อย่างหลากหลาย โดยกิจกรรมดังกล่าวควรตั้งอยู่บนพื้นฐานที่สำคัญคือ เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมพัฒนาการของเด็กในด้านต่างๆ กิจกรรมที่ครอบครัวทำร่วมกันควรมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมพัฒนาการของเด็กในแต่ละช่วงวัย เป็นกิจกรรมตามใจทุกคนในครอบครัว ควรมีการจูงใจให้ทุกคนทำกิจกรรมร่วมกันด้วยความสมัครใจ โดยสมาชิกในครอบครัวควรมีการปรึกษาหารือรับฟังความคิดเห็นร่วมกัน กิจกรรมที่ครอบครัวทำร่วมกันควรทำอย่างต่อเนื่องให้เกิดความคุ้นเคย(เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์.2548 : 1 – 8) กิจกรรมครอบครัวเป็นกิจกรรมที่ต้องลงมือปฏิบัติจริง ทำให้เกิดกระบวนการซึมซับ(Assimilation)เป็นกระบวนการของการนำข้อมูลที่ได้สัมผัสจากประสบการณ์แล้วซึมเข้าสู่กรอบความรู้ที่มีอยู่เดิม หากข้อมูลที่ได้รับใหม่ไปสอดคล้องกับความรู้เดิมจะปรับเข้าสู่กระบวนการรับความรู้(Accommodation)ด้วยการคิดวิเคราะห์ เกิดเป็นหน่วยความรู้ใหม่(Schema)(กุลยา ตันติผลาชีวะ.2545 : 22)กิจกรรมครอบครัวเป็นกิจกรรมที่ปฏิบัติเป็นประจำในชีวิตประจำวัน และทำอย่างอิสระ สมาชิกในครอบครัวสามารถปฏิบัติร่วมกันได้ตามความสามารถ(วรณี วงศ์พานิชย์ ; และวิวิรรณ สรรพอาษา.2546 : 15 – 17) โอกาสที่จะเกิดปัญหามีได้ตลอดเวลาการร่วมกิจกรรมครอบครัวจึงช่วยปลูกฝังลักษณะนิสัยการทำงาน ฝึกทักษะการทำงานอย่างเป็นกระบวนการ และสามารถแก้ปัญหาในการทำงานได้(วิริยะ บุญยะนิवासน์ ; และสุพน ทิมอ่ำ.2549 : 3)

การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยสนใจศึกษาเด็กปฐมวัยโรงเรียนในอำเภอดุสิตเพราะจากผลการประเมินพัฒนาการนักเรียนที่จบหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 ปีการศึกษา 2548 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศรีสะเกษ เขต 2 พบว่าโรงเรียนในอำเภอดุสิตปฐมวัยมีความสามารถในการคิดและแก้ปัญหาอยู่ในระดับดี เฉลี่ยร้อยละ 85.33($\bar{X}$ = 2.56) (วิมลพรรณ กลางมณี.2549 : 91) จึงสนใจว่าสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมกิจกรรมครอบครัวหรือไม่ ถ้ากิจกรรมครอบครัวมีส่วนช่วยสร้างเสริมพัฒนาการของเด็กด้านต่างๆ(เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์.

2548 : 1 – 3)

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยตระหนักถึงความสำคัญในการส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยซึ่งเป็นวัยที่สมองมีการพัฒนาสูงสุดและเด็กสามารถปรับตัวและเรียนรู้ผ่านสัมผัสรับรู้ได้ดีที่สุด และกิจกรรมครอบครัวเป็นกิจกรรม ที่สมาชิกในครอบครัวทุกเพศทุกวัย สามารถปฏิบัติได้โดยไม่มีความยุ่งยากประกอบกับเป็นกิจกรรมที่ปฏิบัติเป็นกิจวัตรประจำวัน และเป็นส่วนสำคัญในการดำรงชีวิต ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษาการร่วมกิจกรรมครอบครัว ในด้านกิจกรรมงานบ้าน กิจกรรมงานอาชีพ กิจกรรมงานอดิเรก และกิจกรรมนันทนาการ กับความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย เกี่ยวกับปัญหาของตัวเอง ปัญหาของตัวเด็กเองที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น และปัญหาเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น ว่ามีความสัมพันธ์กันหรือไม่อย่างไร ทั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางแก่พ่อแม่ ผู้ปกครอง ครู และผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็กปฐมวัยสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางพัฒนาความสามารถในการคิดและแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพต่อไป

ความมุ่งหมายของการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้กำหนดความมุ่งหมายไว้ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาความถี่การร่วมกิจกรรมครอบครัวของเด็กปฐมวัยชั้นอนุบาลปีที่ 2 โรงเรียนในเขตอำเภอดุสิตบุรี
2. เพื่อศึกษาระดับความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยชั้นอนุบาลปีที่ 2 โรงเรียนในเขตอำเภอดุสิตบุรี
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของความถี่ในการร่วมกิจกรรมครอบครัวกับระดับความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยชั้นอนุบาลปีที่ 2 โรงเรียนในเขตอำเภอดุสิตบุรี

ความสำคัญของการวิจัย

ผลของการวิจัยครั้งนี้จะทำให้ทราบถึงความสัมพันธ์ของความถี่ในการร่วมกิจกรรมครอบครัวประกอบด้วยกิจกรรมงานบ้าน กิจกรรมงานอาชีพ กิจกรรมงานอดิเรก และกิจกรรมนันทนาการ กับความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยจะเป็นข้อมูลพื้นฐานด้านการสร้างการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและเด็ก และเป็นแนวคิดสำหรับครูในการนำกิจกรรมครอบครัวมาใช้เพื่อการพัฒนาเด็กปฐมวัยที่เกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับครอบครัว

ขอบเขตของการวิจัย

ประชากร

ประชากร(Population) ที่ใช้ศึกษาความสัมพันธ์ของการร่วมกิจกรรมครอบครัวกับการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย เป็นผู้ปกครองเด็กปฐมวัย และเด็กปฐมวัย ที่มีอายุระหว่าง 5 – 6 ปี กำลังศึกษาอยู่ชั้นอนุบาลในโรงเรียนซึ่งอยู่ในอำเภอกุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ จำนวน 1,033 ครอบครัว

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัยเป็นบิดาหรือมารดาหรือผู้ปกครองเด็กปฐมวัยและเด็กปฐมวัยที่มีอายุระหว่าง 5 – 6 ปีกำลังศึกษาอยู่ชั้นอนุบาลปีที่ 2 ภาคเรียนที่1 ปีการศึกษา 2550 ในโรงเรียนเขตอำเภอกุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ได้จากการสุ่มแบบหลายขั้นตอน(Multi-Stage Random Sampling) เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบแบ่งกลุ่ม(Cluster Random Sampling) โดยสุ่มตำบล โรงเรียน และชั้นเรียนโดยใช้สัดส่วนร้อยละ 50 ในระดับโรงเรียนได้สุ่มผู้ปกครองเป็นหน่วยการสุ่ม โดยสุ่มโรงเรียนมาร้อยละ 50 ด้วยวิธีการจับสลาก(Lottery Method) เฉพาะผู้ปกครองและเด็กปฐมวัยชั้นอนุบาลปีที่ 2 ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 155 ครอบครัว เป็นบิดาหรือมารดาหรือผู้ปกครองเด็กปฐมวัยจำนวน 155 คน และเด็กปฐมวัยจำนวน 155 คน

ตัวแปรที่ศึกษา

1.ตัวแปรอิสระ ได้แก่ ความถี่การร่วมกิจกรรมครอบครัว จำแนกเป็น

- 1.1 กิจกรรมงานบ้าน
- 1.2 กิจกรรมงานอาชีพ
- 1.3 กิจกรรมงานอดิเรก
- 1.4 กิจกรรมนันทนาการ

2. ตัวแปรตาม ได้แก่ ความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย

- 2.1 ความสามารถในการแก้ปัญหของตนเอง
- 2.2 ความสามารถในการแก้ปัญหของตนเองที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น
- 2.3 ความสามารถในการแก้ปัญหาเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. กิจกรรมครอบครัว หมายถึง การทำงานเป็นประจำในชีวิตประจำวันของครอบครัวทั้งที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพและเป็นกิจวัตรประจำวัน จำแนกเป็น 4 ด้าน ดังนี้

1.1 กิจกรรมงานบ้าน หมายถึง การทำงานของครอบครัวภายในบ้านและบริเวณบ้าน ประกอบด้วยการดูแลความสะอาดและการอาหาร เช่น การปัดกวาดบ้าน การเช็ดถูบ้าน การจัดเก็บที่นอนตนเอง การซักเสื้อผ้า การตากผ้า การประกอบอาหาร การล้างภาชนะ การจัดสำหรับอาหาร และการทิ้งขยะ

1.2 กิจกรรมงานอาชีพ หมายถึง การทำงานของครอบครัวที่เกี่ยวข้องกับอาชีพของครอบครัวที่เป็นการกระทำเพื่อให้ได้มาซึ่งเงินหรือเพื่อการบำรุงชีพอาจเป็นการทำการเกษตรการค้าขายหรือรับจ้าง

1.3 กิจกรรมงานอดิเรก หมายถึง การทำงานของครอบครัวในเวลาว่างนอกเหนือจากอาชีพหลักของครอบครัวที่เป็นงานอดิเรกกิจกรรมใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

1.4 กิจกรรมนันทนาการ หมายถึง การทำงานเพื่อการผ่อนคลายร่วมกันของครอบครัว ได้แก่ การท่องเที่ยวทัศนศึกษา การเล่นออกกำลังกาย การร้อง/ฟังเพลง ดนตรี การดูโทรทัศน์หรือดูมหรสพ

2. การร่วมกิจกรรม หมายถึง การที่สมาชิกในครอบครัวประกอบด้วยบิดามารดา และบุตรหรือบิดาหรือมารดาและบุตร หรือผู้ปกครองและเด็กปฐมวัย ได้ทำกิจกรรมครอบครัวร่วมกัน ทั้งที่เป็นการแสดงความคิดเห็น หรือการลงมือกระทำกิจกรรมร่วมกันทุกส่วนหรือบางส่วน

3. เด็กปฐมวัย หมายถึง เด็กนักเรียนชายหรือหญิงที่มีอายุระหว่าง 5 – 6 ปี ที่กำลังศึกษาอยู่ชั้นอนุบาลปีที่ 2 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2550 ในโรงเรียนรัฐบาลในเขตอำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ

4. ผู้ปกครอง หมายถึง ผู้ที่ทำหน้าที่ปกครองดูแลเด็กปฐมวัยที่ไม่มีบิดามารดาหรือบิดามารดาไม่ได้อาศัยอยู่ในครอบครัวของเด็กปฐมวัยที่กำลังศึกษาในโรงเรียน เขตอำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ

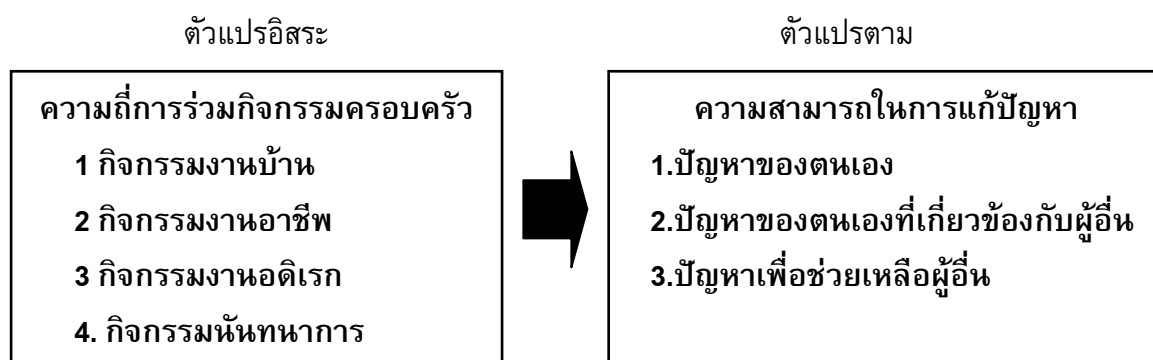
5. ความสามารถในการแก้ปัญหา หมายถึง การคิดวิธีการหรือแนวทางที่จะช่วยจัดหรือลดสภาพการณ์ที่ไม่ต้องการให้ลดน้อยลงหรือหมดไปซึ่งประเมินโดยแบบทดสอบที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นโดยจำแนกเป็นรายด้าน ดังนี้

5.1 ความสามารถในการแก้ปัญหของตนเอง หมายถึง วิธีการตัดสินใจแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเองให้ทุเลา หรือหมดไป โดยการกระทำดังกล่าวไม่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น

5.2 ความสามารถในการแก้ปัญหของตนเองที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น หมายถึง วิธีการตัดสินใจแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นเพื่อให้พ้นจากปัญหาเมื่อตนเองมีส่วนเกี่ยวข้องกับผู้อื่น

5.3 ความสามารถในการแก้ปัญหาเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น หมายถึง วิธีการตัดสินใจแก้ปัญหาเพื่อช่วยเหลือผู้อื่นหรือบอกวิธีการแก้ปัญหที่เกิดขึ้นกับผู้อื่นเมื่อผู้อื่นประสบกับปัญหา

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

สมมติฐานการวิจัย

ความถี่ในการร่วมกิจกรรมครอบครัว กับความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยมีความสัมพันธ์กัน

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตามลำดับดังนี้

1. เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย
 - 1.1 ความหมายของปัญหา
 - 1.2 ความหมายของการแก้ปัญหา
 - 1.3 องค์ประกอบของปัญหา
 - 1.4 ประเภทของปัญหา
 - 1.5 ความสำคัญของการแก้ปัญหา
 - 1.6 พัฒนาการด้านการคิดแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย
 - 1.7 องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย
 - 1.8 กระบวนการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย
 - 1.9 ทักษะในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย
 - 1.10 ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคของการการคิดแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย
 - 1.11 การส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย
 - 1.12 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความสามารถในการแก้ปัญหา
2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับครอบครัว
 - 2.1 ความหมายของครอบครัว
 - 2.2 ความสำคัญของครอบครัว
 - 2.3 พัฒนาการและระบบครอบครัว
 - 2.4 ระบบครอบครัว
 - 2.5 โครงสร้างของครอบครัว
 - 2.6 หน้าที่ครอบครัว
 - 2.7 ประเภทของครอบครัว
 - 2.8 บทบาทหน้าที่ของครอบครัว
 - 2.9 บทบาทของครอบครัวต่อการพัฒนาเด็กปฐมวัย
 - 2.10 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับครอบครัว
3. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมครอบครัว
 - 3.1 ความหมายของกิจกรรมครอบครัว
 - 3.2 ลักษณะของกิจกรรมครอบครัว
 - 3.3 รูปแบบของกิจกรรมครอบครัว
 - 3.4 ประโยชน์ของกิจกรรมครอบครัว

3.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมครอบครัว

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความสามารถในการแก้ปัญหา

1.1 ความหมายของปัญหา

มนุษย์ทุกเพศทุกวัยต่างประสบปัญหาในชีวิตประจำวันทั้งปัญหาส่วนตัว ปัญหาเพื่อนร่วมงาน ปัญหาจากสิ่งแวดล้อม แต่ละบุคคลเข้าใจปัญหาไม่เหมือนกัน จึงมีนักวิชาการกำหนดนิยามของปัญหาไว้ดังต่อไปนี้

วีระพล สุวรรณนันต์(2534 : 40) กล่าวว่าปัญหา คือความเปี่ยงเบนของสภาวะเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ความเปี่ยงเบนนี้ต้องเกิดในอนาคต ซึ่งต่างกับสภาวะเหตุการณ์ที่ต้องการ

รศนา อัสชะกิจ(2537 : 2) กล่าวว่า ปัญหาหมายถึง

1. เหตุการณ์ยุ่งยากที่จะต้องแก้ไข
2. สภาวะการณ์ที่ไม่พึงประสงค์
3. เหตุการณ์ที่เป็นไปไม่ตรงตามความคาดหวังโดยไม่ทราบสาเหตุ
4. การที่มนุษย์ไม่รู้จะทำอย่างไรจึงจะบรรลุเป้าหมายตามที่กำหนด
5. เหตุการณ์ในอนาคตมีแนวโน้มว่าจะเป็นไปไม่ตรงตามประสงค์
6. เหตุการณ์หันเหเปี่ยงเบนจากที่ควรจะเป็น หรือความแตกต่างระหว่างสภาวะที่เกิดขึ้น

จริงกับสภาวะที่ตั้งเป้าหมายว่าควรจะเป็น

สุวิทย์ มูลคำ(2547 : 9) กล่าวว่าปัญหา คือสภาวะหรือสถานการณ์ที่ทำให้บุคคลไม่สบายกายไม่สบายใจไม่สนองความต้องการจำเป็นพื้นฐานของบุคคล

ทิพย์วัลย์ สีจันทร์ ; และคนอื่นๆ(2548 : 181) กล่าวว่าปัญหา หมายถึง เหตุการณ์ยุ่งยากที่ต้องการการแก้ไข หรือเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์ที่ไม่คาดหวังว่าจะเกิดขึ้น และเมื่อเกิดขึ้นแล้วทำให้การดำเนินงานไม่บรรลุเป้าหมายตามที่กำหนด

ครูอิกแซนด์ ; และเซฟฟิลด์(Cruikshand ;& Sheffield.1992 : 37) กล่าวว่าปัญหาเป็นคำถามหรือสถานการณ์ที่ทำให้หงายหงาย ปัญหาเป็นคำถามหรือสถานการณ์ที่ไม่สามารถหาคำตอบได้ทันที หรือรู้วิธีหาคำตอบโดยทันที

รีส์ ; และคนอื่นๆ(Reys ;& others. 2001 : 88) กล่าวว่า ปัญหา คือสถานการณ์ที่บุคคลต้องการบางสิ่งบางอย่างและไม่รู้วิธีแก้ปัญหานั้นได้ในทันที ถ้าปัญหานั้นหาคำตอบได้โดยง่ายหรือรู้คำตอบได้ในทันทีสิ่งนั้นก็ไม่ได้ถือว่าเป็นปัญหา

จากที่กล่าวมาข้างต้นพอสรุปได้ว่า ปัญหา คือ สภาวะหรือสถานการณ์หรือเหตุการณ์หรือสิ่งที่ซับซ้อนยุ่งยาก เป็นอุปสรรคที่ยังหาคำตอบไม่ได้ทันที และการที่จะหาคำตอบมานั้นต้องใช้ความรู้ ทักษะ และกระบวนการที่เหมาะสม

1.2 ความหมายของการแก้ปัญหา

การศึกษาวิธีการแก้ปัญหาจำเป็นต้องใช้ความสามารถทางด้านความคิด การตีความ สถานการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้น โดยที่นักเรียนการศึกษาและนักจิตวิทยาได้ให้ความหมายของความสามารถในการแก้ปัญหาไว้ดังนี้

อุษณีย์ โพธิสุข(2537 : 117) ได้ให้ความหมายว่า การแก้ปัญหาเป็นกระบวนการที่ต้องใช้ความรู้ ทักษะ ความเข้าใจและการใช้กลยุทธ์ทางปัญญาที่จะสังเคราะห์ความรู้ความเข้าใจนำมาปรับใช้กับสถานการณ์ที่แตกต่างกัน

ประสาธ อิศรปรีดา(2538 : 187) อธิบายว่าการแก้ปัญหาเป็นกระบวนการที่สลับซับซ้อน ต้องอาศัยทั้งความคิด ประสบการณ์และการรับรู้ต่างๆ ซึ่งบางครั้งการรับรู้และประสบการณ์เดิมอาจเป็นอุปสรรคในการแก้ปัญหา

กันยา สุวรรณแสง(2542 : 118) กล่าวว่า การแก้ปัญหาเป็นการคิดหาแนวทางแก้ไข อุปสรรคที่เกิดขึ้นเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่ต้องการ

ประพันธ์ศิริ สุเสารัจ(2543 : 103) กล่าวว่า การแก้ปัญหา หมายถึง การคิดพิจารณา ไตร่ตรองอย่างพินิจพิเคราะห์ถึงสิ่งต่างๆที่เป็นปมประเด็นสำคัญของเรื่องราวหรือสิ่งต่างๆที่คอย ก่อความ สร้างความรำคาญความยุ่งยากสับสนและความวิตกกังวล โดยพยายามหาหนทางคลี่คลาย สิ่งเหล่านั้นให้ปรากฏ และหาหนทางขจัดปัดเป่าสิ่งที่เป็นปัญหาที่ก่อความรำคาญ ความวิตกกังวล ความยุ่งยากสับสนให้หมดไปอย่างมีขั้นตอน

ชาติ แจ่มนุช(2545 : 20) การแก้ปัญหา เป็นกระบวนการทำงานของสมองโดยใช้ ประสบการณ์ มาสัมพันธ์กับสิ่งเร้าและข้อมูลหรือสิ่งแวดล้อมเพื่อแก้ปัญหา แสวงหาคำตอบ ตัดสินใจ หรือสร้างสรรค์สิ่งใหม่

วรภัทร์ ภูเจริญ(2546 : 11 – 12) ให้นิยามของการแก้ปัญหาไว้ดังนี้

1. การแก้ปัญหาเป็นกระบวนการเชื่อมโยงช่องว่างระหว่างปัญหากับข้อเฉลยหรือทางออกของปัญหา

2. การแก้ปัญหาเป็นกระบวนการลดความเบี่ยงเบน(ด้านลบ)ของปัญหาให้เป็น วัตถุประสงค์(ด้านบวก) และลดความเบี่ยงเบน(ด้านลบ)ให้เป็นเป้าหมาย(ด้านบวก)

กรมสุขภาพจิต(2547ก : 42) กล่าวว่า ความสามารถในการตัดสินใจแก้ปัญหาคือองค์ประกอบหนึ่งของความสามารถทางสติปัญญา(IQ)คือความเก่ง และความฉลาดทางอารมณ์(EQ) คือการรับรู้และเข้าใจปัญหา มีขั้นตอนในการแก้ปัญหา และมีความยืดหยุ่น(กรมสุขภาพจิต.2548ก : 35) ความสามารถในการแก้ปัญหาเป็นการนำความคิดที่เชื่อมโยงอย่างเป็นระบบมาวิเคราะห์ถึงผลการดำเนินไปของสถานการณ์นั้นๆ ผสมผสานแนวความคิด และข้อสรุปหลายๆประการที่ได้ซึ่งต้องใช้ความสามารถในการวิเคราะห์รูปแบบ สัญลักษณ์ ความสัมพันธ์ สถานการณ์ และการรู้ถึงแบบแผนที่เกิดขึ้นซ้ำๆได้และสรุปเป็นแนวทางของการแก้ไขที่นำไปปฏิบัติเพื่อให้บรรลุเป้าหมายหรือผ่านอุปสรรคนั้นไปได้

สุวิทย์ มูลคำ(2547 : 15) การคิดแก้ปัญหา หมายถึง ความสามารถทางสมองในการจัดสภาวะความไม่สมดุลที่เกิดขึ้น โดยพยายามปรับตัวเองและสิ่งแวดล้อมให้สมดุลกลืนกลับเข้าสู่สภาวะสมดุลหรือสภาวะที่เราคาดหวัง

ทิพย์วัลย์ สีจันทร์ ; และคนอื่นๆ(2548 : 181) กล่าวว่า การแก้ปัญหาเป็นส่วนหนึ่งของการคิดอย่างมีจุดหมาย เพราะผู้คิดแก้ปัญหาต้องการบทสรุปหลังจากการคิดแก้ปัญหาดำเนินไปเรียบร้อยแล้ว

ทองสุข รวยสูงเนิน(2550 : 1) กล่าวว่า การแก้ปัญหา เป็นกระบวนการทำงานของสมองที่จัดกระทำข้อมูลที่ได้จากการรับรู้ของประสาทรับรู้เพื่อนำไปสู่เป้าหมายการคิดที่ต้องการ

สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา(2550 : 3) กล่าวถึงการคิดแก้ปัญหาว่า เป็นทักษะและความสามารถขั้นสูง สามารถนำมาใช้ได้ขยายได้และเป็นความสามารถที่ตกผลึกติดตัวของแต่ละบุคคล

ครูลิล ; และรุذنิก(Krulik ;& Rudnick. 1993 : 6) การแก้ปัญหา เป็นกระบวนการ ซึ่งแต่ละบุคคลได้ใช้ความรู้ ทักษะ และความเข้าใจเพื่อให้เกิดความพึงพอใจในความต้องการของสถานการณ์ที่ไม่คุ้นเคยมาก่อน กระบวนการนี้เริ่มต้นด้วยการเผชิญหน้ากับปัญหา และสิ้นสุดเมื่อบรรลุถึงคำตอบและคำตอบนั้นได้รับการพิจารณาแล้วว่าสอดคล้องกับเงื่อนไขของปัญหา และสามารถนำสิ่งที่ได้จากการเรียนรู้ไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ใหม่

พือาเจต์ กล่าวว่า การคิดแก้ปัญหาเกิดเมื่อบุคคลเผชิญกับสภาพการณ์ที่ก่อให้เกิดปัญหา ความขัดแย้งหรือคำถาม จะเกิดภาวะไม่สมดุลขึ้น(Disequilibrium) จะเป็นความไม่สบายกาย ไม่สบายใจ ซึ่งจะเป็นสิ่งเร้ากระตุ้นให้บุคคลคิดเพื่อแก้ปัญหาหรือหาคำตอบ เมื่อสามารถแก้ปัญหาหรือตอบคำถามนั้นๆได้บุคคลจะกลับเข้าสู่ภาวะสมดุล(Equilibrium)หมดจากภาวะความเครียดเข้าสู่ภาวะปกติ(ชาติ แจ่มนุช.2545 ; 11)

ดังนั้น จึงพอสรุปได้ว่า ความสามารถในการคิดแก้ปัญหา เป็นการแสดงความสามารถทางด้านสมอง การคิด และการวิเคราะห์เรื่องราวด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ตลอดจนจากการเรียนรู้และประสบการณ์เดิม แล้วนำไปสู่ขั้นตอนหรือวิธีการในการแก้ปัญหาเพื่อให้บรรลุจุดหมายที่ต้องการ หรือเพื่อให้ได้มาซึ่งคำตอบ

1.3 องค์ประกอบของปัญหา

วรภัทร์ ภูเจริญ(2546 : 3 – 4) กล่าวว่าเมื่อเกิดปัญหาจะต้องมีองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการคือ

1. ความเบี่ยงเบน เนื่องจากกำหนดมาตรฐานหรือเป้าหมายที่แน่นอน ดังนั้นเมื่อสภาพเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเบี่ยงเบน ทำให้แตกต่างไปจากสภาพเหตุการณ์ที่ควรจะเป็นตามเป้าหมายจึงถือว่าเป็นปัญหา

2. เหตุการณ์ในอนาคต สภาพเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงได้เริ่มเบี่ยงเบนไปจากเป้าหมายเมื่อใดก็ตามถ้าความแตกต่างนั้นมีแนวโน้มว่าจะต้องปรากฏในอนาคตการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นนั้นถือได้ว่าเป็นปัญหา

3. ความไม่แน่นอนเนื่องจากเหตุการณ์ในอนาคตเป็นสิ่งที่คาดหวังให้เป็นไปตามเป้าหมายได้โดยยากเหตุแทรกแซงย่อมมีโอกาสเกิดขึ้นได้เสมอ ความไม่แน่นอนเป็นสิ่งที่คู่กับอนาคตจึงจัดให้เป็นองค์ประกอบหนึ่งของปัญหา

จากแนวคิดข้างต้นสรุปได้ว่าองค์ประกอบของปัญหาเป็นเหตุการณ์ที่เกิดความเบี่ยงเบนจากสภาพการณ์ปกติทำให้เกิดความไม่แน่นอนทั้งในปัจจุบันและอนาคต

1.4 ประเภทของปัญหา

ปรีชา เนาว์เย็นผล(2537 : 62 – 63) ได้กล่าวถึงประเภทของปัญหาซึ่งสามารถสรุปได้ 2 ประเด็นดังนี้

1. พิจารณาจากจุดประสงค์ของปัญหา สามารถแบ่งออกได้ 2 ประเภทคือ

1.1 ปัญหาให้ค้นพบ เป็นปัญหาที่ให้ค้นพบคำตอบซึ่งอาจอยู่ในรูปของปริมาณ จำนวน หรือให้หาวิธีการหาคำตอบพร้อมเหตุผล

1.2 ปัญหาให้พิสูจน์ เป็นปัญหาให้แสดงการให้เหตุผลว่า ข้อความที่กำหนดให้เป็นจริงหรือเท็จ

2. พิจารณาจากตัวผู้แก้ปัญหา และความซับซ้อนของปัญหา ทำให้สามารถแบ่งปัญหาได้ 2 ประเภทคือ

2.1 ปัญหาธรรมดา เป็นปัญหาที่มีโครงสร้างไม่ซับซ้อนนัก แก่ปัญหามีความคุ้นเคยในโครงสร้าง และวิธีการแก้ปัญหา

2.2 ปัญหาไม่ธรรมดา เป็นปัญหาที่มีโครงสร้างซับซ้อน ผู้แก้ปัญหาต้องประมวลความสามารถหลายอย่างเพื่อนำมาแก้ปัญหา

ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา(2538 : 1) ได้กล่าวถึงระดับปัญหาที่พบในชีวิตประจำวันมีหลายระดับ โดยแยกเป็นประเภทใหญ่ๆ ได้ 3 ประเภท ดังนี้

1. ปัญหาที่เห็นสภาพของปัญหาชัดเจน มีวิธีการแก้ไขปัญหาที่ชัดเจน ซึ่งบุคคลรู้อยู่แล้วโดยการจำความรู้หรือวิธีการแก้ปัญหาเดิม และทำการเชื่อมโยงเข้าสู่สภาพปัญหาปัจจุบัน โดยวิธีการถ่ายโยงการเรียนรู้มาใช้ในสภาพการณ์ที่ต่างจากสภาพเดิม

2. ปัญหาที่เห็นสภาพของปัญหาชัดเจนแต่ตัวบุคคลไม่มีความรู้ หรือไม่มีความเข้าใจในวิธีการที่จะแก้ปัญหา ปัญหาประเภทนี้จะพบบ่อยมากในชีวิตจริง เป็นปัญหาที่ต้องแก้ไขโดยอาศัยกระบวนการคิดผสมผสานกับความรู้ แนวคิดและหลักการต่างๆ จากข้อมูลความรู้ที่มีอยู่แล้ว หรือค้นพบมาใหม่ เพื่อเป็นการประมวลการแก้ปัญหาใหม่ให้ได้ผลมากขึ้น

3. ปัญหาที่รู้ถึงสภาพของปัญหามีความต้องการที่จะแก้ปัญหแต่ยังไม่มีความรู้หรือวิธีการที่มีอยู่เดิมนั้นยังไม่สามารถแก้ปัญหได้ ปัญหาประเภทนี้เกี่ยวกับการบุกเบิกแสวงหาความรู้ใหม่ ทฤษฎีและวิธีการใหม่ที่ยังไม่เคยมีมาก่อน เป็นวิธีการแก้ปัญหที่ต้องอาศัยความคิดสร้างสรรค์

จากแนวคิดข้างต้นพอสรุปได้ว่า ประเภทของปัญหาสามารถแบ่งได้จากจุดประสงค์ของปัญหาและจากตัวผู้แก้ปัญหา และปัญหาสามารถแบ่งได้ตามสภาพของปัญหาได้แก่ ปัญหาที่เห็นสภาพของปัญหาชัดเจน ปัญหาที่เห็นสภาพของปัญหาชัดเจนแต่ตัวบุคคลไม่มีความรู้ และปัญหาที่รู้ถึงสภาพของปัญหามีความต้องการที่จะแก้ปัญหแต่ยังไม่มีความรู้

1.5 ความสำคัญของการแก้ปัญหา

การแก้ปัญหเป็นเรื่องจำเป็นที่มนุษย์ทุกเพศทุกวัยมีอาจหลีกเลี่ยงได้ต่างต้องประสบเป็นประจำตลอดชีวิตการแก้ปัญหเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยสติปัญญา และความสามารถทางการคิดแบบวิทยาศาสตร์ การคิดและการแก้ปัญหามีความสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออก การแก้ปัญหช่วยให้ผู้เรียนสามารถนำสิ่งที่ตนเองเรียนรู้ไปแก้ไขปัญหในสถานการณ์ใหม่ และสามารถปรับตนเองให้เข้ากับสภาพแวดล้อมได้เป็นอย่างดีและอยู่อย่างมีความสุข

รศนา อัสชะกิจ(2537 : 11) กล่าวว่า หน้าที่มนุษย์คือการแก้ปัญหา ผู้ที่มีความสามารถสูงในการแก้ปัญหาย่อมประสบผลสำเร็จทั้งในชีวิตส่วนตัว ครอบครัว และหน้าที่การงาน การแก้ปัญหามีความสำคัญต่อการอยู่รอดปลอดภัยและการดำเนินหน้าที่การงาน คุณภาพมนุษย์จึงขึ้นอยู่กับความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่และความสามารถในการแก้ปัญหามีสำคัญ

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์(2549 : 68 – 75) กล่าวถึงความสำคัญในการคิดแก้ปัญหาดังนี้

1. การคิดแก้ปัญหากำหนดความเป็นตัวเรา
2. การคิดแก้ปัญหเป็นพื้นฐานของสติปัญญาและความเข้าใจ
3. การคิดแก้ปัญหเป็นพื้นฐานของการตัดสินใจ
4. การคิดแก้ปัญหนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลง
5. การคิดแก้ปัญหสร้างความสามารถในการแข่งขันในสังคมแห่งความรู้

สรุปได้ว่า ความสำคัญของการแก้ปัญหเป็นเป้าหมายที่สำคัญในการกำหนดความเป็นตัวเรา เป็นพื้นฐานของการตัดสินใจ การเปลี่ยนแปลง ความสามารถในการแข่งขันในสังคม และความสามารถในการปรับตัวให้ดำรงชีวิตประจำวันได้อย่างมีความสุข

1.6 พัฒนาการการคิดแก้ปัญหของเด็กปฐมวัย

ความสามารถในการคิดเป็นลักษณะพิเศษของมนุษย์ เป็นสิ่งมหัศจรรย์ประการหนึ่งที่แยกมนุษย์ออกจากสัตว์อย่างชัดเจนเพราะมนุษย์มีความสามารถในการคิด(เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. 2549 : 5,64 – 65) การคิดเป็นผลมาจากการทำงานของสมอง แทบทุกกิจกรรมทางการคิดสมองจะทำงานร่วมกันทั้งซีกซ้ายและซีกขวา สมองของเด็กพัฒนาตั้งแต่อยู่ในครรภ์และมีการเจริญเติบโต

อย่างรวดเร็วในช่วง 2 – 3 ปีหลังคลอด ในช่วงนี้จึงเป็นช่วงที่สำคัญมาก ในการพัฒนาศักยภาพทางสมองของเด็กเพราะเป็นช่วงเปิดรับข้อมูลการเรียนรู้สิ่งต่างๆได้ อย่างรวดเร็ว การคิดของเด็กจะจำกัดอยู่ในโลกของความเป็นจริงที่สามารถสังเกตเห็นได้ตรงๆไม่ซับซ้อน เด็กจะพัฒนาการทางการคิดเป็นไปตามลำดับขั้นตอนหรือไม่สิ่งสำคัญที่สุดขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่กับเด็กในช่วงแรกเกิดจนถึงก่อนเข้าเรียน(อารมณ สุวรรณपाल.2549 : 8 – 11,13)การคิดของเด็กปฐมวัยเป็นกระบวนการที่มีผลจากการรับรู้สิ่งต่างๆที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันทั้งที่เด็กรู้ตัวหรือไม่รู้ตัว การคิดของเด็กเกิดขึ้นตลอดเวลา เมื่อเด็กคิดสิ่งหนึ่งสิ่งใดจะเกิดเป็นพฤติกรรมหรือสะท้อนออกมาในรูปแบบการกระทำ เพราะสมองเป็นส่วนสำคัญที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการคิด เด็กจะเริ่มพัฒนาด้านการคิดจากการรับรู้ของประสาทสัมผัส ซึ่งเป็นประสบการณ์แรกหรือเป็นขั้นต้นของพัฒนาการทางการคิดของเด็ก เด็กจะคิดไปตามสิ่งที่เด็กเห็น ได้ยิน รู้สึกรู้สีกซึ่งเป็นการรับรู้ทางประสาทสัมผัสทั้งห้า หรือ ที่เรียกว่าขั้นประสาทสัมผัสรับรู้(Sensorimotor Stage) และพร้อมที่จะพัฒนาไปขั้นก่อนปฏิบัติการ(Pre-operational Stage) ในแต่ละขั้นของพัฒนาการเด็กจะพัฒนาเครื่องมือในการคิด คือ สัญลักษณ์(Symbol) เด็กจะมองวัตถุไม่เพียงแต่ว่าเป็นอะไร แต่จะมองว่าสิ่งนั้นเป็นตัวแทนหรือใช้แทนอะไรได้บ้าง โดยใช้คำพูดเป็นการสื่อความ ประสบการณ์ซ้ำๆ และการปฏิบัติซ้ำๆจะช่วยให้เด็กพัฒนาได้เร็วขึ้น (Driscoll ;& Nagel. 2002 : 85 – 90)พัฒนาการคิดของเด็กปฐมวัยเป็นผลสืบเนื่องมาจากทักษะทางภาษา การพัฒนาทางภาษาได้มาจากความเข้าใจคำพูด(ที่มีความหมาย) และโครงสร้างของกลุ่มคำ(การสร้างประโยค)นี่คือเครื่องมือของการคิดการพัฒนาความคิดที่มีเหตุผลและพัฒนาการทางภาษาเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นควบคู่กันการคิดของเด็กปฐมวัยเกิดจากการลงมือทำและเลียนแบบของจริง และจดจำเรื่องราวที่พบเห็นเด็กสามารถคิดเป็นขั้นตอน และมีเหตุผล แต่จะเป็นไปในทิศทางเดียว และความสามารถในการคิดแก้ปัญหาจะเป็นรูปธรรมมากขึ้นเมื่อเด็กโตขึ้น

กรมสุขภาพจิต(2548) : ช – ญกล่าวว่า การแก้ปัญหาสามารถพัฒนาให้ดีขึ้นได้ตามศักยภาพของเด็กการปรับตัวต่อปัญหาความสามารถในการกล้าตัดสินใจและการจัดการกับปัญหาอย่างเหมาะสมในวัยผู้ใหญ่มาจากพื้นฐานความสามารถในการปรับตัวในวัยเด็ก การสร้างโอกาสแห่งการเรียนรู้ในเด็กปฐมวัยเด็กวัยขวบปีแรกเป็นช่วงเวลาของการเรียนรู้ความรักเรียนรู้ที่จะรับการรักรับการปกป้อง เพื่อที่จะให้มองเห็นว่าตนเองมีคุณค่า วัย 2 ขวบเด็กอยากรู้อยากเห็นด้วยตัวเองเพื่อแสดงความเป็นตัวของตัวเอง วัย 3 – 5 ขวบ เป็นช่วงของการพัฒนาความคิดจึงเป็นช่วงเวลาที่ดีต่อการเปิดโอกาสให้เด็กได้พบประสบการณ์ที่หลากหลายเด็กจะเรียนรู้สิ่งต่างๆได้มากมาย เด็กสามารถเรียนรู้และพัฒนา การคิดผ่านประสาทสัมผัสทั้งห้า การหัดให้เด็กช่วยเหลือตนเองตามวัยให้เด็กพบความยากลำบากบ้างจะช่วยให้เด็กฝึกคิดวิธีการแก้ปัญหา รับผิดชอบต่อตัวเอง มีความภาคภูมิใจในตนเอง ไม่ย่อท้อต่อปัญหาอุปสรรคง่าย ๆ มีความเชื่อมั่นในตนเอง และช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนรู้ให้แก่เด็ก

จากแนวคิดดังกล่าวสรุปได้ว่าการคิดของเด็กปฐมวัยเป็นผลมาจากการทำงานของสมองซึ่งเริ่มตั้งแต่อยู่นในครรภ์และสามารถพัฒนาได้ตามศักยภาพของแต่ละบุคคลการอบรมเลี้ยงดู การจัดประสบการณ์ให้เด็กมีส่วนร่วมลงมือปฏิบัติจริง ประสบการณ์เดิม มีผลต่อพัฒนาการคิดของเด็กและ

การคิดแก้ปัญหาของเด็กมีรูปแบบคล้ายคลึงกับผู้ใหญ่ แต่พฤติกรรมที่แสดงออกมาจะแตกต่างกันตามระดับอายุ

1.7 องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย

การแก้ปัญหาจะสำเร็จได้นั้นผู้ประสบปัญหาจะต้องรู้จักสังเกตและพิจารณา และเข้าใจข้อเท็จจริง รู้จักคิดอย่างมีเหตุผลและมีหลักเกณฑ์ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบที่หลากหลาย นักการศึกษาและนักวิชาการได้กล่าวถึงองค์ประกอบในการแก้ไขปัญหาไว้ ดังนี้

รศ.นา อัมชะกิจ(2537 : 12 – 13) กล่าวว่า มนุษย์มีความสามารถในการคิดเป็นเลิศแต่จะแตกต่างกันตามความรู้ความชำนาญและประสบการณ์ที่ได้รับการฝึกฝนอบรมการแก้ปัญหาตามธรรมชาติสามัญชน จึงต้องอาศัยหลัก ดังนี้

1. อาศัยความรู้ความชำนาญและประสบการณ์
2. ทำตามสามัญสำนึกและสัญชาตญาณ
3. ปฏิบัติตามแนวทางเดิมซึ่งเคยประสบผลมาบ้างพอสมควร
4. จดจำแบบอย่างที่คุณอื่นเคยปฏิบัติ
5. วิธีการที่เลือกปฏิบัติขึ้นอยู่กับอารมณ์ความรู้สึกในขณะนั้น
6. ปฏิบัติตามคำทำนายของหมอดูหรือตามลางสังหรณ์
7. ปฏิบัติตามคำแนะนำของคุณอื่น
8. ยอมรับสภาพโดยไม่ดำเนินการอื่นใดทั้งสิ้น
9. หันเหความสนใจไปเรื่องอื่นเพื่อลดความเครียด

สุกัญญา ยุติธรรมนนท์(2538 : 11) กล่าวว่า สภาพการณ์ที่มีความเหมาะสมที่จะใช้วัดความสามารถในการคิดแก้ปัญหาควรเป็นปัญหาที่อยู่ใกล้ตัว หรือปัญหาที่เกิดขึ้นบ่อยๆ ไม่มีความสลับซับซ้อนมากมาย เช่น สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน

อุษณีย์ อนุรุทธวงศ์(โพธิสุข)(2545 : 17) กล่าวว่า คนเราคิดต่างกันเพราะปัจจัยหลายประการ ดังนี้

1. พื้นฐานทางสติปัญญา
2. สภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อความคิด
3. ลีลาการเรียนรู้หรือสไตล์การเรียนรู้
4. การฝึกอบรมสั่งสอนของทั้งที่บ้านและที่โรงเรียน
5. วัฒนธรรม
6. การทำงานของสมอง เพราะสมองแต่ละซีกทำงานต่างกัน

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2549 : 9 – 10,171) กล่าวว่า องค์ประกอบหลักของการคิดแก้ปัญหาคือสมองมนุษย์ที่เรียกว่าซีรีบรัม (Cerebrum) เป็นส่วนสะท้อนความเป็นมนุษย์ให้แตกต่างจากสัตว์อย่างชัดเจน สามารถสร้างภาพในใจสามารถสร้างมโนทัศน์ และสามารถคิดใช้เหตุผลในการ

วินิจฉัยและตัดสินใจที่สลับซับซ้อนได้ ข้อมูลที่ได้รับจะเข้าสู่กระบวนการทำงานของสมองเมื่อสมองรับรู้ข้อมูลแล้วจะมีปฏิกิริยาตอบสนองต่อข้อมูลใน 6 ลักษณะคือ

1. สมองตอบสนองต่อสิ่งที่รับรู้ตามสัญชาตญาณ
2. สมองตอบสนองต่อสิ่งที่รับรู้โดยติดต่ออัตโนมัติ
3. สมองตอบสนองโดยเก็บเป็นความจำ
4. สมองตอบสนองตามความเคยชิน
5. สมองตอบสนองโดยการสนใจข้อมูลหรือทั้งข้อมูล
6. สมองตอบสนองโดยผ่านกระบวนการคิด

อาร์มณ สุวรรณपाल(2549 : 8 – 28-30) กล่าวถึงองค์ประกอบที่มีผลต่อการคิดของเด็กปฐมวัยเกี่ยวข้องกับปัจจัย 2 ประการ

1. ปัจจัยภายในตัวเด็ก หมายถึงพันธุกรรม ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อพัฒนาการของสมองจากการศึกษาพบว่าสารที่เรียกว่าดีเอ็นเอ(DNA) เป็นหน่วยพื้นฐานของพันธุกรรมหรือยีนที่ถ่ายทอดจากพ่อแม่ไปสู่ลูกหลาน ในดีเอ็นเอจะมียีนตัวหนึ่งชื่อโซนิคเฮดจ์ฮอกส์(Sonic Hedgehog) ทำหน้าที่เป็นตัวกำหนดเซลล์ประสาทไขสันหลังซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการทำหน้าที่เกี่ยวกับการคิด ความจำ ความสามารถในการคิดของเด็กปฐมวัยจึงขึ้นอยู่กับยีนที่จะเป็นตัวกำหนดให้เซลล์สมองและเส้นใยสมองพัฒนาไปในทิศทางที่กำหนด การคิดเกี่ยวข้องกับสมองซึ่งเป็นอวัยวะที่สำคัญส่วนหนึ่งของร่างกายมนุษย์ ภายในสมองประกอบด้วยเซลล์ประสาทจำนวนแสนล้านเซลล์ เซลล์ประสาทเริ่มพัฒนาตั้งแต่เป็นตัวอ่อนในครรภ์มารดา และจะมีการเชื่อมโยงเซลล์ประสาทในช่วงปีแรกของชีวิต เซลล์ประสาทจะทำหน้าที่ติดต่อเชื่อมโยงถึงกันทำให้สมองทำงานมีประจุไฟฟ้า กระแสไฟฟ้าจะทำงานตลอดเวลา ถ้ากระแสไฟฟ้าหยุดทำงานเซลล์สมองจะตายส่งผลถึงสติปัญญาและการคิดของเด็กด้วย เมื่อเด็กใช้ประสาทสัมผัสรับรู้สิ่งต่างๆ เซลล์ประสาทจะทำงานเชื่อมโยงถึงกันทำให้เด็กได้รับประสบการณ์ใหม่ๆ การเชื่อมโยงของเซลล์ประสาทจะทำให้เด็กเกิดความสามารถในการคิด การแก้ปัญหา และการเรียนรู้

2. ปัจจัยภายนอก หมายถึงสภาพแวดล้อมรอบตัวเด็ก และที่สำคัญคือสภาพแวดล้อมที่บ้าน ดังนี้

2.1 การอบรมเลี้ยงดู เป็นสภาพแวดล้อมที่บ้านที่มีความสำคัญต่อพัฒนาการทางการคิดของเด็กปฐมวัย พ่อแม่มีบทบาทเมื่อเด็กอยู่บ้าน สัมพันธภาพที่ดีระหว่างเด็กกับพ่อแม่มีความสำคัญในการที่จะอบรมเลี้ยงดูให้เจริญเติบโตโดยเฉพาะด้านการคิดเนื่องจากการอบรมเลี้ยงดูเป็นการวางรากฐานการดำรงชีวิตเด็กจะเรียนรู้วิธีการคิด และแก้ปัญหาต่างๆในชีวิตประจำวันได้ดี โครงสร้างความสัมพันธ์ของสมาชิกครอบครัวที่อบอุ่นจะช่วยส่งเสริมต่อพัฒนาการทางการคิดของเด็ก

2.2 อาหาร เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อพัฒนาการทางสมอง ซึ่งมีผลต่อพัฒนาการทางการคิด เด็กที่ได้รับสารอาหารที่มีประโยชน์และครบถ้วนจะมีความสามารถในการคิดดีกว่าผู้ขาดสารอาหาร

2.3 น้ำและอากาศ การได้ดื่มน้ำที่สะอาดในปริมาณที่พอเหมาะ ได้หายใจกับอากาศที่บริสุทธิ์จะช่วยให้สมองเกิดการผ่อนคลายและเรียนรู้ได้ดี

บาร์ดี(Barody.1993 : 2-8 – 2-10) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบหลักของการแก้ปัญหาไว้ 3 ประการคือ

1. องค์ประกอบทางด้านความรู้ความคิด(Cognitive Factor) ซึ่งประกอบด้วยความรู้เกี่ยวกับโมเมนติ และยุทธวิธีในการแก้ปัญหา
2. องค์ประกอบทางด้านความรู้สึก(Affective Factor) ซึ่งเป็นแรงขับในการแก้ปัญหาและแรงขับนี้สามารถมาจากความสนใจ ความเชื่อมั่นในตนเอง ความพยายามหรือความตั้งใจ และความเชื่อของแต่ละบุคคล
3. องค์ประกอบทางการสังเคราะห์ความคิด(Met Cognitive Factor) เป็นความสามารถในการสังเคราะห์ความคิดของตนเองในการแก้ปัญหา ซึ่งจะสามารถตอบตนเองได้ว่าทรัพยากรอะไรบ้างที่สามารถนำมาใช้ในการแก้ปัญหารวมทั้งจะติดตามและควบคุมทรัพยากรเหล่านั้นได้อย่างไร

จากแนวคิดที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อการแก้ปัญหาคือตัวเด็ก ระดับเชาว์ปัญญา แรงจูงใจ ความสามารถในการใช้ความคิดอย่างเป็นเหตุผล ประสบการณ์ที่ประสบกับปัญหา และรวมถึงระยะเวลาที่ต้องใช้ในการพิจารณาปัญหา ซึ่งเด็กจะต้องรู้จักใช้ความสามารถหลายอย่างเพื่อแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์นั้น

1.8 กระบวนการแก้ปัญหของเด็กปฐมวัย

ในการแก้ปัญหของเด็กปฐมวัยมีวิธีการแตกต่างกันออกไป ซึ่งผู้ประสบปัญหาต้องรู้จักสังเกตพิจารณาให้เข้าใจข้อเท็จจริงและรู้จักคิดอย่างมีเหตุผล ตลอดจนนำประสบการณ์เดิมมาใช้ประกอบการแก้ปัญหา นักวิชาการได้เสนอแนะแนวทางที่เป็นกระบวนการในการแก้ปัญหของเด็กรวมวัยไว้หลากหลายรูปแบบ ดังนี้

วีระพล สุวรรณนันท(2534 : 7) ได้กล่าวถึงกระบวนการคิดแก้ปัญหาประกอบด้วย 4 ขั้นตอนคือ

1. ขั้นระบุปัญหา การที่จะแก้ปัญหานั้นต้องมีความเข้าใจก่อนว่าอะไรคือปัญหาถ้าทราบปัญหาแล้วการดำเนินการแก้ปัญหาในขั้นตอนต่อไปไม่ใช่เรื่องยาก แต่ถ้าไม่สามารถทราบได้ว่าอะไรคือปัญหาก็ไม่สามารถที่จะแก้ปัญหได้
2. ขั้นหาสาเหตุของปัญหา การหาสาเหตุของปัญหาใช้หลักทางตรรกศาสตร์หรือใช้ประสบการณ์ของผู้แก้ปัญหา
3. การกำหนดจุดมุ่งหมายในการแก้ปัญหา เป็นการนำสาเหตุที่สำคัญมาเรียงลำดับความสำคัญ โดยเรียงลำดับปัญหาจากมากไปหาน้อย โดยพิจารณาว่าสาเหตุใดสามารถแก้ไขได้และกำจัดสาเหตุที่ไม่สามารถดำเนินการแก้ไขได้

4. การกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหา การแก้ไขปัญหานี้เน้นที่การแก้ไขสาเหตุของปัญหา เมื่อสาเหตุของปัญหาได้รับการแก้ไขหมดสิ้นลงแล้วปัญหาก็หมดไป ในการแก้ปัญหาก็ต้องแก้ไขให้ครบทั้งระบบ

พระธรรมปิฎก(ประยุทธ์ ปยุตโต.2537 : 56 – 59) ได้เสนอวิธีการแก้ปัญหามาหลัก อริยสัจ มีหลักการและสาระสำคัญดังนี้

1. ทุกข์ คือสภาพปัญหา ความคับข้อง ความบีบคั้น ที่ชีวิตประสบ หน้าที่ของบุคคลที่มีต่อทุกข์ คือการทำความเข้าใจและกำหนดขอบเขตให้ชัดเจน

2. สมุทัย คือเหตุแห่งทุกข์ หรือสาเหตุของปัญหาซึ่งต้องค้นให้พบแล้วทำหน้าที่กำจัดหรือละเสีย

3. นิโรธ คือความดับทุกข์ ความพ้นทุกข์ ภาวะไร้ทุกข์ ภาวะปราศจากปัญหาซึ่งบุคคลมีหน้าที่ทำให้เป็นจริง ทำให้สำเร็จโดยจะต้องกำหนดว่าจุดหมายที่ต้องการคืออะไร การที่ปฏิบัติอยู่นี้เพื่ออะไร จุดหมายนั้นเป็นไปได้หรือไม่ มีหลักในการเข้าถึงอย่างไร

4. มรรค คือทางดับทุกข์ ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์หรือวิธีแก้ไขปัญหา วิธีการและรายละเอียดที่จะต้องปฏิบัติเพื่อกำจัดเหตุปัจจัยของปัญหาให้เข้าถึงจุดหมายที่ต้องการซึ่งบุคคลมีหน้าที่ลงมือปฏิบัติซึ่งจะช่วยให้แก้ไขสาเหตุของปัญหาได้สำเร็จโดยสอดคล้องกับจุดหมายที่ต้องการ

กันยา สุวรรณแสง(2542 : 118) ได้เสนอขั้นตอนในการแก้ปัญหา สรุปได้ดังนี้

1. ชันเกิดปัญหาหรือเผชิญปัญหา รู้สึกยุ่งยากไม่สบายใจ เป็นการปรากฏอุปสรรค หรือปัญหาต่างๆขึ้น

2. ชันวิเคราะห์พิจารณาจุดหมาย ทำความเข้าใจกับจุดหมายให้ถ่องแท้ วิเคราะห์สถานการณ์ เป็นการพิจารณาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างสถานการณ์ต่างๆกับปัญหาที่เกิดขึ้นว่ามีความเกี่ยวข้องกันอย่างไรเพื่อหาทางแก้ไขที่ถูกต้อง

3. ชันรวบรวมข้อมูล และจดจำนำไปใช้ในการแก้ปัญหา เป็นการรวบรวมข้อมูลเพื่อเป็นทางเลือก โดยพิจารณาจากหลักฐานหรือข้อมูลที่ได้รวบรวมมา

4. ชันตั้งสมมติฐาน คิดหาวิธีการแก้ปัญหาไว้หลาย ๆ วิธีตั้งข้อสมมติฐานว่าวิธีใดสามารถจะแก้ปัญหาได้

5. ชันพิจารณาเลือกใช้สมมติฐาน พิจารณาแต่ละวิธีโดยถ่องแท้ว่าจะเป็นไปได้เพียงใด ทดสอบสมมติฐานว่าสามารถแก้ปัญหาได้จริง

6. ชันลงมือแก้ปัญหา สังเกตหรือทดลองโดยทำตามสมมติฐานที่เลือกสรรแล้วอย่างดีที่สุด ถ้าสามารถแก้ปัญหาที่เลือกแล้วยังขาดข้อเท็จจริงก็ต้องรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติม

ยุดา รักไทย ; และธนิกานต์ มาพะศิริานนท์(2542 : 10 – 11) กล่าวว่า ขั้นตอนในการแก้ปัญหาเปรียบได้กับแผนที่ในการค้นหาทางออกที่ถูกต้อง และช่วยให้เราหลบพ้นอุปสรรคต่างๆได้เป็นอย่างดี มี 7 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 เข้าใจสถานการณ์ โดยอาศัยข้อมูลต่างๆเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น มีการรวบรวม จัดและประมวลข้อมูลเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้อง

ขั้นที่ 2 กำหนดปัญหาให้ถูกต้องชัดเจน เขียนบรรยายสภาพปัญหาด้วยถ้อยคำสั้นๆแต่ได้ใจความ จากนั้นระบุเป้าหมายสภาพการณ์ที่อยากให้เกิดขึ้นหลังจากขจัดปัญหาไปแล้ว

ขั้นที่ 3 วิเคราะห์หาสาเหตุที่สำคัญ ด้วยเทคนิคและวิธีการต่างๆ

ขั้นที่ 4 หาวิธีแก้ที่เป็นไปได้ เราต้องใช้ความคิดสร้างสรรค์หาวิธีแก้ปัญหให้ได้มากที่สุด จากนั้นจึงลดจำนวนวิธีลงให้เหลือแต่วิธีที่มีประสิทธิผลจำนวนหนึ่ง

ขั้นที่ 5 เลือกวิธีแก้ที่ดีที่สุด โดยเปรียบเทียบตัวเลือกทั้งหมดแล้วประเมินตัวเลือกแต่ละตัว แล้วตัดสินใจเลือกวิธีแก้ปัญหที่ดีที่สุด

ขั้นที่ 6 วางแผนการปฏิบัติ กำหนดว่าต้องทำอะไรบ้างและจะอย่างไร

ขั้นที่ 7 ติดตามและประเมินผล คอยตรวจดูความคืบหน้าของการปฏิบัติงานอยู่เสมอเพื่อจะได้ทราบว่าเมื่ออุปสรรคอะไร งานสำเร็จตามเป้าหมายหรือไม่ ปัญหาหมดไปโดยสิ้นเชิง หรือยังย้อนกลับมาอีก

ศรีสุรางค์ ทีนะกุล ; และคนอื่นๆ(2542 : 11 – 12) กล่าวถึงกระบวนการคิดแก้ปัญหา ดังนี้

1. การเตรียมตัวแก้ปัญหา(Preparation) ผู้แก้ปัญหาทำความเข้าใจกับลักษณะของปัญหารวบรวมข้อมูล ประสพการณ์ในอดีตเพื่อเชื่อมโยงกับปัญหาเป็นการระบุปัญหาให้แจ่มแจ้ง

2. การฟักตัวของความคิด(Incubation) ผู้แก้ปัญหาหยุดพักความคิดไว้โดยที่กระบวนการคิดอาจดำเนินต่อไปโดยไม่รู้ตัว ระยะฟักตัวจะใช้เวลาเท่าไรขึ้นอยู่กับลักษณะของปัญหาและผู้แก้ปัญหา

3. การพบทางออกของปัญหา(Illumination) ผู้แก้ปัญหาค้นพบวิธีแก้ปัญหา

4. การตรวจสอบวิธีแก้ปัญห(Verification) ผู้แก้ปัญหาตรวจสอบวิธีแก้ปัญห และเลือกวิธีแก้ปัญหที่ดีที่สุด

อรพรรณ พรสีมา(2543 : 44 – 45) ได้กล่าวถึงขั้นตอนในการแก้ปัญหาดังนี้

1. การระบุปัญหา ควรมีลักษณะชัดเจน

2. การระดมสมอง เป็นการฝึกคิดเกี่ยวกับวิธีหรือแนวทางการแก้ปัญหา ทั้งการคิดคนเดียวและคิดเป็นกลุ่ม

3. การเลือกแนวทางการแก้ปัญหา เป็นการพิจารณาข้อดี ข้อเสียของวิธีการแก้ปัญหา แล้วเลือกวิธีที่ดีที่สุด

4. การทดลองและนำไปใช้เป็นการนำเอาวิธีการแก้ปัญหาลงมือปฏิบัติตามแนวทางที่เลือก

5. ประเมินผลการปฏิบัติงาน เป็นการติดตามผลการปฏิบัติงานว่าสำเร็จเหมาะสมเพียงใด มีอะไรต้องปรับปรุงแก้ไข

ชาติ แจ่มนุช(2545 : 23) กระบวนการคิดแก้ปัญหาเป็นทักษะการคิดขั้นสูงประกอบด้วย 7 ขั้นตอนคือ

1. ขั้นระบุปัญหา
2. ขั้นวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา
3. ขั้นแสวงหาทางแก้ปัญหาหลาย ๆ ทาง
4. ขั้นเลือกทางแก้ปัญหาที่ดีที่สุด
5. ขั้นลงมือดำเนินการแก้ปัญหาตามวิธีที่เลือก
6. ขั้นรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลจากผลการลงมือแก้ปัญหา
7. ขั้นสรุปผล

โกวิท วรพิพัฒน์ อ้างอิงจาก ศิริกาญจน์ โกสุมภ์ และดารณี คำวังนัง(2546 : 97 – 98) ได้แบ่งกระบวนการคิดแก้ปัญหาไว้ 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. การตระหนักในปัญหา คือการสำรวจปัญหาที่เผชิญอยู่ในปัจจุบัน การคิดคาดการณ์ถึงปัญหาในอนาคต การจำแนกและจัดลำดับความสำคัญของปัญหาที่จะต้องแก้ตามลำดับก่อนหลัง
2. การแสวงหาแนวทาง คือการแสวงหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปัญหาหลาย ๆ ด้านโดยการคิด การค้นคว้า แลกเปลี่ยนทัศนะกับผู้อื่น
3. การวิเคราะห์ข้อมูล คือการจำแนกข้อมูลออกเป็นหมวดหมู่ วิเคราะห์เปรียบเทียบส่วนที่คล้ายกัน เหมือนกัน สนิบสนุนกัน ขัดแย้งกัน เพื่อหาความสัมพันธ์แล้วสรุปเป็นหลักหรือแนวคิด แนวปฏิบัติหลาย ๆ วิธี
4. การสรุปหรือตัดสินใจเลือกวิธีที่ดีที่สุด คือการเปรียบเทียบข้อดีข้อเสียของแต่ละวิธีและการตัดสินใจเลือกวิธีที่ดีที่สุด
5. การลงมือปฏิบัติและการตรวจสอบ คือการวางแผนปฏิบัติ การกำหนดขั้นตอนและระยะเวลาในการดำเนินงาน การบันทึกผลการปฏิบัติและอุปสรรคปัญหาทุกขั้นตอน และการวางแผนแก้ไขอุปสรรคอย่างสม่ำเสมอ

สุวิทย์ มูลคำ(2547 : 24 – 28) กล่าวถึงลักษณะของกระบวนการคิดแก้ปัญหา มีดังนี้

1. การแก้ปัญหาต้องเป็นการกระทำที่มีจุดมุ่งหมาย การกระทำที่ขาดจุดมุ่งหมายไม่นับว่าเป็นการแก้ปัญหา
2. การแก้ปัญหามีวิธีการหลายวิธี ผู้แก้ปัญหจะต้องเลือกวิธีการที่มีความเหมาะสมกับความต้องการและความสามารถของตน
3. วิธีแก้ปัญหแต่ละปัญหาอาจใช้วิธีการที่แตกต่างกัน จะขึ้นอยู่กับความเหมาะสมปัจจัยหรือบริบทที่เกี่ยวข้องกับปัญหานั้นๆ
4. การแก้ปัญหจะต้องอาศัยความรู้แจ้งเห็นจริง คือ ในการแก้ปัญหแต่ละครั้งนั้นจะต้องศึกษาปัญหาให้เข้าใจถ่องแท้เสียก่อนจึงจะสามารถแก้ปัญหาได้
5. การแก้ปัญหเป็นการสร้างสรรค์ คือเมื่อแก้ปัญหานั้นได้สำเร็จจะต้องได้ความรู้ใหม่เกิดขึ้นและผู้แก้ต้องมีสติปัญญาองกามขึ้นด้วย
6. ปัญหาที่นำมาแก้ต้องไม่เป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นเป็นประจำ เพราะกิจกรรมที่เกิดขึ้นเป็นประจำไม่ถือว่าเป็นปัญหา

7. กระบวนการที่ทำไปโดยไม่มีแบบแผน ไม่ถือว่าเป็นกระบวนการแก้ปัญหา
 8. กิจกรรมที่นำมาใช้ในการแก้ปัญหาเดิมไม่ได้ ไม่ถือว่าเป็นกระบวนการแก้ปัญหา
 9. กิจกรรมที่ทำไปเพื่อหลีกเลี่ยงปัญหา ไม่ถือว่าเป็นกระบวนการแก้ปัญหา
 10. การแก้ปัญหาอย่างรอบคอบประกอบด้วย การวิพากษ์ วิจักษ์ วิเคราะห์ และสังเคราะห์
- จากประเด็นดังกล่าวสามารถสรุปขั้นตอนของการคิดแก้ปัญหาเป็น 6 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 กำหนดปัญหา เป็นการทบทวนปัญหาที่พบเพื่อทำความเข้าใจให้ถ่องแท้ในประเด็นต่างๆ รวมทั้งการกำหนดขอบเขตของปัญหา

ขั้นที่ 2 ตั้งสมมติฐานหรือหาสาเหตุของปัญหา เป็นการคาดคะเนคำตอบของปัญหาโดยใช้ความรู้และประสบการณ์ช่วยในการคาดคะเน รวมทั้งการพิจารณาสาเหตุของปัญหาว่ามาจากอะไร

ขั้นที่ 3 วางแผนแก้ปัญหา เป็นการคิดวิธีการ เทคนิคเพื่อการแก้ปัญหาและกำหนดขั้นตอนย่อยของการแก้ปัญหาไว้อย่างเหมาะสม

ขั้นที่ 4 เก็บรวบรวมข้อมูล เป็นการค้นคว้าหาความรู้จากแหล่งต่างๆ ตามแผนที่วางไว้

ขั้นที่ 5 วิเคราะห์ข้อมูลและทดสอบสมมติฐาน เป็นการนำข้อมูลที่รวบรวมได้มาทำการวิเคราะห์ ว่ามีความถูกต้องเที่ยงตรง และเชื่อถือได้มากน้อยเพียงใด

ขั้นที่ 6 สรุปผล เป็นการประเมินผลวิธีการแก้ปัญหาหรือการตัดสินใจเลือกวิธีแก้ปัญหาที่ได้ผลดีที่สุด

ทิพย์วัลย์ สีจันทร์ ; และคนอื่นๆ (2548 : 189) การแก้ปัญหาให้ประสบผลสำเร็จประกอบด้วย 5 ขั้นตอนคือ

1. ระบุปัญหา เป็นขั้นของการตรวจสอบและนิยามปัญหา
2. การตั้งสมมติฐาน เป็นขั้นการคาดคะเนคำตอบของปัญหาเพื่อเป็นแนวทางในการแก้ปัญหา
3. การรวบรวมข้อมูล เป็นขั้นการจัดหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปัญหาเพื่อเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูล
4. การวิเคราะห์ข้อมูล เป็นการนำเอาข้อมูลมาวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ และข้อเท็จจริงกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

5. การสรุปผล เป็นการสรุปข้อค้นพบวิธีการแก้ปัญหา

อารมณ์ สุวรรณपाल (2549 : 8 – 25) เด็กปฐมวัยจะคิดแก้ปัญหาในรูปแบบของการลองผิดลองถูกก่อน จากการลองผิดลองถูกจะทำให้เด็กได้สัมผัสประสบการณ์ความมีเหตุผล และนำเหตุผลประสบการณ์มาตัดสินใจแก้ปัญหา การคิดแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยมีกระบวนการ ดังนี้

1. การสังเกต
2. การรวบรวมข้อมูล แยกแยะประเด็นสาเหตุของปัญหา
3. การสร้างทางเลือก ใช้หลักเหตุผลมาหาทางเลือกในการแก้ปัญหา
4. การเลือกทางเลือกที่คิดว่าเหมาะสมที่สุดนำไปแก้ปัญหา

สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา(2550? : 33) กล่าวว่า กระบวนการคิดแก้ปัญหา คือลำดับขั้นตอนในการดำเนินการคิดเพื่อให้ได้แนวทางการแก้ปัญหาและสามารถแก้ปัญหาได้สำเร็จ

ทอร์เรนซ์(อาร์ พันธ์มณี.2543 : 154 ; อ้างอิงจาก Torrance.คศ.1979) ได้กล่าวถึง องค์ประกอบของกระบวนการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ (Creative Problem Solving) แบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอน

ขั้นที่ 1 การค้นหาความจริง(Fact – Finding) เริ่มตั้งแต่เกิดความรู้สึกกังวล มีความสับสน วุ่นวาย(Mess) เกิดขึ้นในจิตใจแต่ไม่สามารถบอกได้ว่าเป็นอะไร จากจุดนี้ก็พยายามตั้งสติ และหา ข้อมูลพิจารณาดูว่าความยุ่งยาก สับสนวุ่นวายหรือสิ่งที่กังวลใจคืออะไร

ขั้นที่ 2. การค้นพบปัญหา(Problem – Finding) ต่อจากขั้นที่ 1 เมื่อพิจารณาโดยรอบคอบ แล้วจึงเข้าใจและสรุปว่าความกังวลใจ ความสับสนวุ่นวายในใจนั้นคือการเกิดมีปัญหานั้นนั่นเอง

ขั้นที่ 3. การตั้งสมมติฐาน(Idea – Finding) เมื่อรู้ว่าปัญหาเกิดขึ้นก็พยายามคิดและ ตั้งสมมติฐานในขั้นต่อไป

ขั้นที่ 4. การค้นพบคำตอบ(Solution – Finding) จะพบคำตอบจากการทดสอบสมมติฐาน ที่เกิดขึ้นในขั้นที่ 3

ขั้นที่ 5. การยอมรับผลจากการค้นพบ(Acception – Finding) เป็นการยอมรับคำตอบที่ได้ จากการพิสูจน์เรียบร้อยแล้วจะแก้ปัญหาให้สำเร็จอย่างไร และต่อจากนี้การแก้ปัญหาหรือการ ค้นพบยังไม่จบตรงนี้ แต่ผลที่ได้จากการค้นพบจะไปสู่หนทางที่ทำให้เกิดแนวคิดหรือสิ่งใหม่ต่อไปที่ เรียกว่า New Challenge

โพลยา(ศิริกาญจน์ โกสุมภ์ ; และดารณี คำวังนัง. 2546 : 68 – 69 ; อ้างอิงจาก Polya. คศ.1985) ได้กำหนดขั้นตอนในการแก้ปัญหาไว้ 4 ขั้นตอนดังนี้

1. เข้าใจปัญหา(see) ผู้แก้ปัญหามustจำแนกแยกแยะได้ว่าอะไรคือปัญหา ต้องค้นหาอะไร และจะต้องทำอะไรบ้าง

2. วางแผน(plan) ผู้แก้ปัญหามustรวบรวมข้อมูลที่มีอยู่และพิจารณาว่าสิ่งที่มีความ จำเป็นในการนำไปแก้ปัญหามาใช้แนวปฏิบัติอย่างไร และต้องค้นหาข้อมูลเพิ่มเติมหรือไม่

3. ดำเนินการตามแผน(do) เป็นการทำตามขั้นตอนของแผนถ้าแผนดังกล่าวไม่ประสบ ผลสำเร็จก็อาจต้องนำไปปรับปรุงบางส่วนหรือทำขึ้นใหม่ทั้งหมด

4. ตรวจสอบผลงาน(check) ผู้แก้ปัญหามustตรวจสอบดูว่าสามารถหาคำตอบให้กับ เงื่อนไขปัญหาหรือสถานการณ์ที่ให้มาทั้งหมดหรือไม่ ความมีเหตุผลของคำตอบก็จะได้รับการ พิจารณาควบคู่ไปกับทางแก้ปัญหาที่เป็นไปได้กับทางอื่นๆ

เอ็ดเวิร์ด เดอ โบโน(ศิริกาญจน์ โกสุมภ์ และดารณี คำวังนัง. 2546 : 67 – 68 ; อ้างอิง จาก Edward de Bono.คศ.1999)ได้เสนอยุทธศาสตร์กระบวนการแก้ปัญหา 5 ขั้นตอนคือ

1. การยอมรับ ผู้แก้ปัญหามustยอมรับในสถานการณ์แล้วกำหนดขั้นตอนการแก้ปัญหา

2. การวิเคราะห์ เป็นการแยกสถานการณ์เป็นส่วนๆโดยแบ่งแยกเป็นปัญหาเดิมและ ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการมองสถานการณ์

3. การเปรียบเทียบ เป็นกระบวนการที่มีความชัดเจนกว่าการตั้งข้อสังเกตรับรู้เป็นการเปรียบเทียบสถานการณ์ใหม่กับสถานการณ์เก่าที่มีความคุ้นเคยมาแล้วเพื่อค้นหาว่าความรู้ในเรื่องหนึ่งๆสามารถถ่ายทอดไปสู่อีกเรื่องหนึ่งได้ เป็นกระบวนการที่ต้องการความพยายามและฝึกฝนเป็นอย่างมาก เพื่อดึงเอาความเหมือนกันความต่างกันระหว่างสถานการณ์ที่กำหนดและสถานการณ์ที่มีอยู่

4. การคัดเลือก ซึ่งรวมถึงการตัดสินใจเกี่ยวกับลักษณะของสถานการณ์ที่พบ กระบวนการคัดเลือกเป็นการผสมผสานเพื่อให้สามารถนำไปใช้กับทักษะการแก้ปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ

5. ทางเลือกที่ชัดเจน เป็นกระบวนการที่สามารถเปิดแนวความคิดใหม่ เพื่อหารูปแบบของงานในทิศทางที่ต่างออกไป นักแก้ปัญหาจำเป็นต้องหลีกเลี่ยงการยึดติดกับวิธีการแก้ปัญหาที่ตายตัวที่จะนำไปสู่การแก้ปัญหา

ไบเยอร์(Beyer.1987 : 46) กล่าวว่า กระบวนการในการแก้ปัญหามี 6 ขั้นตอน ดังนี้

1. ระบุปัญหา(Identify) คือการตีความหมายของปัญหาโดยการคำสำคัญเป็นแนวทาง
 2. วิเคราะห์ปัญหาเพื่อให้เกิดความชัดเจน(Represent the Problem) โดยระบุเป้าหมายที่ต้องการ และอุปสรรคพร้อมกับสาเหตุ
 3. คิดหายุทธวิธีแก้ปัญหา(Invent a Solution Strategy) ด้วยการคิดหาวิธีที่เหมาะสมที่สุด
 4. แก้ปัญหาด้วยยุทธวิธีที่เลือก(Carry out the Plan)
 5. สรุปผล(Conclude) ด้วยการเสนอผลการแก้ปัญหาและแสดงหลักฐานประกอบ
 6. ตรวจสอบผล(Check the Result) ด้วยการประเมินคำตอบและวิเคราะห์การนำมาใช้
- ครูลิขิต และรุตนิก(Krulik ;& Rudnick. 1993 : 39 – 57) กล่าวถึงขั้นตอนการแก้ปัญหามี 5 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นการอ่านและการคิด(Read and Think) ขั้นนี้เด็กจะแยกแยะข้อเท็จจริงและข้อคำถาม มองเห็นภาพของเหตุการณ์ บอกสิ่งที่กำหนดและสิ่งที่ต้องการ และกล่าวถึงปัญหาในภาษาของเขาเองได้

ขั้นที่ 2 ขั้นสำรวจและวางแผน(Explore and Plan) ขั้นนี้เด็กจะวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลที่มีอยู่ในปัญหา รวบรวมข้อมูล พิจารณาเชื่อมโยงข้อมูลเข้ากับความรู้เดิมเพื่อหาคำตอบที่เป็นไปได้ แล้ววางแผนเพื่อแก้ปัญหา

ขั้นที่ 3 การเลือกวิธีการแก้ปัญหา(Select a Strategy) ขั้นนี้เด็กจะเลือกวิธีที่เหมาะสมที่สุด แต่ละบุคคลจะเลือกใช้วิธีการแก้ปัญหาที่แตกต่างกันออกไป ในการแก้ปัญหานั้นอาจนำเอาหลายวิธีการแก้ปัญหามาประยุกต์ใช้เพื่อแก้ปัญหานั้นก็ได้

ขั้นที่ 4 การค้นหาคำตอบ(Find an Answer) เมื่อเลือกวิธีการแก้ปัญหาได้แล้ว ขั้นนี้เด็กจะประมาณคำตอบที่เป็นไปได้ และลงมือปฏิบัติให้ได้มาซึ่งคำตอบที่ถูกต้อง

ขั้นที่ 5 การมองย้อนและขยายผล(Reflect and Extend) ถ้าคำตอบที่ได้ไม่ใช่ผลที่ต้องการ ก็ต้องย้อนกลับไปยังกระบวนการที่ใช้ในการแก้ปัญหาเพื่อหาวิธีการที่ใช้ในการหาคำตอบที่ถูกต้องใหม่

วรภัทร์ ภูเจริญ(2546 : 10,14) สรุปว่า ในกิจกรรมการแก้ปัญหา นั้น ทักษะที่ดีเป็นสิ่งสำคัญ คือจริงใจ ตั้งใจที่จะแก้ปัญหา เช่นรู้ว่าแก้ไปทำไม ทำไมต้องแก้ แก้ไม่ออกจะอย่างไร ก่อนการแก้ปัญหาใดๆ ต้องตั้งใจทำให้สงบและตั้งใจให้ดี อย่าหวั่นไหว อย่าลำเอียง อย่ามีอคติ และอย่าด่วนสรุป หากใจไม่สงบกรุณาอย่าคิด อย่าพูด อย่าทำอะไร เพราะจะทำให้ปัญหาอื่นๆตามมา ทำให้การแก้ปัญหาไม่มีที่สิ้นสุด

จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้น การแก้ปัญหามีขั้นตอนในการแก้ปัญหาใกล้เคียงกันสามารถสรุปได้ดังนี้ 1.การทำความเข้าใจกับปัญหา 2.การระบุปัญหา 3.การวางแผนแก้ปัญหา 4. การค้นหาสาเหตุของปัญหา 5.การเก็บรวบรวมข้อมูลของปัญหา 6.หาวิธีการที่ดีที่สุดในการเลือกแก้ไขปัญหา 7.การสรุปผลการแก้ปัญหา 8.การตรวจสอบผลและการนำไปใช้

1.9 ทักษะกระบวนการในการแก้ปัญหา

ในการแก้ปัญหาทุกปัญหามีอย่างน้อยยิ่งที่ผู้แก้ปัญหาก็ต้องมีทักษะประจำตัวเพื่อเป็นแนวทางในการแสวงหาคำตอบ สุวิทย์ มูลคำ(2547 : 38 – 41) กำหนดทักษะพื้นฐานในการแก้ปัญหาไว้ดังนี้

1. ทักษะการสังเกต(Observing) หมายถึง การใช้ประสาทสัมผัสทั้งห้าในการสังเกต
2. ทักษะการวัด(Measuring) หมายถึง การเลือกและการใช้เครื่องมือวัดปริมาณสิ่งของออกมาเป็นตัวเลข
3. ทักษะการจำแนกหรือทักษะการจัดประเภทสิ่งของ(Classifying) หมายถึง การแบ่งพวกหรือการเรียงลำดับวัตถุหรือสิ่งที่อยู่ในสถานการณ์โดยการหากฎเกณฑ์ในการจำแนก
4. ทักษะการใช้ความสัมพันธ์ระหว่างสเปซกับเวลา(Using Space/Relationship) หมายถึง การหาความสัมพันธ์ระหว่างมิติต่างๆที่เกี่ยวข้องกับรูปทรง ทิศทาง พื้นที่ เวลา ฯลฯ
5. ทักษะการคำนวณและการใช้จำนวน(Using Numbers) หมายถึง การนำเอาจำนวนที่ได้จากการวัด สังเกต และทดลองมาจัดกระทำให้เกิดค่าใหม่
6. ทักษะการจัดกระทำและสื่อความหมายข้อมูล(Communication) หมายถึง การนำเอาข้อมูลที่ได้มาจัดกระทำใหม่อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างรวมกัน
7. ทักษะการลงความเห็นจากข้อมูล(Infering) หมายถึง การเพิ่มเติมความคิดเห็นให้กับข้อมูลที่มีอยู่อย่างมีเหตุผล
8. ทักษะการพยากรณ์(Predicting) หมายถึง การคาดคะเนหาคำตอบล่วงหน้าโดยอาศัยข้อมูลที่มีอยู่หรือประสบการณ์
9. ทักษะการตั้งสมมติฐาน(Formulating Hypothesis) หมายถึงการคิดหาคำตอบล่วงหน้าอย่างไม่เป็นหลักการมาก่อน
10. ทักษะการตีความและลงข้อสรุป(Interpreting data) หมายถึง การบรรยายลักษณะและคุณสมบัติ หรือความสัมพันธ์ของข้อมูลที่มีอยู่

จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า ทักษะกระบวนการในการแก้ปัญหา มีหลายระดับ ยากง่ายแตกต่างกัน ผู้แก้ปัญหาควรเลือกใช้ทักษะกระบวนการแก้ปัญหาให้เหมาะสม เพื่อให้การแก้ปัญหามีประสิทธิภาพ

1.10 ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคของการคิดแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย

ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคในการคิดแก้ปัญหา มีหลายอย่างทั้งที่เราสามารถควบคุมได้ และควบคุมไม่ได้ ดังนี้ รศนา อัมชะกิจ(2537 : 13) กล่าวถึงข้อบกพร่องที่พบบ่อยในการแก้ไขปัญหาคือ

1. ระบุปัญหาคลุมเครือ ละเลยการแบ่งปัญหออกเป็นปัญหาย่อย
2. สืบเสาะข้อมูลความจริงเพียงเล็กน้อย
3. พิจารณากวนไม่ตรงเรื่อง ไม่ตรงประเด็น
4. ตัดสินปัญหาจากข้อมูล และข้อเสนอแนะโดยไม่พิสูจน์ความแน่ชัด
5. เลือกวิธีแก้ปัญหาไม่เหมาะสม

ศรีสุรางค์ ทีนะกุล(2542 : 34) กล่าวว่า ประสบการณ์เดิมอาจเป็นสิ่งที่ส่งเสริมทางบวก และทางลบ อุปสรรคของการแก้ปัญหา มีดังนี้

1. การยึดติดกับบางสิ่งบางอย่างในอดีต
2. การใช้วิธีการเดิมแก้ปัญหาจนเป็นนิสัย

ชาติ แจ่มนุช(2545 : 73 – 104) อุปสรรคของการพัฒนาการคิดแก้ปัญหา ได้แก่

1. การอบรมสั่งสอนให้เชื่อฟังผู้ใหญ่ให้คิดอยู่ในกรอบ
2. การนิ่งเฉย ไม่อยากซักถามหรือแสดงความคิดเห็น

อุษณีย์ อนุรุทธวงศ์(โพธิสุข)(2545 : 24 – 26) กล่าวว่า อุปสรรคทางความคิดของบุคคล เกิดจากสาเหตุ ดังนี้

1. ความไม่กล้าคิด
2. การไม่ได้รับการฝึกฝนวิธีคิดที่มีประสิทธิภาพ
3. การไม่ได้รับโอกาสให้ทดสอบความคิดดีๆ หรือขาดประสบการณ์ชีวิต
4. การขาดการสนับสนุนการคิดจากพ่อแม่ผู้ปกครอง ผู้ใหญ่คิดแทนเด็ก
5. การขาดจริยธรรม ผู้ใหญ่ไม่ได้เป็นแบบอย่างที่ดีให้เด็กเห็น
6. ขาดแรงจูงใจใฝ่เรียนรู้ ใฝ่รู้ ผู้ใหญ่ไม่เคยปล่อยให้เด็กประสบผลสำเร็จจากการคิดด้วย

ตนเอง

7. มีความเชื่อที่ผิดๆ เพราะเด็กไม่มีโอกาสสัมผัสเรียนรู้ในสิ่งที่แตกต่างจากที่เคยเป็นอยู่
- สุวิทย์ มูลคำ(2547 : 22) กล่าวถึงข้อที่ไม่ควรปฏิบัติในการแก้ปัญหาดังนี้

1. การระบุปัญหาไม่ถูกต้อง
2. ปัญหานั้นเกินกำลังความสามารถของตนเอง
3. ไม่คิดแบบใหม่ ใช้แต่วิธีการเดิม

4. ขาดเกณฑ์ที่ดีในการตัดสินใจ

5. ข้อมูลน้อยเกินไป

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์(2549 : 83 - 118) กล่าวถึงอุปสรรคของความคิดมาจากเหตุผลสำคัญดังนี้

1. การตอบสนองตามความเคยชิน

2. การเชื่อมโยงเหตุผลผิดเพราะด่วนสรุป

3. แรงจูงใจไม่ถูกต้อง

4. การขาดทักษะการคิด

5. การทิ้งเหตุผลอย่างมีอคติ

6. ค่านิยมเป็นอุปสรรค

จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการแก้ปัญหาของบุคคลขึ้นอยู่กับตัวบุคคลเป็นหลัก ได้แก่ความพร้อมทางสติปัญญา แรงจูงใจ อารมณ์ สถานการณ์ของปัญหา และประสบการณ์ที่ผ่านมา

1.11 การส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย

การส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาสำหรับเด็กปฐมวัยสามารถส่งเสริมได้ด้วยการจัดประสบการณ์ที่มีคุณค่าสำหรับเด็ก ซาติ แจ่มนุษ(2545 : คำนำ, 73 – 74) กล่าวว่าไม่ว่าโลกจะเปลี่ยนแปลงอย่างไร สังคมจะเปลี่ยนไปแค่ไหนคนที่มีความสามารถในการคิดจะสามารถดำรงชีวิตได้ดีกว่า เพราะคนที่รู้จักคิด คิดเป็น จะสามารถแก้ปัญหาและตัดสินใจได้อย่างถูกต้องและมีความสุขมากกว่า ความสามารถในการคิดแก้ปัญหาไม่ใช่พรสวรรค์ ไม่ใช่ความเป็นอัจฉริยะที่ติดตัวมาแต่กำเนิด แต่เป็นศักยภาพที่สามารถเรียนรู้และพัฒนาได้อย่างไม่มีที่สิ้นสุด จากแนวคิดดังกล่าวจึงมีแนวทางส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหา ดังนี้

1. เริ่มต้นที่ครอบครัว จากการศึกษาพบว่าคนที่คิดเก่งจะเติบโตมาจากครอบครัวที่

ผู้ปกครองส่งเสริมให้เด็กคิด ให้เด็กถาม และให้เด็กได้มีประสบการณ์ด้านต่างๆ และหมั่นให้เด็กใช้เหตุผลในการตัดสินใจทำกิจกรรมต่างๆในชีวิตประจำวัน

2. เริ่มตั้งแต่ชั้นอนุบาล เพราะเด็กมีธรรมชาติของความอยากรู้อยากเห็นสูงอยู่แล้ว จึงไม่ต้องรอให้เด็กโตก่อนค่อยสอน ควรเปิดโอกาสให้เด็กได้ลงมือทำกิจกรรมอย่างหลากหลายให้ค้นพบหรือสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง

3. พัฒนาอย่างต่อเนื่อง การพัฒนาการคิดแก้ปัญหาในเด็กควรพัฒนาอย่างต่อเนื่องและฝึกบ่อยๆจากทักษะพื้นฐานสู่ระดับที่มีความซับซ้อนต่อไป

สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว(2548 : 40 – 44) กล่าวว่า เด็กเรียนรู้อย่างรวดเร็วได้ตั้งแต่แรกเกิด เด็กจะเติบโตและเรียนรู้ได้ดีที่สุดเมื่อได้รับการดูแลเอาใจใส่อย่างสม่ำเสมอจากพ่อแม่และคนที่รักและห่วงใยด้วยการสัมผัส การกอด ได้ยินเสียงและเห็นหน้าที่คุ้นเคย

การเล่นเป็นส่วนสำคัญของการเรียนรู้ เด็กจะเรียนรู้ได้ดีจากการกระทำด้วยตนเองจนประสบความสำเร็จ เด็กเรียนรู้ที่จะประพจน์ตามแบบอย่างพฤติกรรมของพ่อแม่ คนใกล้ชิดและเลียนแบบสิ่งที่พบเห็นบ่อยๆ พ่อแม่ ผู้เลี้ยงดูสามารถสร้างเสริมให้เด็กประสบความสำเร็จได้ด้วยควมวางรากฐานที่ดีให้ตั้งแต่แรกเริ่ม การคิดกับสติปัญญาเป็นเรื่องที่แยกกันไม่ออกพัฒนาการทางการคิดจะเกี่ยวข้องกับการพัฒนาการทางสติปัญญาขึ้นก่อนการปฏิบัติการ ซึ่งเด็กจะอยู่ช่วงวัย 4 – 7 ปี ในขั้นนี้จะมีอุปสรรคต่อพัฒนาการ 3 ลักษณะคือ

1. การมองเข้าหาศูนย์กลาง(Centration) การคิดของเด็กปฐมวัยมีลักษณะการจำกัดข้อมูลและคิดมิติเดียว การคิดของเด็กจะมุ่งอยู่ที่สถานการณ์เดียวไม่มีการใช้ความเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน
 2. การคงรูป(Static) การคิดของเด็กจะคงรูปโดยรับรู้จากภาพที่เห็นไม่สนใจการเปลี่ยนรูป
 3. การคิดแบบไม่ย้อนกลับ(Irreversibility)เป็นความคิดที่ไม่สามารถย้อนกลับเหตุการณ์ได้
- กุลยา ตันติผลาชีวะ(2545 : 40) กล่าวว่า เด็กปฐมวัยมีวิธีการแก้ปัญหาที่จำกัดเด็กเริ่มแก้ปัญหาด้วยการลองผิดลองถูกและใช้การสังเกตเพื่อจดจำวิธีแก้ปัญหา

จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า การส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาควรเริ่มตั้งแต่ระดับปฐมวัย ทั้งที่บ้าน และโรงเรียนควรจัดประสบการณ์หรือกิจกรรมที่เหมาะสมกับธรรมชาติของเด็กทั้งพัฒนาการการเรียนรู้และความแตกต่างระหว่างบุคคลและเป็นประสบการณ์ที่หลากหลายเปิดโอกาสให้เด็กได้ลงมือปฏิบัติจริง ได้ฝึกคิด และแก้ปัญหาภายใต้บรรยากาศที่อบอุ่นเป็นกันเอง

1.11 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความสามารถในการแก้ปัญหา

งานวิจัยต่างประเทศ

พิทรี (Pitri.2002 : 345) ได้ศึกษาสภาพแวดล้อมทางการศึกษาและการแก้ปัญหาโดยใช้ศิลปะของเด็กปฐมวัย ตามแนวการจัดการศึกษาของเรกจิโอ เอมีเลีย โดยสังเกตพฤติกรรมจากการเล่น การแสดงออกทางความคิด การสื่อสาร การใช้ชีวิตประจำวันในห้องเรียน กิจกรรมกลางแจ้ง จากการบันทึกภาคสนามและใช้แบบทดสอบจากกิจกรรมศิลปะ พบว่าเด็กปฐมวัยมีการแก้ปัญหาจากการร่วมกิจกรรมอยู่ตลอดเวลาจนเป็นนิสัย และมีการเชื่อมโยงกับการตัดสินใจของเด็ก และมีการพัฒนาความคิดและการแสดงออก นอกจากนี้ยังพบว่าเด็กจะเกิดปัญหาเพราะขาดประสบการณ์ ไม่มีทักษะการเรียนรู้ และไม่สามารถจัดการสิ่งต่างๆได้ด้วยตนเอง ซึ่งปัญหาเหล่านี้สามารถแก้ได้โดยมีคุณครูเป็นผู้คอยแนะนำช่วยเหลือ

แมสท์ (Mast.2002 : 149) ศึกษาพฤติกรรมแก้ปัญหาที่แม่มีส่วนร่วมและผลต่อความร่วมมือกันในเด็กปฐมวัย การทดลองนี้เป็นการศึกษารูปแบบปฏิสัมพันธ์ของแม่และเด็กและเด็กกับเด็กเองในเรื่องการแก้ปัญหาโดยการเล่นเกมปริศนาผ่านทางคอมพิวเตอร์และการระบายสีจากผู้เข้าร่วมทำการทดลอง ข้อมูลได้มาจากสำเนาวิดีโอเทป ความถี่ที่เกิดขึ้นและระยะเวลาที่ใช้ขึ้นเป็นการถอดรหัสออกมาจากทั้งการสังเกตและการแปลความหมายเปรียบเทียบที่ได้มาจากผลสะท้อนที่ได้รับ ความขัดแย้งที่เกิดขึ้น วิธีการแก้ปัญหา รูปแบบของการช่วยเหลือ การออกคำสั่ง และการ

ตัดสินใจโดยตามความเห็นซึ่งกันและกัน พบว่าแม่และเด็กที่คิดร่วมกันจะมีการแก้ปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ มีการพูดคุยสนทนากันมาก มีการให้ความร่วมมือในการทำงานด้วยกันอย่างมีประสิทธิภาพและมีข้อขัดแย้งกันน้อย และการที่เด็กกับเด็กทำงานช่วยเหลือกันเองจะประสบความสำเร็จนั้นขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพส่วนตัวของแต่ละคน ผลที่ได้จากการทดลองเน้นให้เห็นความสำคัญการที่มีผู้ปกครองคอยให้การสนับสนุนจะทำให้เด็กมีทักษะในการแก้ปัญหาาร่วมกันกับผู้อื่น

กรอสส์(Gross.2005 : 200) ศึกษาการแก้ปัญหาในห้องเรียนของเด็กปฐมวัยในนิวยอร์ก โดยใช้กรอบแนวคิดจากทฤษฎีของ ดิวอี้,พีอาเจท์ และไวทอลล์ โดยวิธีการสร้างกลุ่มทางสังคมและการจัดการภายในห้องเรียน โดยกำหนดให้คุณครูให้การช่วยเหลือและทำให้ปัญหาที่ต้องแก้ไขนั้นยืดระยะเวลาออกไป พบว่าปัญหานั้นเกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติในระหว่างที่เด็กกำลังเล่นหรือทำกิจกรรมอื่นๆ และเด็กปฐมวัยมีทักษะในการแก้ไขปัญหาเพิ่มขึ้นตามระดับอายุ และมีความชำนาญในการแก้ปัญหาโดยมีการยืดหยุ่นสูงขึ้นในขณะที่คุณครูให้การสนับสนุนในการเรียนรู้ของเด็กโดยการสร้างความมั่นใจและให้เด็กมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กับเด็กอื่นๆ สนับสนุนให้เด็กกล้าพูดและเมื่อมีการกำหนดเหตุการณ์ต่างๆขึ้นก็ต้องให้เด็กเข้าไปมีส่วนร่วมซึ่งจะทำให้เด็กเข้าใจได้กระจ่างมากขึ้น เด็กมีการเชื่อมโยงระหว่างการแก้ปัญหากับการจัดการในห้องเรียนและการสร้างสังคมการเรียนรู้ในห้องเรียน

รามานี (Ramani.2005 : 127) ศึกษาการเล่นร่วมกันและการแก้ปัญหาในเด็กปฐมวัย ที่มีอายุระหว่าง 4 – 5 ปี โดยเด็กเพศเดียวกันจะถูกสุ่มเข้ากลุ่มเพื่อทำการรวมกลุ่มกันเพื่อแก้ปัญหาในการเล่น เด็กจะเป็นคนเลือกรูปแบบของการเล่นหรือถ้าการเล่นที่มีความยากก็ให้ผู้ใหญ่เป็นคนกำหนดที่จะเล่น ในเด็กที่โตการเล่นจะมีโครงสร้างที่ซับซ้อนกว่าเด็กที่เล็ก จากการทดลองพบว่าทักษะการแก้ปัญหามีการพัฒนาตลอดระยะเวลาในเด็กปฐมวัยและมีการร่วมมือกันในการแก้ปัญหความเหมาะสมในเรื่องของอายุในการเล่นด้วยกันนั้นมีผลอย่างมากในการส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันของเด็กปฐมวัย

คลาร์ค(Clark.2005 : 138) ศึกษาความก้าวร้าวและไม่ก้าวร้าวของเด็กปฐมวัยในการแก้ปัญหาโดยยึดบทบาทของแม่เป็นหลัก กลุ่มตัวอย่างเป็นแม่ 60 คน และเด็กที่มีความก้าวร้าว 30 คน และไม่มีความก้าวร้าว 30 คน เครื่องมือที่ใช้คือ Parental Scaffolding Coding (Neitzel & Stright, 2003) จากการเปรียบเทียบคู่แม่ลูกของเด็กปฐมวัยที่มีความก้าวร้าวพบว่าเด็กมีความรับผิดชอบและควบคุมตัวเองได้ดี ส่วนคู่กับแม่ลูกของเด็กปฐมวัยที่ไม่มีความก้าวร้าว พบว่าเด็กมีความ รับผิดชอบ สามารถควบคุมตนเองได้ดี มีความกล้าแสดงออกและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ดี และพบว่าเด็กปฐมวัยจะเลียนแบบพฤติกรรมของแม่ บทบาทของแม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย

ลอมบาร์โด(Lombardo.2006 : 84) ได้ศึกษาการประเมินการฝึกแก้ปัญหาทางสังคม โดยรูปแบบการแก้ปัญหาทางสังคมประกอบด้วยความรู้ถึงปัญหา การจำกัดความของปัญหา การรวบรวมข้อมูล การวางแผนการแก้ปัญหา การเลือกวิธีการและตัดสินใจในการแก้ปัญหา และการเลือกใช้เครื่องมือในการแก้ปัญหา สิ่งที่เน้นเป็นพิเศษคือเรื่องของความสามารถในการสร้าง และประเมินวิธี

การแก้ปัญหา และการฝึกฝนด้านการแก้ปัญหาทางสังคมการประเมินความสามารถในการแก้ปัญหาทางสังคมประเมินจากการให้บ้านไปทำที่บ้านแล้วนำมาส่ง ในอีก 3 วันต่อมา ผู้ให้คะแนนมี 2 คน ตรวจให้คะแนนการบ้านที่มอบหมายไปทั้งหมด 59 ชุด ผลการวิจัยพบว่าระบบการให้คะแนนไม่ได้มีความละเอียดอ่อนเพียงพอที่จะใช้แก้ปัญหา การตรวจการบ้านหลายๆครั้งแสดงให้เห็นว่าการฝึกฝนไม่ได้ทำให้การให้คะแนนมีประสิทธิภาพมากขึ้น และผู้เข้าร่วมทำการทดลองก็ไม่ได้มีทักษะจากการฝึกฝนที่จะนำไปใช้ในการแก้ปัญหาทางสังคมกับการบ้านที่ได้รับ

งานวิจัยในประเทศ

คะเนิง สายแก้ว(2534 : บทคัดย่อ).ศึกษาผลการจัดกิจกรรมการสังเกต การจำแนกที่มีต่อความพร้อมทางภาษา และการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยผลการวิจัยพบว่า เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมการสังเกต การจำแนก มีความพร้อมทางภาษาสูงกว่าเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์ของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมการสังเกต การจำแนก มีความสามารถในการคิดแก้ปัญหาสูงกว่าเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมตามแผนการจัดประสบการณ์ของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

บุบผา พรหมศร(2542 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเล่นกลางแจ้งและกิจกรรมการเล่นเครื่องเล่นสนาม กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชายหญิงอายุระหว่าง 5 – 6 ปี ชั้นอนุบาลปีที่ 2 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2542 โรงเรียนอนุบาลวัดอ่างทอง อำเภอเมือง จังหวัดอ่างทอง กลุ่มทดลองที่ 1 ได้รับการจัดกิจกรรมการเล่นกลางแจ้ง กลุ่มทดลองที่ 2 ได้รับการจัดกิจกรรมเครื่องเล่นสนามจำนวนกลุ่มละ 18 คน ระยะเวลาทดลองนาน 8 สัปดาห์ใช้เวลาครั้งละ 30 นาทีผลการศึกษาพบว่า เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเล่นกลางแจ้งมีความสามารถในการแก้ปัญหาหลังการทดลองสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเล่นเครื่องเล่นสนามมีความสามารถในการแก้ปัญหาหลังการทดลองสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเล่นกลางแจ้งและเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเล่นเครื่องเล่นสนามมีความสามารถในการแก้ปัญหาแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

วรรณภา โพธิ์สะอาด(2542 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความคิด วิเคราะห์กับความสามารถในการแก้ปัญหาทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ผลการวิจัยพบว่า ความคิดวิเคราะห์มีความสามารถในการแก้ปัญหาทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาอยู่ในระดับปานกลาง ความคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 สูงกว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และความคิดวิเคราะห์มีความสัมพันธ์กับการแก้ปัญหาทางวิทยาศาสตร์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

อภิรตี สีนวล(2547 : บทคัดย่อ) ศึกษาความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมเล่นิทานพบว่าเด็กปฐมวัยหลังจากได้รับการจัดกิจกรรมเล่นิทานจน มีความสามารถในการแก้ปัญหาตนเอง และความสามารถในการแก้ปัญหาตนเองที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น ของเด็กปฐมวัยมีค่าสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และความสามารถในการแก้ปัญหา ของเด็กปฐมวัยหลังการจัดกิจกรรมเล่นิทานจนมีค่าสูงกว่าก่อนการจัดกิจกรรมเล่นิทานจน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

อายุพร สาชาติ(2548 : บทคัดย่อ) ศึกษาพฤติกรรมในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชาย หญิงอายุ 4 – 5 ปีชั้น อนุบาลปีที่ 1 โรงเรียนสามเสนนอก(ประชาราษฎร์นุกูล) เขตดินแดง สังกัดสำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร โดยการสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย จำนวน 1 ห้องเรียน จากทั้งหมด 5 ห้องเรียน แล้ว จับสลากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 15 คน เพื่อจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ ใช้เวลา 8 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 3 วัน วันละ 40 นาที รวมทั้งสิ้น 24 ครั้ง เครื่องมือที่ใช้คือ แผนการจัดกิจกรรมการแสดง บทบาทสมมติ และแบบทดสอบพฤติกรรมในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมีค่าความ เชื่อมั่น .94 ผลการวิจัยพบว่าเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติมีพฤติกรรม การแก้ปัญหาโดยรวมหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ไฉไลรัตน์ รัชชัยภูมิ(2549 : บทคัดย่อ) ศึกษาความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็ก ปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเล่นไทย กลุ่มตัวอย่างเป็นเด็กปฐมวัยชาย หญิงอายุ 5 – 6 ปีที่ กำลังศึกษาอยู่ชั้นอนุบาลปีที่ 2 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2548 โรงเรียนวัดปทุมวนาราม สังกัด กรุงเทพมหานครจำนวน 18 คนซึ่งได้มาจากการสุ่มแบบหลายขั้นตอน โดยทำการทดลอง 8 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 3 วัน วันละ 30 นาที รวมระยะเวลาในการทดลอง 24 วัน เครื่องมือที่ใช้ในการทดลองคือ แผนการจัดกิจกรรมการเล่นไทยและแบบประเมินความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย ผลการวิจัยพบว่า การจัดกิจกรรมการเล่นไทยทำให้เด็กปฐมวัยมีความสามารถในการแก้ปัญหา สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากเอกสารและงานวิจัยดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า การคิดแก้ปัญหาเป็นพฤติกรรมภายใน ที่เกิดจากกระบวนการทำงานของสมอง ในการรวบรวมจัดระบบข้อมูลและประสบการณ์ต่างๆ ทำให้ เกิดเป็นรูปร่างหรือมโนภาพที่เป็นเรื่องราวขึ้นในใจ และสื่อสารออกมาโดยใช้คำพูดหรือแสดงออก การคิดเป็นกระบวนการทางปัญญาที่เกิดขึ้นตลอดเวลา และมักจะเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอไม่มีขอบเขต จำกัด เด็กปฐมวัยสามารถคิดได้หลายรูปแบบทั้งการคิดอย่างไม่มีจุดมุ่งหมาย (Associative Thinking) เป็นการคิดแบบไม่ตั้งใจหรือมีจุดมุ่งหมายการคิดมีลักษณะคิดไปเรื่อย ๆ การคิดเช่นนี้มัก ไม่มีผลสรุป และไม่สามารถนำผลของการคิดไปใช้ประโยชน์ และการคิดอย่างมีจุดมุ่งหมาย (Directed Thinking) เป็นการคิดเพื่อหาคำตอบเพื่อแก้ปัญหา หรือนำไปสู่จุดมุ่งหมายหรือเป้าหมายโดยตรง สามารถนำผลของการคิดไปใช้ประโยชน์ เพราะความคิดอย่างมีจุดมุ่งหมายช่วยให้การตัดสินใจหรือ แก้ปัญหาได้อย่างมีคุณภาพ และเป็นเครื่องมือสำหรับการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยเฉพาะในยุคที่โลก กำลังเจริญก้าวหน้า สภาพสังคมและเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงไป เป็นสังคมแห่งการพัฒนาข่าวสารข้อมูล

ความสามารถในการคิดและการแก้ปัญหา ส่งเสริมและพัฒนาให้เกิดขึ้นได้ด้วยการฝึกฝนภายในสถานการณ์ที่เหมาะสม โดยเริ่มจากความสามารถพื้นฐานในการคิดที่เรียกว่า ทักษะการคิด แล้วเพิ่มความซับซ้อนขึ้นโดยการฝึกทักษะการคิดและกระบวนการคิดตามลำดับ

2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับครอบครัว

2.1 ความหมายของครอบครัว

ครอบครัว เป็นกลุ่มทางสังคมกลุ่มแรกและพื้นฐานที่สุดของมนุษย์ ซึ่งสามารถพบได้ในสังคมมนุษย์ทุกสังคม ไม่ว่าสังคมนั้นจะเป็นสังคมที่ยังไม่มีตัวหนังสือใช้(non-literate society)หรือเป็นสังคมสมัยใหม่(modern society)ที่มีความเจริญรุดหน้าในด้านเทคโนโลยีก็ตาม การมีครอบครัวเป็นความจำเป็นของมนุษย์ทุกสังคม ต่างมีชีวิตเกี่ยวข้องกับผูกพันกับครอบครัวไม่มากก็น้อย นับแต่แรกเกิดจนเสียชีวิต(ประสิทธิ์ สวาสดีญาติ.2535 : 51) มนุษย์เมื่อสมรสแล้วก็จะเริ่มวางรากฐานก่อตั้งครอบครัวของตน กลุ่มสังคมของมนุษย์ที่เรียกว่าครอบครัวจะเกิดขึ้นไม่ได้ถ้าปราศจากการสมรส ครอบครัวมีนักวิชาการให้ความหมายไว้ในทัศนะที่แตกต่างกัน ดังนี้

ราชบัณฑิตยสถาน. (2546 : 220) ให้ความหมายครอบครัว หมายถึง สถาบันพื้นฐานของสังคมที่ประกอบด้วยสามีภรรยาและหมายรวมถึงลูกด้วย

สมาคมคหเศรษฐศาสตร์แห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์(อ้างใน ป.มหาพันธ์. 2544 : 30 – 31) ได้อธิบายความหมายของครอบครัว ไว้ดังนี้

ในแง่ชีววิทยา ครอบครัวหมายถึง กลุ่มคนที่เกี่ยวพันกันทางสายโลหิต

ในแง่กฎหมาย ครอบครัว คือบุคคลที่มีสายสัมพันธ์กันในทางกฎหมายโดยการสมรสมีบุตรหรือบุตรบุญธรรม

ในแง่เศรษฐกิจ ครอบครัว คือ กลุ่มคนที่ใช้จ่ายร่วมกัน จากเงินงบประมาณ

ในทางสังคม ครอบครัว อาจเป็นกลุ่มคนที่อยู่ร่วมกันภายในบ้านเดียวกัน อาจเกี่ยวหรือไม่เกี่ยวพันกันทางสายโลหิต

ในทางกฎหมาย ครอบครัว มีชื่ออีกอย่างหนึ่งว่า ครัวเรือน ครอบครัวเดียวกันอาจไม่อยู่ร่วมหลังคาเดียวกันได้แต่ทุกคนในครอบครัวมีปฏิสัมพันธ์กันในบทบาทสามีภรรยา บิดามารดากับบุตร พี่กับน้องมีความรักกัน เอาใจใส่ต่อกัน มีจิตผูกพันกัน

สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว(2547 : ออนไลน์) ครอบครัว คือกลุ่มบุคคลที่ผูกพันใช้ชีวิตร่วมกัน ทำหน้าที่เป็นสถาบันหลัก ฐานรากสำคัญยิ่งต่อการดำรงชีวิต ครอบครัวมีหลากหลายรูปแบบและหลายลักษณะนอกเหนือจากครอบครัวที่ครบทั้งบิดา มารดา และบุตร

เกษม ตันติผลาชีวะ ; และกุลยา ตันติผลาชีวะ(2545 : 20 – 21) กล่าวถึงครอบครัวว่า ความเป็นครอบครัวเกิดจากการผูกพันโดยสายเลือดโดยการแต่งงานหรือโดยประเพณี แต่ไม่มีสิ่งใดเทียบได้กับความผูกพันทางจิตใจที่มีต่อกัน ความผูกพันนี้เกิดขึ้นจากความรู้สึกทางจิตใจที่ลึกซึ้ง สร้างสมด้วยประสบการณ์ที่มีร่วมกันตลอดระยะเวลาหลายปี หรือตลอดชีวิต

ภัทธา สง่า(2547 : 35) ครอบครัว หมายถึง กลุ่มคนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ซึ่งหมายถึงผู้ใหญ่ อย่างน้อย 1 คน และเด็กตั้งแต่แรกเกิดที่อาศัยอยู่ร่วมกันเป็นประจำโดยมีความสัมพันธ์ทางสายเลือดหรือทางกฎหมาย

วิวรรธน์ สรรพอาษา ; เดือนนภา อุ่นอ่อน ; และอรนธิ์ เพ็ญเพียร(2548 : 2) กล่าวว่า ครอบครัว หมายถึง กลุ่มบุคคลที่มีสายสัมพันธ์ทางสายโลหิต ได้แก่ พ่อ แม่ ลูก ญาติพี่น้อง เช่น ปู่ ย่า ตา ยาย พี่ ป้า น้า อา ที่มาอาศัยอยู่ร่วมกัน หรืออาจมีบุคคลอื่นที่ไม่ใช่ญาติพี่น้องมาอาศัยอยู่ด้วยก็ได้ เช่น คนรับจ้างเลี้ยงเด็ก คนรับจ้างทำงานบ้าน เป็นต้น บุคคลในครอบครัวแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือหัวหน้าครอบครัว และสมาชิกในครอบครัว

ดริสคอลล์ ; และแนเกล(Driscoll ; & Nagel . 2002 : 216) ครอบครัว หมายถึง การที่บุคคลตั้งแต่สองคนหรือมากกว่ามีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันและใช้ชีวิตร่วมกันอยู่ในบ้านหลังเดียวกัน

จากความหมายของครอบครัวตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้นสรุปได้ว่า ครอบครัวหมายถึงสถาบันทางสังคมแห่งแรกที่มีขนาดเล็กและสำคัญที่สุดที่มนุษย์สร้างขึ้นจากความรัก ความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างหญิงชายคู่หนึ่ง และใช้ชีวิตคู่ร่วมกันจนมีทายาทสืบสกุล มีความผูกพัน มีความรับผิดชอบร่วมกัน มีบทบาทหน้าที่ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ทำกิจกรรมทางสังคมร่วมกัน มีการสื่อสารระหว่างกันเพื่อถ่ายทอดความคิดและสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกัน และถ่ายทอดแบบแผนขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมอันดีงามของสังคมจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง

2.2 ความสำคัญของครอบครัว

การอบรมเลี้ยงดูเด็กสักคนให้เติบโตขึ้นอย่างสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจเพื่อหล่อหลอมบุคลิกภาพที่ดี เป็นการสร้างพลเมืองที่มีคุณภาพให้กับสังคมครอบครัวจึงมีบทบาทสำคัญที่จะเสริมสร้างเยาวชนให้มีคุณค่าต่อตนเองครอบครัว และใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข(อัมพลสุอำพันธ์.2544 : คำนำ)ความสุข ความอบอุ่นในครอบครัวเป็นพื้นฐานสำคัญของวุฒิภาวะอารมณ์และจิตใจของลูกน้อยเด็กเล็กๆจะเติบโตเป็นผู้ที่เปี่ยมด้วยจิตใจที่โอบอ้อมอารี มีเมตตา รักในเพื่อนมนุษย์ร่วมสังคมขึ้นอยู่กับความอบอุ่นระหว่างพ่อแม่ลูกในช่วงปฐมวัย(กมลพรรณ ชีวพันธุ์ศรี.2548 : คำนำ)ลูกที่เป็นคนดีมีความสุขประสบความสำเร็จมีบุคลิกภาพดีงามและเหมาะสมเป็นภาพแห่งความหวังของพ่อแม่ทุกคน เป็นสิ่งที่พ่อแม่คาดหวังอยากให้ลูกทุกคนดำเนินไปสู่ความสำเร็จแห่งชีวิตอย่างนั้น มีหลักของความเป็นจริงตามธรรมชาติว่าทุกชีวิตไม่สามารถดำเนินไปสู่จุดหมายปลายทางแห่งความสำเร็จตามลำพังด้วยตัวเองได้ ทุกชีวิตต้องอาศัยปัจจัยต่าง ๆ มากมายที่จะเกื้อหนุนให้มีพัฒนาการของชีวิตและจิตใจ มนุษย์ไม่ได้ประกอบขึ้นเพียงชีวิตและจิตใจยังมีองค์ประกอบอื่นที่ผสมผสาน ประมวล และสังเคราะห์ออกมาเป็นบุคคลการผสมผสานดังกล่าวจะเป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคลที่ติดตัวเป็นอุปนิสัย ลักษณะเฉพาะที่ติดตัวไปตลอดชีวิตเราเรียกว่าบุคลิกภาพ

อัมพล สุอำพัน(2544 : 8 – 11) กล่าวว่า การเจริญเติบโตและการพัฒนาการของบุคลิกภาพต้องอาศัยครอบครัวซึ่งมีปัจจัยหลักที่เกี่ยวข้อง 3 ประการ

1. ปัจจัยทางชีววิทยาและร่างกาย เช่น พันธุกรรม ภาวะโภชนาการ ความแข็งแรงของร่างกายที่ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ
2. ปัจจัยทางด้านจิตวิทยา เช่น ความรักความอบอุ่นที่ได้จากการอบรมเลี้ยงดู ความรู้สึกมั่นคงในจิตใจ ความรู้สึกเป็นสุขไม่มีความตึงเครียด ความวิตกกังวลจากพ่อแม่และสิ่งแวดล้อม
3. ปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม เช่น ภาวะทางเศรษฐกิจของครอบครัว ความสงบสุขและความสมดุลภายในครอบครัว สภาพสิ่งแวดล้อมสังคมและวัฒนธรรมอันดีงาม

ปัจจัยต่างๆ เหล่านี้เป็นตัวที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพของเด็ก บุคลิกภาพที่พ่อแม่สังคม และประเทศชาติอยากได้คือบุคลิกภาพที่สมบูรณ์(Healthy personality) หมายถึงลักษณะบุคลิกภาพที่มีความสามารถในการปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมได้อย่างเหมาะสมสร้างสรรค์และมีความสุข เป็นบุคลิกที่มีเอกลักษณ์มั่นคงไม่เปลี่ยนแปลงไม่ผันแปรง่าย แม้เผชิญต่อสภาวะตึงเครียดก็สามารถยืนหยัดด้วยความมั่นคง ไม่ว่าเราจะพัฒนาเด็กด้านใด ๆ ครอบครัวเป็นเป้าหมายสำคัญที่จะหล่อหลอมเด็กให้เป็นไปตามที่ต้องการได้ ครอบครัวที่อบอุ่น เข้มแข็ง จะสร้างความรักความเมตตาเป็นใยเสริมอยู่ตลอดเวลา ความรักที่แทรกผสมผสานเข้าไปจะเป็นตัวที่ทำให้เด็กปกติมีความปรารถนาดี มีความผ่อนคลาย มีสมาธิและพร้อมที่จะเรียนรู้สิ่งต่างๆ พัฒนาการด้านต่างๆ จึงจะดำเนินไปได้อย่างสมบูรณ์

กุลยา ตันติผลาชีวะ(2542 : 141) กล่าวว่า ครอบครัวเป็นปัจจัยสำคัญต่อการเจริญ และพัฒนาการเด็ก เพราะครอบครัวเป็นสังคมแรก สิ่งแวดล้อมแรกที่เด็กต้องสัมผัส ความมั่นใจ การยอมรับและความพร้อมต่อการถือกำเนิดของเด็กในครอบครัวจะทำให้เด็กมีความมั่นใจสามารถพัฒนาเป็นบุคคลที่มีบุคลิกและอารมณ์มั่นคง

ชุษณะ รุ่งปัจฉิม(2547 : 69 – 70) กล่าวถึงความสำคัญของครอบครัวว่า ครอบครัวมีความสำคัญอยู่ 2 ส่วนคือ

1. ความสำคัญของครอบครัวที่มีต่อบุคคล ในฐานะเป็นกลุ่มทางสังคมกลุ่มแรกที่บุคคลแต่ละคนเป็นสมาชิก เป็นที่ที่สมาชิกแต่ละคนมีความสัมพันธ์ระหว่างกันอย่างใกล้ชิดและยั่งยืน คือ

1.1 ความสำคัญด้านชีวภาพ มนุษย์ในฐานะเป็นสิ่งมีชีวิตมีลักษณะที่แตกต่างจากสิ่งมีชีวิตอื่น คือมนุษย์ไม่สามารถมีชีวิตอยู่โดยลำพังได้โดยไม่ติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่น มนุษย์จึงจำเป็นต้องได้รับการเลี้ยงดูจากผู้อื่นจึงจะสามารถมีชีวิตรอด ดังนั้น ครอบครัวจึงเป็นหน่วยสังคมแรกที่ตอบสนองความต้องการทางชีวภาพของมนุษย์

1.2 ความสำคัญด้านสังคมและวัฒนธรรม เนื่องจากบุคคลไม่ได้ดำรงอยู่แต่เฉพาะในครอบครัวของตนเท่านั้น แต่ยังดำรงอยู่เป็นส่วนหนึ่งของสังคม ดังนั้น ความรู้และทักษะต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตในสังคมจึงเป็นสิ่งสำคัญสำหรับมนุษย์ บุคคลสามารถเรียนรู้และได้รับการถ่ายทอดสิ่งเหล่านี้จากครอบครัว จากความสัมพันธ์ที่บุคคลมีต่อสมาชิกอื่นๆ ในครอบครัว ในทาง

สังคมบุคคลสามารถเรียนรู้แบบแผนความสัมพันธ์ในสังคม และในทางวัฒนธรรม บุคคลเรียนรู้วิถีการดำเนินชีวิตในสังคมนั้น

1.3 ความสำคัญด้านบุคลิกภาพ กล่าวได้ว่า บุคลิกภาพส่วนหนึ่งของบุคคลได้รับการหล่อหลอมมาจากครอบครัวผ่านช่วงวัยต่างๆมาเป็นลำดับ มนุษย์สามารถพัฒนาความเป็นตัวตนได้จากครอบครัวผ่านทางกระบวนการอบรมขัดเกลาทางสังคม

2. ความสำคัญของครอบครัวที่มีต่อสังคม ในฐานะเป็นตัวกลางที่เชื่อมบุคคลเข้ากับสังคม ครอบครัวจะสนับสนุนให้บุคคลสนองตอบความต้องการของสังคม โดยสังคมจะทำหน้าที่กำหนดแบบแผนการกระทำระหว่างกันของบุคคลไว้ ครอบครัวจึงมีความสำคัญต่อสังคม 3 ประการคือ

2.1 ความสำคัญต่อชุมชน ครอบครัวแต่ละครอบครัวถือเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ครอบครัวที่อยู่ร่วมกันในชุมชนหนึ่งๆนั้นย่อมมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน มีการติดต่อระหว่างกันให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกันในเรื่องต่างๆ

2.2 ความสำคัญต่อสังคม ครอบครัวมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความอยู่รอดของสังคม ทั้งนี้เนื่องจากถือว่าสังคมย่อมประกอบด้วยสถาบันสังคมต่างๆ รวมทั้งสถาบันครอบครัวหากสถาบันครอบครัวไม่สามารถทำหน้าที่ได้ก็ย่อมมีผลกระทบต่อความอยู่รอดของสังคมในที่สุด

2.3 ความสำคัญต่อประเทศ ในด้านความมั่นคงและด้านการเมืองการปกครอง กล่าวคือ สมาชิกครอบครัวแต่ละครอบครัวนั้นถือเป็นองค์ประกอบสำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยและความมั่นคงของรัฐ สิทธิหน้าที่ต่างๆในทางการเมืองการปกครองของสมาชิกภายในครอบครัว เช่น การเลือกตั้ง การเสียภาษี เป็นต้น

คณะกรรมการพัฒนาครอบครัวและแก้ไขความรุนแรงต่อเด็กและสตรี ในคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ(กสส.) (2549 : ออนไลน์) ได้กล่าวถึงความสำคัญของครอบครัวไว้ ดังนี้

1. ครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานแรกที่สุดของมนุษย์ และเป็นสถาบันที่เก่าแก่ที่สุดในโลก ทำหน้าที่ในการหล่อหลอมความเป็นมนุษย์ของสมาชิกเกิดใหม่ในครอบครัว อันได้แก่ ทารกและเด็ก

2. การอบรมเลี้ยงดูจากครอบครัวและการให้การศึกษาในครอบครัวมีอิทธิพลต่อระดับคุณภาพของคนและบุคลิกภาพซึ่งรวมทั้งค่านิยม เจตคติ และพฤติกรรมของเด็กและเยาวชน วิถีชีวิตของสมาชิกในครอบครัวมีอิทธิพลต่อกันและกัน

3. ครอบครัวเป็นสถาบันสังคมพื้นฐานที่ประกอบด้วยวิถีชีวิตของสมาชิกของครอบครัวทุกคน วิถีชีวิตนี้ รวมทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การศึกษา ศิลปวัฒนธรรมและจริยธรรม ซึ่งมีผลต่อคุณภาพของสังคม

4. ครอบครัวเป็นหน่วยเศรษฐกิจที่เล็กที่สุดและเป็นพื้นฐานของสังคมครอบครัวบางครอบครัวมีบทบาทเป็นหน่วยการผลิตทางเศรษฐกิจโดยตรง

5. ครอบครัว ชุมชน สังคมและสิ่งแวดล้อม มีผลกระทบต่อกันและกัน ต่างมีกระบวนการวิวัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงโดยไม่มีการหยุดนิ่ง ซึ่งจะมีผลต่อพฤติกรรมของบุคคล

6. ปัญหาสังคมหลายประการจะป้องกันได้โดยสถาบันครอบครัว สถาบันครอบครัวที่รวมตัวกันได้จะเป็นพลังกลุ่ม / ชุมชน ที่สามารถพัฒนา ป้องกันและแก้ไขปัญหาของตนเองได้

ความสำคัญของครอบครัวดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นสรุปได้ว่าครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานเป็นหน่วยที่เล็กที่สุดในสังคมแต่มีความหมาย และมีความสำคัญยิ่ง เป็นสถาบันแห่งแรกในการถ่ายทอดวัฒนธรรมให้แก่สมาชิกรุ่นใหม่ของสังคม อบรม ปลูกฝัง กล่อมเกลาให้มีพฤติกรรมที่สอดคล้องเหมาะสมให้เป็นพลเมืองที่ดีมีคุณภาพต่อสังคม ซึ่งเปรียบเสมือนเป็น เบ้าหล่อหลอมการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ ครอบครัวจึงมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อพัฒนาการแรกเริ่มของเด็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวัยก่อนเข้าเรียน ซึ่งเป็นวัยเลียนแบบ ครอบครัว จึงมีอิทธิพลในการสร้างบุคลิกภาพ บิดามารดา จะให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรธิดา ขัดเกลาอุปนิสัยให้มีความรักความเข้าใจ ดูแลเอาใจใส่ให้ครอบครัวมีความผูกพันสามัคคีปรองดองกันเป็นครอบครัวที่อบอุ่น มีความสุข สงบสุขร่มเย็นเป็นที่พักพิงทั้งในยามทุกข์ และสุขของสมาชิกได้

2.3 พัฒนาการครอบครัว

ครอบครัวมีกระบวนการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาเช่นเดียวกับมนุษย์ เริ่มต้นตั้งแต่ถือกำเนิด มีการเจริญเติบโต ได้รับการพัฒนา มีการเสื่อมถอย และในที่สุดก็สูญสลายไป พัฒนาการของครอบครัวก็มีจุดเริ่มต้นโดยทั่วไป หญิงชายแต่งงานกันเพื่อสร้างครอบครัวร่วมกันและใช้ชีวิตครอบครัวไปตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในครอบครัว จนกระทั่งครอบครัวแยกจากกัน การทำความเข้าใจกับทฤษฎีพัฒนาการครอบครัวจะช่วยให้การศึกษาที่มีความลึกซึ้งครอบคลุมการเปลี่ยนแปลงชีวิตครอบครัวตามลำดับขั้นของแบบแผนพัฒนาการและการตอบสนองความต้องการของครอบครัวตามบทบาทในครอบครัวที่เปลี่ยนแปลงไป จิตตินันท์ เดชะคุปต์(2547 : 40 – 52) กล่าวถึงแนวคิดพัฒนาการครอบครัวไว้ ดังนี้

พัฒนาการครอบครัว (family development) หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในครอบครัว เริ่มตั้งแต่สร้างครอบครัวจนกระทั่งการดำเนินชีวิตครอบครัวสิ้นสุดลง โดยอาจกล่าวได้ว่าการลำดับขั้นเริ่มต้นจากการแต่งงานของคู่สมรสไปสู่การมีบุตรและอบรมเลี้ยงดูจนกระทั่งบุตรออกจากครอบครัว เข้าสู่การใช้ชีวิตคู่อีกครั้ง ไปจนถึงช่วงเกษียณอายุ และสิ้นสุดอายุขัยของคู่สมรส องค์ประกอบของพัฒนาการครอบครัว พัฒนาการครอบครัวเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ขององค์ประกอบ 3 ส่วนคือ

1. สถานภาพครอบครัว(family position) หมายถึง โครงสร้างความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัว ซึ่งกำหนดโดยเพศ การแต่งงาน การสืบทอดทางสายโลหิต และความสัมพันธ์ของช่วงอายุ ได้แก่ สามี-ภรรยา พ่อ-แม่-ลูก พี่-น้อง เป็นต้น
2. บทบาทในครอบครัว(family role) หมายถึง การกระทำของบุคคลในครอบครัวตามสถานภาพที่มีอยู่ในครอบครัว เช่น แม่มีบทบาทในการอุ้มชูเลี้ยงดูลูกตั้งแต่แรกเกิด
3. บรรทัดฐานของสังคม(social norm) หมายถึง ภาวะการเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงใน

การดำเนินชีวิตครอบครัวในแต่ละระลอกต่อ ลำดับขั้นของพัฒนาการครอบครัวที่สมาชิกครอบครัวต้องปรับบทบาทของตนเองและพบกับความเครียดที่จำเป็นจะต้องมีการปรับตัวเพื่อรักษาสมดุลของการดำเนินชีวิตครอบครัวต่อไป

พัฒนาการครอบครัวมีจุดเน้นอยู่ที่แบบแผนของการเปลี่ยนแปลงชีวิตครอบครัวตามกาลเวลาที่ผ่านไป ซึ่งเกี่ยวพันกับโครงสร้างและการทำหน้าที่ของครอบครัวในการตอบสนองความต้องการของสมาชิกในครอบครัวในแต่ละระยะของพัฒนาการครอบครัว

2.4 ระบบครอบครัว

ครอบครัวเป็นระบบย่อยที่สำคัญของสังคมและมีอยู่ในสังคมมาเป็นเวลานาน รวมทั้งเป็นสถาบันทางสังคมที่เกิดขึ้นมานานแล้วในอดีต และยังคงเป็นสถาบันที่เป็นรากฐานในการสร้างเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่ถ่ายทอดไปสู่ลูกหลานมากที่สุดสถาบันหนึ่ง ระบบครอบครัวเป็นระบบที่ซับซ้อนและประกอบขึ้นด้วยระบบย่อยภายในครอบครัวอีกหลายระบบ ซึ่งต่างปฏิสัมพันธ์กันในการดำเนินชีวิตครอบครัว

ระบบครอบครัว(family system) หมายถึง การรวมตัวของระบบย่อยของบุคคลในครอบครัวเกิดเป็นระบบใหญ่ที่มีขอบเขตและการจัดระบบภายในแตกต่างกันไปจากลักษณะของแต่ละบุคคล

ระบบครอบครัวจะอยู่ร่วมกันตามลักษณะของความสัมพันธ์ทางสายโลหิต การแต่งงาน และความผูกพันอื่นๆ ระบบครอบครัวมีลักษณะสำคัญ ได้แก่ มีโครงสร้าง มีหน้าที่ มีการดำรงไว้ซึ่งขอบเขต และมีการเปลี่ยนแปลง ระบบครอบครัวสามารถจำแนกตามบทบาทที่สังคมกำหนด และแต่ละระบบทำหน้าที่เฉพาะ ได้แก่

1. ระบบคู่สามีภรรยา (spouse system) เป็นระบบที่บุคคล 2 คนมีความสัมพันธ์กันในลักษณะของคู่สมรสและในลักษณะที่ร่วมกันเป็นบิดามารดา
2. ระบบบิดามารดาและบุตร (parent-child system) เป็นระบบที่มีการแสดงบทบาทหน้าที่ของบิดามารดาที่พึงแสดงต่อบุตร และที่บุตรพึงแสดงต่อบิดามารดา
3. ระบบพี่น้อง (sibling system) เป็นระบบที่ลูกๆสัมพันธ์กันเอง โดยการแสดงบทบาทหน้าที่ของพี่ของน้อง
4. ระบบอื่นๆ (other system) เป็นระบบที่มีลักษณะความสัมพันธ์เฉพาะ เช่น ยายกับหลาน สะใภ้กับมารดาของสามี เป็นต้น

2.5 โครงสร้างครอบครัว

โครงสร้างของครอบครัว(family structure) หมายถึง องค์ประกอบย่อยของบุคคลที่มาอยู่ร่วมกัน(ตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป)ในลักษณะครัวเรือนและมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันโดยสายโลหิตหรือกฎหมาย รวมทั้งมีการดำเนินชีวิตร่วมกันและการพึ่งพิงกันทางสังคมเศรษฐกิจ

ในทางสังคมวิทยาโครงสร้างครอบครัวประกอบด้วย 2 ส่วนที่สำคัญ(ชัชณะ รุ่งปัจฉิม. 2547 : 73)ดังนี้

1. สมาชิกในครอบครัว โดยทั่วไปประกอบด้วย พ่อ แม่ ลูก บางครอบครัวอาจมีสมาชิกอื่น ขึ้นอยู่กับแบบแผนทางสังคมและวัฒนธรรม ปัจจุบันสมาชิกที่อาศัยในครอบครัวค่อนข้างมีความหลากหลาย โครงสร้างครอบครัวจึงมีความแตกต่างกันไปด้วย ในสังคมไทยตามหลักกฎหมาย โครงสร้างของครอบครัวประกอบด้วยสามี ภรรยา และบุตรเท่านั้น ญาติคนอื่นๆไม่มีบทบาทหน้าที่ที่ระบุไว้ในกฎหมาย

2. ระบบความสัมพันธ์ในครอบครัว ถือเป็นส่วนประกอบที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับการดำรงอยู่ของครอบครัว ระบบความสัมพันธ์หมายถึงความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัว แต่ละครอบครัวทุกคนล้วนมีบทบาทหน้าที่ที่มีความสัมพันธ์กับสมาชิกอื่นในครอบครัว สามีย่อมมีบทบาทหน้าที่ต่อภรรยา ภรรยาย่อมมีบทบาทหน้าที่ต่อสามี บิดามารดามีบทบาทหน้าที่ต่อบุตร ในทำนองเดียวกันบุตรย่อมมีบทบาทหน้าที่ต่อบิดามารดาเช่นกัน ส่วนญาติคนอื่นๆที่อาศัยร่วมด้วย สมาชิกหรือญาติคนนั้นย่อมต้องมีบทบาทหน้าที่ต่อสมาชิกในครอบครัวเช่นกัน

ลักษณะความสัมพันธ์ขององค์ประกอบย่อยภายในครอบครัวที่มีผลต่อโครงสร้างของครอบครัวคือ

1. โครงสร้างบทบาท(role structure) หมายถึงพฤติกรรมของบุคคลที่บ่งชี้ถึงสถานภาพที่ตนดำรงอยู่ บทบาทและสถานภาพจะเป็นเหมือนต้นแบบในการหล่อหลอมพฤติกรรมของบุคคล ได้แก่บทบาทเชิงเครื่องมือ(instrumental role) เป็นบทบาทเกี่ยวกับเศรษฐกิจภายในครอบครัวและความรับผิดชอบโดยตรงต่อการแสวงหาทรัพยากรที่จำเป็นสำหรับเลี้ยงดูสมาชิกในครอบครัว และบทบาทเชิงอารมณ์(expressive role) เป็นบทบาทที่เกี่ยวกับการเลี้ยงดูสมาชิกในครอบครัว รวมทั้งสนับสนุนด้านจิตใจ

2. ระบบค่านิยม(value system) เป็นระบบความคิด ความเชื่อ และเจตคติที่เกิดจากการเรียนรู้ในครอบครัวและอาจมีอิทธิพลมาจากสิ่งแวดล้อมภายนอกครอบครัว เป็นสิ่งที่ถ่ายทอดจากคนรุ่นเก่าไปสู่คนรุ่นหลัง โครงสร้างระบบค่านิยมชี้ให้เห็นหลักในการดำเนินชีวิตครอบครัว

3. กระบวนการสื่อสาร(communication process) การอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิด เช่น ครอบครัวจำเป็นต้องมีการสื่อสารที่ดี เพื่อช่วยให้ครอบครัวสามารถทำหน้าที่ได้อย่างเต็มที่และมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างสมาชิก การสื่อสารเป็นกระบวนการรับรู้ข่าวสาร ความคิดเห็น ค่านิยม ตลอดจนอารมณ์ ความรู้สึกของบุคคลและผู้อื่น และเป็นวิถีทางที่จะทำให้รู้จักตนเองและผู้อื่นได้ดียิ่งขึ้น

4. โครงสร้างอำนาจ(power system) หมายถึง การที่สมาชิกคนใดคนหนึ่งหรือหลายคนสามารถควบคุมหรือแสดงอิทธิพลต่อพฤติกรรมของสมาชิกอื่นๆในครอบครัว โดยเป็นผู้ที่ใช้อำนาจในการตัดสินใจของครอบครัวและยังมีอำนาจในการให้คำแนะนำให้โทษแก่สมาชิกในครอบครัว เช่น ปฏิสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่ลูก ส่วนใหญ่พ่อหรือแม่จะเป็นผู้ใช้อำนาจในการลงโทษลูกเมื่อกระทำความผิด

ดริสคอลล์ ; และแนเกล(Driscoll ;& Nagel. 2002 : 217) ได้แบ่งโครงสร้างของครอบครัว

ไว้ 3 ประเภทได้แก่

1. โครงสร้างของครอบครัวที่มีแม่เป็นผู้นำ
2. โครงสร้างของครอบครัวที่มีพ่อเป็นผู้นำ
3. โครงสร้างของครอบครัวที่มีพ่อ และแม่ มีบทบาทเป็นผู้นำร่วมกัน

โครงสร้างของครอบครัวดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นสรุปได้ว่าครอบครัวจะมีโครงสร้างที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันทางสายโลหิตซึ่งประกอบด้วยสมาชิกในครอบครัวและบทบาทหน้าที่ความสัมพันธ์กันของสมาชิกในครอบครัวโดยมีบุคคลใดบุคคลหนึ่งของสมาชิกเป็นผู้นำครอบครัว

2.6 หน้าที่ครอบครัว

กุลยา ตันติผลาชีวะ(2542 : 141) กล่าวว่า ครอบครัวเป็นสถาบันทางสังคมที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการผลิตและสร้างสังคมให้กับเด็กเพื่อให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม

จิตตินันท์ เดชะคุปต์(2547 : 50 – 52) หน้าที่ของครอบครัว(family function) หมายถึง กิจกรรมหรืองานที่สมาชิกในครอบครัวควรกระทำตามบทบาทหรือสถานภาพในครอบครัว เพื่อให้ครอบครัวสามารถดำเนินชีวิตครอบครัวไปได้อย่างราบรื่น ทั้งนี้ครอบครัวจะมีหน้าที่ต่อสมาชิกในครอบครัวในการตอบสนองความต้องการของสมาชิกในครอบครัว และยังมีหน้าที่ของครอบครัวต่อสังคมในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคมในการทำประโยชน์เพื่อสังคมด้วย

ครอบครัวมีหน้าที่ในการตอบสนองความต้องการของสมาชิกในครอบครัว คือ

1. หน้าที่ด้านความรักความเอาใจใส่(affective function) หมายถึง หน้าที่ในการตอบสนองความต้องการด้านจิตใจของสมาชิก แสดงออกโดยการให้ความรัก ความอบอุ่น ความเอาใจใส่แก่สมาชิกเพื่อให้สมาชิกมีสุขภาพจิตดี มีบุคลิกภาพมั่นคง

2. หน้าที่ในการอบรมเลี้ยงดู(socialization function) หมายถึง หน้าที่ในการพัฒนาแบบแผนพฤติกรรมที่ต่อเนื่องตลอดชีวิตของสมาชิก เพื่อเป็นการปลูกฝังส่งเสริมลักษณะนิสัยที่ดีงาม การวางตนตามบทบาทที่เหมาะสม การเรียนรู้ระเบียบทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งจะทำให้เด็กพร้อมที่จะเป็นผู้ใหญ่ที่ดีมีคุณภาพในอนาคต

3. หน้าที่ในการผลิตสมาชิกใหม่(reproductive function) หมายถึง หน้าที่ในการสร้างหรือผลิตสมาชิกใหม่ให้กับครอบครัว ทำให้สังคมมีจำนวนสมาชิกในสังคมเพิ่มขึ้น เป็นหน้าที่ในการสืบเผ่าพันธุ์เชื้อสายของมนุษยชาติ สำหรับครอบครัวหน้าที่นี้เป็นการสืบสกุลให้ครอบครัวดำรงต่อไป

4. หน้าที่ในการเผชิญปัญหาของครอบครัว(family coping function) หมายถึง หน้าที่ในการจัดการและคลี่คลายวิกฤตการณ์ต่างๆในครอบครัวในทางสร้างสรรค์เพื่อคงไว้ซึ่งสมดุลภายในครอบครัว ทั้งนี้เนื่องจากการดำเนินชีวิตครอบครัวจะถูกกระทบจากสิ่งแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกครอบครัว สิ่งรบกวนเหล่านี้หมายถึง บุคคล สิ่งของ สถานการณ์ หรือเหตุการณ์ที่ทำให้ภาวะเครียดในครอบครัวได้ สิ่งที่รบกวนความสุขสงบของครอบครัว เช่น การหย่าร้าง การตกงาน เป็นต้น

5. หน้าที่ในการจัดการทรัพยากรทางเศรษฐกิจ(economic function) หมายถึง หน้าที่ในการแสวงหารายได้ที่จะนำมาเป็นค่าใช้จ่าย เพื่อจัดหาสิ่งจำเป็นทางกายภาพให้กับครอบครัว รวมถึง

การจัดสรรรายได้ที่ได้มาเพื่อใช้จ่ายอย่างเหมาะสม มีประสิทธิภาพ

6. หน้าที่ในการจัดหาสิ่งจำเป็นพื้นฐานทางกายภาพสำหรับสมาชิก(provision of physical necessities) หมายถึง การจัดหาสิ่งจำเป็นในการดำเนินชีวิตสำหรับสมาชิกในครอบครัว ได้แก่ ปัจจัยสี่ และบริการเกี่ยวกับสุขภาพอนามัย นันทนาการ และงานอดิเรก

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา(2549 : 18 – 19,29) กล่าวว่าครอบครัวมีบทบาทสำคัญดังนี้

1. อบรมเลี้ยงดูให้เหมาะสมกับวัย โดยการดูแลอย่างใกล้ชิดด้วยความรัก ความเข้าใจ มีเมตตา มีเหตุผล ปฏิบัติต่อเด็กอย่างสม่ำเสมอเพื่อเด็กจะได้ไม่สับสน ให้กำลังใจ ชมเชย แสดงความสนใจเมื่อลูกพยายามทำสิ่งที่ดี แนะนำสั่งสอนแก้ไขเมื่อลูกทำผิดด้วยเหตุผลและแนวทางที่ถูกต้อง สอนเด็กให้มีค่านิยมและวัฒนธรรมที่ดี กระทำตนให้เป็นแบบอย่างที่ดี

2. จัดประสบการณ์ และกิจกรรมที่ส่งเสริมพัฒนาการ จัดบรรยากาศในบ้านให้เอื้อต่อการเรียนรู้ของเด็ก

3. ติดตามประเมินพัฒนาการทุกด้านของเด็ก ฝ้าสังเกตพัฒนาการของลูกแต่ละช่วงวัย และบันทึกการเจริญเติบโต

4. ยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล ไม่ควรเปรียบเทียบเด็กกับคนอื่น ๆ แต่ควรจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมพัฒนาการในด้านที่ยังบกพร่อง

5. ถ้าพบว่าเด็กมีพัฒนาการล่าช้ากว่าปกติ ควรปรึกษาแพทย์หรือเจ้าหน้าที่สาธารณสุข เพื่อช่วยเหลือเด็กอย่างทันที่

หน้าที่ครอบครัวจากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า ครอบครัวมีหน้าที่ในการตอบสนองความต้องการของสมาชิกครอบครัวตามบทบาทหน้าที่ของแต่ละบุคคล อบรมเลี้ยงดูสนับสนุนส่งเสริมและจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาเด็กในทุกด้านเพื่อให้เด็กมีพัฒนาการตามวัยตามศักยภาพของตนและเพื่อให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม

2.7 ประเภทของครอบครัว

ครอบครัวในสังคมมนุษย์อาจแบ่งออกเป็นหลายประเภทตามความคิดเห็นที่ต่างกันของนักวิชาการ กุลยา ตันติผลาชีวะ(2542 : 143 – 144) ได้แบ่งครอบครัวตามองค์ประกอบของครอบครัว ดังนี้

1. ครอบครัวขยาย(Extended family) หมายถึงครอบครัวที่มีมากกว่า 1 รุ่นอายุอยู่ร่วมกัน กล่าวคือ มีทั้งปู่ ย่า ตา ยาย ลุง ป้า เป็นครอบครัวขนาดใหญ่

2. ครอบครัวเดี่ยว(Nuclear family) เป็นครอบครัวขนาดเล็กมีเฉพาะพ่อ แม่ ลูก เท่านั้น

3. ครอบครัวโดด(Single family) หมายถึงครอบครัวที่มีพ่อหรือแม่เท่านั้นเป็นหัวหน้าครอบครัว

4. ครอบครัวลูกเลี้ยง(Stepfamilies) หมายถึงครอบครัวที่มีพ่อหรือแม่คนใดคนหนึ่งมีลูกของตนเองแล้ว และอาจมีลูกร่วมกันอยู่ด้วย

5. ครอบครัวสมทบ(Polygamous family) เป็นครอบครัวของคนรุ่นใหม่ เช่น แม่มีสามี 2 คน หรือพ่อมีภรรยามากกว่า 1 คนแล้วมาอยู่กันเป็นครอบครัว

ขณะ รุ่งปัจฉิม(2547 : 73) ได้แบ่งประเภทครอบครัวไว้ ดังนี้

1. ครอบครัวเดี่ยว(Nuclear family) เป็นกลุ่มสังคมของมนุษย์ที่ประกอบด้วยคู่สมรสคู่หนึ่ง และบุตรที่ยังไม่ได้สมรส อยู่ในครัวเรือนเดียวกัน ครอบครัวประเภทนี้โดยทั่วไปจะมีสมาชิกจำนวนน้อย และมีความใกล้ชิดผูกพันกันอย่างแน่นแฟ้น เพราะสมาชิกมีเพียงพ่อ แม่ ลูก ครอบครัวเดี่ยวโดยทั่วไปจะเคร่งครัดในข้อห้ามในการมีเพศสัมพันธ์ระหว่างญาติ(incest taboo) เช่นระหว่างพ่อกับลูกสาว แม่กับลูกชาย พี่ชายกับน้องสาว หรือพี่สาวกับน้องชาย สำหรับบุตรในครอบครัวเดี่ยวเมื่อโตขึ้นพอที่จะสมรสได้พวกเขาจะต้องออกจากครอบครัวของพ่อแม่ไปอยู่กับคู่สมรสของแต่ละคน

2. ครอบครัวขยาย(Extended family) หรือครอบครัวร่วม ประกอบไปด้วยครอบครัวเดี่ยวหลายครอบครัวซึ่งเกี่ยวข้องเป็นพี่น้องกัน(siblings) อยู่ร่วมกันในครัวเรือนเดียวกัน เช่นครอบครัวพี่ชายและครอบครัวน้องชายอยู่รวมในครัวเรือนเดียวกัน หรือครอบครัวเดี่ยวหลายครอบครัวที่มีความเกี่ยวข้องกันทางสายโลหิตโดยตรงตั้งแต่สองชั่วคนขึ้นไปอาศัยอยู่ในครัวเรือนเดียวกัน เช่น มีปู่ ย่า ตา ยาย พร้อมทั้งพ่อ แม่ ลูก หลานอาศัยอยู่ในครัวเรือนเดียวกัน

3. ครอบครัวมากสามีภรรยา(Polygamous family)(ประสิทธิ์ สวาสดีญาติ.2535 : 59 – 80)เป็นครอบครัวที่สังคมยินยอมให้บุคคลจะเป็นเพศใดก็ได้ตามความสามารถที่จะมีคู่สมรสได้เกินกว่าหนึ่งคนในเวลาเดียวกัน ต้องมีที่อยู่อาศัยร่วมกันหรืออยู่ใกล้เคียงกันในบริเวณเดียวกัน มีความร่วมมือกันทางเศรษฐกิจ และต้องมีความสัมพันธ์ทางเพศต่อกัน แบ่งได้เป็น 2 แบบคือ ครอบครัวมากภรรยา(polygynous family)และครอบครัวมากสามี(polyandrous family)

การจัดประเภทของครอบครัวโดยพิจารณาจากหน้าที่(อนุชาติ บุณนาค.2550 : ออนไลน์) สามารถจัดได้ ดังนี้

1. จัดตามลักษณะและหน้าที่ เป็นการกำหนดขึ้นตามลักษณะอันเป็นหน้าที่เฉพาะอันแสดงลักษณะออกมา การที่จัดครอบครัวเข้าในลักษณะนี้ก็โดยคำนึงถึงการดำเนินบทบาทตามหน้าที่ของครอบครัวแต่ละประเภทเป็นสำคัญ และในการพิจารณานี้ถือตัวบุคคลที่เป็นสมาชิกครอบครัวเป็นตัวการหลัก ซึ่งในการจัดตามลักษณะหน้าที่ ประเภทนี้ขอจำแนกออกเป็น 2 ลักษณะด้วยกันคือ

1.1 ครอบครัวคลุมถุงชน(Family of Orientation) หมายถึง ครอบครัวที่เราถือกำเนิดมาโดยไม่มีสิทธิที่จะเลือก และเป็นสมาชิกโดยไม่สมัครใจ ซึ่งจะเป็นสมาชิกโดยถูกบังคับก็ไม่เชิงอันได้แก่ ครอบครัวของบิดามารดาที่บุคคลถือกำเนิดมา ครอบครัว ประเภทนี้ไม่มีจำกัดขนาดไว้ จึงเป็นได้ทั้งครอบครัวเล็กและครอบครัวใหญ่แต่คำนึงถึงหน้าที่และลักษณะของมันเป็นสำคัญ คือหน้าที่ในการเป็นแหล่งกำเนิดของสมาชิก อันได้แก่ บุตร หน้าที่ในการให้สมาชิกได้รวมอยู่อาศัย รวมทั้งหน้าที่ของครอบครัวประเภทนี้ จะพึงปฏิบัติต่อกันและกันระหว่างสมาชิกครอบครัวหากว่าไปแล้วหมายถึงครอบครัวที่อาศัยเกิดนั่นเอง

1.2 ครอบครัวเลือกคู่เอง(Family of Procreation) ได้แก่ ครอบครัวที่บุคคลก่อให้เกิดขึ้นโดยการสมรสซึ่งสามารถเลือกได้เป็นการก่อสภาพครอบครัวขึ้นมาด้วยความสมัครใจในเบื้องต้นถือว่าเป็นครอบครัวแห่งการสร้างสรรค์สมาชิกใหม่ ให้กับสังคมครอบครัวสันตนาการนี้ เดิมอาจจะเป็นครอบครัวเล็กแต่จะค่อยๆขยายออกไปโดย (1)การเพิ่มของสมาชิก (2)การอาศัยอยู่กับหมู่ญาติพี่น้อง

2. จัดตามขนาดและรูปแบบ การจัดประเภทนี้เป็นการจัดโดยถือเกณฑ์ ที่กำหนดขึ้นตามขนาดและรูปแบบของครอบครัว ซึ่งจำแนกออกได้ ดังนี้

2.1 ครอบครัวเดี่ยว(Nuclear family) ได้แก่ ครอบครัวพื้นฐาน หรือครอบครัวเนื้อแท้ (elementary family)เป็นครอบครัวที่ประกอบด้วยบุคคลที่เป็นสมาชิกต่างมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดที่สุด ครอบครัวประเภทนี้ประกอบด้วยสมาชิก เพียง 2 ช่วงวัยเท่านั้น คือ พ่อแม่ กับลูกๆ ที่ยังไม่แต่งงานเท่านั้น ในบางสังคมยอมให้ญาติที่เป็นโสดของฝ่ายสามี ภรรยา หรืออาจจะเป็นบิดามารดามาอาศัยอยู่ด้วยได้แต่อย่างไรก็ดีความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกจะเป็นไปในลักษณะของกลุ่มปฐมนิคม โดยทั่วไปแล้วจะเป็นระบบครอบครัวที่เป็นสากลซึ่งมีอยู่ทั่วไป และบางครั้งเราเรียกว่าครอบครัวสมัยใหม่(modern family)ครอบครัวประเภทนี้มีอำนาจสิทธิขาดในครอบครัวจะเท่าเทียมกันหรือจะขึ้นอยู่กับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกติกาก่อนที่ตกลงกันไว้ครอบครัวขนาดเล็กนี้ตามปกติจะมีสมาชิกของครอบครัวน้อยมาก ซึ่งอาจจะมีเฉพาะสามี ภรรยา และลูกๆ ของสามี ภรรยาเท่านั้น แต่ในบางกรณี สามีภรรยาไม่มีบุตรเองอาจจะอยู่ร่วมกับบุตรบุญธรรม(adopted children)ก็ได้ก็ถือเป็นครอบครัวพื้นฐานเหมือนกันยังมีรูปแบบของครอบครัวขนาดเล็กอีกแบบหนึ่งคือ ครอบครัวที่รวมเอาบุคคลที่มีความสัมพันธ์กันจะกี่คนก็ตาม ซึ่งยังไม่ประกอบกันขึ้นเป็นครอบครัวขนาดเล็กครอบครัวที่สองครอบครัวแบบนี้เรียกทางวิชาการว่า Stem family อันหมายถึงครอบครัวขนาดเล็กแต่สามารถเป็นที่อยู่อาศัยของคนโสดที่มีความเกี่ยวข้องกับครอบครัวขนาดเล็กนั้นด้วย

2.2 ครอบครัวขยาย(Extended family) ครอบครัวลักษณะนี้บางครั้งเรียกว่าครอบครัวร่วม (join family) อันประกอบด้วยครอบครัวขนาดเล็ก หรือครอบครัวเนื้อแท้ ตั้งแต่ 2 ครอบครัวขึ้นไป เกิดเป็นหน่วยครอบครัวใหม่ที่ใหญ่กว่าครอบครัวเดิมซึ่งส่วนมากจะมีอยู่ในสังคมที่มีการจัดระบบญาติสายเดียวมากกว่าญาติสายอื่น ระบบครอบครัวขยายถือว่า เป็นระบบครอบครัวที่ใหญ่โต อำนาจสิทธิขาดของครอบครัวในด้านการตัดสินใจต่างๆ ไม่ได้ขึ้นอยู่กับหัวหน้าครอบครัวขนาดเล็ก หรือหัวหน้าครอบครัวสมัยใหม่ แต่มักจะขึ้นอยู่กับระบบอาวุโสโดยตกอยู่กับญาติผู้ใหญ่ที่เป็นหลัก เป็นประธานในครอบครัวนั้น ทั้งนี้คงอาจจะเนื่องจากความเคารพยำเกรงที่เคยมีต่อญาติผู้ใหญ่ก็ได้แต่อย่างไรก็ดี ครอบครัวขยายแบ่งลักษณะการขยายตัวของครอบครัวระบบนี้ อันว่าด้วยความสัมพันธ์กันของครอบครัวระบบมี 2 ประการด้วยกัน คือ

2.2.1 ครอบครัวขยายที่มีความสัมพันธ์กันทางสายโลหิต(consanguinal family) เป็นระบบครอบครัวที่มีความสัมพันธ์กันตามธรรมชาติ อันเกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างหัวหน้า

ครอบครัวกับสมาชิกภายในครอบครัว เป็นความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดากับบุตรธิดา
ความสัมพันธ์ระหว่างญาติพี่น้องของฝ่ายบิดามารดาเป็นต้น

2.2.2 ครอบครัวขยายที่มีความสัมพันธ์กันโดยการสมรส(conjugal family) อันเป็นระบบครอบครัวที่เกิดขึ้นโดยสมาชิกของครอบครัว แต่ละครอบครัวจะมีความสัมพันธ์กันโดยการสมรส อันเป็นไปตามกฎหมาย ขนบธรรมเนียมและประเพณีของแต่ละสังคม ครอบครัวขยายนี้นักจะมีมากในสังคมเกษตรกรรม และมีอายุยืนยาวไปได้หลายชั่วอายุคนเนื่องจากการสืบต่อกันเป็นทอดๆ ไปโดยมีลักษณะของการเพิ่มสมาชิกได้เรื่อยๆ ตราบใดที่พวกลูกหลานยังมีอยู่ และแต่งงานกันอยู่เรื่อยๆ โดยที่ลูกหลานของตนแต่งงานไปแล้ว จะนำคู่ครองของตนมาอยู่กับครอบครัวเดิมของตนด้วย

2.3 ครอบครัวซ้อน(Composite or compound family) เป็นระบบครอบครัวที่เกิดจากระบบครอบครัวหลายฝ่ายหลายเมีย(Polygamous family) อันแยกได้ ดังนี้

2.3.1 ชายมีภรรยาได้หลายคน (polygynous family)

2.3.2. หญิงมีสามีได้หลายคน (polyandrous family)

ทั้งสองระบบนี้ คู่ครองจะอยู่รวมในครอบครัวเดียวกัน หรือไม่ก็ตาม ถือว่ารวมในครอบครัวเดียวกันทั้งสิ้น อำนาจสิทธิขาดขึ้นอยู่กับผู้เป็นหัวหน้าครอบครัว จะเป็นชายหรือหญิงก็ได้และในทำนองเดียวกันครอบครัวประเภทนี้ จะสลายหรือกระจัดกระจายได้ง่าย เมื่อสิ้นสภาพของหัวหน้าครอบครัว

2.4 ครอบครัวภาระหรือครอบครัวจำเป็น(Essential family) ครอบครัวประเภทนี้เป็นครอบครัวที่ขาดความอบอุ่นจากพ่อผู้เป็นหัวหน้าครอบครัวเนื่องจากออกไปทำมาหากินนอกบ้านหรือต่างถิ่น ไม่ค่อยมีโอกาสอยู่บ้าน ความอบอุ่นที่ลูกๆ จะพึงได้รับจึงเกิดจากฝ่ายแม่เป็นส่วนมาก โดยมีแม่เป็นหลักของครอบครัว(Matricentric)เนื่องจากแม่ต้องอยู่ในฐานะรับผิดชอบต่อความเป็นอยู่ของลูกๆ ซึ่งขาดพ่อครอบครัวประเภทนี้จึงเรียกว่าครอบครัวภาระ (คือเป็นหน้าที่ที่จะต้องรับผิดชอบของแม่) หรือภาวะจำยอมของแม่มากกว่า ครอบครัวประเภทนี้ ตามปกติจะประกอบด้วยหญิงผู้เป็นแม่คนหนึ่งอยู่กับ (1) ลูกๆที่ยังไม่ได้แต่งงาน (2) เด็กๆที่เกิดจากลูกสาวที่ยังไม่ได้แต่งงาน ครอบครัวระบบนี้จะสลายไปก็ต่อเมื่อลูกๆ เหล่านี้แต่งงานมีครอบครัวไปแล้ว

ประเภทของครอบครัวจากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า ครอบครัวแบ่งประเภทตามจำนวนคู่สมรสที่อาศัยอยู่ในครอบครัว และหน้าที่เฉพาะของบุคคลในครอบครัวเป็นหลัก ซึ่งมีความเกี่ยวพันกันทางสายโลหิตหรือโดยการสมรส

2.8 บทบาทหน้าที่ของครอบครัว

การเริ่มต้นการดำเนินชีวิตของครอบครัวเมื่อมีการใช้ชีวิตร่วมกันของบุคคล 2 ฝ่ายอันประกอบด้วยสามีและภรรยา ซึ่งนอกจากจะแสดงบทบาทระหว่างสามีภรรยาแล้วยังมีพันธกิจที่ผูกพันเป็นภาระหน้าที่ ตลอดจนมีบทบาทและพันธกิจเพิ่มมากขึ้นเมื่อมีบุตร

สุวัทนา วิบูลย์เศรษฐ์(2547 : 251 – 257) กล่าวถึงบทบาทและพันธกิจของสามี ภรรยา และบุตรไว้ ดังนี้

บทบาทและพันธกิจของสามี

1. ทำหน้าที่เป็นผู้นำหรือหัวหน้าครอบครัว ซึ่งหมายความว่ารวมถึงการเป็นผู้หาเลี้ยงครอบครัว (bread winner)
2. มีความซื่อสัตย์ต่อภรรยา
3. ยกย่องให้เกียรติภรรยา
4. ให้ความไว้วางใจภรรยา มอบภารกิจและความรับผิดชอบในบ้านให้ โดยให้ภรรยามีสิทธิจัดการเรื่องต่างๆภายในบ้านได้
5. แสดงความรักความเข้าใจและความเห็นใจภรรยา โดยทางคำพูดหรือการช่วยเหลือทำงานในบ้าน
6. ให้ความเอาใจใส่และอนุเคราะห์ญาติของภรรยาตามสมควร
7. ให้ความเอาใจใส่ทุกข์สุขของภรรยา ทั้งทางกายและทางใจ
8. รู้จักจัดสรรรายได้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับครอบครัว

บทบาทและพันธกิจของภรรยา

1. รับผิดชอบงานต่างๆภายในครอบครัวให้เรียบร้อย
2. ยกย่องให้เกียรติสามีทั้งต่อหน้าและลับหลัง
3. ไม่ก้าวร้าวหน้าที่ของสามี
4. มีความซื่อสัตย์ต่อสามี
5. มีความประหยัดอดออมไม่ใช้จ่ายสุรุ่ยสุร่าย
6. ให้ความอนุเคราะห์แก่ญาติของสามีตามความเหมาะสม
7. มีความเข้าใจและคอยให้กำลังใจสามี
8. เมื่อภรรยามีอาชีพหรือมีรายได้ก็ควรนำมาจุนเจือครอบครัวด้วย
9. ให้ความเอาใจใส่ทุกข์สุขของสามีทั้งทางกายและทางใจ

บทบาทและพันธกิจของบิดามารดาต่อบุตร

เมื่อครอบครัวมีสมาชิกใหม่เพิ่มขึ้นหรือมีบุตร สามีภรรยาย่อมมีบทบาทและพันธกิจตามมา ดังนี้

1. ให้ความรักความห่วงใยและเลี้ยงดูลูก
2. ให้การอบรมสั่งสอนลูก
3. ให้การศึกษาแก่ลูก
4. การเป็นตัวอย่างที่ดีของสมาชิกในครอบครัว

บทบาทและพันธกิจของบุตรต่อบิดามารดา

1. เชื้อพึงบิดามารดาเมื่อบิดามารดาให้คำอบรมสั่งสอน ไม่ใช่กิริยาจากก้าวร้าวกับบิดามารดา

2. ตั้งใจศึกษาเล่าเรียน
3. ช่วยเหลืองานบ้านตามความเหมาะสม
4. รู้จักประหยัดและอดออม
5. มีความขยันหมั่นเพียร
6. มีความซื่อสัตย์และประพฤติตัวอยู่ในกรอบของศีลธรรมอันดีงาม

จิตรา วสุวานิช (2546 : 265 – 266) กล่าวว่า ถึงแม้ว่าครอบครัวจะมีลักษณะอย่างไรก็ตามโดยทั่วไปแล้วต่างก็มีหน้าที่คล้ายคลึงกัน ครอบครัวมีหน้าที่พื้นฐาน ดังนี้

1. หน้าที่ทางชีววิทยา ที่ถือว่าเป็นพื้นฐานที่สุดมี 2 ประการคือ หน้าที่ในการสร้างสมาชิกใหม่ให้กับสังคมและหน้าที่ในการบริการด้านปัจจัยเพื่อการดำรงชีพอันได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค ผู้รับผิดชอบในครอบครัวจะต้องเสาะแสวงหาสิ่งเหล่านี้มาให้สมาชิกในครอบครัว

2. หน้าที่ทางจิตวิทยา ถือว่าสำคัญมากเรียงตามลำดับดังนี้ คือ

2.1 บำบัดความต้องการทางเพศ(sexual gratification) ตามหลักจิตวิทยานั้น ความต้องการทางเพศเป็นความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ หญิงชายที่แต่งงานกันแล้วโดยถูกต้องตามกฎหมายและประเพณีจึงสามารถสร้างความพอใจด้านความต้องการทางเพศได้

2.2 ให้ความรักความอบอุ่น และความมั่นคงทางจิตใจแก่สมาชิกทุกคน(affection and security)

2.3 เป็นตัวแบบในการกำหนดบทบาทสำหรับเด็กๆในครอบครัว(identification)

3. หน้าที่ทางสังคมวิทยา มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าทางชีววิทยา และทางจิตวิทยาเลย เนื่องจากเป็นหน้าที่ของครอบครัวที่จะฝึกฝนอบรมให้สมาชิกในครอบครัวสามารถปรับตัวให้อยู่ในสังคมอย่างมีความสุข ตระหนักถึงความรับผิดชอบที่จะต้องมีต่อตนเองและต่อชุมชน

ชัชณะ รุ่งปัจฉิม (2547 : 76 – 77) กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของครอบครัวในฐานะที่เป็นสถาบันทางสังคมสถาบันหนึ่งจึงมุ่งตอบสนองการดำรงอยู่ของสังคมเป็นสำคัญ หน้าที่พื้นฐานของครอบครัว กำหนดไว้ ดังนี้

1. สร้างสมาชิกใหม่(reproduction) เพื่อให้สังคมสามารถดำรงอยู่ได้ เพราะสังคมจะต้องมีสมาชิกใหม่ทดแทนสมาชิกเดิมที่ตายไป หน้าที่นี้มีความสำคัญมาก ถ้าไม่มีการสร้างสมาชิกใหม่ สังคมนั้นๆ ก็อาจต้องสูญสลายไป

2. บำบัดความต้องการทางเพศ(sexual gratification) ซึ่งจะออกมาในรูปของการสมรส เพราะการสมรสคือวิธีหนึ่งที่สังคมเข้ามาควบคุมความสัมพันธ์ให้อยู่ในขอบเขตแต่ก็ไม่ได้หมายความว่าต้องการมีความสัมพันธ์ทางเพศอย่างเดียวเพราะมนุษย์มีทางระบายออกทางอื่นโดยไม่ต้องมีครอบครัว

3. เลี้ยงดูผู้เยาว์ให้เติบโตขึ้นในสังคม(maintenance of immature children or raising the young) จะเห็นได้ว่าไม่มีสถาบันใดทำหน้าที่ได้ดีกว่าสถาบันนี้ เพราะเด็กจะหาความรักและความอบอุ่นจากที่อื่นใดเหมือนครอบครัว พ่อแม่ส่วนใหญ่มีความรักลูกย่อมจะประทับใจและห่วงใยลูกของตนเป็นอย่างดี ฉะนั้น ครอบครัวจึงเป็นสถาบันที่สำคัญต่อระบบการพัฒนาทางร่างกายและจิตใจของเด็ก

4. ให้การอบรมสั่งสอนแก่เด็กให้รู้จักระเบียบของสังคม(socialization) ครอบครัวเป็นแหล่งอบรมเบื้องต้นที่มีอิทธิพลต่อเด็กมากที่สุด เป็นสถาบันที่เตรียมตัวเด็กให้ออกไปเผชิญกับสิ่งแวดล้อมที่พ้นไปจากบ้าน วิธีการอบรมอาจทำได้ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม การอบรมนี้มีอยู่ตลอดเวลาจึงนับว่าเป็นสถาบันที่ให้การอบรมแก่เด็กตั้งแต่แรกเกิดจนตาย

5. กำหนดสถานภาพ(social placement) บุคคลได้ชื่อสกุลจากครอบครัว ซึ่งส่วนมากก็เปลี่ยนได้ในเวลาต่อมา โดยเฉพาะถ้าเป็นหญิงเมื่อแต่งงานแล้วส่วนมากจะเปลี่ยนชื่อสกุลตามสามี สถานภาพ ตำแหน่งที่ครอบครัวให้ทำให้รู้ว่าบุคคลเป็นใคร อยู่กับคนกลุ่มไหน

6. ให้ความรักและความอบอุ่น(affection) ครอบครัวเป็นแหล่งที่สมาชิกได้รับความรักและความอบอุ่นอย่างบริสุทธิ์ใจ เป็นแหล่งที่ประกันว่าจะมีคนที่เรารักเสมอ เช่น ความรักของสามี ภรรยา ความรักของพ่อ แม่ ลูก ครอบครัวยังเป็นแหล่งให้กำลังใจและปลุกปลอบใจเพื่อให้สามารถฟันฝ่าอุปสรรคไปได้

7. ผลิตและกระจายสินค้าและบริการ(production and distribution of goods and services) สมาชิกในครอบครัวสามารถแบ่งงานกันตามความแตกต่างทางเพศ อายุ ที่สมาชิกสามารถทำได้ตามความเหมาะสม และสิ่งที่ทำหากมีจำนวนเกินความต้องการในครอบครัวสามารถกระจายไปสู่ครอบครัวอื่นได้

8. รักษาแรงจูงใจในการดำรงชีวิตสืบไป(maintaining motivation for survival) ปัญหาสำคัญอย่างหนึ่งของมนุษย์คือการแสวงหาความหมายของชีวิตและสร้างแรงจูงใจที่จะมีชีวิตต่อไป ครอบครัวจึงเป็นแบบให้กับสมาชิกในการค้นหาสิ่งเหล่านี้จากศาสนา ความเชื่อ คำสอนต่างๆ

วรรณิ วงศ์พานิชย์ ; และวิริวรรณ สรรพอาษา(2546 : 3) กล่าวถึงบทบาทและหน้าที่ของสมาชิกในครอบครัวว่า สมาชิกในครอบครัวย่อมมีบทบาทหน้าที่แตกต่างกันตามลักษณะความพร้อมของวุฒิภาวะ เพศ และวัย ดังนี้

บทบาทและหน้าที่ของหัวหน้าครอบครัว

1. ประกอบอาชีพสุจริตเพื่อหารายได้เลี้ยงดูบุตรและบุคคลในครอบครัวให้มีความสุขสมแก่ฐานะ และให้การศึกษาแก่บุตรตามกำลังความสามารถ

2. มีความรู้เรื่องกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับครอบครัว เพื่อนำความรู้ไปใช้กับครอบครัว เช่น ความรู้เรื่อง การเกิด การสมรส การตาย การย้ายที่อยู่ เป็นต้น

3. ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี เช่น ขยันหมั่นเพียร ไม่นำความเสื่อมเสียมาสู่ครอบครัว

4. มีภาวะทางอารมณ์มั่นคงรู้จักสั่งสอนอบรมคนในปกครองอย่างถูกต้องตามหลักศีลธรรม

บทบาทและหน้าที่ของสมาชิกในครอบครัว

1. ช่วยกันทำงานบ้าน เช่น ทำความสะอาดบ้าน หุงข้าว ล้างจาน
2. มีความขยันอดทน ไม่เกียจคร้าน มีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่
3. มีความกตัญญูรู้คุณ รู้จักช่วยเหลือพ่อแม่บุพการี เช่น ดูแลเมื่อเจ็บป่วย หรือยามแก่ชรา
4. ช่วยเหลือครอบครัวด้านเศรษฐกิจ โดยไม่ใช้จ่ายฟุ่มเฟือยสุรุ่ยสุร่าย ใช้จ่ายเท่าที่จำเป็น
5. ไม่ประพฤติตนให้เสื่อมเสียวงศ์ตระกูล

เมเนอร์(Manor.1985 : 7 – 9) ได้กล่าวถึงหน้าที่สำคัญของครอบครัวไว้ ดังนี้

1. หน้าที่พื้นฐาน เพื่อสนองตอบความต้องการพื้นฐานของครอบครัว ได้แก่ อาหาร ที่พักอาศัย ที่เหมาะสมต่อการเจริญเติบโตทางร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญาและบุคลิกภาพ
2. หน้าที่ต่อกระบวนการพัฒนา เพื่อให้สมาชิกในครอบครัวมีพัฒนาการผ่านขั้นตอนในแต่ละช่วงวัยของชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ
3. หน้าที่ต่อการแก้ปัญหาวิกฤติ เพื่อให้สมาชิกในครอบครัวมีความสามารถต่อการจัดการแก้ปัญหาของครอบครัวได้อย่างเหมาะสม

ดริสคอลล์ ; และแนเกล (Driscoll ;& Nagel. 2002 : 218) กำหนดบทบาทหน้าที่ครอบครัวไว้ 3 ด้านคือ

1. บทบาททางด้านเศรษฐศาสตร์
2. บทบาททางด้านสังคมศาสตร์
3. บทบาทในการสนับสนุนด้านอารมณ์และสังคมของเด็ก

บทบาทหน้าที่ครอบครัวดังที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า ครอบครัวมีบทบาทหน้าที่ตามพันธกิจของแต่ละบุคคลซึ่งได้แก่ บทบาทของสามี(พ่อ) บทบาทของภรรยา(แม่) และบทบาทของบุตร ซึ่งแต่ละบุคคลจะมีหน้าที่แตกต่างกัน ซึ่งหน้าที่ดังกล่าวมีความสัมพันธ์ด้านชีววิทยา ด้านจิตวิทยา และด้านสังคมวิทยา

2.9 บทบาททางครอบครัวต่อพัฒนาการของเด็กปฐมวัย

เด็กเป็นผู้บริสุทธิ์มาแต่กำเนิด โดยเกิดมาพร้อมกับความต้องการเพื่อการมีชีวิตรอด ซึ่งถือเป็นความต้องการพื้นฐาน ได้แก่ ต้องการอากาศสำหรับหายใจ ต้องการอาหาร น้ำและอุณหภูมิที่เหมาะสม ส่วนความต้องการอื่นๆ เป็นผลมาจากการหล่อหลอมทางสังคม ทั้งนี้สังคมที่มีความสำคัญต่อเด็กคือ ครอบครัว ผู้ปกครองมีความสำคัญต่อเด็กมาก โดยเฉพาะหน้าที่โดยตรงในการอบรมเลี้ยงดู สั่งสอนเด็กให้เป็นคนดี

พัชรี สวนแก้ว(2536 : 124 – 129) กล่าวถึงนักจิตวิทยาและพัฒนาการศึกษหลายคนได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความสำคัญและบทบาทของครอบครัวต่อพัฒนาการเด็กปฐมวัย อาทิ

เฟรเบล(Froebel) ได้แสดงความคิดเห็นว่า เด็กทุกคนเกิดมาดีแต่สิ่งที่ทำให้เด็กไม่ดีคือการไม่ได้รับการศึกษาที่ดีอย่างเพียงพอและขาดการดูแลเอาใจใส่จากพ่อแม่

มอนเตสซอรี(Montessori) กล่าวว่า พ่อแม่เป็นบุคคลสำคัญต่อการเตรียมเด็กให้พร้อมที่จะอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

รีด(Read) กล่าวถึงความสำคัญของผู้ปกครองโดยอ้างถึงรายงานของรอสและจอห์นสัน (Helen Ross and Adelaide Johnson)ว่าบุคลิกภาพเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้จากความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับผู้ปกครอง ความบกพร่องทางอารมณ์เป็นผลมาจากความสัมพันธ์

ฟรอยด์(Freud) เชื่อว่าเด็กทุกคนจะลอกเลียนแบบอย่างจากพ่อแม่และบุคคลที่ใกล้ชิดมาตั้งแต่อายุน้อย แรงผลักดันที่เกิดขึ้นภายในจิตใต้สำนึก(Subconsciousness)จะผลักดันให้เด็กปฏิบัติตนเหมือนพ่อหรือแม่ไม่ว่าลูกชายหรือลูกสาวจะเลียนแบบทุกสิ่งทุกอย่างจากพ่อแม่ทั้งที่เป็นเพศเดียวกันหรือเพศตรงข้ามกับตน ในเรื่องนิสัยใจคอความรู้สึกนึกคิดรวมทั้งความประพฤติทั้งหลาย ลูกๆจะมองเห็นพ่อแม่ที่อยู่ใกล้ชิดเขาตลอดเวลาเป็นครูคนแรกหรือเป็นครูต้นแบบที่เป็นตัวอย่างแก่ลูก

นอกจากนี้ยังมีความเห็นเพิ่มเติมว่าการส่งเสริมพัฒนาการของเด็กปฐมวัยครอบคลุมวิวัฒนาการอย่างยั่งยืนโดยมีแนวทางดำเนินการ ดังนี้

1. การตอบสนองความต้องการพื้นฐานเด็กอย่างเพียงพอ ผู้ปกครองควรดูแลเด็กให้ได้รับการตอบสนองความต้องการพื้นฐานอย่างเพียงพอโดยควรรู้ว่าเด็กแต่ละวัยมีความต้องการไม่เหมือนกันเช่น เด็กแรกเกิดมีความต้องการทางร่างกายจึงต้องดูแลเรื่องอาหารการนอนการขับถ่าย เมื่อเด็กเจริญวัยขึ้นผู้ปกครองควรให้ความมั่นคงปลอดภัยให้ความรักความอบอุ่นผู้ปกครองอาจแสดงออกซึ่งความรักเด็ก ดังนี้

- 1.1 แสดงความห่วงใยในทุกข์สุขโดยการถามไถ่ลูกอยู่เสมอ
- 1.2 หาเวลาให้กับลูกโดยการเล่นกับลูก พูดคุยให้โอกาสปรึกษาหารือ
- 1.3 การสั่งสอนหรือการลงโทษควรทำด้วยเหตุผลอย่าใช้อารมณ์
- 1.4 ผู้ปกครองที่มีลูกหลายคนควรระมัดระวังในการแสดงความรักต่อลูก อย่าให้ลูก

เกิดเจตคติที่ไม่ดีต่อกัน

1.5. ให้เด็กมีส่วนร่วมในการทำงานบางอย่างที่เหมาะสมกับวัยของเด็ก และอยู่ใกล้ชิดกับผู้ใหญ่

2. การสร้างสิ่งแวดล้อมที่ส่งเสริมพัฒนาการของเด็ก ด้วยการทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ที่ดีซึ่งสามารถทำได้โดย

2.1 จัดให้เด็กพบสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อพัฒนาการเด็ก การจัดสิ่งแวดล้อมมีสิ่งที่ควรคำนึง คือ

2.1.1 ให้เด็กได้เผชิญสิ่งแวดล้อมด้วยตนเอง โดยให้เด็กเล่นเอง ทำเอง เพื่อฝึกให้เด็กได้ใช้ความคิดริเริ่ม ถ้าเด็กทำอะไรสำเร็จด้วยตนเองเด็กจะเกิดความมั่นใจในตนเองมากขึ้น

2.1.2 สิ่งแวดล้อมที่จัดให้ควรเหมาะสมกับความสามารถของเด็กแต่ละวัย ต้องรู้ว่าเด็กมีวุฒิภาวะ หรือความสามารถที่จะทำสิ่งนั้นได้หรือยัง ในกรณีที่เด็กควรจะทำได้แล้วแต่ยังทำไม่ได้ควรให้กำลังใจ ไม่ใช่ดุว่าจนหมดกำลังใจ

2.2.3 คำนึงอยู่เสมอว่าเด็กแต่ละคนมีความถนัดหรือความสามารถเฉพาะตัว สิ่งแวดล้อมที่จะส่งเสริมพัฒนาเด็กต้องเหมาะสมกับความถนัดของเด็กแต่ละคนด้วย

2.2.4 ถ้าพฤติกรรมที่ตอบสนองสิ่งแวดล้อมเป็นพฤติกรรมที่พึงประสงค์ควรส่งเสริมให้เด็กทำต่อไป และแสดงให้เห็นว่าผู้ปกครองพอใจ

2.2.5 ผู้ปกครองควรหยุดยั้งพฤติกรรมของเด็กที่อาจเป็นอันตรายต่อตัวเด็กหรือพฤติกรรมที่ละเมิดสิทธิของผู้อื่นโดยส่วนรวม และแสดงอาการให้เด็กเห็นว่าผู้ปกครองไม่ชอบ เช่น การตักเตือน หรือจำกัดสิทธิบางอย่าง แต่ต้องกระทำอย่างนุ่มนวล

2.2 การเป็นตัวอย่างที่ดีให้เด็กเลียนแบบ หรือหาตัวแบบที่เหมาะสมให้เด็กเลียนแบบ เพราะการเลียนแบบเป็นการเรียนรู้อย่างหนึ่ง กล่าวคือ

2.2.1 ความต้องการสร้างบุคลิกภาพเฉพาะตัว ทำให้เด็กรับเอาบุคลิกของคนอื่น ๆ มาคนละเล็กละน้อย มาปรุงแต่งเป็นบุคลิกภาพของตนเอง บุคคลที่เด็กชอบเลียนแบบมักเป็นบุคคลที่เด็กเกิดความประทับใจ การหาตัวแบบที่เหมาะสมให้เด็กได้เรียนรู้จึงสำคัญสำหรับผู้ปกครอง

2.2.2 เนื่องจากเด็กจะสร้างบุคลิกภาพจากพ่อแม่ ผู้ปกครองเป็นพื้นฐาน ผู้ปกครองของเด็กจึงต้องแสดงความสำเร็จในชีวิตให้เด็กประจักษ์ ความสัมพันธ์ระหว่างคนในครอบครัวจึงมีความสำคัญ การที่ผู้ปกครองปฏิบัติต่อเด็ก และปฏิบัติต่อคนอื่น ๆ เด็กจะจดจำไว้ทั้งสิ้น และมักจะเลียนแบบพฤติกรรมนั้น ๆ

2.2.3 การเรียนรู้โดยการเลียนแบบมีผลมากกว่าการสั่งสอนอบรมเด็ก ผู้ปกครองที่พ่าร่ำสอนเด็กให้มีเหตุผลขณะที่ตนเองยังใช้อารมณ์กับเด็ก หรือการพ่าร่ำสอนให้ละเว้นการกระทำบางอย่าง แต่ผู้ปกครองเป็นผู้กระทำเอง เช่น การเล่นการพนัน การโกหก จะไม่เกิดผลแต่ประการใด

2.3 ช่วงเวลาสำคัญของการฝึกให้เด็กได้เรียนรู้และช่วยตนเองได้ดีที่สุดคือ ช่วงที่เด็กเห็นว่า เด็กเต็มใจและพร้อมที่จะทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเองเป็นครั้งแรก และเมื่อถึงเวลานั้นต้องปล่อยให้เด็กได้เรียนรู้และช่วยตนเอง แม้เด็กจะยังทำไม่ได้ในระยะแรกแต่เมื่อเด็กได้มีโอกาสทำบ่อย ๆ ก็จะทำให้ดีขึ้นและทำจนกลายเป็นนิสัย ซึ่งจะทำให้เด็กมีความเชื่อมั่นและรับผิดชอบที่จะทำต่อไป

3. การยอมรับในสิทธิความเป็นคนของเด็ก การอบรมเลี้ยงดูเด็กอย่างมีเหตุผล ให้เด็กมีสิทธิเสรีภาพ และยอมรับในความเป็นตัวตนของเด็ก กระทำได้โดย

3.1 ผู้ปกครองควรมองพฤติกรรมของเด็กด้วยความรู้สึกของเด็ก กล่าวคือต้องเข้าใจเด็ก เช่น เด็กเมื่อทำสกปรกเมื่อเล่นมากๆ ผู้ปกครองควรเข้าใจว่าวัยของเด็กไม่สนใจความสะอาดมาก่อนการเล่น

3.2 ผู้ปกครองควรให้อิสระในการที่เด็กจะเลือกทำในสิ่งที่ต้องการ แต่ต้องควบคุมด้วยการกระทำนั้นไม่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์การอยู่ร่วมกันหรือเป็นอันตรายต่อผู้อื่น การให้เด็กมีอิสระทำให้เด็กมีความมั่นใจในตนเองรู้จักแก้ปัญหาเอง การบังคับให้เด็กทำอะไรตามใจผู้ปกครองเป็นการกระทำที่ขัดต่อการตอบสนองความต้องการพื้นฐานเด็ก เด็กจะขาดความคิดริเริ่ม

3.3 ผู้ปกครองไม่ควรเปรียบเทียบเด็กของตนเองกับผู้อื่น เพราะเด็กแต่ละคนย่อมแตกต่างกัน การนำเด็กของตนไปเปรียบเทียบกับเด็กคนอื่นโดยเฉพาะกับเด็กที่เก่งกว่าจะทำให้เด็กเกิดปมด้อย หรือทำให้เด็กเกิดเจตคติที่ไม่ดีต่อเพื่อน

นิคม วรรณราช(2544 : 169 – 202) ให้ความเห็นว่าสถาบันครอบครัวเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาพฤติกรรมของเด็กให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์และเป็นทรัพยากรที่มีค่า อิทธิพลสำคัญที่มีต่อพฤติกรรมของเด็กปฐมวัยจึงขึ้นอยู่กับบทบาทของครอบครัวและสมาชิกในครอบครัว ซึ่งมีปัจจัยสำคัญ ได้แก่

1. ความสัมพันธ์ของผู้ปกครอง ซึ่งอาจถือว่าเป็นสิ่งที่กำหนดแบบแผนพฤติกรรมพื้นฐานของเด็ก ครอบครัวที่มีบรรยากาศที่เป็นกันเองและมีความสุข ผู้ปกครองช่วยกันเอาใจใส่ดูแลอบรมเด็กจะช่วยให้เด็กเจริญเติบโตไปในทางที่ดี ไม่ก่อให้เกิดปัญหาต่อสังคม

2. ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองและเด็ก ซึ่งขึ้นอยู่กับเจตคติของผู้ปกครองที่มีต่อเด็ก เพราะถ้าผู้ปกครองมีเจตคติต่อเด็กอย่างไรก็จะปฏิบัติต่อเด็กในลักษณะนั้น เจตคติของผู้ปกครองที่มีต่อเด็กและการปฏิบัติต่อเด็กจึงมีอิทธิพลต่อพัฒนาการของเด็กเป็นอย่างมาก

3. ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว จำนวนสมาชิกในครอบครัวในฐานะลูก จะมีผลต่อพัฒนาการของเด็ก เช่นเด็กที่เป็นลูกคนเดียวจะมีพัฒนาการในด้านการปรับตัวแตกต่างจากเด็กที่มีลูกหลายคน

นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงครอบครัวที่สมบูรณ์แบบการสร้างความอบอุ่นทางจิตใจให้ลูกพ่อแม่ต้องมีความรอบรู้และเชื่อมั่น(authoritative parenting) และนำไปปฏิบัติต่อเนื่องสม่ำเสมอ ซึ่งมีปัจจัยสำคัญ 3 ประการ ได้แก่

1. ให้ความรักความอบอุ่นแก่ลูก

2. มีวิธีการสื่อสารสัมพันธ์ด้วยคำพูดที่สุภาพและแสดงท่าทีที่เกียจคร้านเหมาะสมกับกาลเทศะและวัยของลูก

3. กำหนดขอบเขตหลักเกณฑ์ที่แน่นอนเรื่องความประพฤติและอุปนิสัย

ความสัมพันธ์ที่เกิดจากความรักใคร่ปรองดอง สามัคคีร่วมมือร่วมใจเป็นหนึ่งเดียวจะนำมาซึ่งความมั่นคงของครอบครัว พ่อแม่เป็นผู้ที่มีความสำคัญมากที่สุด ที่จะต้องเรียนรู้ถึงกระบวนการและวิธีการต่างๆที่จะนำมาปฏิบัติให้เป็นผู้นำที่ดีของครอบครัว ดังนี้

1. พ่อแม่ต้องรู้และหาวิธีที่จะสร้างความรักความผูกพันที่มั่นคง(bonding) ให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง เกิดขึ้นตลอดเวลาในครอบครัว ความผูกพันที่มั่นคงความรักความสัมพันธ์ระหว่างพ่อกับแม่ พ่อกับลูก และแม่กับลูก เป็นความรู้สึกที่ต้องการซึ่งกันและกัน คือมีความรักใคร่ ต้องการใกล้ชิดกัน ชื่นชมและปรารถนาดีต่อกัน ห่วงใยคิดถึงกันไม่มีวันเสื่อมคลาย ยั่งยืนนานตลอดชีวิตเหมือนเป็นรอยพิมพ์ใจ(imprinting)

2. พ่อแม่ต้องพูดคุยถามทุกข์สุขของลูกทุกวัน เป็นหน้าที่ของพ่อแม่ที่ต้องกระทำในสภาวะของสังคมปัจจุบันพ่อแม่ต้องออกไปทำงานนอกบ้านเพื่อหารายได้ให้เพียงพอที่จะเลี้ยงครอบครัว ความใกล้ชิดระหว่างพ่อแม่ลูกลดลง ช่วงเวลาที่พ่อแม่ได้อยู่ใกล้ชิดกันเป็นโอกาสที่พ่อแม่จะซักถาม

ลูกได้รู้ถึงความเป็นไปในชีวิตของลูกว่าขาดแคลนอะไร ลูกกำลังเผชิญกับปัญหาอะไรอยู่ พ่อแม่จะได้ช่วยลูกแก้ไขปัญหาที่กำลังเกิดขึ้นได้ทันเวลาที่

3. ใช้เวลาแก่ครอบครัว(family time) พ่อแม่ต้องรู้จักแบ่งเวลาเพื่ออยู่ใกล้ชิดลูก ต้องให้เวลาที่แบ่งไว้ทั้งหมดให้แก่ลูก ให้เป็นเวลาแห่งคุณภาพ(quality time)ของลูกหมายถึงการที่พ่อแม่ใช้เวลาทุกวินาทีให้เกิดประโยชน์ในการสร้างความรักความผูกพันที่มั่นคงให้แก่ครอบครัว เช่นด้วยการรับประทานอาหารด้วยกัน พูดคุยสนทนาร่วมกัน ชีวิตครอบครัวที่อบอุ่นรักใคร่ใกล้ชิดสนิทสนมกันจะผ่านไปอย่างรวดเร็ว เพราะชีวิตวัยเด็กของลูกไม่ได้หยุดอยู่กับที่ การเลี้ยงดูลูกให้เจริญเติบโตขึ้นนับเป็นความสุขสุดยอดของทุกคนและเป็นความสุขที่ไม่อาจลืมเลือน

4. รักและห่วงใย การสอบถามสารทุกข์สุกดิบลูกด้วยความรักคิดถึงห่วงใย เป็นเรื่องสำคัญยิ่งในการเสริมสร้างสายใยรัก ลูกๆจะเกิดความเชื่อมั่นว่าพ่อแม่ยังรักห่วงใยตนอยู่เสมอ ตนยังมีพ่อแม่เป็นที่พึ่งยังสามารถปกป้องคุ้มครองผองภัยให้แก่ตนได้ อย่าปล่อยเวลาให้ผ่านพ้นไปอย่างไร้คุณค่า

5. รักและให้ความช่วยเหลือ พ่อแม่ต้องคอยรับฟังให้คำปรึกษาแนะนำด้วยความเห็นอกเห็นใจ ให้การสนับสนุนช่วยเหลือไม่เมินเฉย ลูกจะพึงพอใจและเชื่อมั่นในตัวพ่อแม่ว่าพ่อแม่ยังอยู่เคียงข้างไม่มีวันเปลี่ยนแปลง จะเป็นการกระชับความสัมพันธ์ที่ดีให้ยั่งยืนตลอดไปและความรักก็จะเพิ่มพูนมากขึ้น

6. บ้านคือสถานที่อบอุ่นมั่นคง ปลอดภัย บ้านของพ่อแม่คือสถานที่มีแต่ความสุข ความสงบและปลอดภัยจากอันตรายและความเลวร้ายทั้งปวง การที่ลูกจะรู้สึกเช่นนี้ได้ พ่อแม่ต้องปฏิบัติตนให้เปี่ยมล้นไปด้วยความรัก ความเมตตา เสียสละ รวมถึงพร้อมที่จะเป็นฝ่ายให้มากกว่าที่จะเป็นฝ่ายรับ ซึ่งเป็นรากฐานของความรักที่ไม่ต้องการสิ่งตอบแทน

สุวัฒนา วิบูลย์เศรษฐ์(2547 : 253) กล่าวถึงบทบาทของบิดามารดาที่มีต่อบุตรในช่วงปฐมวัย ตามความคาดหวังของสังคม มีดังนี้

1. มีความรับผิดชอบดูแลความต้องการพื้นฐานของบุตร เช่น อาหาร เสื้อผ้า เป็นต้น
2. ให้ความรักความเอาใจใส่ดูแลอย่างใกล้ชิด
3. มีความเสียสละความสุขส่วนตัว โดยทุ่มเทเวลาให้กับการอบรมเลี้ยงดูบุตรนอกเหนือจากภารกิจทั้งภายในและภายนอกครอบครัว ไม่ทอดทิ้งลูกพร้อมจะดูแลทุกข์สุขของลูก

พรรณณี รัตนธรรม(2548 : 71 – 80) กล่าวว่า ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่ เป็นจุด เริ่มต้นที่มีความสำคัญในการสร้างความมั่นคงในครอบครัวและสมาชิกในครอบครัวเด็กทุกคนมีความต้องการ ให้พ่อแม่มีความรักใคร่กลมเกลียวกัน ความรักใคร่กลมเกลียวกันของพ่อแม่เป็นต้นแบบที่ดีที่让孩子ปฐมวัยได้เลียนแบบ เพราะเด็กสามารถจะจดจำพฤติกรรมที่พ่อแม่กระทำได้ดีกว่าคำสอน เด็กจะซึมซับพฤติกรรมต่างๆของพ่อแม่โดยไม่รู้ตัวฉะนั้นการสร้างเสริมความสัมพันธ์ของพ่อแม่จึงควรยึดหลัก ดังนี้

1. มีความมั่นคงทางอารมณ์ หรือวุฒิภาวะทางอารมณ์ ผู้ที่มีวุฒิภาวะทางอารมณ์ จะรับฟังความคิดเห็นผู้อื่น ใจเหตุผลตามความเป็นจริง ไม่เอาแต่ใจตัวเอง

2. เข้าใจอีกฝ่ายหนึ่งว่าทำไมเขาจึงเป็นอย่างที่เป็นอยู่ เขาเป็นตัวของเขา เราไปเปลี่ยนใครไม่ได้นอกจากเราจะเปลี่ยนตัวเอง

3. มีความซื่อสัตย์จริงใจต่อกัน เป็นเครื่องมัดใจอีกฝ่ายหนึ่งได้เป็นอย่างดีทำให้ความสัมพันธ์ในครอบครัวราบรื่น เพราะไม่มีความบาดหมางใจกัน

4. มีความรับผิดชอบ ต่างฝ่ายต่างมีหน้าที่ของตนเอง รับผิดชอบต่อตนเอง ต่อสามีภรรยา ต่อลูก และต่อครอบครัว ทุกฝ่ายทำหน้าที่ของตนเองให้ดีที่สุด

5. มีความเอื้ออาทรต่อกัน เข้าใจกันและกันห่วงใยกัน อาทรต่อความรู้สึกซึ่งกันและกันจะทำให้เกิดความผูกพันมีความสัมพันธ์อย่างแน่นแฟ้น และอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

6. ไม่ผูกพันแน่นแฟ้นเกินไป ไม่ยึดว่าตัวเขาเป็นของเรา ไม่ยึดมั่นถือมั่น อะไรๆก็ไม่ใช้ของเรา ไม่มีอะไรเที่ยงแท้แน่นอน เมื่อไม่ผูกติดก็ไม่เกิดทุกข์

7. ไม่ติดครอบครัวเดิมเกินไป เมื่อมีครอบครัวของตนแล้ว ความคิดการตัดสินใจ ค่าใช้จ่ายในครอบครัว การพูดคุยทำความเข้าใจในครอบครัว ล้วนเป็นสิ่งที่ต้องทำกับบุคคลในครอบครัว การยึดติดกับครอบครัวเดิมมากเกินไปทำให้ความสัมพันธ์ในครอบครัวลดน้อยลง

8. มองการแสดงออกทางเพศสัมพันธ์เป็นเรื่องปกติ ไม่หมกมุ่น หรือเห็นเป็นสิ่งที่น่ารังเกียจ

9. การให้เกียรติกันพ่อแม่ลูกควรให้เกียรติซึ่งกันและกันไม่ดูถูกเหยียดหยามดูหมิ่นดูแคลน ไม่ยกปมด้อยของอีกฝ่ายมาเป็นปัญหา ควรยกย่องให้เกียรติบุคคลในครอบครัวให้เสมอภาค

10. การรู้จักให้อภัยกัน พ่อแม่ลูกที่ให้อภัยกันจะทำให้ความสัมพันธ์แน่นแฟ้น และรู้สึกซาบซึ้ง และรับรู้่อีกฝ่ายรักตนอย่างจริงใจ ก็จะพยายามไม่กระทำผิดซ้ำ

11. ใช้เวลาว่างร่วมกัน พ่อแม่ลูกต่างคนต่างมีหน้าที่การหาเวลาว่างตรงกันค่อนข้างยาก และมีปัญหา การใช้เวลาว่างร่วมกันเมื่อมีโอกาสจะทำให้ความห่างเหินที่เคยมีลดลง

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา(2549 : 19)กล่าวว่า พ่อแม่เป็นคนสำคัญที่สุดในชีวิตเด็ก เพราะพ่อแม่เป็นผู้ช่วยวางรากฐานของชีวิตให้แก่เด็กที่จะเติบโตเป็นคนดี คนเก่ง มีความสุข พ่อแม่จึงมีบทบาทดังนี้

1. เลี้ยงดูลูกอย่างใกล้ชิดด้วยความรัก ความเข้าใจ มีเมตตา มีเหตุผล
2. ปฏิบัติต่อเด็กอย่างสม่ำเสมอ เพื่อเด็กจะได้ไม่สับสน
3. ให้กำลังใจ ชมเชย แสดงความสนใจเมื่อลูกพยายามหรือทำสิ่งที่ดี
4. แนะนำสั่งสอนแก้ไขเมื่อลูกทำผิดด้วยเหตุผล และแนะทางที่ถูกให้ไม่ละเลยหรือผัดเวลา
5. สอนเด็กให้มีค่านิยม และวัฒนธรรมที่ดี
6. กระทำตนให้เป็นแบบอย่างที่ดี
7. เลี้ยงดูจัดประสบการณ์ กิจกรรมที่สร้างเสริมพัฒนาการ

เกษม ตันติผลาชีวะ ; และกุลยา ตันติผลาชีวะ(2549 : ออนไลน์)กล่าวถึงการสร้างบรรยากาศแห่งความสุขให้กับครอบครัวไว้ว่า

1. สร้างความสงบให้กับครอบครัว แม่ต้องทำตัวให้สวยและสดชื่น ความสวยของแม่อยู่ที่ อารมณ์ การแต่งกาย การพูดจา และกิริยามารยาท 2. ดำรงความสดใสของครอบครัวให้นาน ที่สุดความสดใสของครอบครัวอยู่ที่ความสะอาดสวยงามของแม่ นอกจากตัวสวยบ้านต้องสวยด้วย บ้านที่สะอาดเรียบร้อยเป็นความสวยงาม เป็นความสุขของทุกคนในครอบครัว 3. เพิ่มพูนความ มีชีวิตชีวาให้กับครอบครัว การอยู่ด้วยกันนานๆ อาจสร้างความเบื่อหน่ายให้เกิดขึ้น การสร้างสรรค์ ชีวิตชีวาให้กับครอบครัวจึงเป็นสิ่งจำเป็น ที่สำคัญต้องมีวันพิเศษสำหรับเรา พ่อ แม่และลูก อาจเป็น วัน เกิด วันแต่งงาน วันที่เขาได้รับ 2 ชั้น วันที่เลื่อนตำแหน่งอย่างน้องต้องมีคำกล่าวว่ “คุณเก่งจัง เลย” “ลูกเก่งมาก” “สุขสันต์วันเกิดจ๊ะ” คนเราควรห่างกันเสียบ้าง อยู่ใกล้ชิดติดกันเป็นดั่งแม่ น่าจะ สร้างความน่าเบื่อให้มากกว่า การห่างกันบ้างชั่วคราวจะเป็นการกระตุ้นความรู้สึกเล็กๆ ที่น่ารักของ ครอบครัวทำให้พ่อคิดถึงแม่ แม่คิดถึงลูก ลูกคิดถึงพ่อและช่วงเวลาเล็กๆ อาจทำให้คิดถึงความดีของ กันและกันจากความเงียบของบ้านที่ใครสักคนไม่อยู่

4. แก้ปัญหาของครอบครัวด้วยสันติวิธี การอยู่ร่วมกัน ต่างกันทั้งเชื้อสายและสิ่งแวดล้อม ย่อมมีปัญหาบ้างแต่ถ้าเราแก้ปัญหาด้วยเหตุผลและสันติ ก็ทำให้ครอบครัวอยู่อย่างมีความสุข

ส.ผ่องสวัสดิ์(2549 : 8 – 19) กล่าวว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงให้ธรรมะหมวดหนึ่งซึ่ง สามารถใช้เป็นหลักการวางรากฐานชีวิตและครอบครัวให้มั่นคงนั่นคือ ฆราวาสธรรม ซึ่งประกอบด้วยหลักการ 4 ข้อ คือ สัจจะ ทมะ ขันติ และจาคะ ทั้ง 4 ข้อนี้เป็นหัวใจครอบครัว

สัจจะ ในแง่ของความเป็นครอบครัว หมายถึง ความรับผิดชอบ นิยรับผิดชอบของแต่ละ คนเป็นเรื่องสำคัญอันดับหนึ่ง ถ้าใครจะเลือกคู่ครองสิ่งแรกที่ต้องมองให้ชัดเจนคือความรับผิดชอบ ของคนๆ นั้น

ทมะ หมายถึง ความกระตือรือร้นในการเคี่ยวเข็ญฝึกตนเองอย่างไม่มีเงื่อนไขหรือข้อแม้ เพื่อให้ตนเองมีทั้งความรู้ความสามารถและความดีเพิ่มพูนขึ้นทุกวัน

ขันติ หมายถึง ความอดทน เมื่อมีครอบครัวแล้วสิ่งที่ต้องพยายามอดทนให้ได้

จาคะ หมายถึง การเสียสละ ความมีน้ำใจต่อการอยู่ร่วมกัน นึกถึงส่วนรวมของครอบครัว เป็นใหญ่ ความเสียสละขั้นพื้นฐานส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงชีวิตเป็นสำคัญ โดยเฉพาะสามี ภรรยาต้องคำนึงถึงความสุขส่วนรวมในครอบครัวมากกว่าความสุขส่วนตัวตามลำพังเป็นสำคัญ การ เสียสละในฐานะคู่ชีวิตเป็นการเสียสละเพื่อการดูแลทั้งทางกายและจิตใจ เลี้ยงกาย คือการใช้เงินทอง เพื่อจ้บจ่ายใช้สอยเพื่อคนส่วนรวมในบ้านเป็นหลัก เลี้ยงใจ คือ การรู้จักถนอมน้ำใจในยามปกติ รู้จัก ให้กำลังใจในยามเผชิญกับอุปสรรคปัญหา รู้จักเตือนหรือห้ามปรามในยามประมาท

กุลยา ตันติผลาชีวะ(2549 : 8 – 14) ได้แนะนำการพัฒนาเด็กปฐมวัยโดยครอบครัวว่า การเลี้ยงเด็กต้องสอน เพราะบางสิ่งบางอย่างเด็กไม่สามารถตีความหมายได้ และการสั่งสอนเด็ก ต้องเริ่มตั้งแต่ลูกยังเล็กเพราะเป็นไม้อ่อนดัดง่ายจัดเป็นรูปรอยใดก็ได้ หากปล่อยให้โตแล้วค่อยยาก ที่จะแก้ไข การเลี้ยงลูกให้มีคุณภาพนั้นต้องทำให้ลูกมีความพร้อมที่จะก้าวไปเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต อย่างมั่นใจด้วยการสอนและฝึกลูกตั้งแต่เล็ก ซึ่งมีหลักปฏิบัติ 10 ประการ คือ

1. ดูแลสุขภาพร่างกายของเด็กให้แข็งแรง โดยให้เด็กได้วิ่ง ได้เล่น ได้ปีนป่ายตามความสนใจ รับประทานอาหารถูกต้องตามหลักโภชนาการ
2. ดูแลสุขภาพจิตของเด็กให้เบิกบานด้วยการพูดคุยกับลูก สัมผัสลูก แสดงท่าทางต่อลูกด้วยความรักและเมตตา กอดลูกบ้าง หอมลูกบ้าง ให้เวลากับลูก
3. ส่งเสริมพัฒนาการตามวัย เด็กต้องการร่างกายที่แข็งแรง ต้องการอารมณ์ที่ดี ต้องการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม รู้จักการมีเพื่อน การสังคมกับผู้อื่น
4. การสร้างลูกให้มีจิตใจเอื้อเฟื้อและความภูมิใจในตนเอง ผู้ใหญ่ต้องพัฒนาอัตมโนทัศน์ในทางบวกให้กับเด็ก เด็กชายจะรู้สึกที่ตนเองมีพลังอำนาจ ทำท่าย ตีลังกา ต้องการความเข้มแข็งและมีตนเป็นศูนย์กลาง ส่วนเด็กหญิงมีแนวโน้มที่จะยอมพร้อมช่วยเหลือ แต่พ่อแม่ยังต้องใช้การฝึกเด็กหญิงเหมือนเด็กชายเพื่อให้เด็กคลายการยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง
5. สร้างเด็กให้ภูมิใจในตนและรู้จักตนเอง การให้เด็กได้สัมผัสกับสัตว์เลี้ยงจะช่วยให้เด็กได้ภูมิใจในตนเอง เด็กจะรู้สึกถึงความรักและการยอมรับที่สัตว์เลี้ยงได้ตอบ เมื่อเด็กสัมผัสสัตว์ด้วยตนเองเด็กจะสร้างความมั่นใจและปลอดภัยเมื่อได้รับความไว้วางใจจากสัตว์เลี้ยง ทำให้เด็กมีความภาคภูมิใจสูงขึ้น
6. สนับสนุนให้ลูกกล้าแสดงออก เด็กจะกล้าแสดงออกเมื่อมีความเชื่อมั่นในตนเองมีความมั่นใจที่จะทำสิ่งต่างๆ ให้สำเร็จมีความเป็นตัวของตัวเอง พ่อแม่เป็นบุคคลสำคัญที่ทำให้เด็กเชื่อมั่นและกล้าแสดงออก โดยการให้ลูกได้พูดได้กระทำและให้โอกาสเสนอความคิดเห็น
7. สนับสนุนให้ลูกมีเพื่อน การมีเพื่อนคือการสร้างเสริมพัฒนาการทางสังคมให้กับเด็ก โดยเฉพาะพ่อแม่ที่มีลูกคนเดียวการมีเพื่อนเล่นจะทำให้เด็กเรียนรู้บทบาทตัวเองเรียนรู้การให้การรับการปรับตัวเพื่อที่จะอยู่ร่วมกับคนอื่นอย่างมีความสุข
8. ส่งเสริมให้ลูกช่วยเหลือตนเองและการเรียนรู้การแก้ปัญหา เด็กควรเรียนรู้การช่วยเหลือตนเองตั้งแต่เรื่องง่ายสุด เช่น การแต่งตัว ใส่รองเท้า เก็บของเข้าที่ และแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันง่ายๆ
9. ส่งเสริมให้คิดเป็น ส่วนใหญ่พ่อแม่คิดแทนหมด เมื่อโตขึ้นจึงคิดไม่เป็น การฝึกให้เด็กคิดสามารถทำได้โดยให้เด็กได้ลงมือกระทำสิ่งต่างๆ ด้วยตนเองให้ค้นหาสิ่งใหม่ๆ ใช้คำถามกระตุ้นให้เด็กคิด ให้ของเล่นที่เด็กต้องคิดดัดแปลง เป็นต้น
10. สร้างเสริมให้เด็กรู้จักเมตตา การให้เด็กได้มีโอกาสสัมผัสสัตว์เลี้ยงด้วยตนเองจะเป็นการถ่ายทอดความรักและสร้างความเมตตาให้เกิดขึ้นในจิตใจเด็ก และการบอกสอน เป็นตัวอย่างแก่เด็ก

นอกจากที่กล่าวมาแล้วยังได้เขียนถึงวิธีเลี้ยงลูกให้ฉลาดตามวัยว่าเด็กปฐมวัยเป็นวัยที่กระหายเรียนรู้โลกใหม่ที่ไม่เคยพบเห็นมาก่อน พ่อแม่ต้องให้โอกาสลูกเรียนรู้ เด็กปฐมวัยพร้อมรับทุกสิ่งทุกอย่างที่ได้สัมผัสเข้าไปในตน แล้วสะสมเป็นความรู้ ความคิด เจตคติ และบุคลิกภาพซึ่งจะแสดงออกเมื่อโตขึ้น การเลี้ยงลูกให้ฉลาดตามวัย มีความหมาย ดังนี้

1. การเลี้ยงลูกให้รู้จักคิด(Think) การเลี้ยงลูกที่ดีต้องให้ลูกคิด อย่าคิดแทนลูก หรือสกัดกั้น การคิดของลูกด้วยการกระทำที่ทำให้ลูกไม่ได้คิด การสอนให้ลูกคิดมีความสำคัญมากเพราะเป็นการพัฒนาไอคิวเด็ก โดยเฉพาะเด็กวัยอนุบาลเซลล์สมองกำลังเจริญงอกงาม การคิดเป็นจะช่วยให้เด็กเข้าใจตนเอง เข้าใจสังคม เข้าใจโลกและสิ่งแวดล้อมที่เป็นพื้นฐานของการเรียนรู้

2. การให้ประสบการณ์แก่ลูก(Experience) ประสบการณ์คือ สิ่งที่เด็กทำแล้วเกิดองกวม เป็นความรู้ความชัดเจน ประสบการณ์คือแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญของเด็กปฐมวัย และถ้าประสบการณ์ที่เด็กได้รับนั้นมีการดูแลและสนับสนุนจากผู้ใหญ่ที่เหมาะสมจะทำให้ประสบการณ์นั้นๆมีคุณค่าต่อการเรียนรู้ของเด็กมากยิ่งขึ้น การให้ทดลองทำเป็นการสร้างประสบการณ์ที่สำคัญเพราะการลงมือทำคือ การเรียนรู้

3. สอนให้เด็กรู้จักตัวตนของตนเอง(Self-Understanding) การรู้จักตัวตนของเด็กเป็นการแสดงออกถึงการรู้ว่าตนเองเป็นใคร ชื่ออะไร ควรภาคภูมิใจในตนเองอย่างไร ควรทำให้ตนมีคุณค่ากับสังคมอย่างไร เด็กเรียนรู้ตัวตนจากพฤติกรรมของผู้ใหญ่

4. สอนให้ลูกเรียนรู้เป็นหมู่คณะ(Team) คนไทยมีเพื่อนหรือพวกมากกว่าทีมเพราะคนไทยถือยศถาบรรดาศักดิ์ อีกอย่างคนไทยมักเลี้ยงลูกแยกตัวไม่ให้เข้ากลุ่มกลัวลูกมีเพื่อนไม่ดี การเลี้ยงลูกดังกล่าวมีผลต่อการเป็นหมู่คณะ ซึ่งเป็นความจำเป็นมากสำหรับการอยู่ร่วมกันในสังคม ซึ่งการเรียนรู้เป็นหมู่คณะเป็นพัฒนาการทางสังคมของเด็กปฐมวัย เด็กต้องรู้จักเพื่อนและรู้จักการทำงานร่วมกับเพื่อน ต้องเรียนรู้สังคม เรียนรู้การสื่อสาร การมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน และมีส่วนร่วมในสังคมในการอยู่กับผู้อื่นอย่างมีความสุข

5. การสนับสนุนให้ลูกพัฒนา(Support) พ่อแม่มีหน้าที่สนับสนุนลูก โดยการสนับสนุนนั้นต้องเป็นการเสริมสร้างให้ลูกเจริญเติบโตอย่างมีคุณภาพ รู้จักเหตุผล รู้จักตนเอง มีการปฏิบัติต่อสังคมที่ถูกต้อง พ่อแม่ต้องให้เวลาลูก ให้โอกาสลูก และเข้าถึงใจลูกสร้างใจลูกให้แข็งแรง

ดังนั้น สิ่งที่พ่อแม่ควรปฏิบัติเพื่อสร้างความพร้อมให้กับลูกคือ การกอดลูกหอมลูก มีเวลาให้ลูกเสมอ ให้คำชมลูก สัมผัสลูกด้วยท่าที่ชื่นชม ไม่สร้างแรงกดดันให้ลูก ให้ลูกมีส่วนร่วมในกิจกรรมครอบครัวตามความสนใจและความสามารถตามวัย คอยสังเกตพฤติกรรมลูกพร้อมส่งเสริมหรือศึกษาเพื่อพัฒนาความรักความอบอุ่นที่ได้จากพ่อแม่ผู้ใกล้ชิดการมีปฏิสัมพันธ์กับสังคมเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้สมองเจริญเติบโตได้ดี(กมลพรรณ ชีวพันธุ์ศรี.2548 : 25,34)

2.10 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับครอบครัว

งานวิจัยต่างประเทศ

ลิน คิวยุน (Lin Qiuyun.2003 : 190) ศึกษาการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทของผู้ปกครองกับผลการเรียนครั้งแรกของเด็กปฐมวัย โดยศึกษาบทบาทของผู้ปกครองในการเรียนรู้จากกิจกรรมที่บ้าน แหล่งข้อมูลจากทางบ้าน การเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมพิเศษ และข้อมูลที่ได้จากการเข้าชุมชน กับผลการเรียนครั้งแรกของเด็กปฐมวัยในด้านการอ่าน การเรียนเลขคณิต และทักษะ

ความรู้ทั่วไป พบว่าผู้ปกครองมีบทบาทอย่างมากต่อความสำเร็จของเด็กปฐมวัยในด้านความรู้ทั่วไป มากกว่าในด้านการอ่าน และวิชาเลขคณิต ข้อมูลที่ได้จากที่บ้านเป็นสิ่งที่ส่งผลต่อการทำนายเรื่องการประสบความสำเร็จทางการเรียนของเด็กมากที่สุด

เฟลทเชอร์(Fletcher.2001 : 85) ศึกษาแนวความคิดการดูแลบุตรของพ่อและแม่ กับการมีส่วนร่วมในการดูแลบุตรที่ได้มาจากพ่อ จากการวิเคราะห์ได้ทำกับสามีภรรยา 38 คู่(76 คน) พบว่า แนวความคิดการดูแลบุตรของพ่อและแม่ มีความเกี่ยวข้องกับระดับความสัมพันธ์ของการมีส่วนร่วมการดูแลบุตรที่ได้มาจากพ่อในงานบ้านไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

3. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมครอบครัว

3.1 ความหมายของกิจกรรมครอบครัว

ราชบัณฑิตยสถาน(2546 : 126,220)ให้ความหมาย กิจกรรมครอบครัว ไว้ 2 ประเด็นดังนี้
กิจกรรม หมายถึง การที่ผู้เรียนปฏิบัติกรอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อการเรียนรู้
ครอบครัว หมายถึง สถาบันพื้นฐานของสังคมที่ประกอบด้วยสามีภรรยาและหมาย
ความรวมถึงลูกด้วย

กิจกรรมครอบครัว หมายถึง การปฏิบัติงานของสมาชิกในครอบครัวที่ประกอบไปด้วย สมาชิกในบ้านตั้งแต่สองคนขึ้นไปซึ่งหมายถึงเด็กปฐมวัยอย่างน้อยหนึ่งคนที่เสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันในครอบครัว ให้พ่อ แม่ ลูกเข้าใจกันและกันสร้างสายใยระหว่างครอบครัวให้เกิดความสนิทสนม และส่งเสริมการเรียนรู้ของสมาชิกในครอบครัว ด้วยการใช้กิจกรรมเป็นตัวเชื่อมประกอบด้วย กิจกรรมงานบ้าน กิจกรรมงานอาชีพ กิจกรรมงานอดิเรก และกิจกรรมนันทนาการ

3.2 ลักษณะของกิจกรรมครอบครัว

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์(2548 : 1 – 8)กล่าวถึงพ่อแม่กับการสร้างกิจกรรมเพิ่มพลังลูก รักครอบครัวไว้ว่า การสร้างสรรค์กิจกรรมในครอบครัวให้เกิดขึ้นนับได้ว่าเป็นช่องทางสำคัญในการที่ลูกจะมีโอกาสใช้เวลากับพ่อแม่อย่างผ่อนคลายและเป็นกันเอง เป็นช่องทางที่พ่อแม่หยิบยื่นสิ่งดีและอบรมสั่งสอนลูกได้ง่ายกว่าเวลาที่เป็นทางการอื่นๆ และยังเป็นการใช้เวลาแห่งความสนุกสนานร่วมกันในครอบครัว ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นระหว่างกันมากยิ่งขึ้น พ่อแม่สามารถเลือกกิจกรรมที่ทำร่วมกันกับลูกได้อย่างหลากหลาย โดยกิจกรรมดังกล่าวควรตั้งอยู่บนพื้นฐานที่สำคัญดังต่อไปนี้

เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมพัฒนาการของเด็กในด้านต่างๆ กิจกรรมที่ครอบครัวทำร่วมกันควรมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมพัฒนาการของเด็กในแต่ละช่วงวัย อาทิ การพัฒนาการทางด้านร่างกาย เช่น การเล่นกีฬา เล่นเกมที่ต้องใช้ความเคลื่อนไหวของร่างกาย พัฒนาการด้านจิตใจ เช่น การร้องเพลง การวาดภาพ การทำกิจกรรมทางศาสนาด้วยกัน การพัฒนาการด้านสติปัญญา เช่น การอ่านหนังสือ

ร่วมกัน การเล่นเกมฝึกความคิด พัฒนาการด้านทักษะความสามารถ เช่น การเล่นดนตรี การทำอาหารร่วมกัน เป็นต้น

เป็นกิจกรรมตามใจทุกคนในครอบครัว การจัดกิจกรรมในครอบครัวควรคำนึงถึงความต้องการของสมาชิกในครอบครัวแต่ละคนเป็นสำคัญ และควรมีการจูงใจให้ทุกคนทำกิจกรรมร่วมกันด้วยความสมัครใจโดยสมาชิกในครอบครัวควรมีการปรึกษาหารือรับฟังความคิดเห็นร่วมกันวางแผนว่าจะจัดกิจกรรมใดเป็นกิจกรรมประจำในครอบครัว อาจมีการวางแผนเป็นรายสัปดาห์ รายเดือน หรืออาจมีการหมุนเวียนสลับกันไปให้กิจกรรมที่สมาชิกแต่ละคนสนใจเกิดขึ้นอย่างทั่วถึงกัน

เป็นกิจกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปตามวัยของลูก กิจกรรมเดิมๆตั้งแต่ลูกยังเป็นเด็กเล็กนั้น ควรมีการเปลี่ยนแปลงไปตามวัยเนื่องจากความชอบความสนใจของเด็กย่อมมีการเปลี่ยนแปลงไปตามพัฒนาการในแต่ละช่วงวัยของเขา

ควรสร้างสรรค์กิจกรรมต่อเนื่องตั้งแต่ลูกเล็กจนโต การผูกใจลูกให้ยังคงอยู่ใกล้ชิดกับพ่อแม่ได้นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการวางรากฐานความผูกพันระหว่างกันในระยะเวลายาวนาน ตั้งแต่ลูกยังเป็นเด็กเล็ก ให้ลูกรู้สึกว่าได้ติดขาดไม่ได้หากไม่ได้ใช้เวลาทำกิจกรรมบางสิ่งบางอย่างกับพ่อแม่ โดยกิจกรรมในครอบครัวนั้นอาจเป็นสิ่งที่พ่อแม่จัดให้มีเป็นประจำในตาราง เวลาของครอบครัว ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมรายวัน รายสัปดาห์ รายปี ฯลฯ ขึ้นอยู่กับรูปแบบกิจกรรมที่สร้างสรรค์ขึ้นมา

กิจกรรมที่ครอบครัวทำร่วมกันควรทำอย่างต่อเนื่องให้เกิดความคุ้นเคย เพื่อลูกไม่รู้สึกว่าพ่อแม่ใช้เวลาเฉพาะในยามที่ตนมีปัญหาเท่านั้น อีกทั้งยังเป็นการตอกย้ำในความรักที่มีระหว่างสมาชิกในครอบครัวให้แน่นแฟ้นมากยิ่งขึ้น

การจัดกิจกรรมในครอบครัวเป็นเรื่องของความคิดสร้างสรรค์อย่างไม่มีขีดจำกัด พ่อแม่สามารถจินตนาการและทำให้เกิดขึ้นได้ การจัดกิจกรรมในครอบครัวสามารถทำร่วมกันเป็นเครือข่ายระหว่างพ่อแม่ที่มีลูกอยู่ในวัยใกล้เคียงกัน ซึ่งไม่เพียงแต่ลูกๆจะมีเพื่อนในวัยใกล้เคียงกันแล้วพ่อแม่ยังสามารถทำความรู้จักเป็นเพื่อนกันได้อีก รวมทั้งสามารถสอดส่องช่วยเหลือดูแลลูกๆ ของกันและกันได้เป็นอย่างดีอีกด้วย

การร่วมกิจกรรมในครอบครัวจึงเป็นก้าวใจเชื่อมความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกันให้เกิดขึ้น ก่อให้เกิดเป็นความทรงจำอันล้ำค่าระหว่างกันเป็นการสร้างความผูกพันทางใจให้ติดตัวลูกไปเสมอไม่ว่าจะเติบโตไปอยู่ ณ จุดใด

3.3 รูปแบบของกิจกรรมครอบครัว

กิจกรรมครอบครัวเป็นกิจกรรมที่ปฏิบัติเป็นประจำในชีวิตประจำวัน และทำอย่างอิสระ สมาชิกในครอบครัวสามารถปฏิบัติร่วมกันได้ตามความสามารถประกอบด้วยกิจกรรมหลักคือ กิจกรรมงานบ้าน กิจกรรมงานอาชีพ กิจกรรมงานอดิเรก และกิจกรรมนันทนาการ

กิจกรรมงานบ้าน

วิริยะ บุญยะนิวาสน์ ; และสุพน ทิมอ่ำ(2549 : 2) กล่าวว่า งานบ้านหมายถึง งานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในครอบครัว ประกอบด้วยงานทำความสะอาดบ้าน การทำอาหาร การดูแลรักษา

วิวิรรณ สรรพอาษา ; เดือนนภา อุ่นอ่อน ; และอรนิติ เพ็ญเพียร(2548 : 15 – 17) กล่าวว่า งานบ้านเป็นการทำกิจกรรมที่ทำให้บ้านน่าอยู่ลักษณะของบ้านน่าอยู่ มีดังนี้

1. มีความสะอาด ปราศจากสิ่งสกปรก ฝุ่นละอองต่างๆ ต้องมีการปิดกวาดเช็ดถูอยู่เป็นประจำเพื่อให้เกิดความสะอาดถูกสุขลักษณะ ไม่เป็นที่เพาะเชื้อโรค สมาชิกที่อยู่อาศัยมีสุขภาพอนามัยที่ดี
2. มีความสะดวกสบาย มีการจัดวางเครื่องเรือนสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆอย่างเป็นระเบียบพอเหมาะกับห้องเพื่อให้สมาชิกทำกิจกรรมต่างๆได้อย่างสะดวกสบาย มีเครื่องอำนวยความสะดวกเหมาะสมกับฐานะ มีอากาศถ่ายเทได้สะดวก แสงแดดส่องอย่างทั่วถึง
3. มีความปลอดภัย บ้านที่น่าอยู่ต้องทำให้เกิดความปลอดภัยแก่สมาชิกที่อยู่อาศัย อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี ไม่อยู่ใกล้แหล่งเสื่อมโทรม ซึ่งจะทำให้เกิดความรำคาญและเกิดผลเสียต่อสุขภาพจิต การจัดวางเครื่องเรือนและการตกแต่งต้องไม่เป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดอุบัติเหตุกับสมาชิกในบ้าน
4. มีความสวยงาม ควรมีการตกแต่งบ้านให้เกิดความสวยงามตามฐานะ การเลือกเครื่องเรือนควรให้กลมกลืนกับลักษณะของบ้าน การปลูกต้นไม้ เพื่อให้เกิดความสวยงามร่มรื่นแก่บ้าน
5. มีสมาชิกที่มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน บ้านถึงแม้จะสะอาด สวยงามมีความสะดวกสบายอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี แต่ถ้าสมาชิกที่อยู่อาศัยมีความสัมพันธ์ที่ไม่ดีต่อกัน ขาดความรักใคร่ปรองดองกันบ้านนั้นก็ไม่น่าอยู่

งานบ้าน หมายถึง กิจกรรมที่สมาชิกในครอบครัวปฏิบัติร่วมกัน เพื่อช่วยให้สมาชิกทุกคนในครอบครัวได้รับสิ่งที่จำเป็นและต้องการในการดำรงชีวิตโดยมีเป้าหมายร่วมกัน งานบ้านจึงเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ สามารถแบ่งตามหมวดหมู่ดังนี้ คือ การจัดการด้านที่อยู่อาศัยอาหาร เสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม การประกอบอาหาร และการรับประทานอาหารร่วมกัน

ลักษณะงานในบ้าน

ประยงค์ จินดาวงศ์ ; และคนอื่นๆ(2550 : ออนไลน์) กล่าวถึงลักษณะงานในบ้านมีหลายประการ สมาชิกในครอบครัวควรมีส่วนร่วม ลักษณะงานในบ้านแบ่งออกได้ 2 ประเภทคือ

1. งานส่วนตัว เป็นงานที่สมาชิกต้องปฏิบัติสำหรับตนเอง เช่น ด้านสุขภาพอนามัยตัวเอง คือการทำความสะอาดร่างกาย การทำความสะอาดเครื่องใช้ส่วนตัว รับประทานอาหารที่มีประโยชน์ต่อร่างกาย พักผ่อนให้เพียงพอ ด้านการวางแผน มีการวางแผนในการใช้เวลาแต่ละวันให้เป็นประโยชน์และเหมาะสมกับลักษณะงานที่ปฏิบัติ

2. งานส่วนรวม เป็นงานที่ได้รับมอบหมายจากสมาชิกในครอบครัว หรือเป็นงานที่แบ่งเบาภาระของบิดา มารดา ผู้ปกครอง และสมาชิกในบ้าน เช่น การประกอบอาหาร งานซักล้างเสื้อผ้า งานบ้านแบ่งตามระยะเวลาที่ทำได้ 4 ประเภท คือ

1. งานที่ต้องทำทุกวัน ได้แก่ บัด กวาด เช็ด ถู จัดเก็บที่นอน ทิ้งขยะ ประกอบอาหาร ล้างภาชนะ เป็นต้น งานบ้านเหล่านี้ถ้าวันใดไม่ทำจะทำให้บ้านไม่สะอาด ไม่น่าอยู่

2. งานที่ต้องทำทุกสัปดาห์ ได้แก่ การซักเสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม ที่นอนหมอนมุ้ง เป็นต้น งานบ้านเหล่านี้ไม่จำเป็นต้องทำทุกวัน แต่อย่างน้อยต้องทำทุกสัปดาห์เพื่อให้บ้านสะอาดน่าอยู่

3. งานที่ต้องทำทุกเดือน ได้แก่ กวาดหยากไย เช็ดเหล็กดัด ซักผ้าผ้าม่าน เป็นต้น

4. งานที่ไม่สามารถกำหนดเวลาที่แน่นอนได้ ได้แก่ การซ่อมแซมไฟฟ้า น้ำประปา อุปกรณ์เครื่องเรือนที่ชำรุดเสียหาย เป็นต้น งานเหล่านี้ไม่สามารถกำหนดระยะเวลาตายตัวแน่นอนได้ขึ้นอยู่กับว่ามีการชำรุดเมื่อใด

กรมสุขภาพจิต(2544 : 2) ทักษะพื้นฐานงานบ้านเป็นการเรียนรู้เพื่อให้เกิดการพัฒนาในการดำรงชีวิตให้มีความเป็นอยู่อย่างปกติสุข โดยไม่ต้องพึ่งพาหรือเป็นภาระให้กับสมาชิกในครอบครัวหรือบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างนิสัยให้เด็กได้รู้จักช่วยเหลือตนเองทำตนเองให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นและสังคม

เกลเซอร์(Glazer. 1996 : 110 – 111) กล่าวถึงการทำกิจกรรมงานบ้านในห้องเรียนว่า การทำงานบ้านที่ไม่เป็นระเบียบไม่มีความสัมพันธ์กับการเรียนรู้ของเด็กในห้องเรียนเลย การสร้างสรรค์กิจกรรมงานบ้านตามความสนใจของเด็กและเกี่ยวเนื่องกับกิจกรรมการเรียนรู้ในห้องเรียนจะทำให้เด็กเกิดทัศนคติที่ดี และทำงานเป็นระเบียบ ซึ่งมีผลต่อบุคคลอื่นและสิ่งแวดล้อมด้วย

เอลไอนด์(Elkind.2006 : 39 – 41) กล่าวว่า พ่อ แม่ ผู้ปกครองควรกำหนดเป้าหมายการทำงาน การทำงานบ้าน และการเล่นของลูกๆให้สมดุลกันเพื่อให้ลูกมีสุขภาพที่ดี

จากแนวคิดดังกล่าวสรุปได้ว่า ลักษณะงานบ้านเป็นทั้งงานส่วนตัวและงานส่วนรวมในครอบครัวและเป็นงานที่ต้องทำต่อเนื่องตามระยะเวลาทั้งรายวัน รายสัปดาห์ รายเดือนขึ้นอยู่กับความจำเป็น

ความสำคัญของงานบ้าน

วิริยะ บุญยะนิवासน์ ; และสุพน ทิมอำ(2549 : 3)ให้ความสำคัญของงานบ้าน ดังนี้

1. ช่วยปลูกฝังลักษณะนิสัยการทำงาน การแก้ปัญหาในการทำงานบ้านรวมถึงความเป็นอยู่ในบ้าน เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย อาหารและโภชนาการ

2. สร้างเสริมคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ให้ความรับผิดชอบ รักความสะอาด มีระเบียบ ประหยัด อดออม

3. ช่วยส่งเสริมการทำงานบ้านโดยการอนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อม เช่น การใช้น้ำใช้ไฟอย่างประหยัด

จากแนวคิดดังกล่าวสรุปได้ว่า งานบ้านเป็นกิจกรรมที่ช่วยปลูกฝังและเสริมสร้างลักษณะนิสัยและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของสมาชิกในครอบครัว

ประโยชน์ของงานบ้าน

วิริยะ บุญยะนิวาสน์ ; และสุพน ทิมอ่ำ(2549 : 3)กล่าวว่า งานบ้านมีประโยชน์ ดังนี้

1. ช่วยให้เกิดความรู้ความเข้าใจและสามารถนำไปปฏิบัติตนในการทำงานบ้านการดำรงชีวิตความเป็นอยู่ในบ้าน เสื้อผ้าและเครื่องแต่งกาย อาหารและโภชนาการ
2. สร้างนิสัยในการทำงาน ฝึกทักษะการทำงานอย่างเป็นกระบวนการ และสามารถแก้ปัญหาในการทำงานได้

จากแนวคิดดังกล่าวสรุปได้ว่า กิจกรรมงานบ้านช่วยสร้างนิสัยการทำงาน เกิดความรู้ความเข้าใจ มีทักษะในการทำงาน และแก้ปัญหาในการทำงานได้

กิจกรรมงานอาชีพ

อุทัย หนูแดง(2550 : ออนไลน์)อาชีพ คือการดำเนินกิจกรรมหรือบริการใดๆที่ก่อให้เกิดรายได้ไม่ผิดกฎหมายและศีลธรรมเป็นที่ยอมรับของสังคม ถ้าทุกคนมีอาชีพจะส่งผลให้คุณภาพชีวิตของตนเองและครอบครัวดีขึ้นเศรษฐกิจของประเทศโดยรวมก็จะดีตามไปด้วย

การมีอาชีพเป็นสิ่งสำคัญในวิถีชีวิต และการดำรงชีพในปัจจุบันเพราะอาชีพเป็นการสร้างรายได้เพื่อเลี้ยงชีพตนเองและครอบครัว อาชีพก่อให้เกิดผลผลิตและการบริการซึ่งสนอง ตอบต่อความต้องการของผู้บริโภคและที่สำคัญคือ อาชีพมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศชาติ อาชีพสามารถแบ่งออกเป็นประเภทได้ดังนี้

1. แบ่งตามลักษณะของอาชีพ ได้แก่

1.1 อาชีพอิสระ หมายถึง อาชีพที่ผู้ประกอบการเป็นเจ้าของกิจการ ได้แก่

1.1.1 อาชีพผู้ผลิต เป็นการสร้างผลผลิตขึ้นจำหน่ายเอง เช่น ผลผลิตทางการเกษตร ผลผลิตด้านอาหาร ผลผลิตงานบ้านงานประดิษฐ์ ผลผลิตงานศิลปหัตถกรรม ฯลฯ

1.1.2 อาชีพผู้บริการ เป็นอาชีพที่อำนวยความสะดวกสบายหรือสร้างความบันเทิงแก่ผู้บริโภค คือบริการทางการเงินการบริการอันเป็นสาธารณะธุรกิจการโรงแรมบริการนำเที่ยว ฯลฯ

1.2 อาชีพรับจ้าง หมายถึง อาชีพที่ทำงานภายใต้การว่าจ้างจากผู้จ้างงานหรือทำงานภายใต้ระบบงานที่ตนสังกัด เช่น ลูกจ้างพนักงานรัฐวิสาหกิจ พนักงานร้านค้าต่างๆ ช่างระดับต่างๆ

2. แบ่งตามลักษณะของรายได้ และความมั่นคงในอาชีพ ได้แก่

2.1 อาชีพหลัก เป็นอาชีพที่ใช้เวลาส่วนใหญ่ในการประกอบการ

2.2 อาชีพรองหรืออาชีพเสริม เป็นอาชีพที่ใช้เวลานอกเวลางานปกติของอาชีพหลัก เพื่อการมีรายได้เพิ่มขึ้น

วิริยะ บุญยะนิवासน์ ; และสุพน ทิมอำ(2549 : 37) กล่าวว่า งานเกษตรเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการปลูกพืชและการเลี้ยงสัตว์ ซึ่งเป็นอาชีพหลักของคนไทยส่วนใหญ่

วิริยะ บุญยะนิवासน์ ; และสุพน ทิมอำ(2549 : 59) กล่าวว่า งานธุรกิจ เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวกับการผลิต การจำหน่าย การแลกเปลี่ยนสินค้าในเรื่องของสินค้าและบริการโดยมุ่งหวังผลกำไรตอบแทน

อุบล จิรัญรักษ์วัฒนา(2550 : ออนไลน์) อาชีพการขาย หมายถึง การกระทำที่จะชักชวนให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งซื้อสินค้าหรือบริการที่ตนเองขายเป็นการใช้หลักการบางอย่างเพื่อให้จะจูงใจบุคคลอื่นให้มีความต้องการอยากได้สินค้าหรือยอมรับสินค้าที่ตนเสนอขาย

วิริยะ บุญยะนิवासน์ ; และสุพน ทิมอำ(2549 : 46) กล่าวว่า งานช่างเป็นงานที่เกี่ยวกับการผลิต การติดตั้ง การประกอบ การบำรุงรักษา และซ่อมแซมสิ่งของต่างๆ

อาชีพรับจ้าง หมายถึง การประกอบการทำงานอยู่ในกิจการของนายจ้างมีรายได้จากค่าจ้างงานเป็นค่าตอบแทน อาชีพรับจ้างโดยทั่วไปแบ่งได้ 2 กลุ่มคือ

1. กลุ่มอาชีพที่ใช้ทักษะ ได้แก่ กลุ่มที่มีความรู้ความสามารถและความชำนาญอย่างใดอย่างหนึ่งโดยเฉพาะ เช่น ช่างซ่อมรถ ช่างตัดเสื้อ

2. กลุ่มอาชีพที่ไม่ใช้ทักษะ ได้แก่ กลุ่มที่ไม่จำเป็นต้องใช้ทักษะหรือความสามารถในวิชาชีพอย่างใดอย่างหนึ่งโดยเฉพาะ โดยทั่วไปเรียกกลุ่มอาชีพนี้ว่ากรรมกรหรือผู้ใช้แรงงานตามนายจ้างบอก เช่น แบกหาม ก่อสร้าง

จากแนวคิดดังกล่าวสรุปได้ว่า กิจกรรมงานอาชีพเป็นสิ่งสำคัญในวิถีชีวิตและการดำรงชีวิตของครอบครัวเพราะอาชีพสร้างรายได้ ก่อให้เกิดผลผลิต และการบริการ การประกอบอาชีพของสมาชิกในครอบครัวมีทั้งอาชีพหลักและอาชีพรอง เช่น อาชีพเกษตรกรรม ค้าขาย รับจ้าง ฯลฯ

กิจกรรมงานอดิเรก

สำนักงานพัฒนาการกีฬาและนันทนาการ(2550ข : ออนไลน์)งานอดิเรก คือ สิ่งที่ทำยามว่าง ซึ่งงานอดิเรกจะเกิดจากความสนใจและความสนุกสนานเป็นหลักมากกว่าที่จะได้ผลตอบแทนทางการเงินหรือสิ่งแลกเปลี่ยนอื่นๆ อย่างไรก็ตาม งานอดิเรกมักจะเพิ่มพูนทักษะ ความรู้และประสบการณ์ในด้านต่างๆ แต่จุดมุ่งหมายของการทำคือความพึงพอใจ ตัวอย่างของงานอดิเรก เช่น การอ่านหนังสือ การเล่นเกม การออกกำลังกาย การเล่นกีฬา การวาดรูป ปลูกต้นไม้ ทำงานไม้ หรือการสะสมสิ่งต่างๆเช่น ของที่ระลึก แสตมป์ เป็นต้น

งานอดิเรก หมายถึง วิถีทางในการใช้เวลาทำกิจกรรมด้านต่างๆ นอกเหนือไปจากหน้าที่การงานประจำ หรือเป็นกิจกรรมที่ทำในเวลาว่างด้วยความสมัครใจเพื่อก่อให้เกิดความเพลิดเพลินแก่ผู้กระทำโดยตรง

งานอดิเรก หมายถึง กิจกรรมที่ทำในช่วงเวลาว่างของตน ออสเลอร์ (Osler) ชาวอังกฤษ กล่าวถึงคุณค่าของงานอดิเรกว่า ชีวิตของคนเรา จะไม่มีความสุขหรือขาดความอบอุ่น ถ้าขาดงาน

อดิเรก งานอดิเรกก่อให้เกิดคุณค่าด้านธรรมชาติศึกษา การแสวงหาความรู้แปลกใหม่ ๆ เกิดความคิดสร้างสรรค์ และได้ออกกำลังกาย หรือผลิตผลงานไปกับกิจกรรมนั้นๆ งานอดิเรกจัดเป็นกิจกรรมนันทนาการ ที่ส่งเสริมการพัฒนาคุณค่าชีวิตของมนุษย์ตั้งแต่วัยเด็ก เยาวชน และผู้สูงอายุ เป็นการส่งเสริมการสร้างประสบการณ์ชีวิต เป็นการบำบัดทางกายและจิตใจ ส่งเสริมให้บุคคลได้เลือกกิจกรรมตามความสนใจ สัมผัส และกระทำด้วยความเต็มใจ โดยใช้เวลาว่างที่มีอยู่ปฏิบัติกิจกรรม

วริยะ บุญยะนิวาสน์ ; และสุพน ทิมอ้า(2549 : 50) กล่าวว่า งานประดิษฐ์ เป็นการนำวัสดุต่างๆมาประกอบเป็นของใช้ ของเล่น และของประดับตกแต่ง

อุบล ลิ้มทโรภาส(2550 : ออนไลน์)งานประดิษฐ์ หมายถึง การนำเอาวัสดุต่างๆ มาทำเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่เพื่อประโยชน์ใช้สอยด้านต่างๆ เช่น เป็นของเล่น ของใช้ หรือเพื่อความสวยงาม ลักษณะของงานประดิษฐ์ เป็น 2 ประเภทคือ

1 งานประดิษฐ์ทั่วไป เป็นงานที่บุคคลสร้างขึ้นมาจากความคิดของตนเอง โดยอาศัยการเรียนรู้จากสิ่งรอบๆตัวนำมาดัดแปลงหรือเรียนรู้จากตำรา เช่น การประดิษฐ์ของใช้จากเศษวัสดุการประดิษฐ์ดอกไม้

2 งานประดิษฐ์ที่เป็นเอกลักษณ์ไทย เป็นงานที่ได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษในครอบครัวหรือในท้องถิ่น หรือทำขึ้นเพื่อใช้ในงานหรือเทศกาลเฉพาะอย่าง เช่น มัลย์ บายศรี แกะสลัก

อรุณี ลิ้มศิริ ; และปัญญฉัตร กล่อมชุ่ม(2542 : 2 – 5) กล่าวว่า สำหรับผู้ที่มีเวลาว่างจากการประกอบอาชีพหลักสามารถทำงานอดิเรกได้เพื่อไม่ให้เวลาว่างนั้นเปล่าประโยชน์ได้แก่ เลี้ยงสัตว์เลี้ยงในบ้าน เช่น เป็ด ไก่ การปลูกพืช เช่น ปลูกพืชผักสวนครัวและปลูกไม้ดอกไม้ประดับ เป็นต้น งานอดิเรกสามารถแบ่งออกได้ ดังนี้

งานอดิเรกประเภทสะสม ได้แก่ การสะสมวัตถุสิ่งของต่างๆ เช่น รูปภาพ เหรียญ สตางค์ แสตมป์ พันธุ์ไม้ เปลือกหอย ฯลฯ

งานอดิเรกประเภทสร้างสรรค์ประดิษฐ์ เป็นงานประเภทประดิษฐ์ หรือตกแต่ง เช่น การประดิษฐ์ของเล่น ตกแต่งบ้านเรือน อุปกรณ์ของเด็กเล่น ฯลฯ

งานอดิเรกประเภทปลูกพืชเลี้ยงสัตว์ ได้แก่ การเลี้ยงสัตว์เลี้ยงในบ้าน เช่น เป็ด ไก่ การปลูกพืช เช่น ปลูกพืชผักสวนครัว และปลูกไม้ดอกไม้ประดับ ฯลฯ

คุณค่าของงานอดิเรก

1. ช่วยผ่อนคลายความเครียดของบุคคลและชุมชน
2. ส่งเสริมสุขภาพจิต
3. เป็นการบริการตนเองและชุมชน
4. เป็นการแสดงออกเชิงสร้างสรรค์

5. เป็นสิ่งที่มีจุดมุ่งหมายหรือทดแทนโอกาสขณะทำงาน
6. เป็นสื่อความรู้และทักษะการเรียนรู้ในสิ่งที่ตนไม่รู้มาก่อน
7. ส่งเสริมความสมดุลในกิจกรรมการงาน เวลาว่าง และนันทนาการ
8. ส่งเสริมและตอบสนองความต้องการของสังคม
9. ส่งเสริมการได้กระทำกิจกรรมที่ก่อให้เกิดคุณค่าและมีจุดมุ่งหมาย สร้างความสมดุลของ

ชีวิต

10. มีความซาบซึ้งในศิลปะ มีความประทับใจ
11. ช่วยพัฒนาทักษะจนกลายเป็นรายได้เสริม หรือเกิดอาชีพเสริมทางเศรษฐกิจของ

บุคคลและสังคม

จากแนวคิดดังกล่าวสรุปได้ว่า งานอดิเรกเป็นกิจกรรมที่ทำเวลาว่างที่เกิดจากความสนใจ มีความพึงพอใจ และมีความสุขสนุกสนานเพลิดเพลิน เด็กปฐมวัยสามารถทำงานอดิเรกได้โดยทำร่วมกับสมาชิกในครอบครัว เช่น การเลี้ยงสัตว์ในบ้าน การปลูกและดูแลไม้ดอกไม้ประดับ พืชผักสวนครัวภายในบ้าน

กิจกรรมนันทนาการ

นันทนาการ เป็นคำมาจากคำเดิมว่า "สันทนาการ" ซึ่งพระยาอนุมานราชชน หรือเสถียรโกเศศได้บัญญัติไว้เมื่อปี พ.ศ.2507 และตรงกับศัพท์ภาษาอังกฤษว่า "Recreation" มีนักวิชาการได้ให้ความหมายของนันทนาการไว้หลากหลายซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

สุชาติ ทวีพรปฐมกุล(2546 : 336) นันทนาการ(Recreation) หมายถึง กิจกรรมที่ก่อให้เกิดความสุขสนุกสนานแก่ผู้ร่วมกิจกรรมโดยเข้าร่วมกิจกรรมด้วยความสมัครใจในเวลาว่างซึ่งผู้เข้าร่วมกิจกรรมมิได้มุ่งหวังสิ่งตอบแทนหรือผลประโยชน์ใดๆ และเป็นกิจกรรมซึ่งมีรูปแบบที่หลากหลายไม่เฉพาะเจาะจงทั้งนี้ต้องมีประโยชน์หรือจุดมุ่งหมายที่เด่นชัดที่จะพัฒนาผู้เข้าร่วมกิจกรรม

สหายพล มีชุนีก(2548 : 3) กล่าวว่านันทนาการเป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยการพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลและสังคม โดยใช้เวลาว่างเข้าร่วมกิจกรรมในรูปแบบที่หลากหลายตามความสมัครใจซึ่งสามารถสรุปลักษณะของนันทนาการได้ดังนี้

1. นันทนาการจะต้องเป็นกิจกรรม หมายถึง จะต้องมีการกระทำหรือการเคลื่อนไหวของร่างกายรวมทั้งกล้ามเนื้อหรืออวัยวะส่วนใดส่วนหนึ่งของร่างกาย
2. นันทนาการจะต้องเป็นไปด้วยความสมัครใจและมีแรงจูงใจ หมายถึง ผู้เข้าร่วมกิจกรรมนันทนาการจะต้องเป็นการเข้าร่วมด้วยความสมัครใจ สนใจ และมีแรงจูงใจในกิจกรรมที่เข้าร่วมโดยมิได้ถูกบังคับหรือจำใจต้องทำ
3. เป็นกิจกรรมที่ทำในเวลาว่าง ได้แก่ เวลานอกเหนือจากการทำงาน หรือเวลาว่างจากการประกอบภารกิจประจำวัน

4. เป็นกิจกรรมที่พึงประสงค์ของสังคม ไม่เป็นไปในทางอบายมุขหรือผิดศีลธรรม ดังนั้น กิจกรรมนันทนาการจึงเป็นที่ยอมรับของสังคม เช่น ร้องเพลง ท่องเที่ยว เล่นกีฬาหรือการละเล่น ต่างๆ

5. เป็นกิจกรรมที่มีจุดมุ่งหมาย มีคุณค่า ก่อให้เกิดความสุขและความซาบซึ้งในสิ่งที่ทำให้เกิดทักษะและการเรียนรู้

สำนักงานพัฒนาการกีฬาและนันทนาการ(2550ก:ออนไลน์)นันทนาการ(Recreation) หมายถึง กิจกรรมที่คนเราใช้เวลาว่างจากภารกิจงานประจำโดยเข้าร่วมด้วยความสมัครใจ และกิจกรรมที่ต้องไม่ขัดต่อขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม และกฎหมายบ้านเมือง เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาหรือความเจริญงอกงามทางกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา

จากแนวคิดดังกล่าวพอสรุปได้ว่า นันทนาการ หมายถึง กิจกรรม (Activities) ต่าง ๆ ที่บุคคลเข้าร่วมในช่วงเวลาว่างจากภารกิจประจำวัน โดยไม่มีการบังคับหรือเข้าร่วมด้วยความสมัครใจ มีผล และได้รับความพึงพอใจจากภารกิจนั้น ๆ ก่อให้เกิดการพัฒนาหรือความเจริญงอกงามทางกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญาของบุคคลและกิจกรรมนั้นๆจะต้องเป็นกิจกรรมที่สังคมยอมรับไม่ขัดต่อศีลธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีของสังคม

ความสำคัญของกิจกรรมนันทนาการ

สหายพล มีชูนิก(2548 : 12) กล่าวว่า นันทนาการสำหรับครอบครัว(Family Recreation) มีจุดมุ่งหมายอยู่ที่การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว การสร้างบรรยากาศที่เป็นกันเอง และลดช่องว่างระหว่างสมาชิกในครอบครัว โดยใช้นันทนาการเป็นสื่อกลาง กิจกรรมนันทนาการสำหรับครอบครัวที่นิยม ได้แก่ กิจกรรมสังสรรค์รื่นเริง กิจกรรมท่องเที่ยว

กุลยา ตันติผลาชีวะ(2548 :3) กล่าวว่า เป็นกระบวนการของกลไกปฏิสัมพันธ์ของครอบครัว และเป็นสื่อนำความรู้ และความเพลิดเพลินระหว่างผู้ปกครองและเด็ก

สำนักงานพัฒนาการกีฬาและนันทนาการ(2550ก : ออนไลน์) กิจกรรมนันทนาการเป็นกระบวนการเสริมสร้าง และพัฒนาอารมณ์ของบุคคลและชุมชน โดยอาศัยกิจกรรมต่างๆ เป็นสื่อกลางในช่วงเวลาว่าง หรือเวลาอิสระ ช่วยสร้างประสบการณ์ใหม่ให้แก่ผู้ร่วมกิจกรรม ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของบุคคลและชุมชน ช่วยส่งเสริมพฤติกรรม และพัฒนาความเจริญงอกงามของบุคคล

บทบาทครอบครัวต่อกิจกรรมนันทนาการ

เชิดชัย โชครัตนชัย(2542 : 10) กล่าวว่า บิดามารดาและผู้ปกครองของเด็กเป็นผู้รับผิดชอบในเรื่องกิจกรรมนันทนาการสำหรับครอบครัวอันเป็นองค์การทางนันทนาการที่มีบทบาทใกล้ชิดเด็กมากที่สุด ควรจะนึกถึงบทบาทและหน้าที่ดังนี้

1. แนะนำให้เด็กได้เลือกกิจกรรมนันทนาการที่เหมาะสมเพื่อให้เด็กได้มีพัฒนาการและเติบโตอย่างสมบูรณ์

2. เป็นตัวอย่างที่ดีในเรื่องการใช้เวลาว่างในทางกิจกรรมนันทนาการ เพื่อช่วยเสริมสร้างความสนใจ นิสัย และทัศนคติที่ดีให้แก่เด็ก
3. ควรหาโอกาสเข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมนันทนาการของเด็กอย่างสม่ำเสมอ
4. ควรตระหนักในเรื่องการจัดกิจกรรมนันทนาการให้แก่ครอบครัว เช่น การออกกำลังกาย เล่นกีฬา และท่องเที่ยว

จากแนวคิดดังกล่าวสรุปได้ว่า กิจกรรมนันทนาการสร้างเสริมความสัมพันธ์ของครอบครัว สร้างความใกล้ชิด และความเพลิดเพลินระหว่างผู้ปกครองกับเด็ก

ลักษณะของกิจกรรมนันทนาการ

สำนักงานพัฒนาการกีฬาและนันทนาการ(2550ก : ออนไลน์) กำหนดลักษณะของกิจกรรมนันทนาการไว้ ดังนี้

1. รูปแบบกิจกรรม ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมที่เป็นผู้กระทำ หรือเป็นผู้ถูกกระทำ และมีรูปแบบที่หลากหลาย
2. เข้าร่วมกิจกรรมด้วยความสมัครใจ มีแรงจูงใจโดยมิได้ถูกบังคับ และไม่หวังผลตอบแทน
3. สามารถจัดได้โดยไม่จำกัดเวลา
4. เป็นกิจกรรมที่สามารถยืดหยุ่นเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสม
5. เป็นกิจกรรมที่พึงประสงค์ของสังคม และเป็นที่ยอมรับของคนในสังคมนั้นๆทั้งนี้เพราะ ค่านิยม วัฒนธรรม ประเพณี ศาสนา เป็นขอบข่ายการดำเนินชีวิตของชุมชน

ประเภทของกิจกรรมนันทนาการ

สหายพล มีชุนีก(2548 : 16 – 20) นันทนาการมีหลายรูปแบบเพื่อตอบสนองความพึงพอใจของผู้เข้าร่วม สามารถแบ่งได้ดังนี้

1. เกม(Game) เป็นกิจกรรมที่มีการเคลื่อนไหวของร่างกายมีการใช้ความคิดและมีวิธีการเล่น แต่กฎกติกาสามารถยืดหยุ่นได้
2. กีฬา(Sports) เป็นกิจกรรมที่มีการเคลื่อนไหวร่างกายเป็นหลักมีวิธีการเล่นที่แน่นอน หรืออาจมีการแข่งขันเพื่อท้าทายความสามารถและความสนุกสนาน
3. ดนตรี(Music) เป็นกิจกรรมที่ผ่อนคลายอารมณ์ ถ่ายทอดความรู้สึกของตนเองได้และเป็นการสื่อสารที่เป็นสากล
4. ละคร(Drama) เป็นกิจกรรมที่แสดงออกตามจินตนาการโดยมีองค์ประกอบด้านเนื้อเรื่องฉากเครื่องแต่งกาย และบทบาทในการแสดงออก
5. การท่องเที่ยวหรือทัศนศึกษา เป็นการเดินทางท่องเที่ยวตามสถานที่ต่างๆช่วยให้เกิดการเรียนรู้ การพักผ่อน และความเพลิดเพลิน

ประโยชน์ของกิจกรรมนันทนาการ

ชีวิตคนเราต้องมีนันทนาการตลอดเวลา ตั้งแต่แรกเกิด จนถึงช่วงสุดท้ายของชีวิต จะทำให้คนเรามีความสุข คลายเครียด อายุยืน และสามารถจัดนันทนาการได้ทุกรูปแบบ (สำนักงานพัฒนาการกีฬาและนันทนาการ.2550ก : ออนไลน์) ดังนี้

1. ครอบครัว กิจกรรมนันทนาการ เป็นสื่อสำคัญที่จะช่วยสร้างบรรยากาศให้เกิดความรัก ความอบอุ่น และสร้างสัมพันธภาพที่ดีให้สมาชิกภายในครอบครัวได้เป็นอย่างดี และช่วยลดปัญหาการใช้เวลาว่างที่ไม่เกิดประโยชน์ ให้กลายเป็นประโยชน์สูงสุด

2. ชุมชน นันทนาการจะช่วยพัฒนาชุมชน ให้มีความสมบูรณ์หลาย ๆ ด้านด้วยกัน คือ

2.1 ช่วยสร้างคนให้เป็นสมาชิกที่ดีมีเหตุผลเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน มีความขยันขันแข็ง ทั้งนี้เพราะนันทนาการนั้นจะต้องอาศัยกิจกรรมนันทนาการเข้าช่วยในการเสริมสร้างสมาชิกที่ดีให้กับชุมชน เช่น กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ จะช่วยทำให้สมาชิกในสังคมรู้จักการเสียสละ และช่วยเหลือผู้อื่นได้เป็นอย่างดี

2.2 ช่วยลดปัญหาอาชญากรรม การปล่อยปละละเลยกลุ่มวัยรุ่นที่มีเวลาว่างมากเกินไป จนทำให้เขาหันไปหาอบายมุข และประพฤติตัวไม่ดี จนก่ออาชญากรรมได้ในที่สุด ดังนั้นหากชุมชนสามารถดำเนินกิจกรรมนันทนาการให้กับกลุ่มวัยรุ่นเหล่านี้ได้ ก็จะช่วยลดปัญหาอาชญากรรมได้อีกวิธีหนึ่ง

2.3 ช่วยทำให้เกิดสภาพแวดล้อมที่ดีขึ้น ทั้งนี้เพราะว่ากิจกรรมนันทนาการนั้น จะครอบคลุมไปจนถึงเรื่องการจัดสภาพแวดล้อมให้สวยงาม เป็นการป้องกันปัญหามลภาวะได้อีกทางหนึ่ง เช่น การจัดสวนหย่อมที่ดี หรือการจัดสวนไม้ดอกไม้ประดับ ก็จะช่วยรักษาสมดุลทางธรรมชาติได้เป็นอย่างดี

3. ประชากรในสังคม กิจกรรมนันทนาการจะเป็นสื่อและส่งเสริมในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม สติปัญญา และมีคุณภาพชีวิตที่ดี

4. ประเทศชาติ กิจกรรมนันทนาการ นับว่ามีบทบาทต่อประเทศชาติเป็นอย่างมาก เพราะกิจกรรมนันทนาการนั้น จะช่วยสร้างประชากรให้มีสุขภาพสมบูรณ์แข็งแรงทั้งร่างกายและจิตใจ ดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข ลดปัญหาค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาล ลดปัญหาอาชญากรรม ทำให้ประเทศชาติมีความสงบสุข

3.4 ประโยชน์ของกิจกรรมครอบครัว

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์(2548 : 20 – 28)เขียนถึงประโยชน์ที่ได้จากการทำกิจกรรมงานบ้านของครอบครัว ในงานบ้านแสนสนุกสุดหรรษา ไว้ดังนี้

1. สร้างสายใยแห่งความรักให้แน่นเหนียว การที่สมาชิกในครอบครัวได้มีโอกาสมาใช้เวลา ร่วมกันทำงานบ้านอย่างพร้อมหน้าพร้อมตา พ่อแม่ลูก ย่อมเป็นช่องทางที่พิเศษสุดในการถักทอ

สายใยแห่งความรักความผูกพันให้เกิดขึ้นในครอบครัวไม่ว่าจะเป็นการพูดคุยซักถามแสดงความรักความห่วงใยต่อกัน การช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน

สามีที่ช่วยภรรยาในการทำงานบ้านแม้ตนเองจะเหน็ดเหนื่อยมาจากการทำงานย่อมเป็นการสร้างความซาบซึ้งใจให้กับภรรยาอยากที่จะลืมนาน ภรรยาที่คอยสนับสนุนดูแลความเรียบร้อยของบ้านเรือนปรนนิบัติดูแลชีวิตความเป็นอยู่ของสามีและลูก ๆ เป็นอย่างดีย่อมเป็นการแสดงออกถึงความรักที่เสียสละให้กับสมาชิกในครอบครัวทุกคน การทำงานบ้านที่ดูเหมือนจะเล็กน้อยแต่เบื้องหลังคือพลังแห่งความรักอันยิ่งใหญ่ที่สมาชิกในครอบครัวมีให้แก่กัน

2. สร้างความรู้สึกร่วมความเป็นครอบครัว ความรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวกันในครอบครัวเกิดขึ้นได้เมื่อสมาชิกมีโอกาสทำบางอย่างร่วมกันเพื่อเป้าหมายเดียวกัน และรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของร่วมกัน ต่างจากครอบครัวที่สมาชิกไม่ได้มีส่วนร่วมในงานต่าง ๆ ภายในบ้าน ย่อมเกิดความรู้สึกในทางตรงกันข้ามคือเหมือนกับต่างคนต่างอยู่ไม่มีความรู้สึกผูกพันหรือเกิดความภาคภูมิใจในความเป็นครอบครัวเดียวกัน ดังนั้นการที่สมาชิกในครอบครัวทุกคนได้มีส่วนร่วมรับผิดชอบงานต่าง ๆ ภายในบ้านจึงเป็นการสร้างเอกภาพหนึ่งเดียวกันในครอบครัวให้เกิดขึ้น

การมอบหมายให้ลูกมีส่วนร่วมรับผิดชอบงานบ้านในภาพรวม เช่น การปัดกวาด เช็ดถูบ้าน ทำความสะอาดลานบ้าน การล้างจานชามให้กับทุกคนหลังทานอาหารเสร็จ เป็นการสร้างเด็กให้เรียนรู้จักการทำสิ่งดีเพื่อผู้อื่นและส่วนรวมมากกว่าการที่มุ่งแต่จะทำเพื่อประโยชน์ของตนเองแต่เพียงฝ่ายเดียว

3. สร้างรากฐานที่มั่นคงเตรียมความพร้อมให้ลูก หากเด็ก ๆ ได้มีส่วนร่วมรับผิดชอบในการทำงานต่าง ๆ ภายในบ้านสิ่งดี ๆ ย่อมเกิดขึ้นกับตัวเองไม่ว่าจะเป็นสิ่งที่ผ่านมาทางบทเรียนที่ได้รับจากการทำงาน การฝึกเข้าไปเข้ามาทุกวัน วันแล้ววันเล่าหรือการที่พ่อแม่สามารถชี้ช่องทางในการอบรมสั่งสอนลูก ๆ ของตน อาทิ

3.1 ลักษณะชีวิตที่ดีงามด้านต่าง ๆ สามารถถูกสร้างขึ้นผ่านทางการทำงานบ้านได้เป็นอย่างดีไม่ว่าจะเป็นการฝึกฝนความรับผิดชอบ ความมีระเบียบวินัย การเห็นแก่ส่วนรวม การมีจิตใจที่อ่อนโยนในการช่วยเหลือปรนนิบัติผู้อื่น การฝึกฝนการเป็นผู้ให้และผู้รับ ฯลฯ ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นคุณลักษณะชีวิตขั้นพื้นฐานอันนำไปสู่ความสำเร็จในอนาคต

3.2 ทักษะในการทำงาน การรับมือกับปัญหาผ่านการรับผิดชอบงานต่าง ๆ ภายในบ้าน อันเปรียบได้กับสนามฝึกฝนในการเตรียมความพร้อมล่วงหน้าก่อนที่จะก้าวเข้าสู่โลกอันกว้างใหญ่ของจริง อาทิ การแก้ปัญหาเฉพาะหน้า การตัดสินใจอย่างมีวิจารณญาณ การฝึกความคิดสร้างสรรค์ สร้างความภูมิใจในตนเอง และการฝึกให้ลูกมีส่วนร่วมในการทำงานบ้านตั้งแต่เด็กนั้นสามารถกระตุ้นการพัฒนาทางสติปัญญาของเด็กได้เป็นอย่างดี

4. สร้างสรรค์งานบ้านให้สนุกสนานเพลิดเพลิน สมาชิกในครอบครัวทุกคนสามารถร่วมกันคิดหาวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้งานบ้านเต็มไปด้วยความสนุกสนานแต่แฝงด้วยสาระประโยชน์ เช่น สร้างบรรยากาศแห่งความสนุกสนานโดยการเปิดเพลงที่ทำให้ผู้ทำงานบ้านเกิดความรู้สึกตื่นตัว กระฉับกระเฉง อาจคิดสร้างสรรค์ทำทางประกอบในการทำงานบ้านเพื่อความสนุกสนานและการ

ออกกำลังกายไปในตัว โดยสำคัญที่สุดพ่อแม่ต้องเป็นแบบอย่างของการทำงานบ้านด้วยความสนุกสนานให้ลูกเห็นก่อนเสมอ

จะเห็นได้ว่าการทำงานบ้านให้เป็นเรื่องสนุกนั้นไม่ยากหากมีทัศนคติที่ถูกต้อง หากสมาชิกในครอบครัวมองว่าการทำงานบ้านเป็นงานที่มีคุณค่า เป็นการถักทอสายใยแห่งความรักระหว่างกันในครอบครัว เป็นการสร้างความรู้สึกร่วมในความเป็นครอบครัวเดียวกัน รวมทั้งเป็นช่องทางที่สำคัญในการอบรมสั่งสอนฝึกฝนลูกของตนทั้งในด้านการเสริมสร้างลักษณะชีวิตที่ดีงาม และการเตรียมพร้อมด้านทักษะการทำงาน และฝึกทักษะความสามารถในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าที่จะเป็นประโยชน์อย่างมากมายกับเขาในอนาคต

3.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการร่วมกิจกรรมครอบครัว

งานวิจัยต่างประเทศ

สครูเอทท์(Schuette.1999 : 163) ศึกษาบทบาททางเพศกับการประเมินเด็กปฐมวัยขณะที่อยู่บ้าน กลุ่มตัวอย่างเป็นเด็กปฐมวัย อายุ 3 – 5 ปี (กลุ่มอายุละ 40 คน) จากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับสิ่งที่ทำร่วมกับผู้ปกครองและคนที่เด็กจะเลือกให้เข้ามาช่วยในกิจกรรม ได้แก่ การทำอาหาร ทำงานตอนอยู่ในรถ การสร้างสิ่งต่างๆ เย็บผ้า หรืองานบ้าน เช่น ล้างจาน การทิ้งขยะ การตัดหญ้าที่สนามหญ้า และการดูดฝุ่น พบว่าเด็กจะตอบโดยใช้ความรู้เดิมที่พบเห็นมาของแต่ละเพศเป็นต้นแบบเพื่อใช้ในการประเมินความรู้เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ต่างๆ ทั้งความยืดหยุ่นและความอดทน เด็กส่วนใหญ่เลือกเด็กที่เป็นต้นแบบเพื่อช่วยผู้ปกครองของเอง เด็กผู้หญิงจะเลือกทำกับข้าวกับแม่ และเด็กผู้ชายจะเลือกที่จะสร้างสิ่งต่างๆ กับพ่อ และให้เหตุผลของการเป็นที่ยอมรับทางสังคมโดยสนใจ และเน้นไปที่บทบาทของแต่ละเพศและการแสดงออกซึ่งอุปนิสัยของแต่ละเพศที่เขาคาดหวัง เด็กผู้ชายจะเลือกแม่แบบเองและใช้การยอมรับทางสังคมมากกว่าเด็กผู้หญิง ผลการวิจัยทำให้ทราบว่าความรู้เรื่องกฎของต้นแบบมีบทบาทมากสำหรับเด็กปฐมวัยและจะมีมากขึ้นตามระดับอายุของเด็ก รวมทั้งความยืดหยุ่นและความอดทนก็มีสูงขึ้นไปพร้อมกับอายุ นอกจากนี้ยังพบว่า เด็กผู้หญิงจะมีความอดทนมากกว่าเด็กผู้ชาย

ลี ยุนซุก(Lee YunSuk.2002 : 212) ศึกษางานบ้านและสัมพันธภาพในครอบครัว งานวิจัยนี้เน้นไปที่คำถามสองข้อคือ ก) ผู้วิจัยใช้ตัววัดหลายตัวที่เกี่ยวกับการทำงานบ้าน คำถามในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยใช้ข้อมูลที่ได้มาจากการทดลองกับกลุ่มตัวอย่างและจากการสำรวจโดยใช้แบบสอบถาม สิ่งที่วิเคราะห์ได้จากทั้งสองวิธีที่ใช้เก็บข้อมูลนั้นทำให้เกิดการวัดที่หลากหลายในเรื่องของเวลาในการทำงานบ้านซึ่งสามารถจะนำมาทำการเปรียบเทียบกันได้ ข) ผู้วิจัยวิเคราะห์หาบทบาทเฉพาะที่เกิดขึ้นจากสภาพความคุ้นเคยในทั้ง 2 รูปแบบการวิจัย ส่วนหนึ่งเป็นผลกระทบจากการทำงานบ้านโดยการทำแบบไม่ยากทำแต่เก็บกวาดการไว้ทั้งในเด็กและบุคคลอื่น โดยมีการวัดผลความพึงพอใจในการทำงานบ้านนั้นๆ กับคู่แต่งงานชายหญิง

การทดลองแรก ผู้วิจัยใช้ทั้งการสำรวจผ่านแบบสอบถามและข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง พบว่าความบอยในการทำงานร่วมกับพ่อแม่เป็นตัวสื่อกลางที่มีผลต่อระยะเวลาในการทำงานบ้านของเด็ก เด็กที่ทำงานบ้านร่วมกับพ่อแม่ตามที่พ่อแม่เห็นว่าเหมาะสม คือเด็กมีความเป็นอยู่ส่วนตัวดี

การทดลองที่สอง พบว่าความบอยในการใช้เวลาด้วยกันของคู่แต่งงานในการประเมินว่าความพึงพอใจในการทำงานบ้าน ผู้วิจัยวิเคราะห์ออกมาได้เป็น 3 ประเด็นคือ เรื่องจำนวนเวลาที่ใช้ทำงานบ้าน, ทศนคติเรื่องบทบาททางเพศ และเรื่องทางเลือกหลังแต่งงานที่มีผลต่อความรู้สึกว่างานบ้านแบบไหนเป็นของใคร

สิ่งที่ได้จากความสัมพันธ์ และความคุ้นเคยกับการทำงานบ้าน คือบทบาทที่เป็นตัวกลางให้มีการทำงานร่วมกันกับพ่อแม่ที่สามารถนำไปพัฒนาทั้งในด้านความเข้าใจในการทำงานบ้านของเด็ก และอิทธิพลของความสัมพันธ์ที่เกิดจากการแต่งงาน

เนลสัน(Neilson.2005 : 90) ศึกษาบทบาททางเพศกับการมอบหมายงานบ้านกับครอบครัว พบว่าความแตกต่างในเพศเป็นพื้นฐานสำหรับการแบ่งงานบ้านที่ไม่เสมอภาคในครอบครัว พ่อหรือสามีจะมอบหมายงานบ้านเต็มเวลาให้แม่หรือภรรยา และแทบจะทุกครั้งแม่หรือภรรยาจะมีเวลาพักผ่อนน้อยกว่า และมีการผ่อนคลายทางสังคมต่ำกว่าสามีและพ่อได้สรุปว่าการแบ่งงานบ้านของสมาชิกในครอบครัวเป็นการบอกพื้นฐานของความคิดทางเพศของคน และเป็นกรอบโครงสร้างตามสภาวะทางเศรษฐกิจ

แกตเมแรน(Gatmaitan.2006 : 133) ศึกษาครอบครัวเดี่ยวที่มีแม่คนเดียวกับประสบการณ์ความรับผิดชอบต่อครอบครัวกลุ่มตัวอย่างเป็นผู้หญิงผิวขาว 5 คนผู้หญิงผิวดำ 6 คน และผู้หญิงอเมริกัน เม็กซิกัน 1 คน อายุระหว่าง 20 – 58 ปี มีระดับการศึกษาแตกต่างกันซึ่งทั้งหมดเป็นแม่ของนักศึกษาที่เรียนปีสุดท้าย จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับ 12 แม่ของนักศึกษา พบว่านักศึกษามีลักษณะเหมือนกัน 3 ข้อ คือ นักเรียนช่วยทำงานบ้าน มีรับผิดชอบต่อครอบครัวอย่างสม่ำเสมอ และทัศนคติที่ดีต่อการไปเรียน ซึ่งเป็นผลมาจากการได้รับการสนับสนุน การแสดงความจริงใจ และการเลี้ยงดูที่สมบูรณ์ของแม่ สรุปได้ว่า งานบ้านมีความสัมพันธ์ต่อความรับผิดชอบของครอบครัว

แจนดราสิต(Jandrasits.2006 : 197) ศึกษาแนวความคิดของผู้ปกครองและเด็กเกี่ยวกับคุณค่าการทำกิจกรรมของเด็ก กลุ่มตัวอย่างเป็นเด็กอายุ 9 – 12 ปี จำนวน 12 คน ศึกษาความเป็นอิสระและความสัมพันธ์ในการเข้าร่วมกิจกรรม 8 กิจกรรมคือ การแต่งตัว การดูทีวี การเข้าสังคม การกิน การเล่นกีฬาคนเดียว การทำงานบ้าน การทำงานบ้าน และการเดินทางท่องเที่ยว พบว่าความเป็นอิสระและความสัมพันธ์มีผลต่อกิจกรรมเป็นส่วนใหญ่ และพบว่าความเป็นอิสระที่เพิ่มมากขึ้นทำให้ความรับผิดชอบน้อยลง จากผลการวิจัยดังกล่าวสามารถพิจารณาความเป็นไปได้ระหว่างคุณค่าของการทำกิจกรรมและความสำเร็จของเด็กในสังคมและความรับผิดชอบในโรงเรียนว่าสามารถจะเป็นพฤติกรรมในอนาคตได้

งานวิจัยในประเทศ

พรรณพิมล หล่อตระกูล ; และจันทร์ชนก โยธินชัชวาลย์(2542) การศึกษาพฤติกรรมของคู่สมรสไทยในเรื่องการทำหน้าที่ในครอบครัว พบว่า ลักษณะโครงสร้างของครอบครัวไทยมีลักษณะเป็นครอบครัวเดี่ยวในช่วงแรกหลังการแต่งงาน หลังจากมีลูกคนแรกมักจะกลับเข้ามาอยู่แบบครอบครัวขยาย เมื่อจำนวนลูกมากขึ้น หรือมีครอบครัวของลูกคนอื่นที่มีลูกย้ายกลับเข้ามาในครอบครัวใหญ่ ครอบครัวแรกจะเริ่มแยกตัวออกไปเป็นครอบครัวเดี่ยวอีกครั้งหนึ่ง จากลักษณะโครงสร้างของครอบครัวและการประเมินการทำหน้าที่ของครอบครัวพบว่าครอบครัวขยายมีการทำหน้าที่ของครอบครัวต่ำสุดในทุกด้าน ยกเว้นด้านการควบคุมพฤติกรรม ต่ำกว่าครอบครัวที่มีพ่อหรือแม่คนเดียว และครอบครัวเดี่ยวจะมีคะแนนการทำหน้าที่ของครอบครัวสูงที่สุด ส่วนในครอบครัวที่มีพ่อหรือแม่คนเดียว เมื่อดูจากสมาชิกของครอบครัวพบว่าส่วนน้อยที่อยู่แบบครอบครัวเดี่ยวส่วนมากจะอยู่ร่วมกับพ่อแม่ ซึ่งครอบครัวที่มีพ่อแม่คนเดียวแต่อาศัยอยู่ร่วมกับปู่ย่าหรือตายาย จะได้รับการช่วยเหลือทั้งทางด้านพื้นฐานและทางด้านจิตใจ ทำให้มีปัญหาไม่แตกต่างจากครอบครัวเดี่ยวทั่วไป และถ้าครอบครัวที่มีพ่อหรือแม่คนเดียวมีลักษณะครอบครัวที่มั่นคงไม่เปลี่ยนคู่ครองหลายครั้งมักไม่ค่อยมีผลกระทบต่อครอบครัวมากนักอีกทั้งลักษณะครอบครัวที่ศึกษาเป็นครอบครัวที่มีรายได้ปานกลางเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งปัจจัยทางเศรษฐกิจมีผลต่อการปรับตัวที่ดีของครอบครัวที่มีพ่อหรือแม่คนเดียว ในครอบครัวเดี่ยวจำนวนปีที่สมรสมีผลต่อหน้าที่ของครอบครัวในด้านการแก้ปัญหาในครอบครัว การควบคุมพฤติกรรมโดยยิ่งแต่งงานนานยิ่งมีค่าคะแนนเพิ่มขึ้น จะเห็นได้ว่าระยะเวลาของการแต่งงานที่นานขึ้นช่วยให้คู่สมรสมีความสามารถในการแก้ปัญหาในครอบครัวดีขึ้น ครอบครัวที่มีระดับการศึกษาปริญญาตรีขึ้นไป มีการทำหน้าที่ของครอบครัวดีกว่าครอบครัวที่มีการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี ด้านเศรษฐกิจของครอบครัว ครอบครัวที่มีเศรษฐกิจสูงกว่าจะทำหน้าที่ของครอบครัวได้ดีกว่าในทุกด้านแต่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

วิชัย เทียนถาวร ; และคนอื่นๆ(2542) ศึกษาสภาวะครอบครัวที่มีลักษณะครอบครัวที่พึงประสงค์ของประเทศไทย พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลโดยตรงต่อความสุขของครอบครัวที่เป็นเป้าหมายของครอบครัวที่พึงประสงค์มี 15 ตัวแปร ซึ่งมาจากทุกกลุ่มขององค์ประกอบพื้นฐานของครอบครัว คือ ความรัก สถานภาพสมรส ฐานะเศรษฐกิจ อายุ อาชีพ ความคาดหวังเป็นครอบครัวที่ร่ำรวย การส่งเสริมสุขภาพ การมีหลักประกัน การรักษาพยาบาล การเรียนรู้พฤติกรรมทางสังคมของบุตร พฤติกรรมเสี่ยงทางสังคมคู่สมรส การมอบหมายงานบ้านให้บุตร ความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรส การรับผิดชอบคนพิการในครอบครัว จิตสำนึกสาธารณะและพฤติกรรมสาธารณะ

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า ครอบครัวเป็นสถาบันทางสังคมแรกเริ่มที่มีความสำคัญที่สุด เป็นสถาบันแรกที่ทำหน้าที่ในการหล่อหลอมความเป็นมนุษย์ของสมาชิกเกิดใหม่ในครอบครัว และถ่ายทอดค่านิยม ปลูกฝังความเชื่อ สร้างเสริมทัศนคติ กำหนดบุคลิกภาพ วิธีประพฤติปฏิบัติตน รวมทั้งการสร้างบรรทัดฐานทางสังคมให้แก่สมาชิกรุ่นใหม่ การทำกิจกรรมครอบครัวหมายถึงการปฏิบัติงานของสมาชิกในครอบครัวที่ประกอบ

ไปด้วยสมาชิกในบ้านตั้งแต่สองคนขึ้นไปซึ่งหมายถึงเด็กปฐมวัยอย่างน้อยหนึ่งคนที่เสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันในครอบครัว ให้พ่อแม่ลูกเข้าใจกันและกันสร้างสายใยระหว่างครอบครัวให้เกิดความสนิทสนม และส่งเสริมการเรียนรู้ของสมาชิกในครอบครัว ด้วยการใช้กิจกรรมเป็นตัวเชื่อมประกอบด้วย กิจกรรมงานบ้าน กิจกรรมงานอาชีพ กิจกรรมงานอดิเรก และกิจกรรมนันทนาการ ดังที่เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์(2548 : 4,24)กล่าวถึงพ่อแม่กับการสร้างกิจกรรมครอบครัวไว้ว่า การสร้างสรรค์กิจกรรมในครอบครัวให้เกิดขึ้นนับได้ว่าเป็นช่องทางสำคัญในการที่ลูกจะมีโอกาสใช้เวลากับพ่อแม่อย่างผ่อนคลายและเป็นกันเอง เป็นช่องทางที่พ่อแม่หยิบยื่นสิ่งดีและอบรมสั่งสอนลูกได้ง่ายกว่าเวลาที่เป็นทางการอื่นๆ เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมพัฒนาการของเด็กด้านต่างๆ การทำงานบ้านช่วยให้เด็กมีทักษะในการทำงาน การแก้ปัญหาเฉพาะหน้า การตัดสินใจอย่างมีวิจารณญาณ กุลยา ดันติผลาชีวะ(2549 : 41,70)กล่าวว่า การเลี้ยงลูกที่ดีต้องให้ลูกคิด คิดอย่างมีเหตุผล คิดแก้ปัญหา การที่เด็กอยู่ร่วมกันกับพ่อแม่โอกาสที่ฝึกให้เด็กคิดมีทุกโอกาส ได้แก่ การช่วยทำงานบ้านด้วยกัน การทำกิจกรรมต่างๆในครอบครัว เช่น เล่นด้วยกัน กินด้วยกัน นอนด้วยกัน เทียวด้วยกัน การให้โอกาสเด็กได้พบ ได้เห็น ได้กระทำ ค้นคว้าหาประสบการณ์ที่สนใจ ได้ตัดสินใจด้วยตนเองเด็กจะเรียนรู้และได้ฝึกคิด การเล่นกับเพื่อนและผู้อื่นทำให้เด็กได้ฝึกการใช้ภาษาและได้ทักษะในการแก้ปัญหา รติชน ฬิรยสธ(2543 : 121)กล่าวถึงการอบรมเลี้ยงดูที่让孩子มีส่วนร่วมจะทำให้เด็กเป็นผู้มีเหตุผล รู้จักวิธีคิดและแก้ปัญหาด้วยตนเองได้ และกมลพรรณ ชีวพันธุ์ศรี(2548 : 112)กล่าวว่า การสอนให้เด็กคิดแก้ปัญหาจะได้ผลดีเมื่อพ่อแม่ได้ฝึกเด็กตั้งแต่เล็กๆผ่านกิจกรรมในชีวิตประจำวัน การให้เด็กได้เล่นได้ทำกิจกรรมช่วยเหลือตนเองตามวัย จากกรอบแนวคิดต่างๆผู้วิจัยจึงสนใจที่จะวิจัยว่าการร่วมกิจกรรมครอบครัวช่วยในการพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยได้

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ(Survey Research)ที่มุ่งวัดความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร (Correlational – Oriented Research) (ศิริชัย กาญจนวาสี ; และคนอื่นๆ. 2537 : 11)เป็นการจัดกระทำข้อมูลเชิงปริมาณเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของการร่วมกิจกรรมครอบครัวกับการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1. การกำหนดประชากรและเลือกกลุ่มตัวอย่าง
2. การกำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3. การสร้างเครื่องมือและหาคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
4. การเก็บรวบรวมข้อมูล
5. การจัดกระทำสถิติ และการวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 การกำหนดประชากรและการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

ประชากร(Population) ที่ใช้ศึกษาความสัมพันธ์ของการร่วมกิจกรรมครอบครัวกับการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย เป็นผู้ปกครองเด็กปฐมวัย และเด็กปฐมวัย ที่มีอายุระหว่าง 5 – 6 ปี กำลังศึกษาอยู่ชั้นอนุบาลในโรงเรียนซึ่งอยู่ในอำเภอดุสิต จังหวัดศรีสะเกษ จำนวน 1,033 ครอบครัว

การเลือกกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัยเป็นบิดาหรือมารดาหรือผู้ปกครองเด็กปฐมวัยและเด็กปฐมวัยที่มีอายุระหว่าง 5 – 6 ปีกำลังศึกษาอยู่ชั้นอนุบาลปีที่ 2 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2550 ในโรงเรียนเขตอำเภอดุสิต จังหวัดศรีสะเกษ ได้จากการสุ่มแบบหลายขั้นตอน(Multi-Stage Random Sampling) ดังนี้

ขั้นที่ 1 ทำการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบแบ่งกลุ่ม(Cluster Random Sampling) จากอำเภอดุสิต จังหวัดศรีสะเกษ จำนวน 19 ตำบล สุ่มมาร้อยละ 50 ได้กลุ่มตัวอย่าง 10 ตำบลโดยมีตำบลเป็นหน่วยการสุ่ม ได้แก่ ตำบลวังแก้ว ตำบลอีหล้า ตำบลโพธิ์ชัย ตำบลตาเกษ ตำบลแต่ ตำบลชะบุง ตำบลสำโรง ตำบลเขม ตำบลโคกหล่าม และตำบลหัวช้าง

ขั้นที่ 2 สุ่มโรงเรียนในตำบลวังแก้ว ตำบลอีหล้า ตำบลโพธิ์ชัย ตำบลตาเกษ ตำบลแต่ ตำบลชะบุง ตำบลสำโรง ตำบลเขม ตำบลโคกหล่าม และตำบลหัวช้าง ด้วยวิธีการจับสลากโดยมีโรงเรียนเป็นหน่วยการสุ่ม ในสัดส่วนร้อยละ 50 ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 19 โรงเรียน

ขั้นที่ 3 เลือกกลุ่มตัวอย่างจากจำนวน 19 โรงเรียนโดยวิธีการสุ่มอย่างง่ายด้วยวิธีการจับสลากเฉพาะเด็กปฐมวัยชั้นอนุบาลปีที่ 2 ในสัดส่วนร้อยละ 50 ได้กลุ่มตัวอย่าง 155 คน ดังตาราง 2 ดังนี้

ตาราง 1 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย จำแนกตามตำบล และโรงเรียน

ตำบล	จำนวนโรงเรียน		โรงเรียนกลุ่มตัวอย่าง	จำนวนประชากร	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง(คน)
	N	S			
รังแร้ง	3	2	บ้านค้อโนนเพ็ก	39	20
			บ้านชีเหล็ก	18	9
อีหล้า	3	2	บ้านอีหล้า(ราษฎร์นุสรณ์)	15	8
			บ้านโนนตู	14	7
โพธิ์ชัย	3	2	บ้านบอนใหญ่	18	9
			บ้านโนนใหญ่	7	4
ตาเกษ	4	2	บ้านทุ่งสว่าง(ราษฎร์พัฒนา)	3	2
			บ้านหนองเหล็ก	9	5
แต่	1	1	บ้านแต่(ประชาบำรุง)	20	10
ชะยุ้ง	4	2	บ้านชะยุ้ง	18	9
			บ้านโพนเมือง	18	9
สำโรง	4	2	บ้านสำโรง(วิทยาราชบุรี)	20	10
			บ้านส้มป่อยฯ	10	5
แหม	3	2	บ้านแหมโพนทอง	16	8
			บ้านโนนสูง	19	10
โคกหล่าม	3	2	บ้านเหียงกระจ๊ะ	10	5
			บ้านโนนน้อย	10	5
หัวช้าง	3	2	บ้านหนองสำโรงน้อย	19	10
			บ้านหัวช้าง	20	10
รวม	31	19		303	155

3.2 การสร้างเครื่องมือที่ใช้ศึกษาการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ศึกษาวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ เป็นแบบสอบถามมาตราประเมีนค่า(Rating scale)(ประกอบ กรรณสูต. 2538 : 26) และแบบทดสอบ(ธานินทร์ ศิลป์จารุ.2549 : 68) มีรายละเอียด ดังนี้

1. แบบสอบถามมาตราประเมีนค่า(Rating scale) ความสัมพันธ์ของการร่วมกิจกรรมของครอบครัวกับความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย ใช้กับบิดาหรือมารดาหรือผู้ปกครองเด็กปฐมวัยแบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีทั้งหมด 7 ข้อ แต่ละข้อคำถามมีลักษณะเป็นการตรวจรายการ (Check List)

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามมาตราประเมีนค่าเกี่ยวกับการร่วมกิจกรรมครอบครัวของครอบครัวเด็กปฐมวัย ซึ่งแบ่งเป็น 4 กิจกรรมได้แก่ กิจกรรมงานบ้าน กิจกรรมงานอาชีพ กิจกรรมงานอดิเรก และกิจกรรมนันทนาการ รวม 22 ข้อ

ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบสอบถามมาตราประเมีนค่า(Rating scale) 4 ระดับตั้งแต่ระดับ 0 – 3 โดยผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์การให้น้ำหนักระดับของตัวเลือกตามความหมาย ดังนี้

3 ★ มากที่สุด	หมายถึง ในหนึ่งเดือนมีส่วนร่วมในการทำงานหรือกิจกรรมทุกครั้งที่มีงานหรือกิจกรรม(100 %)
2 ★ มาก	หมายถึง ในหนึ่งเดือนมีส่วนร่วมในการทำงานหรือกิจกรรมเท่ากับหรือมากกว่าครึ่งหนึ่งที่ม้งานหรือกิจกรรม(□ 50 %)
1 ★ น้อย	หมายถึง ในหนึ่งเดือนมีส่วนร่วมในการทำงานหรือกิจกรรมน้อยกว่าครึ่งหนึ่งที่ม้งานหรือกิจกรรม(★ 50 %)
0 ★ น้อยที่สุด	หมายถึง ในหนึ่งเดือนไม่เคยมีส่วนร่วมในการทำงานหรือกิจกรรมเลย

2. แบบทดสอบความสามารถในแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย ใช้กับเด็กปฐมวัยชั้นอนุบาลปีที่ 2 เป็นแบบทดสอบเกี่ยวกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของเด็กปฐมวัย กับความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย จำนวน 15 ข้อ ดังนี้

สถานการณ์ปัญหาของตนเอง	จำนวน 5 ข้อ
สถานการณ์ปัญหาของตนเองที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น	จำนวน 5 ข้อ
สถานการณ์ปัญหาเพื่อเป็นการช่วยเหลือผู้อื่น	จำนวน 5 ข้อ

กำหนดเกณฑ์การให้คะแนนน้ำหนักของตัวเลือกแต่ละข้อ(Rubrics Scoring) 4 ระดับ ดังนี้

- 3 คะแนน หมายถึง ตอบและมีเหตุผลสนับสนุน ที่มีความเป็นไปได้ ทำให้สถานการณ์หรือเหตุการณ์ทุเลาหรือดีขึ้นกว่าเดิมปัญหาลดลงหรือหมดไปไม่ส่งผลกระทบต่อผู้อื่นหรือทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน ไม่ขัดต่อหลักคุณธรรมและจริยธรรมได้ด้วยตนเอง
- 2 คะแนน หมายถึง ตอบและมีเหตุผลสนับสนุน ที่มีความเป็นไปได้ ทำให้สถานการณ์หรือเหตุการณ์ทุเลาหรือดีขึ้นกว่าเดิมหรือปัญหาหมดไป ไม่ส่งผลกระทบต่อผู้อื่นหรือทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน ไม่ขัดต่อหลักคุณธรรมและจริยธรรมได้โดยมีผู้ช่วยแนะนำหรือชี้แนะ
- 1 คะแนน หมายถึง ตอบแต่ไม่มีเหตุผลหรือมีเหตุผลแต่ไม่เกื้อหนุนคำตอบมีความเป็นไปได้ เหตุการณ์ไม่ทุเลาหรือไม่ดีขึ้นกว่าเดิม ปัญหาไม่ลดลงหรือไม่หมดไป ส่งผลกระทบต่อผู้อื่นหรือทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน หรือขัดต่อหลักคุณธรรมจริยธรรม ได้ด้วยตนเองหรือได้โดยมีผู้ช่วยแนะนำหรือชี้แนะ
- 0 คะแนน หมายถึง ไม่ตอบคำถามหรือนิ่งเฉยหรือตอบปฏิเสธไม่เคยทำ

ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

การสร้างเครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล มีขั้นตอนดังนี้

1. ศึกษาเอกสาร แนวคิดทฤษฎี ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัญหาและความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย โครงสร้างของครอบครัว และกิจกรรมในครอบครัวเพื่อเป็นข้อมูลในการเก็บรวบรวมข้อมูล
2. ศึกษาเอกสาร ตำราและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับหลักเกณฑ์ วิธีการสร้างเครื่องมือ และสถิติเพื่อการวิจัย ที่เกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับงานวิจัยความสัมพันธ์ของการร่วมกิจกรรมครอบครัวกับการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย เพื่อให้ทราบถึงโครงสร้าง และใช้เป็นแนวทางในการออกแบบเครื่องมือ
3. ผู้วิจัยสร้างแบบสอบถาม การร่วมกิจกรรมครอบครัวของครอบครัวเด็กปฐมวัย ใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นบิดา มารดา หรือผู้ปกครองเด็กปฐมวัย ในรูปแบบมาตราส่วนค่า(Rating scale) และแบบทดสอบความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นเด็กปฐมวัยที่มีอายุระหว่าง 5 – 6 ปี กำลังเรียนอยู่ชั้นอนุบาลปีที่ 2
4. นำแบบสอบถาม และแบบทดสอบที่สร้างเสร็จเสนอคณะกรรมการควบคุมปริญญาบัตรเพื่อตรวจสอบความถูกต้อง และให้คำแนะนำเพื่อปรับปรุงแก้ไขในเรื่องสำนวนภาษาให้มีข้อความรัดกุม เข้าใจง่าย ทั้งนี้เพื่อให้ข้อความที่ตรงตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย
5. นำแบบสอบถาม และแบบทดสอบที่ปรับปรุงตามคำแนะนำของคณะกรรมการ นำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เกี่ยวกับผู้ปกครอง การศึกษาปฐมวัย การร่วมกิจกรรม

ครอบครัวย และด้านวัดผลและประเมินผลจำนวน 5 ท่าน เพื่อหาความเที่ยงตรงเชิงประจักษ์(Content Validity) และตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาภาษาที่ใช้ และความสอดคล้องกับนิยามศัพท์เฉพาะ และผู้วิจัยทำการแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ

5.1. แบบสอบถามมีค่าความเที่ยงตรงเชิงประจักษ์(IOC.)ตั้งแต่ 0.80 – 1.00

5.2. แบบทดสอบมีค่าความเที่ยงตรงเชิงประจักษ์(IOC.)ตั้งแต่ 0.80 – 1.00

6. การทดลองใช้(Try Out) นำแบบสอบถาม การร่วมกิจกรรมครอบครัวของครอบครัวเด็กปฐมวัย และแบบทดสอบความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย ที่ผ่านการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิและแก้ไขแล้วไปทดลองใช้กับครอบครัวเด็กปฐมวัยที่ไม่ใช่ประชากรกลุ่มตัวอย่างที่โรงเรียนบ้านค้อ กำแพงจำนวน 12 ครอบครัว และโรงเรียนบ้านหนองยางจำนวน 11 ครอบครัว อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ รวมทั้งสิ้นจำนวน 23 ครอบครัวเป็นบิดา หรือมารดา หรือผู้ปกครองเด็กปฐมวัยจำนวน 23 คนและเด็กปฐมวัยจำนวน 23 คนนำแบบสอบถาม และแบบทดสอบที่ผ่านการทดลองใช้มาตรวจวิเคราะห์เพื่อหาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability Error Free) โดยใช้สัมประสิทธิ์อัลฟา (α Coefficient) ของครอนบาค

6.1. แบบสอบถามมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.92

6.2. แบบทดสอบมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.84

7. นำแบบสอบถาม และแบบทดสอบ ที่ผ่านการวิเคราะห์หาความเชื่อมั่นไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลกับประชากรกลุ่มตัวอย่างเพื่อศึกษาวิจัยต่อไป

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ขอลงหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ถึงผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษาศรีสะเกษ เพื่อขอความร่วมมือใช้โรงเรียนในสังกัดที่เด็กปฐมวัย ชั้นอนุบาลปีที่ 2 เป็นประชากรกลุ่มตัวอย่าง

2. คัดเลือกผู้ช่วยวิจัยที่มีวุฒิการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาตรี มีมนุษยสัมพันธ์ดีและมีความรู้พื้นฐานด้านการศึกษาก่อนวัย จำนวน 2 คน

3. ผู้วิจัยนำแบบสอบถาม และแบบทดสอบออกสำรวจเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลกับครอบครัวเด็กปฐมวัยโดยใช้แบบสอบถามกับบิดาหรือมารดาหรือผู้ปกครองเด็กปฐมวัย และใช้แบบทดสอบกับเด็กปฐมวัยอายุระหว่าง 5 – 6 ปี และกำลังศึกษาอยู่ชั้นอนุบาลปีที่ 2 ดังนี้

3.1 แบบสอบถามการร่วมกิจกรรมครอบครัวของเด็กปฐมวัย โดยให้บิดาหรือมารดา หรือผู้ปกครองเป็นผู้ตอบ ครอบครัวละ 1 ชุด ในกรณีที่ผู้ตอบแบบสอบถามอ่านหนังสือออกให้อ่านแบบสอบถามและตอบคำถามด้วยตนเอง ส่วนกรณีที่ผู้ตอบแบบสอบถามอ่านหนังสือไม่ออกหรือไม่เข้าใจ ให้ผู้วิจัยสอบถามด้วยวาจาพร้อมกับสังเกตพฤติกรรม และให้ผู้ช่วยผู้วิจัยใส่เครื่องหมาย ✓ ให้ตรงคำตอบในแบบสอบถามตามความเป็นจริง

3.2 แบบทดสอบเกี่ยวกับสถานการณ์ในชีวิตประจำวัน เพื่อวัดความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยให้เด็กปฐมวัยที่มีอายุระหว่าง 5 – 6 ปี และกำลังศึกษาอยู่ชั้นอนุบาลปีที่ 2 ตอบคนละ 1 ชุดโดยผู้วิจัยเป็นผู้ทดสอบด้วยวาจาตามสถานการณ์ที่กำหนด และผู้ช่วยผู้วิจัยสังเกตพฤติกรรม และจดบันทึกคำตอบของเด็กตามความเป็นจริง

4. นำแบบสอบถามการร่วมกิจกรรมครอบครัวของบิดาหรือมารดาหรือผู้ปกครองเด็กปฐมวัยและแบบทดสอบความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยที่ได้จากกลุ่มตัวอย่างมาวิเคราะห์ข้อมูล

3.4 การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

1. สถิติพื้นฐาน ได้แก่

1.1 จำนวนร้อยละ (Percentage)

จำนวนร้อยละ(Percentage) คำนวณจากสูตร (พวงรัตน์ ทวีรัตน์.2540 : 118) ดังนี้

$$p = \frac{f}{N} \times 100$$

เมื่อ	p	แทน	ร้อยละ
	f	แทน	ความถี่ที่ต้องแปลงให้เป็นร้อยละ
	N	แทน	จำนวนความถี่ทั้งหมด

1.2 มัชฌิมเลขคณิตหรือค่าเฉลี่ย

ค่าเฉลี่ย (Mean) คำนวณจากสูตร (ธานินทร์ ศิลป์จารุ. 2549 : 153) ดังนี้

$$\bar{X} = \frac{\sum X}{N}$$

เมื่อ	$\bar{X}$	แทน	มัชฌิมเลขคณิตหรือคะแนนเฉลี่ย
	$\sum X$	แทน	ผลรวมของคะแนนทั้งหมด
	N	แทน	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง

1.3 ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนน

ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน(Standard deviation)คำนวณจากสูตร (ธานินทร์ ศิลป์จารุ.2549 : 167) ดังนี้

$$S = \sqrt{\frac{\sum (X - \bar{X})^2}{N - 1}}$$

เมื่อ	S	แทน	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
	N	แทน	จำนวนข้อมูลกลุ่มตัวอย่าง
	$\bar{X}$	แทน	ค่าเฉลี่ยของข้อมูลชุดนั้น
	X	แทน	ข้อมูลแต่ละจำนวน

2 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์คุณภาพเครื่องมือ

2.1 ตรวจสอบคุณภาพแบบสอบถามการร่วมกิจกรรมของครอบครัวของครอบครัวเด็กปฐมวัย และแบบทดสอบความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย ด้านความเที่ยงตรงของเนื้อหา(Content Validity) ใช้ดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับลักษณะที่ต้องการวัด คำนวณจากสูตร (ล้วน สายยศ; และ อังคณา สายยศ. 2538 : 246 – 250)ดังนี้

$$IOC = \frac{\sum R}{N}$$

เมื่อ	IOC	แทน	ดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อสอบกับจุดประสงค์การเรียนรู้ตามความเห็นของผู้เชี่ยวชาญ
	$\sum R$	แทน	ผลรวมของคะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญแต่ละคน
	N	แทน	จำนวนผู้เชี่ยวชาญ

2.2 การวัดความเชื่อมั่นแบบสอบถามที่เป็นมาตราส่วนประเมินค่า ใช้วิธีหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา (α Coefficient) ของครอนบาค คำนวณจากสูตร(ประคอง กรรณสูตร. 2538 : 47) ดังนี้

$$\alpha = \frac{K}{K-1} \left(1 - \frac{\sum S_i^2}{S_x^2} \right)$$

เมื่อ	α	แทน	ค่าสัมประสิทธิ์ของความเชื่อมั่น
	K	แทน	จำนวนข้อของเครื่องมือวัด
	S_i^2	แทน	ความแปรปรวนของคะแนนแต่ละข้อ
	S_x^2	แทน	ความแปรปรวนของคะแนนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมดหรือกำลังสองของส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

3 สถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมติฐาน

3.1 หาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (Coefficient of Correlation : r) การร่วมกิจกรรมครอบครัวมีความสัมพันธ์กับความสามารถในการคิดแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยโดยใช้สูตรดังนี้(ธานินทร์ ศิลป์จารุ. 2549 : 209)

$$r = \frac{n \sum xy - (\sum x)(\sum y)}{\sqrt{(n \sum x^2 - (\sum x)^2)(n \sum y^2 - (\sum y)^2)}}$$

เมื่อ r แทน ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร X กับตัวแปร Y
 x แทน ตัวแปรที่ 1
 y แทน ตัวแปรที่ 2
 n แทน จำนวนตัวอย่าง

3.5 เกณฑ์การแปลผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การแปลผลการวิเคราะห์ข้อมูลได้ปรับจากเกณฑ์การแปลผลของนักวิชาการ ดังนี้

- เกณฑ์การแปลผลระดับความสามารถในการแก้ปัญหา ($\bar{X}$) (ธานินทร์ ศิลป์จารุ. 2549 : 77)
 - 2.50 – 3.00 ★ มีความสามารถในการแก้ปัญหาในระดับมากที่สุด
 - 1.50 – 2.49 ★ มีความสามารถในการแก้ปัญหาในระดับมาก
 - 0.50 – 1.49 ★ มีความสามารถในการแก้ปัญหาในระดับน้อย
 - 0.00 – 0.49 ★ มีความสามารถในการแก้ปัญหาในระดับน้อยที่สุด
2. เกณฑ์การแปลผลระดับความสัมพันธ์ (r) (ยุทธพงษ์ กัยวรรณ. 2543 : 161) ค่าเป็นลบ (-) มีความสัมพันธ์ในทิศทางตรงข้าม
 - 0.80 – 1.00 ★ มีความสัมพันธ์กันมากที่สุด
 - 0.60 – 0.79 ★ มีความสัมพันธ์กันมาก
 - 0.40 – 0.59 ★ มีความสัมพันธ์กันปานกลาง
 - 0.20 – 0.39 ★ มีความสัมพันธ์กันน้อย
 - 0.00 – 0.19 ★ มีความสัมพันธ์กันน้อยที่สุด
3. เกณฑ์การแปลผลปริมาณการร่วมกิจกรรมครอบครัวของเด็กปฐมวัย ($\bar{X}$) (ธานินทร์ ศิลป์จารุ. 2549 : 77)

- 2.50 – 3.00 ★ มีการเข้าร่วมกิจกรรมมากที่สุด
- 1.50 – 2.49 ★ มีการเข้าร่วมกิจกรรมมาก
- 0.50 – 1.49 ★ มีการเข้าร่วมกิจกรรมน้อย
- 0.00 – 0.49 ★ มีการเข้าร่วมกิจกรรมน้อยที่สุด

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันในการแปลความหมายของการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยจึงกำหนดสัญลักษณ์และอักษรต่างๆ ดังนี้

N	แทน	ค่าจำนวนนักเรียนในกลุ่มตัวอย่าง
$\bar{X}$	แทน	ค่าเฉลี่ย(Mean)
S.D.	แทน	ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน(Standard Deviation)
r	แทน	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์(Correlation)
P	แทน	ค่าสัดส่วน(Proportion)
**	แทน	ค่าความมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .01
*	แทน	ค่าความมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยคำนวณความสัมพันธ์ของการร่วมกิจกรรมครอบครัวกับความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยด้วยการหาค่าคะแนนเฉลี่ย ค่าร้อยละ ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ และการแปลผลการวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ได้เสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 ปริมาณความถี่การร่วมกิจกรรมครอบครัวของเด็กปฐมวัย

ตอนที่ 3 ระดับความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย

ตอนที่ 4 ความสัมพันธ์ของการร่วมกิจกรรมครอบครัวกับความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานผู้ตอบแบบสอบถาม ปรากฏผล ดังตาราง 2

ตาราง 2 ข้อมูลพื้นฐานผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลพื้นฐาน	จำนวน	
	N	%
สถานภาพ		
บิดา	32	20.6
มารดา	77	49.7
น้ำ	1	0.7
ลุง/ป้า	7	4.5
ตา/ยาย ปู่/ย่า	38	24.5
อายุ		
21 – 30 ปี	33	21.3
31 – 40 ปี	68	43.9
41 – 50 ปี	21	13.5
51 ปีขึ้นไป	33	21.3
ระดับการศึกษา		
การศึกษาขั้นพื้นฐาน(ป.4 – ม.6)	144	92.9
อนุปริญญาหรือเทียบเท่า	5	3.2
ปริญญาตรีหรือเทียบเท่า	6	3.9
อาชีพ		
เกษตรกรรวม	111	71.6
รับจ้างทั่วไป	26	16.8
งานส่วนตัว	10	6.5
รับราชการ, รัฐวิสาหกิจ, ลูกจ้างหน่วยงานของรัฐ	6	3.9
แม่บ้าน	2	1.2

จากตาราง 2 พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นมารดาร้อยละ 49.7 มีอายุส่วนใหญ่ระหว่าง 31 – 40 ปีร้อยละ 43.9 ระดับการศึกษาสูงสุดขั้นพื้นฐานร้อยละ 92.9 และประกอบอาชีพเกษตรกรรวมร้อยละ 71.6

ตอนที่ 2 วิเคราะห์ความถี่การร่วมกิจกรรมครอบครัวของเด็กปฐมวัย แยกรายละเอียดทั้ง 4 กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมงานบ้าน กิจกรรมงานอาชีพ กิจกรรมงานอดิเรก และกิจกรรมนันทนาการ โดยใช้เกณฑ์การประเมินระดับการเข้าร่วมกิจกรรมการร่วมกิจกรรมครอบครัว ปรากฏผลดังตาราง 3 – 4

ตาราง 3 ความถี่การร่วมกิจกรรมครอบครัวของเด็กปฐมวัย จำแนกตามกิจกรรม

กิจกรรมครอบครัว	ความถี่การร่วมกิจกรรมครอบครัว									
	มากที่สุด		มาก		น้อย		น้อยที่สุด		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
กิจกรรมงานบ้าน	1	0.64	37	23.87	98	63.22	19	12.25	155	100
กิจกรรมงานอาชีพ	6	3.87	40	25.80	78	50.32	31	20.00	155	100
กิจกรรมงานอดิเรก	10	6.45	59	38.06	61	39.35	25	16.12	155	100
กิจกรรมนันทนาการ	16	10.32	75	48.38	51	32.90	13	8.38	155	100

จากตาราง 3 พบว่าปริมาณการร่วมกิจกรรมครอบครัวในกิจกรรมงานบ้านมีความถี่สูงสุดจำนวน 98 คนคิดเป็นร้อยละ 63.22 การเข้าร่วมกิจกรรมครอบครัวอยู่ในระดับน้อย กิจกรรมงานอาชีพความถี่สูงสุดจำนวน 78 คนคิดเป็นร้อยละ 50.32 การเข้าร่วมกิจกรรมครอบครัวอยู่ในระดับน้อย กิจกรรมงานอดิเรกความถี่สูงสุดจำนวน 61 คนคิดเป็นร้อยละ 39.35 การเข้าร่วมกิจกรรมครอบครัวอยู่ในระดับน้อย กิจกรรมนันทนาการความถี่สูงสุดจำนวน 75 คนคิดเป็นร้อยละ 48.38 การเข้าร่วมกิจกรรมครอบครัวอยู่ในระดับมาก

ตาราง 4 ค่าเฉลี่ยการร่วมกิจกรรมครอบครัวของเด็กปฐมวัย แยกกิจกรรมโดยเฉลี่ย

กิจกรรมครอบครัว	ค่าเฉลี่ยการร่วมกิจกรรมครอบครัว		
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
กิจกรรมงานบ้าน	1.08	.554	น้อย
กิจกรรมงานอาชีพ	1.15	.719	น้อย
กิจกรรมงานอดิเรก	1.34	.782	น้อย
กิจกรรมนันทนาการ	1.57	.714	มาก
รวม	1.29	.572	น้อย

จากตาราง 4 พบว่า ค่าเฉลี่ยการร่วมกิจกรรมครอบครัวสูงที่สุดคือกิจกรรมนันทนาการเฉลี่ย ($\bar{X}$) 1.57 มีการเข้าร่วมกิจกรรมครอบครัวมาก และค่าเฉลี่ยการร่วมกิจกรรมครอบครัวน้อยที่สุดคือกิจกรรมงานบ้านเฉลี่ย ($\bar{X}$) 1.08 มีการเข้าร่วมกิจกรรมครอบครัวน้อย

ตอนที่ 3 การวิเคราะห์ระดับความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยได้จากคะแนนทดสอบความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยเกี่ยวกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน ประกอบรูปภาพได้แก่ สถานการณ์การแก้ปัญหาของตัวเอง สถานการณ์การแก้ปัญหาของตนเองที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น และสถานการณ์การแก้ปัญหาเพื่อเป็นการช่วยเหลือผู้อื่น ปรากฏผลดังตาราง 5 – 6

ตาราง 5 ระดับความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย จำแนกตามสถานการณ์

สถานการณ์	ระดับความสามารถในการแก้ปัญหา									
	มากที่สุด		มาก		น้อย		น้อยที่สุด		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
การแก้ปัญหาของตนเอง	110	70.96	44	28.38	1	0.64	-	-	155	100
การแก้ปัญหาของตัวเองที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น	70	45.16	84	54.19	1	0.64	-	-	155	100
การแก้ปัญหาเพื่อเป็นการช่วยเหลือผู้อื่น	152	98.06	2	1.29	1	0.64	-	-	155	100

จากตาราง 5 พบว่าความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยในสถานการณ์การแก้ปัญหาของตัวเองสูงสุดจำนวน 110 คนคิดเป็นร้อยละ 70.96 มีความสามารถในการแก้ปัญหาอยู่ในระดับมากที่สุด สถานการณ์การแก้ปัญหาของตัวเองที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่นสูงสุดจำนวน 84 คนคิดเป็นร้อยละ 54.19 มีความสามารถในการแก้ปัญหาอยู่ในระดับมาก และสถานการณ์การแก้ปัญหาเพื่อเป็นการช่วยเหลือผู้อื่นสูงสุดจำนวน 152 คนคิดเป็นร้อยละ 98.06 มีความสามารถในการแก้ปัญหาอยู่ในระดับมากที่สุด

ตาราง 6 ระดับความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย จำแนกตามสถานการณ์โดยเฉลี่ย

สถานการณ์	ความสามารถในการแก้ปัญหา		
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
การแก้ปัญหของตนเอง	2.63	.325	มากที่สุด
การแก้ปัญหของตนเองที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น	2.42	.258	มาก
การแก้ปัญหเพื่อเป็นการช่วยเหลือผู้อื่น	2.76	.385	มากที่สุด
รวม	2.61	.232	มากที่สุด

จากตาราง 6 พบว่าระดับความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยสูงที่สุดคือ สถานการณ์การแก้ปัญหเพื่อเป็นการช่วยเหลือผู้อื่นเฉลี่ย($\bar{X}$) 2.76 มีความสามารถในการแก้ปัญหาอยู่ในระดับมากที่สุด และระดับความสามารถในการแก้ปัญหของเด็กปฐมวัยน้อยที่สุดคือสถานการณ์การแก้ปัญหของตนเองที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่นเฉลี่ย($\bar{X}$) 2.42 มีความสามารถในการแก้ปัญหอยู่ในระดับมาก

ตอนที่ 4 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของการร่วมกิจกรรมครอบครัวกับความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยโดยหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างการร่วมกิจกรรมครอบครัวกับความสามารถในการแก้ปัญหของเด็กปฐมวัย ปรากฏผลดังตาราง 7 – 11

ตาราง 7 ความสัมพันธ์ของการร่วมกิจกรรมครอบครัวกับความสามารถในการแก้ปัญหของตัวเด็กเองของเด็กปฐมวัย

ความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมกับการแก้ปัญหา	ความสัมพันธ์			
	N	r	P	ระดับ
กิจกรรมงานบ้านกับการแก้ปัญหของตนเอง	155	.155	.055	น้อยที่สุด
กิจกรรมงานอาชีพกับการแก้ปัญหของตนเอง	155	.168	.037*	น้อยที่สุด
กิจกรรมงานอดิเรกกับการแก้ปัญหของตนเอง	155	-.021	.800	น้อยที่สุด
กิจกรรมนันทนาการกับการแก้ปัญหของตนเอง	155	.011	.895	น้อยที่สุด

จากตาราง 7 พบว่าความสัมพันธ์ของการร่วมกิจกรรมครอบครัวกับความสามารถในการแก้ปัญหของตัวเด็กเองของเด็กปฐมวัยสูงที่สุดคือกิจกรรมงานอาชีพกับการแก้ปัญหของตัวเด็กเอง($r = .168$) มีระดับความสัมพันธ์น้อยที่สุดและมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และความสัมพันธ์ของการร่วมกิจกรรมครอบครัวกับความสามารถในการแก้ปัญหของตนเองของเด็กปฐมวัยต่ำที่สุด

คือกิจกรรมงานอดิเรกกับการแก้ปัญหาของตนเอง($r = -.021$) ไม่มีความสัมพันธ์กันและการร่วมกิจกรรมงานอดิเรกไม่มีผลต่อความสามารถในการแก้ปัญหาของตนเอง

ตาราง 8 ความสัมพันธ์ของการร่วมกิจกรรมครอบครัวกับความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็ก
เองที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่นของเด็กปฐมวัย

ความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมกับการแก้ปัญหา	ความสัมพันธ์			
	N	r	P	ระดับ
กิจกรรมงานบ้านกับการแก้ปัญหาของตนเองที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น	155	-.065	.419	น้อยที่สุด
กิจกรรมงานอาชีพกับการแก้ปัญหาของตนเองที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น	155	.066	.413	น้อยที่สุด
กิจกรรมงานอดิเรกกับการแก้ปัญหาของตนเองที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น	155	.030	.715	น้อยที่สุด
กิจกรรมนันทนาการกับการแก้ปัญหาของตนเองที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น	155	.049	.543	น้อยที่สุด

จากตาราง 8 พบว่าความสัมพันธ์ของการร่วมกิจกรรมครอบครัวกับความสามารถในการแก้ปัญหาของตนเองที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่นของเด็กปฐมวัยสูงที่สุดคือกิจกรรมงานอาชีพกับการแก้ปัญหาของตนเองที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น($r = .066$) มีระดับความสัมพันธ์น้อยที่สุด และความสัมพันธ์ของการร่วมกิจกรรมครอบครัวกับความสามารถในการแก้ปัญหาของตนเองที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่นของเด็กปฐมวัยต่ำที่สุดคือกิจกรรมงานบ้านกับการแก้ปัญหาของตนเองที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น($r = -.065$) ไม่มีความสัมพันธ์กันและการเข้าร่วมกิจกรรมงานบ้านไม่มีผลต่อความสามารถในการแก้ปัญหาของตนเองที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น

ตาราง 9 ความสัมพันธ์ของการร่วมกิจกรรมครอบครัวกับความสามารถในการแก้ปัญหาเพื่อเป็นการช่วยเหลือผู้อื่นของเด็กปฐมวัย

ความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมกับการแก้ปัญหา	ความสัมพันธ์			
	N	r	P	ระดับ
กิจกรรมงานบ้านกับการแก้ปัญหาเพื่อเป็นการช่วยเหลือผู้อื่น	155	.137	.090	น้อยที่สุด
กิจกรรมงานอาชีพกับการแก้ปัญหาเพื่อเป็นการช่วยเหลือผู้อื่น	155	.118	.144	น้อยที่สุด
กิจกรรมงานอดิเรกกับการแก้ปัญหาเพื่อเป็นการช่วยเหลือผู้อื่น	155	-.009	.916	น้อยที่สุด
กิจกรรมนันทนาการกับการแก้ปัญหาเพื่อเป็นการช่วยเหลือผู้อื่น	155	.023	.777	น้อยที่สุด

จากตาราง 9 พบว่าความสัมพันธ์ของการร่วมกิจกรรมครอบครัวกับความสามารถในการแก้ปัญหาเพื่อเป็นการช่วยเหลือผู้อื่นของเด็กปฐมวัยสูงที่สุดคือกิจกรรมงานบ้านกับการแก้ปัญหาเพื่อเป็นการช่วยเหลือผู้อื่น ($r = .137$) มีระดับความสัมพันธ์น้อยที่สุด และความสัมพันธ์ของการร่วมกิจกรรมครอบครัวกับความสามารถในการแก้ปัญหาเพื่อเป็นการช่วยเหลือผู้อื่นของเด็กปฐมวัยต่ำที่สุดคือกิจกรรมงานอดิเรกกับการแก้ปัญหาเพื่อเป็นการช่วยเหลือผู้อื่น ($r = -.009$) ไม่มีความสัมพันธ์กันและการร่วมกิจกรรมงานอดิเรกไม่มีผลต่อความสามารถในการแก้ปัญหของเด็กปฐมวัยเพื่อเป็นการช่วยเหลือผู้อื่น

ตาราง 10 ความสัมพันธ์ของการร่วมกิจกรรมครอบครัวกับความสามารถในการแก้ปัญหของเด็กปฐมวัยโดยรวม

ความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมกับการแก้ปัญหา	ความสัมพันธ์			
	N	r	P	ระดับ
กิจกรรมครอบครัวกับการแก้ปัญหของเด็กปฐมวัย	155	.093	.251	น้อยที่สุด

จากตาราง 10 พบว่าความสัมพันธ์ของการร่วมกิจกรรมครอบครัวกับความสามารถในการแก้ปัญหของเด็กปฐมวัยโดยรวม($r = .093$) มีระดับความสัมพันธ์น้อยที่สุด

ตาราง 11 ความสัมพันธ์ของการร่วมกิจกรรมครอบครัวกับความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยโดยรวมจำแนกตามสถานการณ์

ความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมครอบครัวกับการแก้ปัญหา	ความสัมพันธ์			
	N	r	P	ระดับ
กิจกรรมครอบครัวกับการแก้ปัญหาของตนเอง	155	.086	.285	น้อยที่สุด
กิจกรรมครอบครัวกับการแก้ปัญหาของตนเองที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น	155	.030	.707	น้อยที่สุด
กิจกรรมครอบครัวกับการแก้ปัญหาเพื่อเป็นการช่วยเหลือผู้อื่น	155	.074	.358	น้อยที่สุด

ตาราง 11 พบว่าความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมครอบครัวกับการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยสูงที่สุดคือกิจกรรมครอบครัวกับการแก้ปัญหาของตนเอง($r = .086$)มีระดับความสัมพันธ์น้อยที่สุด และความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมครอบครัวกับการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยต่ำที่สุดคือกิจกรรมครอบครัวกับการแก้ปัญหาของตนเองที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น($r = .030$)มีระดับความสัมพันธ์น้อยที่สุด

บทที่ 5

สรุปอภิปราย และข้อเสนอแนะ

การศึกษานี้มุ่งศึกษาความสัมพันธ์ของการร่วมกิจกรรมครอบครัวประกอบด้วย กิจกรรมงานบ้าน กิจกรรมงานอาชีพ กิจกรรมงานอดิเรก และกิจกรรมนันทนาการ กับความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย โดยใช้แบบสอบถามการร่วมกิจกรรมครอบครัวและแบบทดสอบความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย ซึ่งสามารถนำไปเป็นข้อมูลเบื้องต้นสำหรับบิดามารดา ผู้ปกครอง ครู บุคลากรทางการศึกษาเพื่อเป็นแนวทางนำกิจกรรมครอบครัวไปใช้ในชีวิตประจำวันตามบริบทของท้องถิ่นโดยให้เด็กได้มีส่วนร่วมในกิจกรรม เพื่อส่งเสริมพัฒนาทักษะการคิดและความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยอย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพซึ่งมีขั้นตอนการศึกษาค้นคว้าและผลการศึกษาค้นคว้า ดังนี้

ความมุ่งหมายของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้กำหนดความมุ่งหมายไว้ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาความถี่การร่วมกิจกรรมครอบครัวของเด็กปฐมวัยชั้นอนุบาลปีที่ 2 โรงเรียนในเขตอำเภออุทุมพรพิสัย
2. เพื่อศึกษาระดับความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยชั้นอนุบาลปีที่ 2 โรงเรียนในเขตอำเภออุทุมพรพิสัย
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของการร่วมกิจกรรมครอบครัวกับระดับความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยชั้นอนุบาลปีที่ 2 โรงเรียนในเขตอำเภออุทุมพรพิสัย

สมมติฐานการวิจัย

ความถี่ในการร่วมกิจกรรมครอบครัวกับความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยมีความสัมพันธ์กัน

ขอบเขตของการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

ประชากร

ประชากร(Population) ที่ใช้ศึกษาความสัมพันธ์ของการร่วมกิจกรรมครอบครัวกับการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย เป็นผู้ปกครองเด็กปฐมวัย และเด็กปฐมวัย ที่มีอายุระหว่าง 5 – 6 ปี กำลังศึกษาอยู่ชั้นอนุบาลในโรงเรียนซึ่งอยู่ในอำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ จำนวน 1,033 ครอบครัว

การเลือกกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่าง(Sample Group)ที่ใช้ในการศึกษาวิจัย เป็นบิดาหรือมารดาหรือผู้ปกครอง เด็กปฐมวัย และเด็กปฐมวัยที่มีอายุระหว่าง 5 – 6 ปี กำลังศึกษาอยู่ชั้นอนุบาลปีที่ 2 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2550 ในตำบลรังแร้ง ตำบลอิหล่า ตำบลโพธิ์ชัย ตำบลตาเกษ ตำบลแต่ ตำบลชะยุ่ง ตำบลสำโรง ตำบลแหม ตำบลโคกหล่าม และตำบลหัวช้าง อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ได้จากการสุ่มแบบหลายขั้นตอน(Multi – Stage Random Sampling) จำนวน 155 ครอบครัว เป็นบิดาหรือมารดาหรือผู้ปกครองเด็กปฐมวัยจำนวน 155 คน และเด็กปฐมวัยจำนวน 155 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ เป็นแบบสอบถามมาตราประเมินค่า(Rating scale) และแบบทดสอบ

1.แบบสอบถามมาตราประเมินค่า(Rating scale) ความสัมพันธ์ของการร่วมกิจกรรม ครอบครัวกับความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย ใช้กับบิดาหรือมารดาหรือผู้ปกครองเด็กปฐมวัย

2. แบบทดสอบความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย ใช้กับเด็กปฐมวัยชั้นอนุบาลปีที่ 2 เป็นแบบทดสอบเกี่ยวกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของเด็กปฐมวัยกับความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวิธีการดำเนินการวิจัยตามขั้นตอน ดังนี้

1. ทำการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบแบ่งกลุ่ม(Cluster Random Sampling) จากอำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ จำนวน 19 ตำบล สุ่มมาร้อยละ 50 ได้กลุ่มตัวอย่าง 10 ตำบลโดยมีตำบลเป็นหน่วยการสุ่ม ได้แก่ ตำบลรังแร้ง ตำบลอิหล่า ตำบลโพธิ์ชัย ตำบลตาเกษ ตำบลแต่ ตำบลชะยุ่ง ตำบลสำโรง ตำบลแหม ตำบลโคกหล่าม และตำบลหัวช้าง

2. สุ่มโรงเรียนในตำบลรังแร้ง ตำบลอิหล่า ตำบลโพธิ์ชัย ตำบลตาเกษ ตำบลแต่ ตำบลชะยุ่ง ตำบลสำโรง ตำบลแหม ตำบลโคกหล่าม และตำบลหัวช้าง ด้วยวิธีการจับสลากโดยมีโรงเรียนเป็นหน่วยการสุ่ม ในสัดส่วนร้อยละ 50 ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 19 โรงเรียน

3. เลือกกลุ่มตัวอย่างจากจำนวน 19 โรงเรียนโดยวิธีการสุ่มอย่างง่ายด้วยวิธีการจับสลากเฉพาะเด็กปฐมวัยชั้นอนุบาลปีที่ 2 ในสัดส่วนร้อยละ 50 ได้กลุ่มตัวอย่าง 155 คน

4. ผู้วิจัยสร้างแบบสอบถามการทำกิจกรรมครอบครัวร่วมกันของครอบครัวเด็กปฐมวัยใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นบิดาหรือมารดาหรือผู้ปกครองเด็กปฐมวัยในรูปแบบมาตราประเมินค่า และแบบทดสอบความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นเด็กปฐมวัยที่มีอายุระหว่าง 5 – 6 ปี กำลังเรียนอยู่ชั้นอนุบาลปีที่ 2 ปีการศึกษา 2550

5. นำแบบสอบถาม และแบบทดสอบให้ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านเกี่ยวกับผู้ปกครอง การศึกษาปฐมวัย การทำกิจกรรมครอบครัว และด้านวัดผลและประเมินผล จำนวน 5 ท่าน เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมและหาค่าความเที่ยงตรงเชิงประจักษ์(IOC) แบบสอบถาม และแบบทดสอบมีค่าความเที่ยงตรงเชิงประจักษ์เท่ากับ 0.97

6. นำแบบสอบถาม การทำกิจกรรมครอบครัวร่วมกันของครอบครัวเด็กปฐมวัย และแบบทดสอบความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยที่ผ่านการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิและแก้ไขแล้วไปทดลองใช้(Try Out)แล้วนำผลมาวิเคราะห์ความเชื่อมั่นของเครื่องมือ(Reliability Error Free) โดยใช้สัมประสิทธิ์อัลฟา(α Coefficient)ของครอนบาค แบบสอบถามทั้งฉบับมีค่าเท่ากับ 0.92 และแบบทดสอบทั้งฉบับมีค่าเท่ากับ 0.84

7. ผู้วิจัยนำแบบสอบถาม และแบบทดสอบออกสำรวจเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลกับครอบครัวเด็กปฐมวัยโดยใช้แบบสอบถามกับบิดาหรือมารดาหรือผู้ปกครองเด็กปฐมวัย และใช้แบบทดสอบกับเด็กปฐมวัยอายุระหว่าง 5 – 6 ปี และกำลังศึกษาอยู่ชั้นอนุบาลปีที่ 2

8. นำแบบสอบถามการทำกิจกรรมครอบครัวร่วมกันของบิดาหรือมารดาหรือผู้ปกครองเด็กปฐมวัย และแบบทดสอบความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย ที่ได้จากกลุ่มตัวอย่างมาวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

1. สถิติพื้นฐาน ได้แก่ จำนวนร้อยละ(Percentage) มัชฌิมเลขคณิตหรือค่าเฉลี่ย(Mean) ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนน(Standard deviation)

2. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์คุณภาพเครื่องมือตรวจสอบคุณภาพแบบสอบถามการร่วมกิจกรรมครอบครัวของเด็กปฐมวัย และแบบทดสอบความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย ด้านความเที่ยงตรงของเนื้อหา(Content Validity)ใช้ดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับลักษณะที่ต้องการวัด การวัดความเชื่อมั่นแบบสอบถามที่เป็นมาตราส่วนประเมินค่าใช้วิธีหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา(α Coefficient)ของครอนบาค

3. สถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมติฐานหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์(Coefficient of Correlation : r)การร่วมกิจกรรมครอบครัวกับความสามารถในการคิดแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย

สรุปผลการวิจัย

1. ความถี่การร่วมกิจกรรมครอบครัวของเด็กปฐมวัยพบที่มีความถี่การเข้าร่วมกิจกรรมครอบครัวน้อย($\bar{X} = 1.28$) เมื่อจำแนกรายกิจกรรมพบว่ากิจกรรมนั้นหนาแน่นที่สุดของการเข้าร่วมกิจกรรมครอบครัวมาก($\bar{X} = 1.57$) กิจกรรมงานอดิเรกมีความถี่ของการเข้าร่วมกิจกรรมครอบครัวน้อย($\bar{X} = 1.34$) กิจกรรมงานอาชีพมีความถี่ของการเข้าร่วมกิจกรรมครอบครัวน้อย

($\bar{X} = 1.15$) และกิจกรรมงานบ้านมีความถี่ของการเข้าร่วมกิจกรรมครอบครัวน้อย($\bar{X} = 1.08$) ตามลำดับ

2. ระดับความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยพบว่าความสามารถในการแก้ปัญหาอยู่ในระดับมากที่สุด($\bar{X} = 2.61$)เมื่อจำแนกตามสถานการณ์พบว่าการแก้ปัญหาเพื่อเป็นการช่วยเหลือผู้อื่น($\bar{X} = 2.76$)การแก้ปัญหของตนเองเอง($\bar{X} = 2.63$)อยู่ในระดับมากที่สุด และการแก้ปัญหของตนเองที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น($\bar{X} = 2.42$)อยู่ในระดับมาก

3. ความสัมพันธ์ของการร่วมกิจกรรมครอบครัวกับความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยพบว่ามีความสัมพันธ์น้อยที่สุด($r = .093$) และพบว่าความสัมพันธ์ของการร่วมกิจกรรมครอบครัวกับความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ เมื่อจำแนกรายกิจกรรมพบว่ากิจกรรมงานอาชีพกับการแก้ปัญหของตัวเด็กเองมีความสัมพันธ์น้อยที่สุดและมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และกิจกรรมที่ไม่สัมพันธ์กันเลยพบว่ากิจกรรมงานอดิเรกกับการแก้ปัญหของตนเอง กิจกรรมงานอดิเรกกับการแก้ปัญหาเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น และกิจกรรมงานบ้านกับการแก้ปัญหของตัวเด็กเองที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น

อภิปรายผล

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาความสัมพันธ์ของการร่วมกิจกรรมครอบครัวกับความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย จากการศึกษาวิจัยปรากฏผลดังนี้

1. ความถี่ในการร่วมกิจกรรมครอบครัวของเด็กปฐมวัยอยู่ในระดับน้อยซึ่งจากตาราง 3 พบว่ากิจกรรมส่วนใหญ่ที่เด็กเข้าร่วมส่วนมากเป็นกิจกรรมงานอดิเรก(ร้อยละ 44.51)และกิจกรรมนันทนาการ(ร้อยละ 58.30)ซึ่งสามารถอภิปรายได้ว่า สังคมครอบครัวปัจจุบันจะเน้นเด็กให้เรียนมากกว่าการทำกิจกรรมของครอบครัวเพราะผู้ปกครองคิดว่าการเรียนจะเป็นการพัฒนาเด็กในทุกด้านทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ประกอบกับเด็กเหนื่อยจากการเรียนที่โรงเรียนเมื่อเด็กกลับจากโรงเรียนควรได้พักผ่อน และอาจเป็นไปได้ที่การเดินทางระหว่างบ้านกับโรงเรียนเด็กต้องเดินเท้าไป – กลับทำให้เด็กอ่อนเพลีย และค่านิยมในการอบรมเลี้ยงดูของผู้ปกครองจะเลี้ยงดูแบบตามใจ ผู้ปกครองทำงานทุกอย่างแทนเด็กจึงปล่อยเด็กทำอะไรที่สะดวกสบาย ผ่อนคลายและเป็นอิสระได้ ชาญณรงค์ พรุ่งโรจน์(2546 : 178 – 188)กล่าวว่า สังคมไทยมีลักษณะยึดหยุ่นนิยมความสะดวกสบายขาดการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเด็กอย่างครบวงจรและมีทัศนคติที่ได้รับการถ่ายทอดผ่านทางสังคมและวัฒนธรรมจนเป็นแบบแผนหรือกรอบความคิดยึดติดกับความคิดดั้งเดิมที่เชื่อว่าดีอยู่แล้ว และยึดติดกับแนวคิดเรื่องอาวุโสที่มุ่งเน้นให้ผู้สูงอายุเชื่อผู้ใหญ่ รติชน พริยสส์(2543 : 107, 109)กล่าวว่าพ่อแม่มีการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยตามสบาย ตามใจลูก ไม่บังคับกวดขันไม่มีเหตุผลในการอบรมเลี้ยงดูพ่อแม่ทำงานแทนลูกทั้งหมดไม่ให้อะไรมีส่วนร่วมในการทำงานของครอบครัว กรมสุขภาพจิต(2548ค : 27 – 32)กล่าวว่าพ่อแม่มีความเชื่อที่ผิดในการเลี้ยงดูลูกเช่น การรักลูกคือการเลี้ยงดูให้ลูกสุขสบายพ่อแม่ทำทุกอย่างแทนลูก ให้ลูกเรียนอย่างเดียว

โดยไม่ต้องรับผิดชอบในงานบ้านและกิจกรรมผ่อนคลายอื่นๆ ปล่อยให้เด็กดูโทรทัศน์ตามลำพังเพื่อจะได้ไม่รบกวนพ่อแม่และเด็กยังเล็กไม่จำเป็นจะต้องสอนหรือให้ทำอะไรมากเพราะโตขึ้นเด็กจะเรียนรู้และคิดได้ด้วยตนเอง ทำให้เด็กขาดโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมของครอบครัว

กิจกรรมนันทนาการเป็นกิจกรรมที่เด็กปฐมวัยมีส่วนร่วมมาก($\bar{X} = 1.57$)สามารถอธิบายได้ว่า กิจกรรมนันทนาการเป็นกิจกรรมที่ใช้เวลาว่างนอกเหนือจากการประกอบอาชีพ ครอบครัวส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม(ร้อยละ 71.6)ใช้เวลาประกอบอาชีพในช่วงเวลาสั้นๆ และมีเวลาว่างมาก สอดคล้องกับสำนักงานพัฒนาการกีฬาและนันทนาการ(2550ก : ออนไลน์)กล่าวว่า กิจกรรมนันทนาการเป็นกิจกรรมที่คนเราใช้เวลาว่างจากภารกิจการงานประจำเข้าร่วมด้วยความสมัครใจ และสุชาติ ทวีพรปฐมกุล(2546 : 336)กล่าวว่า กิจกรรมนันทนาการเป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดความสนุกสนานใช้เวลาว่างเข้าร่วมกิจกรรมในรูปแบบที่หลากหลายตามความสมัครใจ และยังพบว่ากิจกรรมนันทนาการเป็นกิจกรรมที่ง่ายไม่มีความยุ่งยากซับซ้อนไม่จำเป็นต้องมีทักษะสามารถทำกิจกรรมร่วมกันได้ทุกเพศทุกวัยและความหลากหลาย สอดคล้องกับสายพล มีชูนิก(2548 : 3)กล่าวว่า กิจกรรมนันทนาการมีจุดมุ่งหมายอยู่ที่การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวมีทั้งเกม กีฬา ดนตรี ละคร และการท่องเที่ยว กุลยา ตันติผลาชีวะ(2548 : 3)กล่าวว่า กิจกรรมนันทนาการเป็นกลไกปฏิสัมพันธ์ของครอบครัวและสร้างความเพลิดเพลินระหว่างผู้ปกครองกับเด็ก

ส่วนกิจกรรมที่เด็กมีส่วนร่วมน้อยที่สุดคือกิจกรรมงานบ้าน($\bar{X} = 1.08$) จากการสัมภาษณ์ผู้ปกครองเพิ่มเติมพบว่าคนที่ผู้ปกครองไม่กล้าให้เด็กมีส่วนร่วมโดยให้เหตุผลว่า เด็กมีอายุน้อย เด็กมีร่างกายไม่แข็งแรงพอ สมองเด็กมีการเรียนรู้ช้า เด็กไม่สามารถทำงานด้วยตนเองได้หรือทำได้แต่ไม่ดี พ่อแม่ไม่มีเวลาดูแลเอาใจใส่ขณะเด็กร่วมกิจกรรม และกลัวเป็นอันตรายหรือเกิดอุบัติเหตุ ขณะเด็กร่วมกิจกรรม กิจกรรมที่เด็กมีส่วนร่วมมักเป็นกิจกรรมที่ง่ายเด็กไม่ได้ใช้ความคิดและการแก้ปัญหาเช่น การจัดสำรับอาหาร การเก็บหรือทิ้งขยะ ซึ่งสอดคล้องกับดริสคอลล์ ; และแนเกล (Driscoll ; & Nagel. 2002 : 218) กล่าวว่า ครอบครัวมีบทบาทหน้าที่ด้านเศรษฐศาสตร์จึงเป็นไปได้ที่เด็กปฐมวัยมีโอกาสช่วยงานบ้านน้อย งานบ้านเป็นกิจกรรมที่ปฏิบัติเป็นประจำในชีวิตประจำวัน และทำอย่างอิสระ สมาชิกในครอบครัวสามารถปฏิบัติร่วมกันได้ตามความสามารถ จันทรเพ็ญ ชูประภาวรณ(2548 : 57 – 59)กล่าวว่าพ่อแม่มีบทบาทในการเลี้ยงดูเด็กน้อยมากส่วนใหญ่เน้นการเลี้ยงดูด้านการกินอยู่หลับนอนขนาดใหญ่เปิดโทรทัศน์ให้ดูไม่ส่งเสริมการเรียนรู้และยกเรื่องการเรียนรู้ให้เป็นเรื่องของครูและโรงเรียนเด็กจึงขาดโอกาสในการเรียนรู้และร่วมกิจกรรมกับครอบครัว อีกประการหนึ่งพ่อแม่มีอาชีพเกษตรกรรมต้องออกจากบ้านแต่เช้าและกลับค่ำกินอยู่แบบเรียบง่ายไม่ยุ่งยากในการประกอบอาหารส่วนใหญ่ซื้ออาหารปรุงสำเร็จจากร้านค้าในชุมชน ลักษณะบ้านที่อยู่อาศัยส่วนใหญ่ยกพื้นสูงจากพื้นดินการทำความสะอาดง่ายไม่บ่อยครั้ง เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มมีน้อยใช้ตัวเก่าซ้ำๆเท่าที่จำเป็นส่วนใหญ่พ่อแม่จะเป็นผู้รับผิดชอบในการซักล้าง

2. ความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยอยู่ในระดับมากที่สุด($\bar{X} = 2.61$)

สอดคล้องกับผลการประเมินพัฒนาการนักเรียนที่จบหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546

ปีการศึกษา 2548 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศรีสะเกษ เขต 2 พบว่าโรงเรียนในอำเภออุทุมพรพิสัย เด็กปฐมวัยมีความสามารถในการคิดและแก้ปัญหาอยู่ในระดับดีเฉลี่ยร้อยละ 85.33 ($\bar{X} = 2.56$) (วิมลพรรณ กลางมณี.2549 : 91) และทุกโรงเรียนได้ผ่านเกณฑ์การประเมินคุณภาพจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา(องค์การมหาชน)รอบแรกซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากครูได้ปฏิรูปการเรียนการสอนเปลี่ยนบทบาทจากผู้บอกความรู้หรือสั่งให้เด็กทำมาเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการจัดสภาพแวดล้อม ประสบการณ์และกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กตามความต้องการของเด็ก ครูเป็นผู้สนับสนุนชี้แนะและเรียนรู้ร่วมกันกับเด็กส่วนเด็กเป็นผู้ปฏิบัติเรียนรู้และค้นพบด้วยตนเอง ครูเอาใจใส่ให้ความรักความอบอุ่นส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาการด้านต่างๆของเด็ก ยอมรับเห็นคุณค่ารู้จักและเข้าใจธรรมชาติของเด็กแต่ละคนที่ดูแลเลี้ยงดูและการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของเด็กให้อยู่ในสภาพที่สนองความต้องการและความสนใจของเด็กทั้งภายในและภายนอกห้องเรียน และส่งเสริมให้เด็กปฐมวัยเรียนรู้จากการได้เลือกเล่นอย่างอิสระทำให้เด็กมีโอกาสได้คิดหาเหตุผล รู้จักตัดสินใจและเกิดทักษะในการคิดแก้ปัญหา และยังพบว่าการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในโรงเรียนมีการบูรณาการการเรียนรู้ที่หลากหลาย หนึ่งแนวคิดเด็กสามารถเรียนรู้ได้หลายกิจกรรม หนึ่งกิจกรรมเด็กสามารถเรียนรู้ได้หลายทักษะและหลายประสบการณ์สำคัญ การเรียนรู้ของเด็กเกิดจากความสนใจและโอกาสในการปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน การวางแผนการจัดประสบการณ์ในแต่ละวันให้เด็กได้เรียนรู้ผ่านสื่อการเล่นที่หลากหลายกิจกรรม หลากหลายทักษะ หลากหลายประสบการณ์สำคัญอย่างเหมาะสมกับวัยและพัฒนาการ เด็กได้พัฒนาการคิด ผูกการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันและในการทำกิจกรรมทั้งเป็นรายบุคคล กลุ่มย่อย และกลุ่มใหญ่ ขณะเดียวกันเด็กได้ใช้แบบฝึกหัดเตรียมความพร้อมในลักษณะที่หลากหลาย เด็กจึงสามารถนำประสบการณ์การเรียนรู้ที่ผ่านมาเชื่อมโยง คิดหาเหตุผลในการแก้ปัญหาตามสถานการณ์ตามที่ทดสอบได้ โดยเฉพาะการแก้ปัญหาเพื่อช่วยเหลือผู้อื่นเกี่ยวกับการเอื้ออาหารจากข้อคำถามการแก้ปัญหาเพื่อช่วยเหลือผู้อื่นได้แก่ ขณะรดน้ำต้นไม้ห้องวิ่งไล่จับ ผีเสื้อแล้วชนถึงน้ำส้ม, การโรงทำความสะอาดห้องทิ้งขยะลงพื้น, นักเรียนกำลังเล่นของเล่นเห็นเพื่อนแย่งตุ๊กตากัน, เพื่อนกำลังล้างมือแมลงวันบินจะตอมอาหาร และบุรุษไปรษณีย์มาส่งจดหมายถามหาชื่อคนที่ถูกจำหน้า เด็กสามารถทำได้มากที่สุดเพราะครูได้จัดกิจกรรมให้เด็กได้มีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลหลายระดับทั้งในเพศวัยเดียวกันและต่างเพศต่างวัย ทั้งในระดับกลุ่มเล็กและกลุ่มใหญ่ ประกอบกับพื้นฐานทางสังคม วัฒนธรรมที่ทุกคนต่างมีส่วนร่วมช่วยเหลือ เอื้ออาทรซึ่งกันและกันทำให้เด็กเห็นแบบอย่างที่ดี และการแก้ปัญหของตัวเด็กเองเป็นอันดับรองเด็กทำได้มากที่สุดเพราะโดยพื้นฐานของสังคม วัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นสังคมแห่งคุณธรรมมีความเชื่อเกี่ยวกับหลักคำสอนทางศาสนาประเพณีแต่ความดีละเว้นความชั่วทำจิตใจให้บริสุทธิ์ มีหลวงพ่อเครื่อง สุภโต พระผู้ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างและเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ และครูจัดกิจกรรมให้เด็กเป็นผู้ปฏิบัติเรียนรู้และค้นพบด้วยตนเองด้วยวิธีการที่หลากหลาย เช่น การทดลอง การทำโครงงาน การศึกษานอกสถานที่ เด็กได้มีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับสื่อและสถานการณ์จริง เด็กมีโอกาสได้เลือกเล่นอย่างอิสระในชีวิต

ประจำวันทั้งที่บ้านและที่โรงเรียนสอดคล้องกับจันทร์เพ็ญ ชูประภาวรรณ(2548 : 57)กล่าวว่า เด็กปฐมวัยมีโอกาสได้เล่นหรือทำกิจกรรมที่กระตุ้นพัฒนาการทุกด้าน ภรณ์ คุรุรัตน์(2535 : 112)กล่าวถึงการเล่นว่าช่วยพัฒนารูปแบบการคิดของเด็กให้เข้ารูปเข้ารอยมากขึ้น ขณะที่เด็กเล่นเด็กได้ฝึกคิดไปด้วยเป็นช่วงสั้นๆทำให้เด็กมีโอกาสคิดหาเหตุผล คิดแก้ปัญหา ฝึกการตัดสินใจซึ่งกระบวนการเหล่านี้จะเป็นไปโดยที่เด็กไม่รู้สึกรู้สึกรูปแบบการคิดของเด็กจะพัฒนาไปเรื่อยๆจึงมีโอกาสฝึกฝนและได้รับการยอมรับมากเท่าใดเด็กก็จะพัฒนารูปแบบวิธีการคิดของตนเองให้มีเหตุผลและเป็นไปได้มากขึ้นเท่านั้น และลัดดาวัลย์ กันหาสุวรรณ(2527 :2-3) กล่าวถึงประโยชน์ของการเล่นว่าทำให้เด็กได้ผ่อนคลายความเครียด เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน ช่วยให้เด็กรู้จักตัดสินใจและเกิดทักษะในการคิดแก้ปัญหาได้อย่างรวดเร็ว อุษณีย์ อนุรุทวงศ์(2550 : ออนไลน์)กล่าวว่าการเล่นคือชีวิต และเป็นตัวตนแท้จริงของเด็ก ทั้งสามารถบ่งบอกถึงอุปนิสัยใจคอของเด็กได้และยังช่วยสร้างความเป็นอัจฉริยะให้เด็กได้อีกด้วย

3. ความสัมพันธ์ของการร่วมกิจกรรมครอบครัวกับความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย มีระดับความสัมพันธ์น้อยที่สุด สามารถอภิปรายได้ว่า

เด็กมีเวลาและโอกาสได้เล่นมากแต่ทำงานเกี่ยวกับกิจกรรมครอบครัวน้อยทำให้เด็กมีประสบการณ์จากการเล่นทั้งกับเพื่อนวัยเดียวกันและกับเพื่อนต่างวัยการเรียนรู้ของเด็กเกิดจากความสนใจและโอกาสในการปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน การวางแผนการจัดประสบการณ์ในแต่ละวันให้เด็กได้เรียนรู้ผ่านการเล่นที่หลากหลายกิจกรรม หลากหลายทักษะ หลากหลายประสบการณ์สำคัญอย่างเหมาะสมกับวัยและพัฒนาการทำให้เด็กมีความสามารถในการคิดและแก้ปัญหาได้เหมาะสมตามวัย คุณลักษณะตามวัยเด็กอายุ 5 ปีพยายามแก้ปัญหาด้วยตนเองได้ การจัดกิจกรรมในแต่ละวันให้หลากหลายเด็กได้พัฒนาการคิด ฝึกการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันและในการทำกิจกรรมทั้งเป็นรายบุคคล กลุ่มย่อย และกลุ่มใหญ่ การแก้ปัญหาและพัฒนาการเด็กในช่วงปฐมวัยมีความสัมพันธ์และพัฒนาอย่างต่อเนื่องเป็นลำดับพร้อมกันทุกด้านเด็กสามารถเรียนรู้ได้ซึ่งจะพัฒนาขึ้นตามอายุประสบการณ์และสิ่งแวดล้อม และเด็กปฐมวัยที่กำลังเรียนอยู่ชั้นอนุบาลปีที่ 2 ได้ผ่านการจัดประสบการณ์การเรียนรู้มาแล้วตั้งแต่อายุ 3 ขวบ โรงเรียนแสนสนุกไตรทักษะ(2550 : ออนไลน์)กล่าวว่า การเล่นอิสระมีความสำคัญมากเพราะเป็นเวลาทองที่เด็กจะกลั่นพลังจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์เชื่อมโยงความรู้สึกผูกพันกับธรรมชาติ ไปสู่การเห็นคุณค่าและการเกื้อกูลและการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันเป็นการจัดวางจังหวะเวลาที่เหมาะสมมีการทำซ้ำๆในวันเวลาเดียวกันเพื่อให้เด็กเก็บเกี่ยวความรู้ ฝึกฝนพัฒนาความสามารถผ่านประสบการณ์ตรงกิจกรรมที่ทำอย่างมีจังหวะสม่ำเสมอเป็นการสร้างพื้นฐานพัฒนาการที่มั่นคงทำให้เด็กเติบโตอย่างมั่นใจและเป็นไปอย่างไม่เหนื่อยล้าการได้ลงมือทำจริงและทำซ้ำจนเกิดความคล่องแคล่วและเห็นคุณค่าของงานในชีวิตประจำวันรวมทั้งความสามารถในการเชื่อมโยงและส่งผ่านสิ่งที่ได้รับจากกิจกรรมต่างๆในกิจวัตรประจำวันสู่การเล่นสร้างสรรค์อันแสดงถึงพลังของการเรียนรู้อย่างมีอิสระด้วยตนเอง

การดำรงชีวิตความเป็นอยู่ของเด็กตามชนบทเด็กต้องต่อสู้และช่วยเหลือตนเองเป็นส่วนใหญ่นี้

1. การช่วยเหลือตนเองในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน เช่น อาบน้ำเอง ขับถ่ายเอง แต่งตัวเอง หาดอาหารกินเอง บางครั้งเด็กต้องก่อไฟหุงข้าวประกอบอาหารด้วยตนเอง เมื่อพบปัญหาเด็กต้องแก้ปัญหาด้วยตนเอง

2. เดินทางไปโรงเรียนด้วยตนเอง เด็กต้องเดินเท้าหรือปั่นจักรยานไปโรงเรียนเองโดยไม่มีผู้ปกครองคอยไปรับ/ส่ง ระหว่างการเดินทางเด็กได้มีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อน ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมรอบตัว เด็กได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้และเผชิญกับปัญหาอุปสรรคเฉพาะหน้าหลากหลายเช่น ฝนตก ถนนขาด อากาศหนาว แดดร้อน เด็กต้องแก้ปัญหาเฉพาะหน้าด้วยตนเอง

3. การตัดสินใจเอง เด็กส่วนใหญ่เล่นและทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อนอย่างอิสระโอกาสที่จะพบกับปัญหาอุปสรรคมีได้ตลอดเวลา เด็กจึงมีโอกาสได้คิดและตัดสินใจด้วยตนเอง ประสบการณ์จากการเล่นมีส่วนช่วยเสริมสร้างทักษะการแก้ปัญหาสำหรับเด็ก

4. อาชีพของผู้ปกครองส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ($\bar{X} = 71.6$) เป็นกลุ่มอาชีพที่ใช้ทักษะและความชำนาญเฉพาะด้าน การประกอบอาชีพแต่ละช่วงเวลามักประสบกับปัญหาที่แตกต่างกันตามสถานการณ์ การแก้ปัญหาจึงต้องอาศัยประสบการณ์ ทักษะ ความสามารถเฉพาะบุคคล เวลาผู้ปกครองประกอบอาชีพเด็กปฐมวัยส่วนใหญ่ติดตามผู้ปกครองและมีส่วนร่วมในการประกอบอาชีพ ($\bar{X} = 1.69$) โอกาสที่เด็กได้เรียนรู้จากการใช้ประสาทสัมผัสทั้งจากการดู การฟัง การได้สัมผัสในงานอาชีพด้วยตนเองมีมาก สอดคล้องกับสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2547 : 4,52) กล่าวว่า การเรียนรู้มีผลสืบเนื่อง มาจากประสบการณ์ต่างๆที่ได้รับ จากกระบวนการที่เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคล สิ่งแวดล้อมรอบตัว สื่อ แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายและอยู่ในวิถีชีวิตของเด็ก โดยเด็กเป็นผู้กระทำให้เกิดขึ้นด้วยตนเองและการเรียนรู้จะเป็นไปได้ดีเมื่อเด็กได้ใช้ประสาทสัมผัสทั้งห้า เด็กจึงสามารถนำสิ่งที่ได้จากการเรียนรู้ ประสบการณ์เดิมมาเชื่อมโยงกับสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเองได้

5. ความสัมพันธ์ของการร่วมกิจกรรมครอบครัวกับความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยที่ไม่สัมพันธ์กันเลยคือกิจกรรมงานอดิเรกกับการแก้ปัญหาของตนเอง ($r = -.021$) กิจกรรมงานอดิเรกกับการแก้ปัญหาเพื่อเป็นการช่วยเหลือผู้อื่น ($r = -.009$) สามารถอภิปรายได้ว่า กิจกรรมงานอดิเรกเป็นกิจกรรมที่ทำในเวลาว่างด้วยความสมัครใจเพื่อก่อให้เกิดความเพลิดเพลินแก่ผู้กระทำโดยตรงเป็นกิจกรรมที่ง่ายไม่มีความสลับซับซ้อนโอกาสที่เด็กจะได้คิดและแก้ปัญหามีน้อย สอดคล้องกับสำนักงานพัฒนา การกีฬาและนันทนาการ (2550 : ออนไลน์) กล่าวว่า งานอดิเรกคือสิ่งที่ทำยามว่างเกิดจากความสนใจและความสนุกสนานเป็นหลัก อรุณี ลิ้มศิริ ; และปัญญานันต์ กล่อมชุ่ม (2542 : 2 – 5) กล่าวว่า ผู้ที่มีเวลาว่างสามารถทำงานอดิเรกได้เพื่อไม่ให้เวลาว่างนั้นเปล่า ช่วยผ่อนคลายความ เครียดและส่งเสริมสุขภาพจิต ดังนั้นความถี่การร่วมกิจกรรมงานอดิเรกของครอบครัวจึงไม่มีผลกับระดับความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย และกิจกรรมงานบ้านกับ

การแก้ปัญหาของตนเองที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น($r = -.065$)สามารถอภิปรายได้ว่า กิจกรรมงานบ้านเป็นงานที่ต้องทำด้วยตนเองเป็นส่วนใหญ่อีกโอกาสที่เด็กจะมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นในวัยเดียวกันมีน้อย สอดคล้องกับกรมสุข ภาพจิต(2544 : 2) กล่าวว่า ทักษะพื้นฐานงานบ้านเป็นการเรียนรู้เพื่อให้เกิดการพัฒนาในการดำรงชีวิตให้มีความเป็นอยู่อย่างปกติสุข โดยไม่ต้องพึ่งพาหรือเป็นภาระให้กับสมาชิกในครอบครัวหรือบุคคลอื่น และวิริยะ บุญยะนิวาสน์ ; และสุพน ทิมอำ(2549 : 3)กล่าวว่า งานบ้านช่วยปลูกฝังลักษณะนิสัยการทำงาน สร้างเสริมคุณลักษณะอันพึงประสงค์ และการดำรงชีวิตความเป็นอยู่ในบ้าน ฉะนั้นความถี่การร่วมกิจกรรมงานบ้านไม่มีผลต่อการแก้ปัญหของตนเองที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น

ข้อสังเกตจากการวิจัย

1. บริบทแวดล้อมของเด็กมีผลต่อการแก้ปัญหของเด็กปฐมวัย เช่น การอบรมเลี้ยงดู อาชีพของผู้ปกครอง ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อและวัฒนธรรมท้องถิ่น
2. การจัดการเรียนการสอน ครูจัดกิจกรรมที่ที่หลากหลายเอื้อต่อการเรียนรู้ของเด็ก ตอบสนองความต้องการความสนใจของเด็กเป็นรายบุคคล เด็กได้ลงมือปฏิบัติจริง เรียนรู้จากการใช้สื่อธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมที่มีในท้องถิ่นใกล้ตัวเด็ก

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัย

1. ควรมีการศึกษาความสัมพันธ์การร่วมกิจกรรมครอบครัวกับความสามารถในการแก้ปัญหของเด็กปฐมวัยสำหรับเด็กอายุระหว่าง 3 – 4 ปี(ชั้นอนุบาลปีที่ 1) ที่ยังไม่ผ่านการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ในระบบโรงเรียน เพื่อจะได้ผลความสัมพันธ์การร่วมกิจกรรมครอบครัวกับความสามารถในการแก้ปัญหของเด็กปฐมวัยที่เที่ยงตรงยิ่งขึ้น
2. ควรมีการศึกษาความสัมพันธ์การร่วมกิจกรรมครอบครัวกับความสามารถในด้านอื่นของเด็กปฐมวัย เช่น ความสามารถทางสังคม(SQ) ความสามารถทางด้านอารมณ์(EQ)
3. ควรมีการศึกษาวิจัยปัจจัยที่ส่งผลต่อการแก้ปัญหของเด็กปฐมวัย เช่น การอบรมเลี้ยงดูของครอบครัว การจัดกิจกรรมสำหรับเด็กปฐมวัย

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กมลพรรณ ชีวพันธุ์ศรี. (2548). *อุ้นไอรัก เกราะแห่งชีวิตและครอบครัว*. กรุงเทพฯ : ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย.
- กรมวิชาการ. (2546). *หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- กรมสุขภาพจิต. (2544). *คู่มือฝึกเด็กในการดำรงชีวิตประจำวันทักษะพื้นฐานงานบ้าน*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : คุรุสภาลาดพร้าว.
- (2547ก). *ไอคิว : ความฉลาดทางอารมณ์*. พิมพ์ครั้งที่ 3. นนทบุรี : องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.
- (2547ข). *ความรู้เรื่องการเสริมสร้างความฉลาดทางอารมณ์เด็กอายุ 3 – 11 ปีสำหรับนักวิชาการ*. พิมพ์ครั้งที่ 2. นนทบุรี : องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.
- (2548ก). *คู่มือจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความสามารถทางสติปัญญาและความฉลาดทางอารมณ์*. นนทบุรี : ปิยอนด์ พับลิชชิง.
- (2548ข). *คู่มือจัดกิจกรรมเสริมสร้างไอคิวและอีคิวเด็กสำหรับศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและโรงเรียนอนุบาล*. นนทบุรี : ชุมชุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- (2548ค). *คู่มือเสริมสร้างไอคิวและอีคิวเด็กวัยแรกเกิด – 5 ปี สำหรับพ่อแม่/ผู้ปกครอง*. พิมพ์ครั้งที่ 2. นนทบุรี : ชุมชุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- กันยา สุวรรณแสง. (2542). *จิตวิทยาทั่วไป*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : อักษรพิทยา.
- กุลยา ตันติผลาชีวะ. (2542). *การเลี้ยงดูเด็กก่อนวัยเรียน : 3 – 5 ขวบ*. กรุงเทพฯ : โชติสุขการพิมพ์.
- (2545). *รูปแบบการเรียนการสอนปฐมวัยศึกษา*. กรุงเทพฯ : เอดิสันเพรส โปรดักส์.
- (2548). *รูปแบบการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยและผู้ปกครองในชุมชน*. เอกสารหมายเลข 5 การประชุมทางวิชาการ สอ.ประเทศไทย ครั้งที่ 15 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. เอกสารอัดสำเนา.
- (2549). *เลี้ยงลูกวัยอนุบาลให้ฉลาดด้วย TESTS*. กรุงเทพฯ : เพื่อนอักษร.
- (2550ก). *ครัวห้องเรียนของเจ้าตัวเล็ก*. กรุงเทพฯ : เพื่อนอักษร.
- (2550ข). *เรียนรู้วิถีชีวิตร่วมกัน ประสพการณ์พ่อแม่ถึงลูก*. สืบค้นเมื่อ 12 ตุลาคม 2550, จาก http://news.swu.ac.th/newsclips/inside_swu.asp?page=34
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2548). *ครอบครัวแสนสนุก : สร้างกิจกรรมครอบครัวให้สนุกจนลูกๆติด*. กรุงเทพฯ : ชัคเชสมีเดีย.
- (2549). *สายต่านักคิด*. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ : ชัคเชส มีเดีย.

เกษม ตันติผลาชีวะ ; และกุลยา ตันติผลาชีวะ. (2545). *สายใยรัก สายใยครอบครัว*. กรุงเทพฯ : สหมิตรพรินติ้ง.

----- (2549). *การเลี้ยงลูกให้ถูกต้อง* สืบค้นเมื่อ 18 กันยายน 2549 จาก,
<http://203.155.220.217/office/ccwed/index.html>

ขจรศักดิ์ สีเสน. (2544 มกราคม). *การแก้ปัญหาด้วยกระบวนการคิดสร้างสรรค์*.
วารสารวิชาการ 4(1) 14.

คณะอนุกรรมการพัฒนาครอบครัวและแก้ไขความรุนแรงต่อเด็กและสตรี ในคณะกรรมการส่งเสริม
และประสานงานสตรีแห่งชาติ (กสส.). (2549). สืบค้นเมื่อ 18 กันยายน 2549, จาก
<http://www.childthai.org/cic/c163>.

คะนิง สายแก้ว. (2534). ผลการจัดกิจกรรมการสังเกต การจำแนกที่มีต่อความพร้อมทางภาษา
และการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย. สรุรินทร์ : วิทยาลัยครูสุรินทร์. ถ่ายเอกสาร.

จันทร์เพ็ญ ชูประภาวรรณ. (2548). *เด็กไทยใครว่าโง่ เปลี่ยนการเรียนรู้ของเด็กไทยให้ทันโลก*.
กรุงเทพฯ : อมรินทร์พรินติ้ง.

จิตรา วสุวานิช. (2546). *พฤติกรรมวัยเด็ก หน่วยที่ 5 เด็กกับครอบครัว*. พิมพ์ครั้งที่ 21.นนทบุรี
: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

จิตตินันท์ เดชะคุปต์. (2547). *จิตวิทยาครอบครัวและครอบครัวศึกษา หน่วยที่ 1 แนวคิดทฤษฎี
ทางจิตวิทยาครอบครัวและครอบครัวศึกษา*. พิมพ์ครั้งที่ 3. นนทบุรี : โรงพิมพ์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ฉันทนา ภาคบงกช. (2528). *สอนให้เด็กคิด : โมเดลการพัฒนาทักษะการคิดเพื่อคุณภาพชีวิต
และสังคม*. กรุงเทพฯ : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

ไฉไลรัตน์ รูปชัยภูมิ. (2549). *ความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัด
กิจกรรมการเล่นไทย*. ปรินญานิพนธ์ กศ.ม.(การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ : บัณฑิต
วิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

ชาติ แจ่มนุช. (2545). *สอนอย่างไรให้คิดเป็น*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เลียงเชียง

ชาญณรงค์ พรุ่งโรจน์. (2546). *ความคิดสร้างสรรค์*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย..

ชุษณะ รุ่งปัจฉิม. (2547)...*จิตวิทยาครอบครัวและครอบครัวศึกษา หน่วยที่ 2 วิวัฒนาการและ
ลักษณะของครอบครัว*. พิมพ์ครั้งที่ 3. นนทบุรี : โรงพิมพ์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

เชิดชัย โชครัตนชัย. (2542 มิถุนายน – ตุลาคม). *แนวทางในการพัฒนาและส่งเสริมกิจกรรม
นันทนาการ*. วารสารวิชาการสถาบันราชภัฏนครราชสีมา สีมารจารย์. 13(27) : 10

- ทองสุข รวยสูงเนิน. (2550). แนวคิดในการจัดการเรียนการสอนคิด. ใน. คู่มือประชุมปฏิบัติการ
พาคูสอนคิดตามโครงการขับเคลื่อนการคิดสู่ห้องเรียน. 1. 1. ศรีสะเกษ : สำนักงานเขต
พื้นที่การศึกษาศรีสะเกษ เขต 2. ถ่ายเอกสาร.
- ทิพย์วัลย์ สีจันทร์ ; และคนอื่นๆ. (2548). การคิดและการตัดสินใจ. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ :
มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.
- ธานินทร์ ศิลป์จารุ. (2549). การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS. พิมพ์ครั้งที่ 5.
กรุงเทพฯ : วี อินเทอร์เน็ต พรินท์.
- นิคม วรรณราชู. (2544) ครอบครัว ; พ่อแม่คือผู้นำ. กรุงเทพฯ : ส.เอเซียเพส.
- บุบผา พรหมศร. (2542). ความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรม
การเล่นกลางแจ้งและกิจกรรมการเล่นเครื่องเล่นสนาม. ปรินญาณิพนธ์ กศ.ม(การศึกษา
ปฐมวัย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ป.มหาพันธ์. (2544). ทำครอบครัวให้อบอุ่น. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- ประคอง กรรณสูตร. (2538). สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ :
สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประพันธ์ศิริ สุเสารัจ. (2543). คิดเก่งสมองไว. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : โปรดักทีฟบุ๊ก.
- ประยงค์ จินดาวงศ์ ; และคนอื่นๆ(2550). ชุมวิชาการศึกษานอกโรงเรียนหมวดวิชาพัฒนาอาชีพ
ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (งานบ้าน). สืบค้นเมื่อ 8 มกราคม 2550, จาก
<http://ebook.nfe.go.th/ebook/html/026/64.htm>
- ประสาธ อิศรปริดา. (2538). จิตวิทยาการเรียนรู้กับการสอน. กรุงเทพมหานคร : กราฟิการ์ต.
- ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา. (2538, ตุลาคม – ธันวาคม). อุปสรรคต่อการแก้ปัญหาอย่าง
สร้างสรรค์. คุศศาสตร์. 24(2) ; 31 – 40.
- ประสิทธิ์ สวาสดีญาติ. (2535). ระบบเครือญาติและการจัดระเบียบสังคม. กรุงเทพฯ :
สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปรีชา เนาว์เย็นผล. (2537). “หน่วยที่ 12 การแก้ปัญหาคณิตศาสตร์”, ประมวลสาระชุดวิชา
สารัตถะและวิทยวิธีทางคณิตศาสตร์ หน่วยที่ 12 – 15. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัย
ธรรมาธิราช.
- พรรณพิมล หล่อตระกูล ; และจันทร์ชนก โยธินชัชวาลย์. (2542). พฤติกรรมของกลุ่มคนไทยใน
เรื่องการทำหน้าที่ในครอบครัว. วารสารสมาคมจิตแพทย์แห่งประเทศไทย. 44(4).
- พรรณิ รัตนธรรม. (2548). จิตวิทยาพัฒนาการและการอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย. คณะครุศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์. ถ่ายเอกสาร
- พระธรรมปิฎก(ประยุทธ์ ปยุตโต). (2537). วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ
: สำนักพิมพ์ปัญญา.

- พวงรัตน์ ทวีรัตน์. (2540). *วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์*. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พัชรี สวนแก้ว. (2536). *การแนะแนวผู้ปกครองเด็กปฐมวัย*. กรุงเทพฯ : ดวงกมล.
- ภรณ์ ชุรุตนะ. (2535). *การเล่นของเด็ก*. กรุงเทพฯ : ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ภัทรา สง่า. (2547). *สถานภาพครอบครัวศึกษา*. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.).
- ยุดา รักไทย ; และธนิกานต์ มามะศิริานนท์. (2542). *เทคนิคการแก้ปัญหาและตัดสินใจ*. กรุงเทพฯ : เอกซเปอร์เน็ท.
- ยุทธพงษ์ กัยวรรณ. (2543). *พื้นฐานการวิจัย*. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.
- เยาวพา เดชะคุปต์. (2542). *การจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย*. กรุงเทพฯ : แม็ค.
- รติชน พิริยสภ. (2543). *การอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย*. กรุงเทพฯ : สุขภาพใจ.
- รศนา อัมชะกิจ. (2537). *กระบวนการแก้ปัญหาและตัดสินใจเชิงวิทยาศาสตร์*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542*. กรุงเทพฯ : นานมีบุคส์พับลิเคชั่นส์.
- โรงเรียนแสนสุขวิทยาทักษะ. (2550). *การเล่นอิสระและกิจวัตรประจำวัน*. สืบค้นเมื่อ 12 ตุลาคม 2550, จาก <http://www.tridhaksa.ac.th/index.htm>
- ลัดดาวัลย์ กัณหาสวรรณ. (2527) *เกมวิทยาศาสตร์สำหรับกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต โครงสร้างพัฒนาการเล่นและเกมวิทยาศาสตร์ระดับประถมศึกษา*. กรุงเทพฯ : วิทยาลัยครูพระนคร.
- ล้วน สายยศ; และอังคณา สายยศ. (2538). *เทคนิคการวิจัยทางการศึกษา*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.
- วรภัทร์ ภูเจริญ. (2546). *การคิดอย่างเป็นระบบและเทคนิคการแก้ปัญหา*. กรุงเทพฯ : ซีเอ็ดยูเคชั่น.
- วรรณภา โพธิ์สะอาด. (2542). *การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความคิดวิจารณ์กับความสามารถในการแก้ปัญหาทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา จังหวัดปทุมธานี*. ปรินญาณินพนธ์ กศ.ม(จิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- วรรณิ วงศ์พานิชย์ ; และวิวิรรณ สรรพอาษา. (2546). *งานบ้าน ม.1-ม.3*. พิมพ์ครั้งที่ 7 กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์.
- วิชัย เทียนถาวร ; และคนอื่นๆ. (2542). *การศึกษาสภาวะครอบครัวที่มีลักษณะครอบครัวที่พึงประสงค์ของประเทศไทย*. วารสารการส่งเสริมสุขภาพและอนามัยสิ่งแวดล้อม 22(4)

วิชัย วงษ์ใหญ่. (2542). *พลังการเรียนรู้ในกระบวนทัศน์ใหม่*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : SR Printing Limited Partnership.

วิมลพรรณ กลางมณี. (2549). *รายงานการประเมินพัฒนาการนักเรียนที่จบหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย ปีการศึกษา 2548*. ศรีสะเกษ : สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศรีสะเกษ เขต 2. ถ่ายเอกสาร.

วิริยะ บุญยะนิวาสน์ ; และสุพน ทิมอ่ำ. (2549). *หนังสือเรียนสาระการเรียนรู้พื้นฐานกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี ป.4 ช่วงชั้นที่ 2*. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์.

วิวิรรณ สรรพอาษา ; เดือนนภา อุ่นอ่อน ; และ อรณิธิ เพ็ญเพียร. (2548). *งานบ้านช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3*. กรุงเทพฯ : เอมพันธ์.

วีระพล สุวรรณนันท. (2534). *กระบวนกรแก้ปัญหา*. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพมหานคร : สามัคคีสาส์น.

ศรีสุรางค์ ทินะกุล ; และคนอื่นๆ (2542). *การคิดและการตัดสินใจ*. กรุงเทพฯ : บุ๊คพอยท์.

ศิริกาญจน์ โกสุมภ์ ; และดารณี คำวังนัง. (2544). *สอนเด็กให้คิดเป็น*. กรุงเทพฯ : ทิพย์พับบลิช.

----- (2546). *สอนเด็กให้คิดเป็น*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : เมธีทิพย์.

ศิริธมม์ ไสวณะ. (2545). *สภาพครอบครัวและวิธีการอบรมเลี้ยงดูที่เด็กได้รับจากพ่อแม่ผู้ปกครอง กับพฤติกรรมของเยาวชนไทย : ศึกษากรณีของเยาวชนคนเก่ง ดี มีสุข และเยาวชนที่ติดยาเสพติด*. สืบค้นเมื่อ 20 มกราคม 2550, จาก <http://www.thaiedresearch.org/result/info2.php?id=4322>

สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว. (2548). *ความรู้เพื่อชีวิต : สาระสำคัญเพื่อการปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

ส.ผ่องสวัสดิ์. (2549). *ครอบครัวอบอุ่น*. กรุงเทพฯ : รุ่งศิลป์การพิมพ์

สมใจ ลาภจตุรพิช. (2550). *แสงแรกแห่งการเรียนรู้กับบ้านเรียนดวงตะวัน*. สืบค้นเมื่อ 12 ตุลาคม 2550, จาก http://www.onec.go.th/news46/pr/sala/s_490921-d.htm

สรัญญา โกคาลัย. (2547). *คู่มือพัฒนาสมองลูกด้วยสองมือพ่อแม่*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : รักลูกแฟมิลีกรุ๊ป.

สหายพล มีชูนิก. (2548). *การเป็นผู้นำในนันทนาการ*. กรุงเทพฯ : สยามสเตชันเนอรีซ์พบลายส์.

สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.

(2547). *นโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาสถาบันครอบครัว พ.ศ.2547 – 2556*.

กรุงเทพฯ : องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์.

สำนักงานพัฒนาการกีฬาและนันทนาการ. (2550ก). *นันทนาการ*. สืบค้นเมื่อ 16 กุมภาพันธ์ 2550, จาก <http://www.brdp.osrd.go.th/forlire/conclusion.htm>

----- (2550ข). นันทนาการ. สืบค้นเมื่อ 16 กุมภาพันธ์ 2550, จาก <http://www.brdp.osrd.go.th/forlive/meaning.htm>

สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา. (2550). แนวทางการขับเคลื่อนการคิดสู่ห้องเรียน. ม.ป.พ.

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2549). คู่มือหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 (สำหรับเด็กอายุต่ำกว่า 3 ปี). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

----- (2547). คู่มือหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546(สำหรับเด็กอายุ 3 – 5 ปี). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

สุชาติ ทวีพรปฐมกุล. (2546 เมษายน). นันทนาการ. สารานุกรมศึกษาศาสตร์ ฉบับเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพฯ ในวโรกาสพระชนม์ 4 รอบ. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

สุวัฒนา วิบูลย์เศรษฐ์. (2547). จิตวิทยาครอบครัวและครอบครัวศึกษา หน่วยที่ 4 บทบาทและสัมพันธภาพในครอบครัว. พิมพ์ครั้งที่ 3. นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

สุวิทย์ มูลคำ. (2547). กลยุทธ์การสอนคิดแก้ปัญหา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ดวงกมลสมัย.

อนุชาติ บุญนาค. (2550). สถาบันครอบครัวของไทยในปัจจุบัน. สืบค้นเมื่อ 20 มีนาคม 2550, จาก. <http://www.anuchart.info/article/s8family.pdf>.

อมรดี สีนวน. (2547). ความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเล่นแบบฉงน. ปรินญาณินพนธ์ กศม.(การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

อรพรรณ พรสีมา. (2543). การคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ วิจัยรณญาณ สร้างสรรค์ แก้ปัญหาทำอย่างไร. กรุงเทพฯ : สถาบันพัฒนาทักษะการคิด.

อรัญญา กิณาริ. (2542). ผลของการใช้แบบฝึกคุณลักษณะที่เอื้อต่อการคิดด้วยคำถามต่อพัฒนาการคิดด้านทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2. ปรินญาณินพนธ์ กศม.(จิตวิทยาการศึกษา). มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. ถ่ายเอกสาร.

อรุณี ลิ้มศิริ และ ปัญญาฉัตร กล่อมชุ่ม. (2542). ง 014 งานเกษตรพื้นฐานสมบูรณ์แบบ. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ : วัฒนาพานิช.

อัมพล สุอำพัน. (2544). EQ ลูก เริ่มที่รักจากพ่อแม่. กรุงเทพฯ : แปลน พับลิชชิ่ง.

อายุพร สาชาติ. (2548). พฤติกรรมในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ. ปรินญาณินพนธ์ กศม.(การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

- อารมณ สุวรรณपाल. (2549). หน่วยที่ 8 การจัดประสบการณ์เพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัยด้านการคิด. *ประมวลชุดวิชา การจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย*. นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช.
- อารี พันธุ์มณี. (2543). *คิดอย่างสร้างสรรค์*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : ต้นอ่อน.
- อุทัย หนูแดง. (2550). ชุดวิชาการศึกษานอกโรงเรียนหมวดวิชาพัฒนาอาชีพระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (การอาชีพ) สืบค้นเมื่อ 8 มกราคม 2550, จาก http://ebook.nfe.go.th/ebook/pdf/025/0025_12.pdf
- อุบล จิรรัชวัฒนา. (2550). ชุดวิชาการศึกษานอกโรงเรียนหมวดวิชาพัฒนาอาชีพระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (งานธุรกิจ) สืบค้นเมื่อ 8 มกราคม 2550, จาก http://ebook.nfe.go.th/ebook/pdf/025/0025_12.pdf
- อุบล ลิ้มทโรภาส. (2550). ชุดวิชาการศึกษานอกโรงเรียนหมวดวิชาพัฒนาอาชีพระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (งานช่าง) สืบค้นเมื่อ 8 มกราคม 2550, จาก http://ebook.nfe.go.th/ebook/pdf/025/0025_12.pdf
- อุษณีย์ อนุรุทธีวงศ์. (2550). การเล่น สร้างลูกให้เป็นอัจฉริยะได้อย่างไร. สืบค้นเมื่อ 12 ตุลาคม 2550, จาก http://news.swu.ac.th/newsclips/inside_swu.asp?%20page=26
- อุษณีย์ อนุรุทธีวงศ์(โพธิสุข). (2545). *ฝึกเด็กให้เป็นนักคิด*. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.
- อุษณีย์ โพธิสุข. (2537). *วิธีสอนเด็กปัญญาเลิศ*. กรุงเทพฯ : ภาควิชาการศึกษาพิเศษ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- Baroody, Arthur J. (1993). *Problem Solving, Reasoning, and Communicating. K – 8.. Helping Children Think Mathematically*. New Yoek : Macmillan Publishing Company.
- Beyer. (1987). *Practical strategies for the teaching of thinking*. Boston : Allyn and Bacon.
- Clark, Robert. (2005). *Aggressive and non – aggressive preschoolers’ problem – solving : The role of maternal scaffolding*. M.A. (Developmental psychology). University of Windsor(Canada). Canada. Photocopied.
- Cruikshand, Douglas E. and Sheffield, Linda Jensen. (1992). *Teaching Elementary and Middle School Mathematics*. New York : Macmillan.
- Driscoll Amy ;& Nagel Nancy G. (2002). *Early childhood education, birth – 8 : the word of child, families, and educators*. 2nd ed. United States : Peason Education Company.
- Elkind, David. (2006 January/February). *Work, Chore, and Play : Setting a Health Balance*. Exchange no.167. pp.39 – 41.

- Fletcher, Ryan Gray. (2001). *Father's and mothers' childcare ideas and paternal childcare participation*. M.S. (Sociology). University of North Texas. United States Texas. Photocopied.
- Gatmaitan, Mary Jane. (2006). *Homework and housework : How family responsibilities affect the college experience of single mothers*. M.A. (Sociology). The University of Texas at Arlington. United States Texas. Photocopied.
- Glazer, Susan Mandel. (1996 January). What role should children play in classroom chores ?. *Teaching PreK-8* v.26. pp 110 – 11.
- Gross, Carol Marie. (2005). *Promoting problem solving with young children : An approach to community building and classroom management in one classroom*. Ed.D. (Preschool education). Columbia University Teachers College. United States New York. Photocopied.
- Jandrasits, Dianne M. (2006). *Parents' and children's ideas about the value of children's activities*. Psy.D. (Developmental psychology). Indiana University of Pennsylvania. United States Pennsylvania. Photocopied.
- Krulik, Stephen ;& Rudnick, Jesse A. (1993). *Reasoning and Problem Solving : A Handbook for Elementary School Teachers*. Massachusetts : Allyn and Bacon.
- Lee, Yun- Suk. (2002). *Housework and familial relationships*. Ph.D. (Sociology). The University of Chicago. United States Illinois. Photocopied.
- Lin, Qiuyun. (2003). *Beginning school ready to learn : Understanding racial – ethnic and income differences in parent involvement and first – time kindergartners' academic performance*. Ed.D. (Preschool education). Indiana University of Pennsylvania. United States Pennsylvania. Photocopied.
- Lombardo, Jennifer A. (2006). *Evaluation social problem – solving training : Reliability and sensitivity of objectively scored homework*. Ph.D. (Educational psychology). Central Michigan University. United States Michigan. Photocopied.
- Manor, O. (1985). *Family Work in Action*. London : Tavistock.
- Mast, Vicki Ann. (2002). *Maternal problem-solving behaviors and their impact on collaboration in preschool dyads*. Psy.D. (Preschool education). State University of New York at Albany. United States New York. Photocopied.
- Neilson, Leslie Ellen. (2005). *Who's doing the housework? Sex and gender in divisions of labour in dual-earner households*. M.A. (Sociology). The University of Regina (Canada). Canada. Photocopied.

Pitri, Elizabeth. (2002). *Educational context and early childhood art-related problem solving*. Ph.D. (Preschool education). The Ohio State University. United States Ohio. Photocopied.

Ramani, Geetha Balaraman. (2005). *Cooperative play and problem solving in preschool children*. Ph.D. (Developmental psychology). University of Pittsburgh. United States Pennsylvania. Photocopied.

Reys, Robert E. ;& others. (2001). *Helping Children Learn Mathematics*. 6th ed. New York : John Wiley and Sons.

Schuetz, Christine Theimer. (1999). *Children's evaluations of gender roles in a home context*. Ph.D. (Social psychology). University of Maryland College Park. United States Maryland. Photocopied.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
แบบสอบถามเพื่อการวิจัย
ความสัมพันธ์ของการร่วมกิจกรรมครอบครัวกับความสามารถในการ
แก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย

รหัส.....

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย
เรื่อง ความสัมพันธ์ของการร่วมกิจกรรมครอบครัวกับความสามารถในการแก้ปัญหา
ของเด็กปฐมวัย

คำแนะนำในการตอบแบบสอบถาม

1. แบบสอบถามนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมข้อมูลที่แท้จริงเกี่ยวกับการทำกิจกรรมครอบครัวร่วมกันของบิดา มารดา กับบุตร หรือผู้ปกครองและเด็กปฐมวัย และนำผลไปใช้ในการศึกษาวิจัยเท่านั้น ข้อมูลที่ได้รับจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการ และจะถูกเก็บรักษาไว้เป็นความลับ การเสนอผลการศึกษาผู้วิจัยจะนำเสนอเป็นภาพรวมจึงไม่มีผลเสียใดๆทั้งสิ้นกับผู้ตอบแบบสอบถาม ดังนั้นจึงขอความกรุณาโปรดตอบแบบสอบถามตามความเป็นจริง และตรงกับความรู้สึกของท่านมากที่สุด

2. แบบสอบถามฉบับนี้ แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม(จำนวน 8 ข้อ)

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการทำกิจกรรมครอบครัวร่วมกันของครอบครัวท่าน
ใน 4 กิจกรรมดังนี้

1. กิจกรรมงานบ้าน (จำนวน 8 ข้อ)
2. กิจกรรมงานอาชีพ(จำนวน 3 ข้อ)
3. กิจกรรมงานอดิเรก (จำนวน 5 ข้อ)
4. กิจกรรมนันทนาการ (จำนวน 6 ข้อ)

3. โปรดอ่านคำชี้แจงให้เข้าใจก่อนตอบแบบสอบถาม และโปรดตอบแบบสอบถามให้ครบทุกข้อ เนื่องจากคำตอบของท่านจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการนำไปประมวลผลข้อมูลเพื่อการพัฒนาการทำกิจกรรมครอบครัวร่วมกัน เพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมความสัมพันธ์ของครอบครัว และพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยต่อไป

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความกรุณาจากท่านในการตอบแบบสอบถาม และขอขอบคุณในความร่วมมือมา ณ โอกาสนี้

นายกวาง ผลสุข
นิสิตปริญญาโทสาขาวิชาการศึกษาศึกษาปฐมวัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง ข้อความต่อไปนี้สอบถามข้อมูลส่วนตัวของท่าน เมื่อท่านอ่านแล้วให้เติมข้อความลงในช่องว่างหรือทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง(.....)หน้าข้อความที่ตรงกับความเป็นจริงของท่านมากที่สุด

1. สถานภาพ

(.....) บิดา (.....) มารดา (.....) ผู้ปกครอง(ระบุ).....

2. อายุ.....ปี

3. ระดับการศึกษาสูงสุด

(.....) ป. 4 หรือเทียบเท่า

(.....) ป. 6 หรือเทียบเท่า

(.....) ม. 3 หรือเทียบเท่า

(.....) ม. 6 หรือเทียบเท่า

(.....) อนุปริญญาหรือเทียบเท่า

(.....) ปริญญาตรีหรือเทียบเท่า

(.....) สูงกว่าปริญญาตรี(ระบุ).....

4. อาชีพ

(.....) เกษตรกรรม

(.....) รับจ้างทั่วไป

(.....) นักธุรกิจ, ค้าขาย

(.....) พนักงานบริษัท ห้างร้าน

(.....) รับราชการ, รัฐวิสาหกิจ

(.....) อื่นๆ(ระบุ).....

5. เด็กที่กำลังเรียนอยู่ชั้นอนุบาล ปีที่ 2 เป็นคนลำดับที่.....

เพศ (.....) ชาย

(.....) หญิง

ตอนที่ 2 แบบประเมินการร่วมกิจกรรมครอบครัวกับความสามารถในการแก้ปัญหา

ของเด็กปฐมวัย

คำชี้แจง ข้อความต่อไปนี้ เป็นสถานการณ์ทั่วไปที่อาจเกิดขึ้นในทุกครอบครัว ขอให้ท่านพิจารณา แต่ละข้อความแล้วตัดสินใจเลือกข้อที่ตรงกับสถานการณ์ภายในครอบครัวของท่านมากที่สุด แล้วทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง ☐ ตามความเป็นจริง และในช่องระดับพฤติกรรม/การปฏิบัติ (0 – 1 – 2 – 3) เพียงข้อเดียว และกรุณาตอบให้ครบทุกข้อ แต่ละช่องมีความหมาย ดังนี้

- 3 = มากที่สุด หมายถึง ในหนึ่งเดือนมีส่วนร่วมในการทำงานหรือกิจกรรมทุกครั้ง ที่มิจานหรือกิจกรรม(100 %)
- 2 = มาก หมายถึง ในหนึ่งเดือนมีส่วนร่วมในการทำงานหรือกิจกรรมเท่ากับ หรือมากกว่าครึ่งหนึ่งที่มิจานหรือกิจกรรม(≥ 50 %)
- 1 = น้อย หมายถึง ในหนึ่งเดือนมีส่วนร่วมในการทำงานหรือกิจกรรมน้อยกว่า ครึ่งหนึ่งที่มิจานหรือกิจกรรม(< 50 %)
- 0 = น้อยที่สุด หมายถึง ในหนึ่งเดือนไม่เคยมีส่วนร่วมในการทำงานหรือกิจกรรม เลย

ตัวอย่าง

ข้อที่	ข้อความ	ระดับพฤติกรรม/การปฏิบัติ			
	ท่านให้บุตรของท่านเข้าร่วมกิจกรรมในครอบครัวด้วย	0	1	2	3
0	การปิดกวาดลานหน้าบ้าน	✓			
00	การกรอกน้ำดื่มใส่ขวด				✓

ข้อ 0 หมายถึง ท่านมีความคิดเห็น ในหนึ่งเดือนท่านไม่เคยให้เด็กมีส่วนร่วมในการทำงาน ช่วยปิดกวาดลานหน้าบ้านเลย

ข้อ 00 หมายถึง ท่านมีความคิดเห็น ในหนึ่งเดือนท่านให้เด็กมีส่วนร่วมในการกรอกน้ำดื่มใส่ขวดทุกครั้งที่มีงาน(100 %)

ด้านที่ 1 กิจกรรมงานบ้าน

ข้อที่	ข้อความ	ระดับพฤติกรรม/การปฏิบัติ			
	ท่านให้บุตรของท่านเข้าร่วมกิจกรรมงานบ้านในครอบครัวด้วย	0	1	2	3
1	การทำความสะอาดบ้าน ☐ ช่วยขัดกวาดบ้าน ☐ ช่วยเช็ดถูบ้าน				
2	การดูแลที่นอนตนเอง ☐ ปูที่นอน ☐ พับเก็บที่นอน				
3	การดูแลและทำความสะอาดเครื่องแต่งกายของตนเอง ☐ ช่วยซักผ้า ☐ ช่วยตากผ้า ☐ ช่วยเก็บเสื้อผ้า ☐ ช่วยรีดผ้า				
4	การประกอบอาหารที่บ้าน ☐ ช่วยล้างผัก/เนื้อ/ปลา ☐ ช่วยตำ/โขลกเครื่องปรุง ☐ ช่วยปรุงรสหรือชิมรสอาหาร ☐ ช่วยประกอบอาหารบางอย่าง เช่น ต้มไขลวกผัก หุงข้าว				
5	การเก็บและทำความสะอาดภาชนะเครื่องใช้ในครัว ☐ ช่วยล้างภาชนะเครื่องใช้ในครัว เช่น ถ้วยชาม ☐ ช่วยเช็ดภาชนะเครื่องใช้ในครัว ☐ ช่วยเก็บภาชนะเครื่องใช้ในครัว				
6	การจัดสำรับอาหาร ☐ ช่วยจัดโต๊ะหรือปูเสื่อ ☐ ช่วยตักอาหาร ☐ ช่วยยกอาหาร ☐ ช่วยตักน้ำหรือรินน้ำใส่แก้ว				

ด้านที่ 1 กิจกรรมงานบ้าน(ต่อ)

ข้อที่	ข้อความ	ระดับพฤติกรรม/การปฏิบัติ			
	ท่านให้บุตรของท่านเข้าร่วมกิจกรรมงานบ้านในครอบครัวด้วย	0	1	2	3
7	การเลี้ยงน้อง(กรณีที่ได้กมีน้อง)				
	☐ ช่วยอุ้มหรือเล่นกับน้อง				
	☐ ช่วยให้นมหรือป้อนข้าวน้อง				
	☐ ช่วยไกวเปลหรือกล่อมน้อง				
8	การเก็บหรือทิ้งขยะ				
	☐ ช่วยเก็บขยะภายในบ้านหรือบริเวณบ้าน				
	☐ ช่วยเอาขยะที่เก็บไปทิ้งในที่ทิ้งขยะสาธารณะ				

ด้านที่ 2 กิจกรรมงานอาชีพ

ข้อที่	ข้อความ	ระดับพฤติกรรม/การปฏิบัติ			
	ท่านให้บุตรของท่านเข้าร่วมกิจกรรมงานอาชีพในครอบครัวด้วย	0	1	2	3
1	การช่วยเหลือการประกอบอาชีพ ☐ ช่วยหยิบจับวัสดุ เครื่องมือ เครื่องใช้ในการประกอบอาชีพของบิดามารดา/ผู้ปกครอง ☐ ช่วยทำความสะอาดวัสดุ เครื่องมือ เครื่องใช้ในการประกอบอาชีพของบิดามารดา/ผู้ปกครอง ☐ ช่วยจัดเก็บวัสดุ เครื่องมือ เครื่องใช้ในการประกอบอาชีพของบิดามารดา/ผู้ปกครอง				
2	การมีส่วนร่วมในการประกอบอาชีพเมื่อมีโอกาส ☐ ดูการทำงานของบิดามารดา/ผู้ปกครอง ☐ ลงมือช่วยทำงานของบิดามารดาบางอย่างที่เหมาะสมกับวัยเมื่ออยู่ที่บ้าน ☐ ลงมือช่วยทำงานของบิดามารดา/ผู้ปกครองบางอย่างที่เหมาะสมกับวัยเมื่ออยู่ที่ทำงาน (เด็กอยู่ในที่ทำงานด้วย)				
3	การรับรู้เกี่ยวกับการประกอบอาชีพ ☐ รับรู้ว่าบิดามารดา/ผู้ปกครองประกอบอาชีพอะไร ☐ รับรู้สถานที่ทำงานของบิดามารดา/ผู้ปกครอง ☐ การตั้งใจรับฟังสิ่งที่บิดามารดา/ผู้ปกครองเล่าเกี่ยวกับอาชีพที่ทำ ☐ การร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับอาชีพของบิดามารดา/ผู้ปกครอง				

ด้านที่ 3 กิจกรรมงานอดิเรก

ทำเครื่องหมาย ✓ หน้าข้อความงานอดิเรกในกรอบครัวของท่าน(เลือกได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ☐ อ่านหนังสือ เช่น อ่านหนังสือพิมพ์ อ่านหนังสือนิทาน
- ☐ ประดิษฐ์เศษวัสดุ เช่น พับถุงกระดาษ ทำพรมเช็ดเท้า
- ☐ วาดเขียนหรือศิลปะ เช่น วาดภาพ เขียนป้าย
- ☐ หัตถกรรม เช่น ทอผ้า จักสาน
- ☐ ดูแลไม้ดอกไม้ประดับ เช่น รดน้ำ พรวนดิน ใส่ปุ๋ย
- ☐ เลี้ยงสัตว์สวยงาม เช่น เลี้ยงปลา เลี้ยงนก
- ☐ การสะสมสิ่งของ เช่น เหรียญ แสตมป์
- ☐ อื่นๆ.....
- ☐ ไม่มีกิจกรรมงานอดิเรก

ข้อที่	ข้อความ	ระดับพฤติกรรม/การปฏิบัติ			
	ท่านให้บุตรของท่านเข้าร่วมกิจกรรมงานอดิเรกในครอบครัวด้วย	0	1	2	3
1	ช่วยทำงานอดิเรกโดยการ <u>ให้ลงมือปฏิบัติจริง</u> ทุกขั้นตอน ด้วยตนเอง(ให้ทำเอง)				
2	ช่วยทำงานอดิเรกโดยการ <u>ช่วยเหลือ</u> เป็นลูกมือตามขอบเขตที่บิดามารดา/ผู้ปกครองกำหนด(ทำร่วมกัน)				
3	ช่วยทำงานอดิเรกโดยการ <u>ให้ช่วยทำงานหรือกิจกรรมบางอย่าง</u> ที่เหมาะสมกับวัย(ทำตามสั่ง)				
4	ให้เลือกทำกิจกรรมเกี่ยวกับงานอดิเรก และรับผิดชอบแก้ปัญหา และตัดสินใจด้วยตนเอง(ทำเอง)				
5	ให้มีส่วนร่วมโดยการ <u>ทำให้เห็นเป็นแบบอย่าง</u> สอนให้คำแนะนำ และสร้างแรงจูงใจ(ทำให้ดู)				

ด้านที่ 4 กิจกรรมนันทนาการ

ทำเครื่องหมาย ✓ หน้าข้อความกิจกรรมนันทนาการในครอบครัวของท่าน
(เลือกได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ☐ การท่องเที่ยวหรือทัศนศึกษา
- ☐ การละเล่นหรือออกกำลังกาย เช่น เล่นเกม การเดิน/วิ่ง
- ☐ การเล่นกีฬา เช่น ตะกร้อ ฟุตบอล
- ☐ การร้อง/ฟังเพลงหรือดนตรี
- ☐ การดูมหรสพ เช่น ภาพยนตร์/ดนตรี/หมอลำ/การแสดงต่างๆ
- ☐ อื่นๆ.....
- ☐ ไม่มีกิจกรรมนันทนาการ

ข้อที่	ข้อความ	ระดับพฤติกรรม/การปฏิบัติ			
	ท่านให้บุตรของท่านเข้าร่วมกิจกรรมนันทนาการในครอบครัวด้วย	0	1	2	3
1	ให้รับรู้การทำกิจกรรมนันทนาการของครอบครัวด้วยการพูดให้ฟัง(เล่าให้ฟัง)				
2	ให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมนันทนาการโดยการให้ดูการปฏิบัติของบิดามารดา(ทำให้ดู)				
3	ให้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมนันทนาการพร้อมกับสมาชิกในครอบครัว(ร่วมกันทำ)				
4	การให้เข้าร่วมกิจกรรมนันทนาการกับสมาชิกในครอบครัวในโอกาสพิเศษ เช่น ปี๊ดเทอม,วันหยุดประจำปี(ร่วมกันทำ)				
5	การให้อิสระในการเลือกปฏิบัติกิจกรรมนันทนาการกับสมาชิกในครอบครัวตามความสมัครใจ(เลือกทำเอง)				
6	ให้มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น การตัดสินใจช่วยเหลือและคิดวิธีการแก้ปัญหาด้วยตนเองในกรณีที่มีการร่วมกิจกรรมนันทนาการของครอบครัวมีปัญหา(ร่วมกันคิด)				

[illegible]

ภาคผนวก ข

คู่มือการทดสอบความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย

แบบทดสอบความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย

แบบบันทึกผลการทดสอบความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย

คู่มือการทดสอบความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย

1. คำชี้แจง

1. แบบทดสอบฉบับนี้เป็นแบบทดสอบ(Test) แบบจำกัดคำตอบ(Essay – restricted response) เพื่อวัดความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยชั้นอนุบาลปีที่ 2 (อายุ 5 – 6 ปี)
2. การดำเนินการทดสอบ ให้ดำเนินการทดสอบเด็กปฐมวัยครั้งละ 1 คน โดยมีผู้สอบจำนวน 2 คน ดังนี้
 - 2.1 ผู้วิจัย มีหน้าที่ดำเนินการทดสอบ
 - 2.2 ผู้ช่วยผู้วิจัย มีหน้าที่สังเกตและบันทึกคำตอบของเด็กปฐมวัยตามความเป็นจริง
3. การบันทึกคำตอบให้บันทึกตามแบบฟอร์มที่ผู้วิจัยกำหนด

2. ลักษณะทั่วไปของแบบทดสอบ

1. แบบทดสอบความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย เป็นแบบทดสอบเกี่ยวกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของเด็กปฐมวัยกับความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย จำนวน 15 ข้อ เป็นสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันประกอบรูปภาพ ดังนี้
 - 1.1 สถานการณ์ปัญหาของตัวเอง จำนวน 5 ข้อ
 - 1.2 สถานการณ์ปัญหาของตนเองที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น จำนวน 5 ข้อ
 - 1.3 สถานการณ์ปัญหาเพื่อเป็นการช่วยเหลือผู้อื่น จำนวน 5 ข้อ
2. แบบทดสอบความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย แต่ละข้อมีแนวทางการให้คะแนนตามระดับน้ำหนักความถูกต้องตามหลักเกณฑ์(Rubrics Scoring)ที่ผู้วิจัยกำหนด

3. เวลาที่ใช้ในการทดสอบ

แบบทดสอบเป็นสถานการณ์ประกอบรูปภาพ ใช้เวลาในการตอบข้อละไม่เกิน 2 นาที

4. วิธีดำเนินการทดสอบ

1. ผู้วิจัยและผู้ช่วยผู้วิจัยต้องศึกษาคู่มือ และแบบทดสอบความสามารถในการแก้ปัญหาให้เข้าใจขั้นตอนทั้งหมด
2. ผู้วิจัยและผู้ช่วยผู้วิจัยสร้างความคุ้นเคยกับเด็กโดยใช้ภาษาที่ชัดเจน เป็นธรรมชาติ สร้างสัมพันธภาพที่ดี ชักชวนให้เด็กสนใจ เมื่อเริ่มเห็นว่าเด็กพร้อมจึงเริ่มทดสอบ
3. ดำเนินการทดสอบเด็กเป็นรายบุคคลโดยให้เด็กดูภาพและผู้วิจัยทดสอบตามสถานการณ์ที่กำหนดไว้ในแต่ละข้อและให้เด็กตอบคำถาม ดังนี้
ผู้วิจัยให้เด็กดูรูปภาพ แล้วถามตามสถานการณ์ที่กำหนด ให้เวลาเด็กข้อละไม่เกิน 2 นาที และผู้ช่วยผู้วิจัยสังเกตพฤติกรรมและจดบันทึกคำตอบ ของเด็กตามความเป็นจริง

ตัวอย่าง

ผู้ทดสอบ : “หนูดูภาพนี้นะครับ ถ้าหนูเป็นเด็กในภาพนี้ ขณะที่หนูกำลังช่วยคุณพ่อร์ดน้ำต้นไม้ที่ปลูกไว้ในกระถางบริเวณสวนหน้าบ้าน โดยใช้น้ำจากท่อประปา บังเอิญน้ำประปาที่ใช้รดต้นไม้หยุดไหลแต่ยังรดน้ำต้นไม้ไม่เสร็จ หนูจะอย่างไรจึงจะสามารถรดน้ำต้นไม้ที่เหลือได้หมด”

เด็ก : “ตอบ.....”

ผู้ทดสอบ : บันทึกคำตอบของเด็กและให้คะแนนตามเกณฑ์(Rubrics Scoring)ที่กำหนด ผู้ทดสอบถามซ้ำครั้งที่ 2 ถ้าภายใน 30 วินาทีเด็กยังไม่ตอบ และภายใน 1 นาทีเด็กยังไม่ตอบให้ผู้ทดสอบช่วยแนะนำหรือชี้แนะแนวทาง กรณีที่เด็กตอบคำถาม ให้ผู้ทดสอบบันทึกคำตอบหลังจากที่เด็กตอบคำถามจบ เพื่อนำไปเทียบเกณฑ์การให้คะแนน

เมื่อเวลาครบ 2 นาทีถ้าเด็กยังไม่ตอบให้หยุดถามแล้วเปลี่ยนเป็นสถานการณ์ใหม่ต่อไปจนครบทุกข้อ

5. การตรวจให้คะแนน

การให้คะแนนกำหนดเกณฑ์ของตัวเลือกแต่ละข้อ(Rubrics Scoring)ตามความหมายดังนี้

- 3 คะแนน หมายถึง คำตอบมีความเป็นไปได้ ทำให้สถานการณ์หรือเหตุการณ์ทุเลาหรือดีขึ้นกว่าเดิม ปัญหาลดลงหรือหมดไป ไม่ส่งผลกระทบต่อผู้อื่นหรือทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน ไม่ขัดต่อหลักคุณธรรมและจริยธรรมได้ด้วยตนเอง
- 2 คะแนน หมายถึง คำตอบมีความเป็นไปได้ ทำให้สถานการณ์หรือเหตุการณ์ทุเลาหรือดีขึ้นกว่าเดิมหรือปัญหาหมดไป ไม่ส่งผลกระทบต่อผู้อื่นหรือทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน ไม่ขัดต่อหลักคุณธรรมและจริยธรรมได้โดยต้องอาศัยความช่วยเหลือจากบุคคลอื่น
- 1 คะแนน หมายถึง คำตอบมีความเป็นไปได้ไม่ได้ เหตุการณ์ไม่ทุเลาหรือไม่ดีขึ้นกว่าเดิม ปัญหาไม่ลดลงหรือไม่หมดไป ส่งผลกระทบต่อผู้อื่นหรือทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน หรือขัดต่อหลักคุณธรรมจริยธรรม ได้ด้วยตนเองหรือได้โดยอาศัยความช่วยเหลือจากบุคคลอื่น
- 0 คะแนน หมายถึง ไม่ตอบคำถาม หรือนิ่งเฉย หรือตอบปฏิเสธไม่เคยทำ

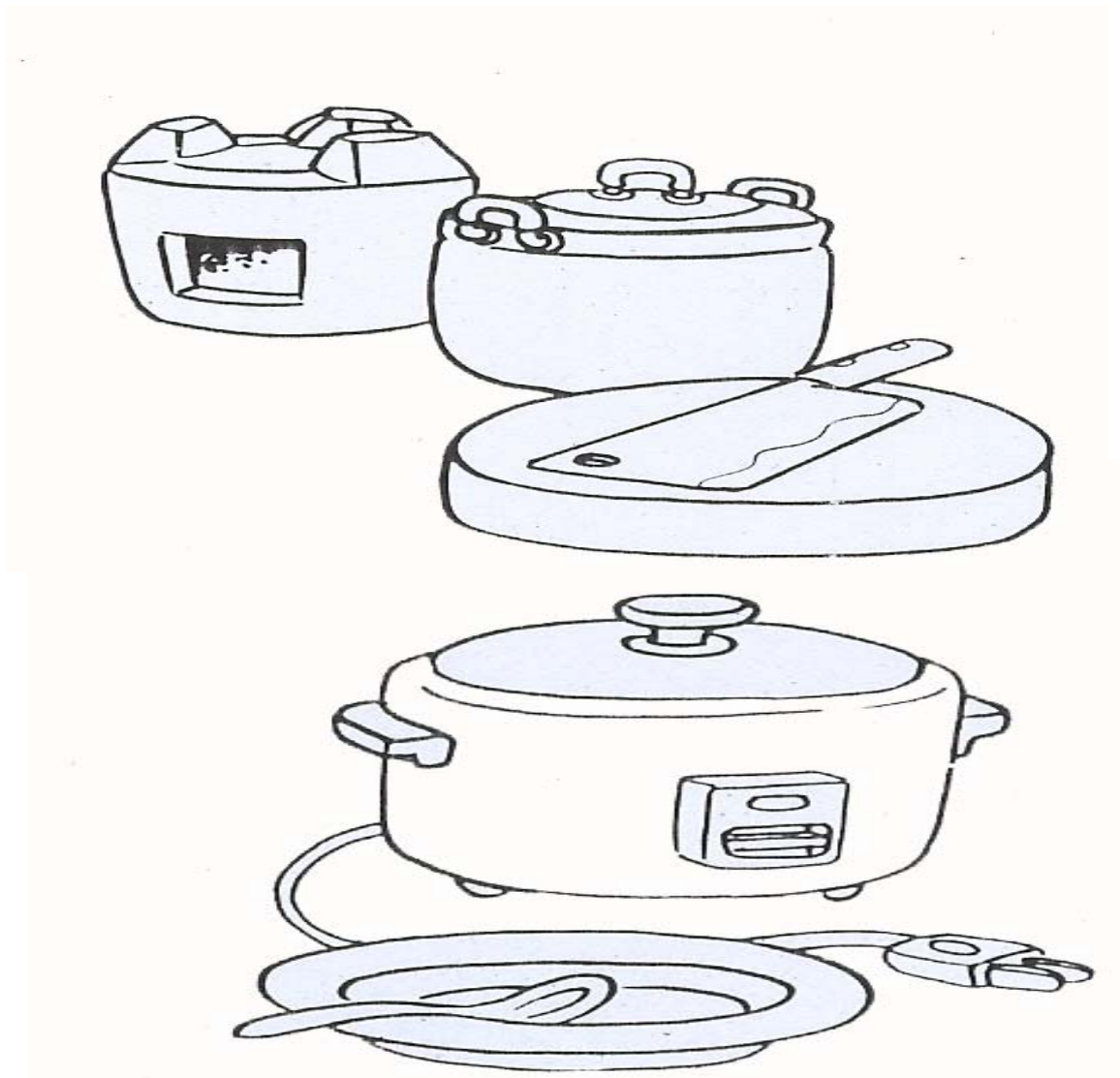
หมายเหตุ : กรณีที่เด็กมีพฤติกรรมการตอบครอบคลุมเกณฑ์หลายระดับให้ยึดพฤติกรรมที่สูงที่สุด

สถานการณ์ที่ 1 การแก้ปัญหาของตัวเอง

คุณแม่ขอร้องให้หนูช่วยล้างจานที่เปื้อนอาหาร ขณะที่หนูกำลังล้างจาน แต่ยังไม่แล้วเสร็จ รายการโทรทัศน์การ์ตูนที่สนุกสนานมาพอดี หนูอยากดูการ์ตูนในรายการโทรทัศน์ หนูจะอย่างไร

เกณฑ์การให้ระดับคะแนน(Rubrics Scoring)			
3	2	1	0
1. รีบล้างจานให้เสร็จก่อนแล้วค่อยไปดู 2. ไปดูการ์ตูนก่อนแล้วค่อยมาล้างต่อ 3. ล้างไปด้วยดูการ์ตูนไปด้วย	1. ขอร้องให้คุณแม่มาช่วยล้างจานแทน 2. บอกให้คนอื่นมาล้างจานแทน 3. ขออนุญาตคุณแม่ไปดูการ์ตูน	1. ทิ้งจานไว้แล้วไปดูการ์ตูน 2. โกหกคุณแม่ว่าล้างจานเสร็จแล้ว 3. นำจานไปเก็บไว้โดยไม่ล้างหรือล้างไม่สะอาด	ไม่ตอบคำถามหรือนิ่งเฉย

สถานการณ์ที่ 2 การแก้ปัญหาของตัวเอง

คุณแม่ให้หนูช่วยกดข้าวที่หุงสุกแล้วจากหม้อเพื่อจะเอาไปรับประทาน แต่หนูไม่มีทัพพีตักข้าว หนูจะอย่างไรจึงจะสามารถกดข้าวออกจากหม้อหุงข้าวได้

เกณฑ์การให้ระดับคะแนน(Rubrics Scoring)			
3	2	1	0
1. ใช้ช้อนกดแทน 2. ใช้ไม้พายหรือไม้ขัดหม้อมากดข้าว 3. ใช้ถ้วยหรือชามใบเล็กกดข้าว 4. ไปเอาทัพพีอันใหม่ 5. เอามือกดข้าว	1. ยืมทัพพีที่บ้านข้างเคียง 2. ให้คุณแม่หาทัพพีหรือวัสดุอื่นมาให้ 3. ไปซื้อทัพพีมาใหม่ 4. ให้พี่ตักข้าวแทน	1. ถามคุณแม่ว่าจะทำอย่างไร 2. ไม่ช่วยทำและบอกคุณแม่ว่าไม่มีทัพพี 3. บอกคุณแม่ว่ากดไม่ได้	ไม่ตอบคำถามหรือนิ่งเฉย

สถานการณ์ที่ 3 การแก้ปัญหาของตัวเอง

หนูเดินไปโรงเรียนและไปพบกระเป๋าคอมพิวเตอร์ที่ตกอยู่ระหว่างทางเดิน ในกระเป๋ามีเงินอยู่จำนวนหนึ่ง ถ้าหนูต้องการเอากระเป๋ากับเงินที่เก็บได้คืนเจ้าของหนูจะอย่างไร

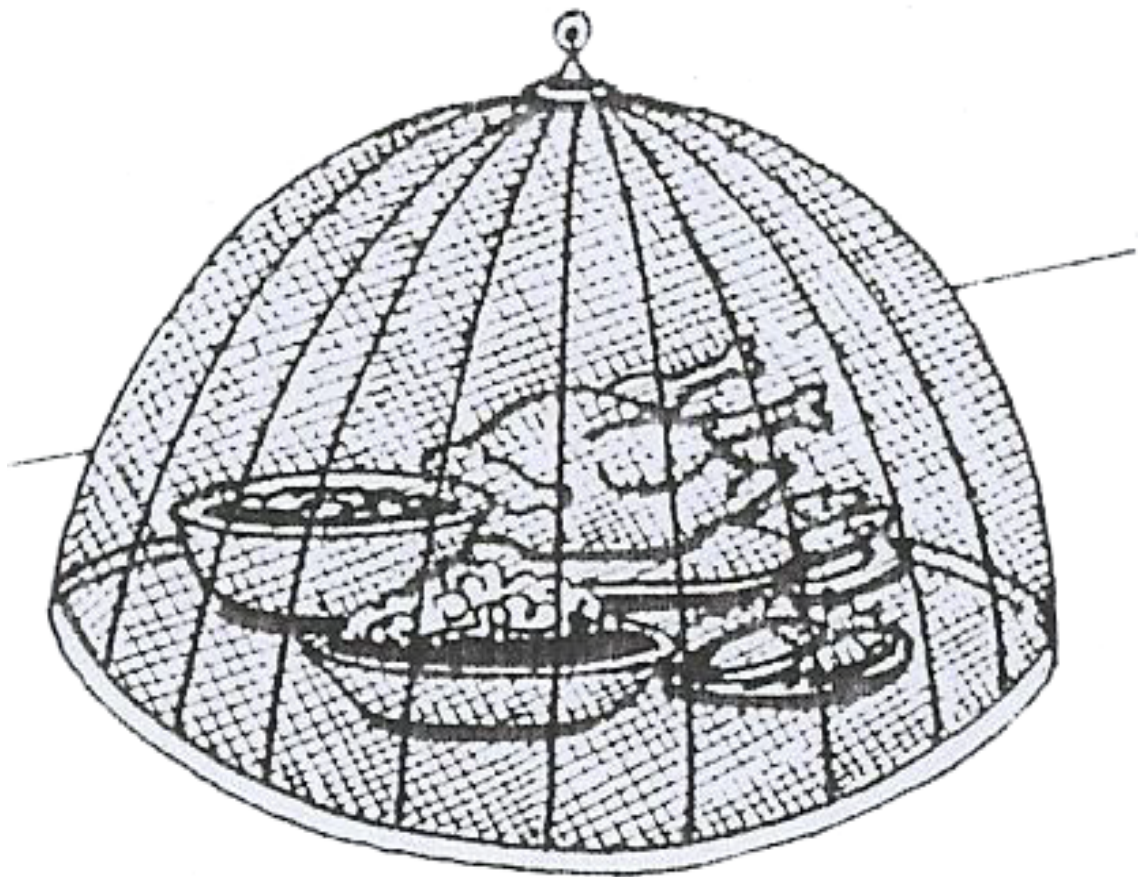
เกณฑ์การให้ระดับคะแนน(Rubrics Scoring)			
3	2	1	0
1. เอาไปคืนเจ้าของด้วยตัวเอง 2. เอาไปประกาศหาเจ้าของด้วยตัวเอง	1. ให้เพื่อนประกาศหาเจ้าของ 2. ไปแจ้งคุณครู 3. ไปแจ้งตำรวจ 4. เอาให้คุณแม่ 5. ไปแจ้งผู้ใหญ่บ้าน	1. เอากระเป๋าวางไว้ในที่คนเห็นได้ง่าย 2. เก็บเอากระเป๋าวีเอง 3. เอากระเป๋ายกขึ้นทึบๆ 4. เอาไปให้เพื่อนๆดู	ไม่ตอบคำถามหรือนิ่งเฉย

สถานการณ์ที่ 4 การแก้ปัญหาของตัวเอง

คุณแม่ให้หนูช่วยล้างผักสดที่เก็บมาจากสวน หลังจากทีล้างผักเสร็จจะนำผักไปเก็บ แต่มีผักบางส่วนได้หล่นลงพื้น หนูจะอย่างไร

เกณฑ์การให้ระดับคะแนน(Rubrics Scoring)			
3	2	1	0
1. เก็บเอาผักไปล้างใหม่แล้วนำไปเก็บ 2. เก็บเอาผักไปทิ้งที่ถังขยะ แล้วบอกคุณแม่	1. เก็บไว้ให้คุณแม่ล้าง 2. ให้คุณแม่มาเก็บผักไปล้างใหม่	1. เก็บเอาผักที่ตกหล่นมารวมกับผักที่ล้างเสร็จแล้ว 2. ไม่ต้องเก็บ/ทิ้งไปเลย	ไม่ตอบคำถามหรือนิ่งเฉย

สถานการณ์ที่ 5 การแก้ปัญหาของตัวเอง

อาหารที่ปรุงสุกแล้วเวลาใส่ถ้วยหรือชามคุณครูจะเอาฝาชีครอบทุกครั้งเพื่อป้องกันแมลงวันตอม ถ้าที่บ้านของหนูไม่มีฝาชี เมื่อตักอาหารใส่ถ้วยหรือชาม และไม่ต้องการให้แมลงวันตอมหนูจะอย่างไร

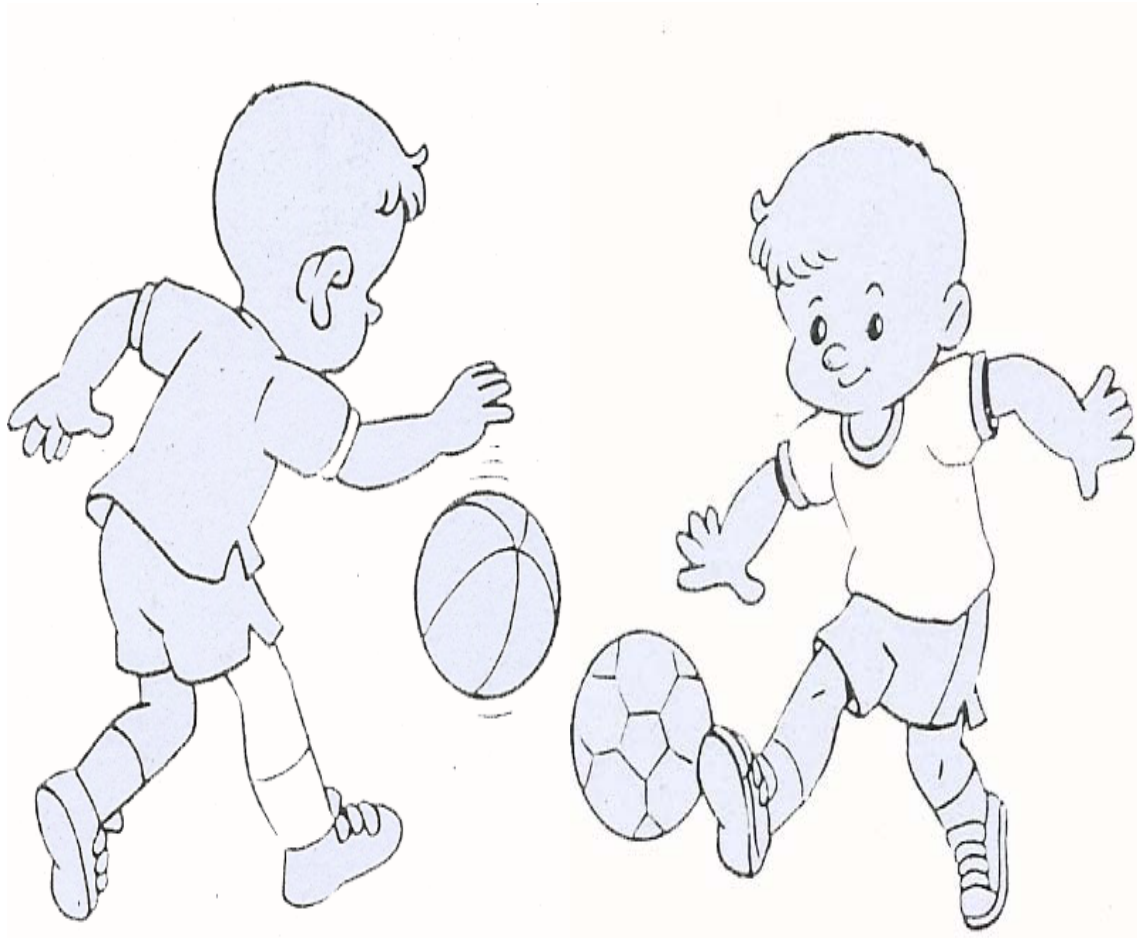
เกณฑ์การให้ระดับคะแนน(Rubrics Scoring)			
3	2	1	0
1. นำไปเก็บในตู้กับข้าว 2. เอาถ้วยหรือจานมาปิด 3. เอากระดังมาครอบ 4. เอาผ้าห่มมาปิด 5. ใช้ไม้ไล่แมลงวัน 6. เอาอาหารไว้ในหม้อ	1. บอกให้คนอื่นไล่แมลงวัน 2. ให้คุณแม่หาวัสดุอื่นมาปิด	1. ไปซื้อฝาชีมาใหม่ 2. ปิดประตูหน้าต่างให้หมด	ไม่ตอบคำถามหรือนิ่งเฉย

สถานการณ์ที่ 1 การแก้ปัญหาของตนเองที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น

ในขณะที่หนู และเพื่อนกำลังวาดภาพและระบายสีอยู่ในห้องเรียน หนูอยากได้สีแดงระบายภาพแต่ไม่มีสีแดง จะทำอย่างไรจึงจะได้สีแดงมาระบายภาพ

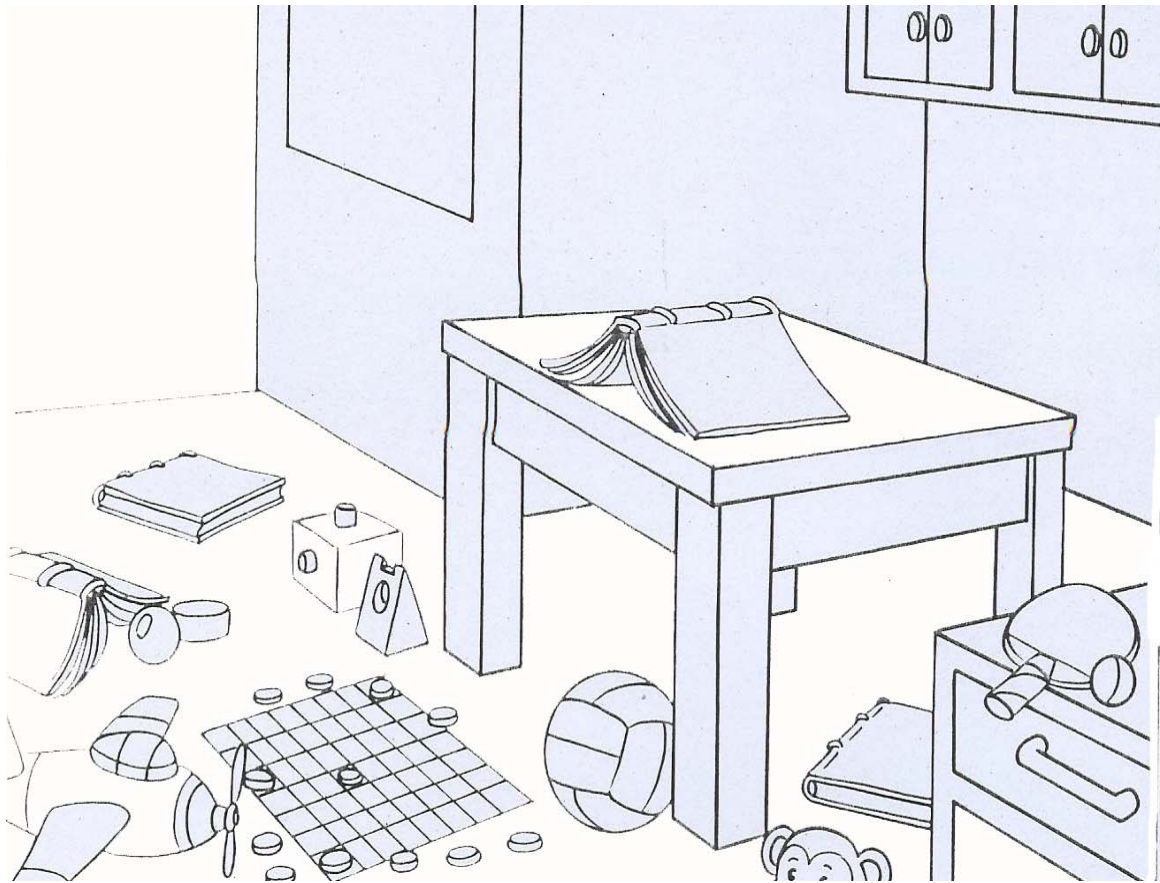
เกณฑ์การให้ระดับคะแนน(Rubrics Scoring)			
3	2	1	0
1. ไปซื้อสีแดงเองที่สหกรณ์โรงเรียน 2. หาสีแดงที่มีอยู่ในห้องเรียน 3. ใช้สีอื่นแทนไปก่อน/ไม่ต้องระบายสีแดง	1. ขอยืมสีกับเพื่อน/ครู 2. ให้คุณแม่ซื้อสีให้ใหม่ในวันถัดไป 3. ขอร้องให้คุณครูช่วยหาสีแดงมาให้ 4. ให้เพื่อนหยิบสีคนอื่นมาให้	1. แย่งสีจากเพื่อน 2. ขโมยสีของเพื่อน	ไม่ตอบคำถามหรือนิ่งเฉย

สถานการณ์ที่ 2 การแก้ปัญหาของตนเองที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น

หนูและเพื่อนรับลูกบอลจากคุณครูคนละหนึ่งลูกเพื่อไปเล่นนอกกำลังกายที่สนาม ขณะที่กำลังเล่นลูกบอลอย่างสนุกสนาน ลูกบอลของหนูร่วงกระเด็น หนูจะอย่างไร

เกณฑ์การให้ระดับคะแนน(Rubrics Scoring)			
3	2	1	0
1. นำลูกบอลที่ร่วงไปเปลี่ยนเอาลูกใหม่กับคุณครู 2. ใช้อุปกรณ์อย่างอื่นมาเล่นแทน 3. เอาไปสูบลม/ปะ 4. เลิกเล่น/เอาไปเก็บ	1. ยืมลูกบอลเพื่อนมาเล่น 2. เล่นลูกบอลร่วมกับเพื่อน 3. แจ้งให้คุณครูทราบ ว่าลูกบอลร่วง	1. แย่งลูกบอลเพื่อนมาเล่น 2. แอบเปลี่ยนเอาลูกบอลเพื่อนมาเล่น 3. นิ่งเฉยทำเป็นไม่รู้ไม่ชี้ 4. เล่นต่อไป 5. ทิ้งลูกบอล 6. ซื้อเอาใหม่	ไม่ตอบคำถาม หรือนิ่งเฉย

สถานการณ์ที่ 3 การแก้ปัญหาของตนเองที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น

ในห้องเรียนมีของเล่นกระจายไปทั่วบริเวณห้อง โดยมีหนูเป็นคนเล่น เมื่อเล่นเสร็จแล้วหนูเก็บไว้ที่เดิมบนชั้นวางไม่ถึง ถ้าหนูอยู่ในห้องร่วมกับเพื่อน หนูจะอย่างไร

เกณฑ์การให้ระดับคะแนน(Rubrics Scoring)			
3	2	1	0
1. เก็บของเล่นเข้าที่ให้เรียบร้อยโดยชั้นยืนบนเก้าอี้ 2. เก็บของเล่นแล้ววางไว้ข้างล่างที่ชั้นให้เรียบร้อย	1. ขอร้องเพื่อนมาช่วยเก็บและวางบนชั้นให้เรียบร้อย 2. ขอร้องให้คุณครูมาช่วยยกของเล่นวางบนชั้น	1. ปลอมทิ้งไว้เหมือนเดิม 2. เก็บของเล่นไปวางไว้รวมกันทั้งหมด 3. ฟ้องคุณครูว่าเพื่อนเล่นของเล่นแล้วไม่เก็บ 4. ให้เพื่อนเก็บของเล่นทั้งหมด	ไม่ตอบคำถามหรือนิ่งเฉย

สถานการณ์ที่ 4 การแก้ปัญหาของตนเองที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น

คุณครูนำนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 ไปบำเพ็ญประโยชน์ โดยการไปปิดกวาด ทำความสะอาดสนามเด็กเล่นบริเวณโรงเรียน และคุณครูให้นักเรียนทุกคนเตรียมไม้กวาดทางมะพร้าวไปด้วย ถ้าที่บ้านหนูไม่มีไม้กวาดทางมะพร้าว หนูจะอย่างไร

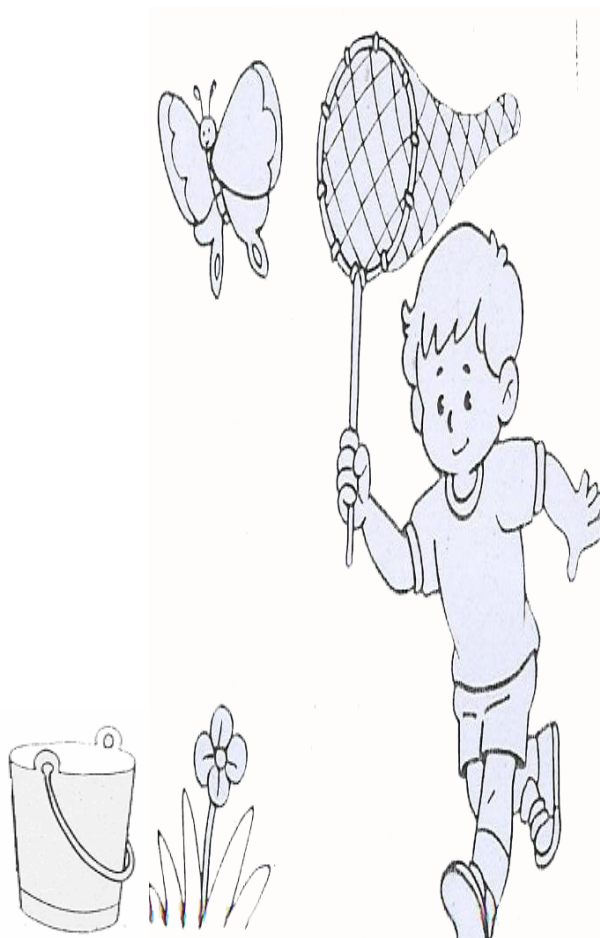
เกณฑ์การให้ระดับคะแนน(Rubrics Scoring)			
3	2	1	0
1. ใช้ไม้กวาดอย่างอื่นที่ใช่แทนกันได้ 2. ช่วยเพื่อนทำงานอย่างอื่นแทน เช่น ถูถึงขยะหรือเก็บขยะ 3. ทำเอาใหม่	1. ยืมไม้กวาดจากบ้านใกล้เคียง 2. บอกคุณพ่อ/แม่ จัดเตรียมไม้กวาดให้ 3. ไปหาซื้อเอามา	1. ไม่ไปร่วมทำความสะอาดกับเพื่อน 2. ไม่เอาไม้กวาดไป 3. ไม่ช่วยเพื่อนทำอะไร 4. ไปขโมยไม้กวาดจากบ้านคนอื่น	ไม่ตอบคำถามหรือนิ่งเฉย

สถานการณ์ที่ 5 การแก้ปัญหาของตนเองที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น

หนูไปเล่นกับเพื่อนที่บ้านอยู่ใกล้กัน เพื่อนเอาตุ๊กตามาให้หนูเล่น พอเล่นเสร็จหนูรู้สึกชอบและอยากได้ตุ๊กตาเหมือนกับเพื่อน หนูจะอย่างไรจึงจะได้ตุ๊กตา

เกณฑ์การให้ระดับคะแนน(Rubrics Scoring)			
3	2	1	0
1. เก็บเงินค่าขนมไว้ซื้อตุ๊กตา 2. เอาของเล่นอย่างอื่นมาเล่นแทนตุ๊กตาไปก่อน 3. ทำตุ๊กตาเอง 4. ไม่มีก็ไม่วุ่น	1. ขอร้องให้คุณแม่ซื้อตุ๊กตาให้ใหม่ 2. ขอยืมตุ๊กตาเพื่อนไปเล่นก่อน 3. ขอตุ๊กตาจากเพื่อน	1. ขโมยตุ๊กตาเพื่อน 2. แย่งตุ๊กตาเพื่อนมาเล่น	ไม่ตอบคำถามหรือนิ่งเฉย

สถานการณ์ที่ 1 การแก้ปัญหาเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น

คุณครูให้นักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 ไปช่วยกันรดน้ำ พรวนดิน ไม้ดอกไม้ประดับที่สวนหย่อมหน้าห้องเรียน ในขณะที่ทุกคนกำลังช่วยกันรดน้ำพรวนดิน ต้นไม้อยู่ นั้น มีน้องชั้นอนุบาลปีที่ 1 คนหนึ่งกำลังวิ่งไล่จับผีเสื้อที่บินตอมดอกไม้ในสวนและชนถึงน้ำล้ม ถ้าหนูอยู่ในเหตุการณ์นี้หนูจะอย่างไร

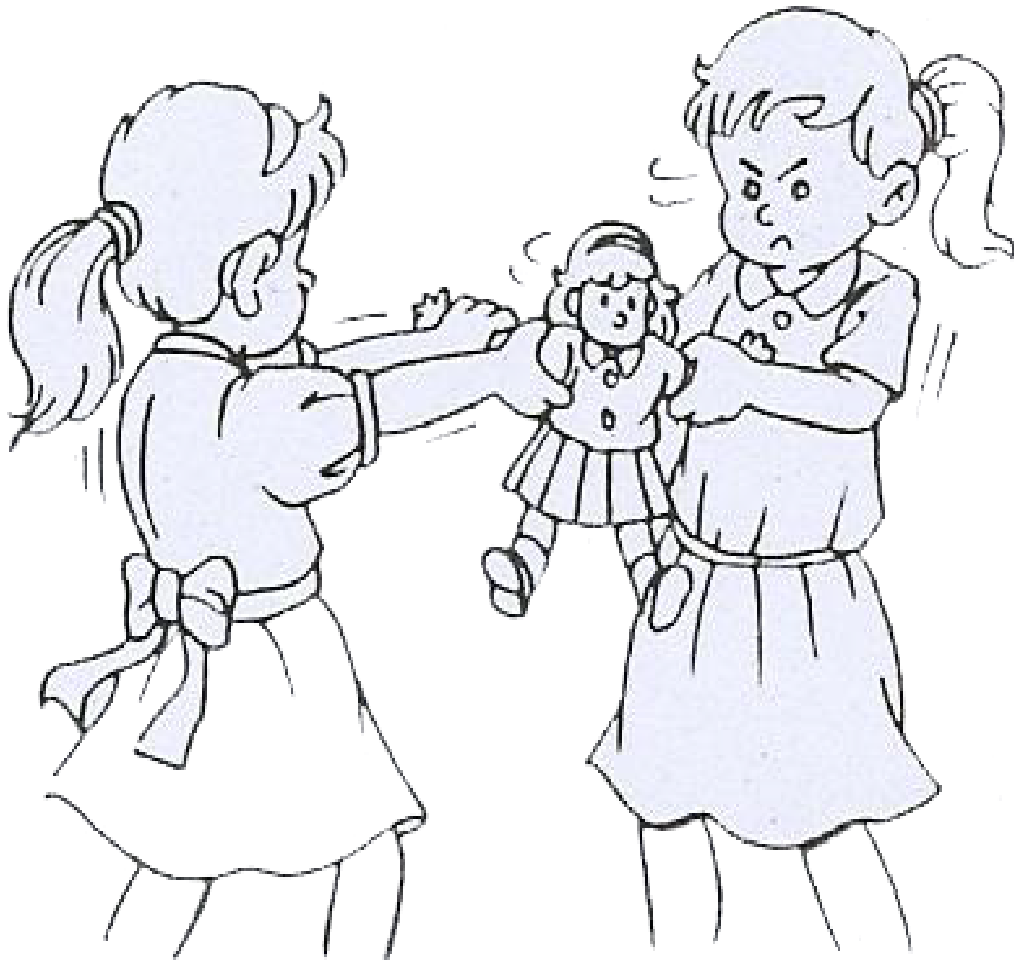
เกณฑ์การให้ระดับคะแนน(Rubrics Scoring)			
3	2	1	0
1. บอกน้องว่าที่นี้อันตรายอย่าเข้ามาเล่น 2. บอกน้องว่าให้ระวังและให้น้องช่วยเก็บถึงน้ำขึ้น 3. ยกถึงขึ้นไปตักน้ำมาใหม่ 5. ไม่ว่าอะไรน้อง	1. แจ้งคุณครูให้ช่วยห้ามน้อง 2. ให้เพื่อนช่วยตักน้ำมาให้ใหม่ 3. บอกน้องให้ช่วยตักน้ำมาให้ใหม่	1. ดุด่าน้อง 2. ไล่น้องออกไปที่อื่น 3. โกรธให้น้อง	ไม่ตอบคำถามหรือนิ่งเฉย

สถานการณ์ที่ 2 การแก้ปัญหาเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น

ในขณะที่การโรงกำลังกวาดทำความสะอาดบริเวณโรงเรียนอยู่นั้น มีน้องเล็ก ๆ คนหนึ่งเดินผ่านมาแล้วทิ้งขยะลงพื้น ซึ่งเป็นการกระทำที่ไม่ถูกต้อง ถ้าหนูเห็นเหตุการณ์นี้หนูจะอย่างไร

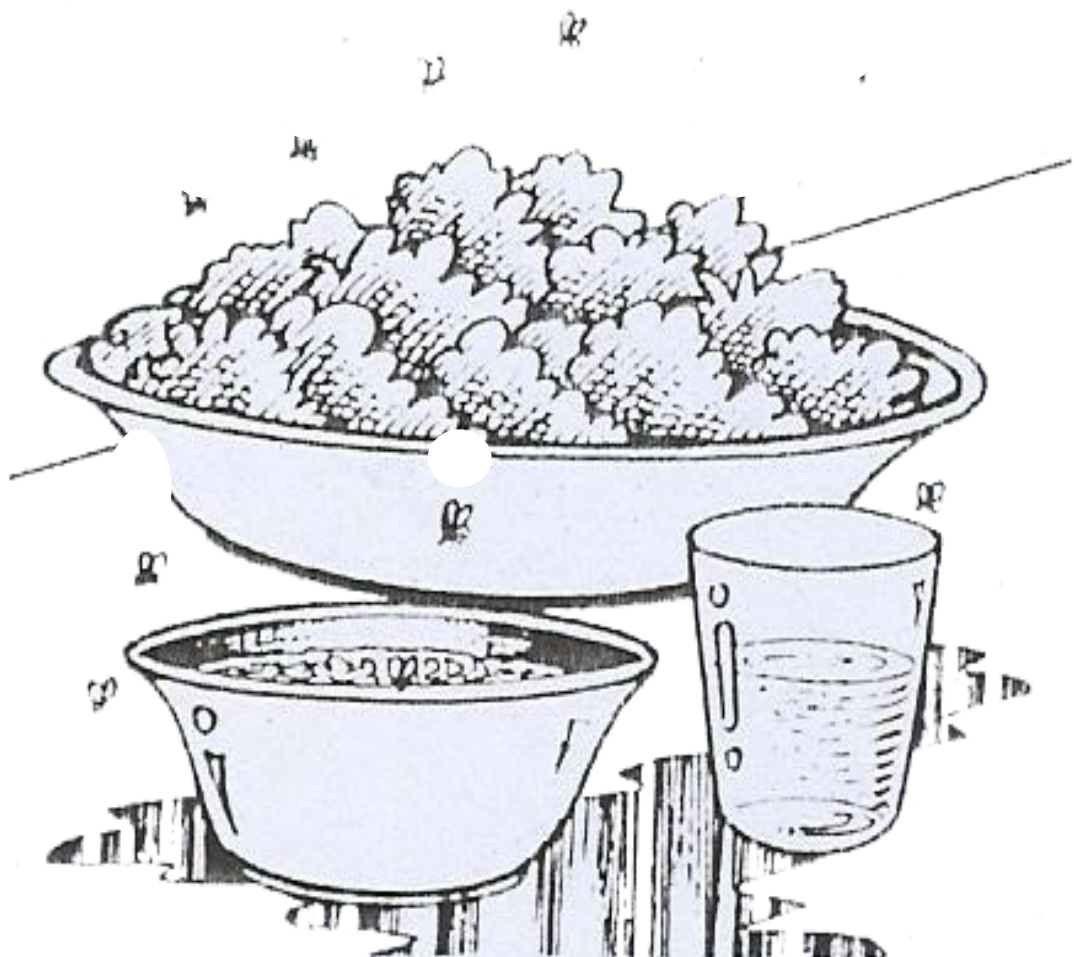
เกณฑ์การให้ระดับคะแนน(Rubrics Scoring)			
3	2	1	0
1. ช่วยเก็บขยะไปทิ้งถังขยะ 2. บอกน้องว่าอย่าทำอย่างนี้อีก 3. สอนน้องเก็บไปทิ้งถังขยะ 4. แสดงการทิ้งขยะให้น้องดู	1. ให้ภารโรงเก็บ 2. ให้เพื่อนช่วยเก็บ	1. ดุด่าน้อง 2. ไล่น้องไปเก็บขยะ 3. ทำเฉยๆ ไม่สนใจ 4. บอกคุณครูลงโทษน้อง	ไม่ตอบคำถาม หรือหนึ่งเฉย

สถานการณ์ที่ 3 การแก้ปัญหาเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น

ในขณะที่คุณครูให้นักเรียนเล่นของเล่นที่มุมของเล่นในห้องเรียน มีเพื่อนกำลังแย่งตุ๊กตาที่เป็นของเล่นอยู่ ถ้าหนูอยู่ในเหตุการณ์และเห็นการแย่งตุ๊กตาของเพื่อนๆ หนูจะอย่างไร

เกณฑ์การให้ระดับคะแนน(Rubrics Scoring)			
3	2	1	0
1. ช่วยบอกเพื่อนไม่ให้แย่งของเล่นกันและแบ่งกันเล่น 2. แบ่งตุ๊กตาที่ตนเองมีอยู่ให้เพื่อนเล่นด้วย 3. แยกเพื่อนออกจากกัน	1. แจ้งคุณครูให้ทราบ 2. บอกเพื่อนให้ช่วยกันห้าม 3. ไปบอกพี่ของเพื่อนให้มาช่วยห้าม	1. ยุให้เพื่อนแย่งมาให้ได้ 2. ไปแย่งตุ๊กตากับเพื่อน 3. ช่วยเพื่อนคนใดคนหนึ่งแย่งของเล่น 4. ตำหนิว่าเพื่อนไม่ดี	ไม่ตอบคำถาม หรือนิ่งเฉย

สถานการณ์ที่ 4 การแก้ปัญหาเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น

หนูไปรับประทานอาหารที่โรงอาหารกับเพื่อนๆ ในชั้นเรียน มีเพื่อนคนหนึ่งกำลังล้างมืออยู่ที่อ่างล้างมือ หนูนั่งใกล้กับจานอาหารของเพื่อนแล้วเห็นแมลงวันบินจะตอมอาหารของเพื่อน หนูจะอย่างไร

เกณฑ์การให้ระดับคะแนน(Rubrics Scoring)			
3	2	1	0
1. ใส่แมลงวันไม่ให้ตอมอาหารของเพื่อน 2. หมาพานะมาปิดอาหารไว้ก่อน	1. ให้เพื่อนเอาอาหารไปเปลี่ยนใหม่ 2. บอกให้เพื่อนที่อยู่ด้วยกันใส่แมลงวัน	1. ปลอ่ยให้แมลงวันตอม 2. ทำเป็นไม่รู้ไม่เห็น 3. รี้งไปบอกเพื่อน	ไม่ตอบคำถาม หรือนิ่งเฉย

สถานการณ์ที่ 5 การแก้ปัญหาเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น

บุรุษไปรษณีย์มาส่งจดหมายที่บ้านของหนู และถามหาชื่อคนที่ถูกจำหน้าในจดหมาย และที่บ้านหนูไม่มีคนชื่อที่กล่าว แต่หนูรู้ว่าคนดังกล่าวพักอยู่ในบ้านติดกัน หนูจะอย่างไร

เกณฑ์การให้ระดับคะแนน(Rubrics Scoring)			
3	2	1	0
1. บอกบุรุษไปรษณีย์ไปส่งที่บ้านพักที่เขาอาศัยอยู่ 2. รับจดหมายแล้วเอาไปส่งให้เจ้าของที่บ้านด้วยตนเอง 3. บอกเจ้าของจดหมายออกมารับด้วยตนเอง	1. รับฝากจดหมายไว้แต่ให้คนอื่นเอาไปส่ง 2. ให้คนอื่นบอกบุรุษไปรษณีย์เอาจดหมายไปส่งบ้านเจ้าของจดหมาย 3. บอกให้ไปถามบ้านข้างๆ	1. ปฏิเสธว่าไม่รู้จัก 2. วังวน 3. ไม่สนใจ	ไม่ตอบคำถามหรือนิ่งเฉย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ ชื่อสกุล
วันเดือนปีเกิด
สถานที่เกิด
สถานที่อยู่ปัจจุบัน

นายกว้าง ผลสุข
5 พฤษภาคม พ.ศ.2509
อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ
เลขที่ 10 หมู่ที่ 6 บ้านทุ่งสว่าง ตำบลตาเกษ
อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ 33120
โทรศัพท์ 08 – 1121 – 0412

ประวัติการศึกษา
พ.ศ.2527

มัธยมศึกษาปีที่ 6
จากโรงเรียนศรีสะเกษวิทยาลัย

พ.ศ.2532

อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ
ค.บ.วิชาเอกการศึกษาปฐมวัย
จากวิทยาลัยครูบุรีรัมย์

พ.ศ.2550

อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์
กศ.ม.สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย
จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เขตวัฒนา
กรุงเทพมหานคร